

CHR. G. HEYNII

PROFESSORIS ELOQV. ET POES. GEORGIAE AVGVSTAE

M. BRITANN. R. A CONSIL. AVE.

OPVSCVLA

ACADEMICA

COLLECTA

ET

ANIMADVERSIONIBVS

LOCVPLETATA.

VOLV MEN I.

GOTTINGAE

APVD IO. CHRIST. DIETERICH.

1785.

5043

2227

11

P R A E F A T I O.

More ac lege, vt aliarum, ita nostrae academiae, receptum est, vt actus sollemnes academici indicantur e tabula publica, praemissa commentatione super argumento e disciplina aliqua cycli academici petito; quod si in honoribus academicis summis conferendis, in quibus etiam a candidatis pro opera ea tributum exigitur, interdum ab illo more recessum est, seruatum tamen eum sancte, nec vlllo praemio operae proposito, cernimus partim ab Ordine theologorum in solennibus sacris annuis coetui Christiano ter indicendis, partim in academicis sollemnibus Prorectori renuntiando et anniuersariis academiae sacris celebrandis; mandata haec opera Professori eloquentiae, quem vocant, academiae oratori; cui adeo

) (2 quando

quandoquidem semestres esse solent vices magistratus academici, bis vel ter officio illo est defungendum. Quum pauci admodum sint numero, qui in officiorum aestimatione facienda ultra vtilitatem priuatam ac mercedem operae condictam quicquam ad se pertinere putent: mirum non est, si de more hoc academico valde iniqua hominum iudicia passim ferri audias: ex quibus alia fundum et rationem habere non negem, alia quam sint pusilli parumque liberalis animi, facile intelligat is, qui, quid ad communem academiae vtilitatem famamque et existimationem vim habeat, reputauerit. Scilicet cum omnino academiis exoptandae sint causae et opportunitates quam plurimae, quae ingenia et studia acuunt, desidiam vero ac veternum excutiant: quo nulla perniciosior pestis academiis ingruere potest, nec vlla certior imminet, nisi sedulo cautum fuerit: tum omnino ea vtilitatem habent, quibus excitantur animi, ne quotidiana docendi opera professoris munus et nomen absolui continerique putetur; verum vt disciplinae suae quisque pro se fundum colere, prouentum augere, quae alii ad litterarum incrementa et auctus attulerint, cognoscere ac sua facere, ex iisdem copiis alia ad cathedrariam tradendi operam transferre, alia tanquam noua augmenta et ornamenta propriae suae doctrinae adiacere studeat. Quod si itaque tempora incidunt, quibus non modo
oppor-

opportunitas commentandi, verum et necessitas imposta est: eriguntur ad lectionis et commentationis studium multorum ingenia; quae alias, modo naturae humanae imbecillitate, modo socordia insita, modo longa desuetudine, primo ab omni scribendi, mox a legendi quoque et commentandi usu essent recessura, pudorque iniicitur, ne quis, id quod docti hominis nomine et professione indignum est, in vulgari disciplinae tradendae ambitu tanquam in mola circumagenda iumentum se contineat, opinionibus dudum explosis se iactet, aut paupere cultu, quem a magistro traditum acceperat, superbus incedat. Nec vero euenire potest, quin vnicuique non omnino mercenariam operam litteris praestanti nonnulla passim occurrant, quae aut subtilius, quam adhuc factum erat, tractari aut in meliore ordine, maiore luce, constitui posse videat; alia de quibus dubitet, aut quae e disciplina eliminanda esse putet; de his quae ipse sentiat exponendi opportunitas vix alia est magis exoptata, quam prolusio-
 num genus hoc, quo vnam vel alteram obseruationem, aut exquisitam animaduersionem, aut ex interiore doctrina caput aliquod enucleare licet, et quod, quia publice susceptum est, vbique plures habet qui legant, quam si pauca folia suo aliquis nomine privatim euulgauerit. Nec vero, si deficientibus iis, quae dixi, doctioribus, vulgaria nonnulla satisque nota recoquantur, vel sic

omni vtilitate scribendi vsus ille caret; saltem torpor animorum, ne pestilenti afflatu omnia corrumpat, abstergetur, et capita certa doctrinae crebra lectione in animos multorum reuocantur, infiguntur et inculcantur. Omnino ea, quae in academiis scribuntur, diuerso censu et loco habenda sunt, quam, quae ab aliis alio suscipiuntur consilio; in his enim cum optandum sit, vt nemo ad scribendum accedat ac prelo scriptum subiiciat praeterquam is, qui aut vtiliter aliquid monere ac suadere, aut noua tradere, aut antiqua melius declarare possit: in academiis contra ad ipsam ingeniorum disciplinam et exercitationem illud pertinet, vt scripture et commentatione sui illa experimentum dent, faciantque testatum aliis, quid de sua virtute et profectibus aut iudicandum sit aut sperandum. Tandem ad ipsas academias earumque nomen ac famam haud parum interest, vtrum ad solam docendi prouinciam reuocentur doctorum studia; vti animantis vita ex motu, sic litterariae vniuersitatis vigor ac viuida vis non nisi ex iis cognoscitur, quae ingenii doctrinaeque copias in vulgus eruditum proferunt; qui intus canit, neminis facile aures aduertit; nec satis est libros elementares sexcenties refingi; si societati litterariae vllum aliquod laudis et famae studium propositum est, plus laudis habet, si ex ipsis disciplinae medullis exquisitior quaestio aut locus constitutus in vulgus exierit. Adeo non improbandum aut
negli-

negligendum est prolusionum scribendarum institutum, ut contra ad academiarum nomen ac famam haud parum interfit, scribantur ne prolusiones nec ne, et num bene an male scribantur.

Vtilitates videmus grauissimas, quas mos ille antiquus commentatione aliqua praemissa sollennia publica indicendi habere potest et habere solet. Tuetur vero ille se, seque intelligentibus approbat, non minus ipsa rerum natura, academiarum conditione ac descriptione, tum decori ratione, ipsaque rei necessitate; fingamus enim dari nobis aliquam academiam, in qua nihil geratur publice, nec oratio vlla publice habeatur, nihilque publice scribatur: quantos auctus, quam prosperitatem, quam existimationem apud suos, quam ad externos famam, habituram illam esse putabimus? Sunt autem haud dubie in omni republica nonnulla, quae publice agenda sint; nec possunt omnia nec debent clam et in occulto aut intra priuatos parietes peragi; multo magis in ea ciuitate, quae propius ad popularem formam accedit: in qua multi monuerunt diligenter videndum esse, ut reip. maiestas, magistratus auctoritas, senatus dignitas, insignibus, pompa, sollennibus, ad oculorum animorumque sensus amplificetur: iam autem quae publice agenda sunt, quis non intelligat more aliquo, eoque sollenni, inter caerimonias certas, die

locoque statuto, esse exsequenda? quod nisi fiat, in contemptum adducantur necesse est ipsa illa negotia, quibus auctoritas aut dignitas ex ipso more et ex sollemnibus caerimoniis comparanda erat. Expectandum itaque est a virorum doctorum, quos acutius cernere quam vulgus credas, prudentia et publicae utilitatis respectu, ut morem ritumque publice receptum caerimoniamque sollemnem esse velint augustam, sanctam, talem omnino, qualis viros graues deceat et ad adolescentum animos honore ac reuerentia imbuendos vim aliquam habere possit. In rep. autem academica quae tandem esse possunt caerimoniae, qui ritus, cum ipsa rerum natura magis coniuncti, quam ut pompa ducatur, ut oratio habeatur, ut e tabula publica edicatur, utque edictum adiectum habeat aliquid, quod publice utile esse possit? Nam ea, quae ex antiquiore academiarum instituto quod offenderet habebant, iam deposita in nostra hac academia sunt; in iis autem, quae, ipsa re, utilitate publica prudentique consilio suadente, retinuimus, ad officium cuiusque nostrum, et ad fidem ac religionem Professoris pertinere arbitror, ut videat, ne, quae publice gerantur, dignitate, grauitate et specie aliqua honesta, destituta sint.

Enimuero habere forte reprehensionem videri potest alterum illud, quod proludendi opera illa credita est Professori eloquentiae:
forte

forte enim consultius habendum, si disper-
 titis per singula disciplinarum genera et per
 ordines academicos vicibus Prolusiones dein-
 ceptis scribantur a singulis; imprimis cum
 litterarum illud genus, e quo Professoris elo-
 quentiae virtus et nomen censetur, discipli-
 nis cycli academici vulgò vix accenseri so-
 leat. Neque improbandum institutum illud
 dicerem, si quidem academia esset, quae il-
 lud adoptare decreuisset; nunc quae in more
 recepto bona insint, videndum est. Etsi
 enim ab iis,¹ qui primi eum induxere, ad
 facultatem dicendi latine ac scribendi forte
 vnicus respectus habitus est, vtilitatem tamen
 res habet hanc, vt ne litterarum humaniorum
 studia prorsus ex academiis, in quarum an-
 gulis adhaerescunt, exulent, cum aliquoties
 per annum caput ex iis aliquod hominum
 oculis subiicitur. Cum porro nemo ad
 academicas disciplinas admittendus sit, nec
 vlla bene fundata esse possit vllius generis
 doctrina, litterariis studiis nisi subnixa ea sit:
 credendum est, nullum facile aliud argumen-
 tum tam commune et omnium sensibus ac
 gustibus accommodatum cogitari posse, quam
 quod ex iis litteris petitum sit, quas, ante-
 quam ad disciplinam academicam accessimus,
 degustauimus omnes. Quo minus per vices
 res recte geratur, vereor ne ipsa ordinum seu
 facultatum in academiis descriptio intercedat:
 qua quidem descriptione interdum accidit, vt
 studiorum academicorum recta ratio non pa-

rum perturbetur et euertatur; opinione enim regitur vulgus; neque adeo grauissimarum disciplinarum dignitas et auctoritas esse potest vnquam fatis magna ad iuuenum animos tenendos, quamdiu illae coniectae in vnum miscellum Ordinem et tanquam in lance factura confusae latent. Itaque magnum sui acuminis et sollertiae documentum nuper proposuit vir illustrissimus, qui in academia sua instaurata quartum Ordinem in tres dispescuit: modo ille eo vsque esset progressus, vt antiquarum litterarum totiusque antiquitatis studium, vna cum omni artium et litterarum elegancia, non aliis disciplinis, fatis ab isto studio alienis, pro corollario, subiectum aut adnexum esse voluisset: suum illud a ceteris diuersum Ordinem constituere debebat; hac vna re efficere potuisset, vt omni litteraturae humaniori et elegantiori laus, honos ac dignitas sua restituta esset: ita tandem ad eas litteras, sine quibus sacrarum litterarum nulla esse potest iusta aut docta interpretatio, et e quibus rerum antiquarum memoria, philosophia, ingeniorum ornamenta, disciplinarum exordia et incrementa, petenda sunt, adducerentur iuuenes, cum in academiis ipsis eas non omnibus reliquis disciplinis posthaberi viderent; nec dubito quin ea academia, quae suas rationes ad hunc modum aliquando dispositura est, omnium reliquarum caput facile euadere possit; tam multum vtilitatis, vt hominum ingenia sunt,

res

res tam exigua est habitura, si recte provisiva fuerit.

Nec vero ignoro, quantum difficultatis habeat genus hoc scriptionis, quod non aut tuo aut vnus alicuius Ordinis academici, verum publico academiae nomine a te suscipitur. Vt enim argumentum aut sit publici iudicii aut saltem videri possit, dilectus eius haud facile descendere potest ad exquisitam aliquam ex antiquis litteris quaestionem, multo minus ad criticam et exegeticam; etsi ego is non sum, qui tale institutum improbandum esse putem; verum elaborandum est in materia communi ac publica, quae nec a communi plerorumque qui liberaliter instituti sunt iudicio et studio, nec ab academici corporis dignitate abhorreat. Eam itaque petere plerumque malui ex eo antiquitatis historiarumque ambitu, quo populorum instituta et mores opinionisque tum facta ac fata continentur, sectandumque mihi esse arbitratus sum genus scribendi populare, sed quale inter eruditos in litteraria ciuitate frequentari putes. Inprimis autem, vt animos etiam ab argumento alienos cognoscendi aliqua cupiditas incesset, id operam dedi, vt antiqua cum nostris compararem, aut tempora et euenta obseruarem, ex iisque commentandi opportunitatem aut arriperem aut elicerem. Aliam difficultatem habebat
hoc

hoc scribendi genus ex eo, quod eius necessitas plerumque imposita erat in medio aliarum rerum ac curarum cursu, officiis et negotiis variis vrgentibus ac circumstrepentibus; vt adeo molestiae sensus ex interpellatis aliis curis ac studiis et ex summa festinatione obtunderet ingenium, dum inquirendi et excutiendi sedulitate et subtilitate exclusum me sentirem. Interea vsu etiam in his expertus didici, intentis animi viribus plura expediri posse ab occupato quam ab otioso; et acui ingenium studiumque incitari ipsa trepidatione, admotis inprimis pudoris stimulis.

Etsi itaque ipse non adeo magnifice de his lucubrationibus sentio, attamen non mei magis, quam academiae, causa, cui et locum et ingenii fortunaeque ornamenta debeo, in animum induxi et constitui Prolusiones has vno et altero volumine comprehendere. Exierat anno LXXXII. *alterum decennium* muneris huius mei publici; iustum adeo spatium, cuius acta huius generis corpus facere possent; quae quidem res animaduersa, si qua alia, euicit, vt manum admouerem operae, quae partim in emendandis, ressecandis vel addendis nonnullis versata est, partim in censura, quam nonnullis prolusionibus subieci, ita vt ipse de iis iudicium facerem, quae a XX. inde annis a me scripta sunt, in quibus sane haud pauca delenda ac mutanda esse maturius iudicium, rerum vsus et commentatio
assidua

affidua facile admonere poterant, inprimis in iis litteris, quae non per se euidenciam habent, aut quae intra probabilitatis limites subsistunt. Ita enim plerique omnes litterarum studium ingredi solemus. ut ab initio de quacunque re habeamus quod certo statuumdum fit, miremurque adeo alios non idem perspexisse, interdum quoque, si ad arroganciam proniores simus, ut nobis egregie sapere videamur; enimuero cursu per decem, viginti annos continuato, sensim sensimque intelligimus, eadem illa, quae soli perspexisse nobis videbamur, dudum non minus perspecta fuisse aliis, eos autem plus usus, prudentiae, doctrinae habuisse, quam ut opinioni temere conceptae fiderent; alios, cum verum aut quod verisimilius esset tenerent, accumulatis aliis de suo, verum obscurasse, interdum e manibus elapsum amisisse; altera ex parte neminem tam absurda et absona somniasse, quin vera aliqua ratio aut inesset aut iis esset coniuncta, quam utique peruidere et eruere operae pretium erat. Omnino vero in rebus, quae ad antiquas historias et litteras spectant, nihil potest esse magis lubricum, quam pronuntiare, quae vera sint aut esse debeant; perpauca enim aut rerum aut hominum fide et auctoritate ita substructa sunt, quin aliquid occurrat quod dubitationem facere possit, inprimis ubi de opinionibus, institutis ac religionibus hominum et populorum earumque rerum causis quaeritur.

Possunt

Possunt in his alia esse veriora aliis, hoc est veri similia; atque ea amplecti licet pro veris, ut neminem tamen cogam in verba iurare. Itaque, quod saepe dixi et in his quoque Prolusionibus passim professus sum, meliorem res antiquas tractandi rationem in eo ponere soleo, ut ante rem exploratam nihil ipse statuam, sed primo loco in auctoritatem et fidem auctorum, qui aliqua de re tradiderunt, inquiram, tum verba et sententias, ex istorum hominum sensu, et ex aetatis, populi, sectae, in qua illi, quorum acta vel sensa vel dicta memorantur, vixere, genio interpreter: eumque morem nec minus in antiquissimis rebus, iisque aetatibus quas mythicas appellant, seruandum esse censui, ut in ipsam heroum vitam me insinuarem, vna cum iis quasi ipse degerem, eorum morem, sensum, opinionem, induerem, cumque his tandem id, quod verisimillimum esset, (nam verum, quod assensum aliis extorquere possit, inuestigatum me esse, prorsus despero,) assequerem, idem aliis diiudicandum relinquerem, si quis aliter statueret, aequo animo ferrem.

Ceterum, dum istas diuersis temporibus et in magna rerum casuumque, qui per hos annos publice priuatimque inciderunt, vicissitudine scriptas commentationes iterum ordine perlegerem, non inficior magnum me voluptatis fructum percepisse ex eo, quod, quae litterarum incrementa per viginti hos annos facta

facta sint, tum quam vberior sentiendi dicendique libertas obtigerit, animo subinde occurreret. Sunt enim, id quod etiam ad Prolusionum calcem nonnunquam subnotaui, vt p. 218. sq. p. 258. sq. p. 328. 9. p. 376. 7. haud pauca, quae tum, cum in his Prolusionibus attingerentur, noua videri possent et intacta, ab eo inde tempore aliorum virorum doctorum studiis frequentata et crebriore et intentiore opera in maiore luce nunc constituta; alia, quae vix suspensa manu contingere auderem, nunc libere passim ac tuto tractari ac disputari solent. Adeo cum magno illo malo, quod disciplinae remissio maiorque morum licentia inuexit, magnum bonum in rep. inferri coepit, maior dicendi sentiendique libertas; quam quidem antiquarum litterarum prudenti interpretatione non minus constitui recte temperarique arbitror, quam rerum, hominum et naturae sagaciore cognitione; siquidem absterfis opinionibus, quas obscuratis per barbariem litteris horrida aetas inuexit, quo grauissimi illi antiquitatis auctores ducunt, ad simplicitatem intelligendi ac sentiendi, redibimus; in iis vero, quae litterarum auctoritate tradita ad nos peruenere, interpretandi arte saniore ita vtemur, vt ne inferamus ex nostris sensibus et opinionibus alia, quam quae illi, a quibus illa monumenta profecta sunt, animo, sensu et cogitatione tenuerant; quod nisi factum fuerit, philosophica subtilitate parum in his proficitur, quippe
quae

quae ea, quae falsa interpretatione tradita sunt, ad speciosam rationem redigit, ornat, fucat, et in doctrinae caput conuertit; vera, nisi ex interpretatione meliore hausta sint, extundere nequit.

Alterum Volumen Prolusiones super Magnae Graeciae rebus publicis earumque institutis ac legibus scriptas complectetur.

C O N S P E C T V S
P R O L V S I O N V M
V O L V M I N I S P R I M I.

Praefatio

- I. *De morum vi ad sensum pulchritudinis, quam artes sectantur.* Prolusio ad audiendam orationem d. 23. Julii 1763. Professionis rhetorices et poetices ad eundae causa recitandam Pag. I

Censura huius Prolusionis 34

- II. *De veris bonarum artium litterarumque incrementis ex libertate publica.* Oratio aditialis 39

Censura huius orationis 75

- III. *De Genio Saeculi Ptolemaeorum*

Prolusio ad anniuersaria inaugurationis Academiae Georgiae Augustae sacra XXVI. et de Pace gratulationes, d. 17 Sept. 1763 76

Censura huius Prolusionis et auctarium 85

- IV. *De iudicio, quod defunctis Aegyptiorum regibus subeundum erat: ad sanctam memoriam Georgii II.* d. 25 Octob. 1763. celebrandam 135

Censura huius Prolusionis 148

- V. *Ad Simonidis versus, in quibus, virum bonum constanter esse, difficile esse asseritur*: ad commendandum nouum Prorectorem Rud. Aug. Vogel. d. 2 Jan. 1764 154
- Cum *Censura* 164
- VI. *De efficaci ad disciplinam publicam priuatamque vetustissimorum poetarum doctrina*. Ad commendandum nouum Prorectorem Gottfr. Achenwall d. 2 Jul. 1764 166
- Cum *Censura* 181
- VII. *De cauffis fabularum seu mythorum physicis*. Ad indicenda anniuersaria sacra XXVII. d. 17 Sept. 1764 184
- Cum *Censura et Epimetro* 195
- VIII. *Nonnulla in vitae humanae initiis a primis Graeciae legumlatoribus ad morum mansuetudinem sapienter instituta*. Ad commendandum nouum Prorectorem Paullum Iac. Foertsch. d. 2 Jan. 1765 207
- Cum *Censura* 218
- IX. *De publicis priuatae frugalitatis utilitatibus, imprimis ad maiorem ciuium frequentiam*, Prolusio prior. Ad commendandum nouum Prorectorem Chr. Fr. G. Meister. 3 Jul. 1765 221

- X. — — Prolusio *altera*. Ad indicenda anniuersaria
 sacra XXVIII. 17 Sept. 1765 229
- XI. — — Prolusio *postrema*. Ad commendandum
 nouum Prorectorem Rud. Aug. Vogel. 2 Jan.
 1766 242
- Cum *stricturis* in tres has Prolusiones 253
- XII. *De elegantiorum artium ac studiorum usu et fructu
 ad disciplinam academiaram publicam.* Ad indi-
 cenda anniuersaria sacra XXIX. 17 Septembr.
 1766 268
- XIII. Ad *Institutum historicum* in a. d. 23 Decembr.
 1766. *iuuagurandum* 280
 De studii historici ad omnes disciplinas. utilitate,
 necessitate ac praestantia.
- XIV. *De veterum coloniarum iure eiusque causis.* Pro-
 lusio *prior*. Ad commendandum nouum Prore-
 ctorem Abr. Gotth. Kästner. 2 Jul. 1766 290
- XV. — — Prolusio *posterior*. Ad commendandum
 nouum Prorectorem Chr. Guil. Franc. Walch.
 2 Jul. 1767 310
- Additamentum 328
- XVI. *Origines panificii frugumque inuentarum initia.*
 Prolusio *prima*. Ad commendandum nouum
 Prorectorem Io. Chph. Gatterer. 4 Julii 1768
 330

-
- XVII. — — Prolusio *altera*. Ad indicenda anniversaria sacra XXXI. d. 17 Sept. 1768 346
- XVIII. — — Prolusio *tertia*. Ad commendandum nouum Prorectorem Paull. Iac. Foertsch. 4 Jan. 1769 363
- Censura harum Prolusionum* 376
- XIX. *Parentale sacrum in honorem ac memoriam Munchusii* indicitur d. 28 Dec. 1770 383
- XX. *Gratulatur Academia nouum Curatorem Ill^{num}. de Behr suis rebus datum*. Ad commendandum nouum Prorectorem Rud. Augustin. Vogel. 2 Jan. 1771 401
- XXI. *Indicatur luctus Academiae ex Curatoris Ill^{mi}. Behrii morte susceptus*. Ad commendandum nouum Prorectorem Gotth. Traug. Zachariae. 2 Jan. 1772 409
- Index 421
-

DE
MORVM VI AD SENSVM
PVLCHRITVDINIS QVAM ARTES
SECTANTVR

P R O L V S I O

AD AVDIENDAM ORATIONEM

D. XXIII. IVL. c1510cclxiii.

PROFESSIONIS RHETORICAE ET POETICAE

ADEVNDAE CAVSSA

RECITANDAM

ORATIONE ADITIALI SVBIECTA.

Cum eius muneris, cui adeundo dies XXIII. Iul. dictus est, ratio et natura non tam eloquentiae et poëseos praeceptis et exemplis tradendis, quam humanitatis omnino et ingenuarum artium disciplina contineatur, non alienum ab eius consilio, cum humanitatis vero studiis etiam coniunctum videtur, de *moribus animi* nonnulla commentari, *quantam quidem vim ac potestatem ad sensum et intelligentiam atque etiam ad adumbrationem pulchritudinis habeant, quam eae artes, quae nomen inde suum inter nos consequutae sunt, propositam sibi habent.* Quod quidem disputatiunculae nostrae argumentum tanto lubentius amplexi sumus, quo illud magis sensus nostri et iudicii de vniuersae humanitatis studiis rationem declarare potest, quippe quae studia nec ab artium elegantiorum contubernio abhorrere, nec, vbi consociata et tanquam sororio vinculo cum his coniuncta fuerint, rationes ab animi et morum ac virtutis natura seiunctas et segregatas habere volumus. Accedit quod, etiamsi ingenio et doctrina satis valeremus, eruditionis et lectionis qualiscunque nostrae specimen dare, temporis angustia, curarum in migratione ad hanc urbem varietas, valitudinis vix bene confirmatae imbecillitas, supellectilis librariae tenuitas vetabat.

*) Aristotelem rogatum, cur pulchritudinis fructu tantopere delectemur, respondisse ferunt, quaestionem eam hominis caeci esse **); quae quidem si non callidi philosophi vox fuit, qui, laqueis difficilis quaestionis quomodo se expediret, non habebat, indicare videtur, philosophum summum pulchritudinis notionem inter simplices et primitivas retulisse, cuius nulla possit finitio institui, cum sensu ipso cognosci eam oporteat. Qua de re nobilissimos nostrae et superioris aetatis philosophos longe aliter sensisse, ex tot eorum scriptis constat, in quibus de pulchritudine, eiusque ad delectandum vi et natura, per multa subtiliter et acute disputantur; quae si comparare inter se, et, quid in quoque genere, nostro quidem de sensu, probandum, aut, quibus de rebus amplius considerandum putemus, memorare velimus, ea disputatio nobis instituenda foret, cuius vix finem inueniremus. In praesenti id agamus, ut, omni contentione dimota, nullis vnus disciplinae sectaeue placitis, tanquam legibus, adstricti, metaphysicis, quantum fieri potest, subtilitatibus euolutam rem nude, plane et populariter proponamus; ut ne, cum de pulchritudinis mira vi et excellentia, eiusque acriore sensu differimus, sermone horrido et incompto detraxisse potius eius gratiae et veneri, quam quicquam adstruxisse, videamur.

Et

*) *De pulchritudine eiusque sensu.*

***) Εο rediv dictum apud Stobaeum Serm. LXIII. 'Αριστοτέλης ἐρωτηθεὶς, διὰ τί τῶν καλῶν ὁ ἕρως; τυφλοῦ, εἶπεν, ἐρώτησις. Diog. Laert. V, 20. πρὸς δὲ τὸν πυθόμενον, διὰ τί τοῖς καλοῖς πολὺν χρόνον ὀμιλοῦμεν; τυφλοῦ, ἔφη, τὸ ἐρώτημα.

Et primum quidem, vna licet omnino animo pulchritudinis notio informanda sit, illud tamen meminimus, acceptiones eius nominis inter homines esse pene infinitas, plerasque plane improprias. Cum enim proprie ad vnum id genus rerum pertineat, quod oculorum sensu cognoscitur, atque inde ad animum et mentem, atque omnem ingenii et virtutis praestantiam transferatur, cum aliqua ratione etiam de aurium iudicio vsurpetur: vulgari tamen vsu ad omnes sensus, ad quos voluptas aliqua accidit, ad omnem vtilitatem et commoditatem, praestantiam et laudem, ad omnem suauitatem et iucunditatem, refertur. Quae res non animaduérta in multos errores induxit homines doctos, vt, cum, quae in notionis eius complexum admitterent, non satis discreuissent, ne tamen ea, quam semel informarant, pulchritudinis finitio rueret et concideret, ad maximas subtilitates, interdum etiam cauillationes, confugerent. Id quod Graecis accidisse videtur, quorum disputationem *περὶ τοῦ καλοῦ* admista honesti et decori species incertam et vagam reddidit. Omnino quidem *omnis perfectio et absolutio, cuius ea natura et ratio est, vt sensum vel imaginandi vim afficere et imaginem aliquam in animo effingere possit*, pulchritudinis nomine et notione comprehendi videtur, subestque adeo, si penitius intuearis, perpetua aliqua ratio inter res sensu externo vel interno percipiendas et ipsum sensum; nec omnis perfectio et absolutio per se pulchritudinem habet; sed, vt perfectio aliqua pulchra sit et habeatur, sensus illa nostri naturae respondeat necesse est. Lex enim primaria a summo rerum opifice scripta est haec, vt, quicquid sub pul-

chritudinis notionem reuocari velit, ad speciem aliquam reuocari possit, quae aut sensibus aut animo obiici possit; itaque ea, quorum praestantiam intelligendi tantum vi assequimur, ut inter res pulchras referri possint, specie aliqua et imagine, tanquam corpore, amicienda sunt. Hoc idem est, quod vulgari hominum doctorum sermone celebrari solet: ut aliqua res pulchra sit, hoc est, ut imaginem aliqua perfectio in animo repraesentet, utque ea sub sensum et phantasiam cadat, *multitudinem et collectionem partium ac formarum vel proprietatum, earumque in diuersitate et varietate conspirationem et unitatem* inesse debere, quae tamen *unitas* eiusmodi sit necesse est, *ut ab animo facile percipi possit.* Perspectum hoc et cognitum iam Timaeus Locrus habuit, plane frugi et sobrius philosophus, qui *initia et elementa siue causas pulchritudinis commensu* dicit contineri *et responso partium tum ad ipsas inter se tum vero ad animum.* *) Iam cum haec pulchritudo, late per omnem naturam fusa, artibus vnice proposita sit, in qua effluenda, adumbranda, imitanda, aemulanda, tantopere laborant: sensum eius aliquem atque intelligentiam afferre ingenia debent, non modo ea, quae operam suam ad artificia, sed et quae studium, amorem et cupiditatem ad ea cognoscenda et intelligenda conferunt; qui vero etiam de artificiorum praestantia iudicare, omninoque ingenii monumenta scite ac docte aestimare profitetur, is acumen etiam

et

*) *περί ψυχᾶς κόσμῳ* c. 5. §. 9. Ἄρχαι δὲ κάλλους συμμετρία ποτὶ τὰ αὐτὰ τὰ μέτρα, καὶ ποτὶ τὰν ψυχάν. Vere itaque haecenus, quisquis dixit, *id generatim pulchrum esse, quod tum ipsius pulchri naturae, tum nostrae, conueniat.*

et iudicium non vulgare, omnis pulchritudinis naturae et artis subtilem cognitionem et scientiam, multis vigiliis, summo studio, ac rerum operumque longo usu multaue consuetudine subactum et exercitatum sensum oculorum animique habere debet. Cum vero multa sint, quae ad pulchritudinis sensum et intellectum comparandum desiderari possunt; requiritur enim sensuum integritas, veritas et exercitatio, cum imaginationis, omninoque ingenii vi, acumine et celeritate, cum animi recto iudicio, cumque studio et assiduitate coniuncta; ad ea ipsa siue comparanda et instruenda, seu regenda et adhibenda, seu denique amplificanda, mores animi ad honestatem et moderationem, *) humanitatem et benevolentiam, compositi immensum quantum valere, et ipsum sensum pulchritudinis modo acuere, modo suauitate aliqua et iucunditate maiore et exquisitiore perfundere videntur; quae res cum ex pulchritudinis natura, tum vero ex eius sensus, animique nostri, ratione declarari et confirmari potest. Idque ut persequeremur, erat illud, quod nobis in disputatiuncule hac propositum esse dicebamus.

**) Iam primum, cum animi nostri mores naturam cuiusque omnino constituent, indolem et in-

A 4

ge-

*) καλοκάγαθειαν καὶ σωφροσύνην. Morum hanc in pulchritudine amplectenda et inflectendo ad eam animo auctoritatem et quasi magisterium vidit Plato in Phaedro p. 252. D. τὸν τε οὖν Ἐρωτα τῶν καλῶν πρὸς τρόπον ἐκλέγεται ἕκαστος, καὶ ὡς θεὸν αὐτὸν ἐνεῖνον ὄντα ἐκυτῶ οἶον ἄγαλμα, τεταίνεται καὶ κατανοσμεῖ, ὡς τιμῶν τε καὶ ὀργιάσων. Atque eo omnia ea referenda esse videntur, quae eo loco, *obscuris vera inuolvens*, symbolice de amore pulchritudinis disputat.

**) *Morum animi vis ad artes magna est:*

genium fingant, ac vitam instruant, ab iisdem tota ingenii ratio et virtus, omnis imaginationis habitus et color, sensusque adeo et iudicii de pulchritudine, et arte eius effectrice et imitatrice, vis et ratio imprimis ducitur; quando omnino eae vires animi, quae a voluntate diuersae sunt, et cum intelligendi vi confociatae et coniunctae habentur, acutissimi cuiusque philosophi opinione, ab ipsa tamen voluntate non modo colorem et speciem aut robur, sed et indolem naturamque suam mutuantur; *) vnde etiam morum disciplina ad ipsum ingenium valet, idque vel regere vel corrumpere vel emendare potest. Magni enim et excelsi sensus excitant animum et eleuant, sublimibusque imaginibus et sententiis concipiendis adigunt; Cumque omnino vsus et consuetudinis tanta in animum corpusque vis sit, vt, quaecumque a natura habere dicimur, ea fere omnia ad habitum aliquem referri possint, vtque, quibus cogitationibus et studiis animum semel affuefeceris, iisdem animus ita se adiungat, eaque ita amplectatur, vt a natura ipsa traxisse ea et tenere videri possit, sibi que ipsi ita persuadeat, omnesque reliquas suas facultates, habilitates et propensiones iis rebus accommodet et affimilet: quicquid ab ingenii sagacitate et acumine procedit, id non minus colorem aliquem ab animi habitu ducere, eiusdemque virtute et praestantia imbui, et elegantia ac pulchritudine nitere, necesse est. Hinc liberalis illa et ingenua facies omnium dictorum factorumque, quae ab homine liberaliter instituto edi videas. Hinc, qui mites et lenes mores
ani-

*) propter morum vim i. ad ingenium,

animum ornant, iisdem omnes ingenii fructus quasi percocti maturuisse videntur. Hinc omnino illa ingenii magnitudo et celsitudo in nonnullis, in aliis vero depressio et humilitas, quae omnia eorum scripta dictaue vitiat et foedat. Sunt, in quibus tam durum, asperum et difficile ingenium emineat, vt, cum ingeniosi esse velint, id sine rusticitate, si dicaces, sine virulentia aliqua et acerbitate facere nequeant; id quod etiam communi hominum opinione indoli et moribus animi tribuitur; vti contra delicata illa mollitudo et teneritas nonnullorum ingeniosorum hominum nonnisi ab ipsis moribus proficisci potuit. Itaque non facile poëtam aliumue quemlibet scriptorem in manus sumas, aut opus artificis spectes, in quo non, vbi sensum animumque aduerteris, tum ex vniuersi operis, tum ex singularum sententiarum atque imaginum colore et natura, omnem institutionis et doctrinae ac disciplinae, qua auctor vsus est, rationem, interdum ipsum vitae institutum, cognoscere possis. Et haecenus illud verum esse patet, quod aiunt, nullum, nisi in libertate altum et ingenua disciplina formatum animum ad artes cum laude colendas idoneum esse. Seruitute enim et, quae eius comes est, adulatione, aut metu et miseria, depressus et demersus animus non facile ad nobilem et generosum aliquem sensum assurgere potest; et ex contumelia et humilitate conditionis plerumque ingenium aliquid labis et sordium contrahit. *) Cum

A 5

autem

*) Homer. Odyss. XVII, 323. pulcherrimi versus:

Ἥμισυ γὰρ τ' ἀρετῆς ἀποκίβνυται εὐρύσπα Ζεὺς
Ἄνέρος, εὖτ' ἂν μιν κατὰ δούλιον ἤμαρ ἔλθῃσιν.

2. adeoque ad inueniendi artem,

autem ex ingenii follertia et sagacitate omnis inuentionis vis in artibus ducatur, in inueniendis operum artificiorumque argumentis, in eorum dispositione et compositione, atque etiam ornatu, mores multum valere facile perspicitur. Idcirco vulgo etiam, quicquid vere ingeniosorum vnquam hominum fuit, illud non minus animi praestantia quam ingenii excelluisse proditur. Exempli et honoris caussa Xenophontem et Platonem, Montesqieuum, Addisonum, Lebrunum, Rubensium, nomino. *) Neque vero imaginationis, quantumuis aliena ea a moribus videri possit, abhorrens ab iis natura aut segregata et seiuncta ratio est. Etsi enim ea permultum per se valet, et in rerum naturalium pulchritudine exprimenda virtute sua satis contenta videri possit, tamen et hoc a genere mores non omnino exclusi sunt. Vt enim pulcherrimum hoc naturae spectaculum, veris hic praeclarus et ambitiosus apparatus, florum herbarumque lectissimi colores, ruris amoenitas, luci frigus, riuli fuga et loquacitas, auium dulcissimus concentus, ad solam phantasiae vim pertinere, et inter eius opes condi asseruarique, atque inde etiam, cum eadem arte effingere lubeat, depromi videantur; non tamen vllorum viridium, vlliusue nemoris aut ruris, omninoque vernarum amoenitatum, in homine ingenioso, sed virtutis experte, sensus talis tantusque esse potest, quantus in eo, qui, cum ingenii et imaginationis viuida vi, morum vitaeque sanctitatem, mentis puritatem, ac generosam beniuolamque animi affectionem ad deambulationem vel ad rusticationem affert.

*) 3. ad imaginandi vim et phantasiae,

affert. Quid? quod in amoenitate villae, prospectus iucunditate, fontis umbraeque frigore, par amoenitas et suauitas ingenii et animi artificis prodere se solet. Nam et in dilectu prospectus, quem sibi effingendum sumit, et in ratione adumbrandi et effingendi, siue simplicitas et innocentia aliqua, siue hilaritas et subridens quasi vultus, siue tristitia, siue mollities quaedam et teneritudo, aut venus et gratia, suauitas, iucunditas, cum lenocinio quodam, aut cum munditie et simplicitate, cum cultu et ornatu, conspiciendam se praebet; in quibus ipse se artificis animus manifestat; facit enim huius indoles, vt sensus certarum rerum modo lenior et mitior, modo grauior et vehementior sit, vt adeo etiam phantasiam diuersa ratione affici necesse sit. *) Neque vero sensus et iudicii in cognoscendis, amplectendis et amandis eiusmodi operibus alia ratio est. Qui enim neque satis mite et molle pectus, neque satis amoenum et cultum ingenium habet, vt conspectu ipsius naturae in admirationem rapiatur et voluptate perfundatur, quomodo is aut littoris aut luci aut ruris et villae et petiti a vita pastoritia argumenti adumbratione moueri possit? Et in anteferendo certo operis genere et certa ratione exprimendi naturam sensus animi nostri non raro vnica causa subest. **) Neque vero iam villa ruris descriptio siue eloquens siue muta instituitur, in qua non ad animandam tabulam humana figura apponatur, humanique adeo mores adiungantur, tanto ii quidem difficilius reddendi, quo maiore

*) 4. ad iudicium in dilectu rerum faciendo,

**) 5. ad mores humanos reddendos et exprimendos,

maiore cum simplicitate, candore et innocentia, exhibendi sunt. Quis enim in luci vel fontis umbra a pictore expressa solitudinem ferat? aut ad eam animandam, pompam et luxum regum allini et induci sustineat? Atque ea ratio esse videtur, cur in nonnullis nostrorum pictorum tabulis, summa alioqui cum arte elaboratis, nec non in fabularum et dramatum certo genere, immistum inter mundas et puras ruris delicias factum regium et exhibitas habitu pastoralis regii generis personas animus tantopere respuat et fastidiat, et quare nonnullorum ingeniosorum hominum pastoralia et bucolica carmina tam parum aequo animo feramus, ut etiam Virgilius eo in genere minus placeat. In quibus vero rebus mentis animique vlla vis eminent, sine cuius aliqua significatione nulla neque gesta, neque acta res esse potest, in iis rite percipiendis et arte exprimendis, sine moribus iudicioque animi phantasia nihil efficit. Nisi forte Iliadem aut Aeneidem, vel familiam Darii, Seruatoris natales et quaecunque nobilissimi argumenti opera a summis ingeniis perfecta sunt, vnius imaginationis vis enixa est, animi ne obstetricia quidem opera adiuta. Quid? quod nulla res gesta, non dico imitatione reddi, sed ne narrari quidem et conscribi digne, nisi ab eo, potest, qui magno magnisque sensibus impleto pectore ad eam accedat. et rerum gestarum praestantia et gloria non minus inflammatum animum habeat, quam is, qui eas gesserit; ut in narranda et ornanda virtute alterius non minus suum sensum, quam rerum fidem, sequi, et, dum magnae fortitudinis, aut insignis integritatis, aut praeclarae virtutis exemplum digne et viuide
comme-

commemorat, sui simul animi aliquam imaginem proposuisse existimetur. *) Diuina vero ea ingenii vis, quam *enthusiasmum* nostri homines appellant, animi magnitudine et celsitudine non modo obstetrice, sed etiam parente et genitrice vti videtur. Nam si eius vim et rationem diligenter contempleris, nulla eum alia re, quam phantasiae, ex sensu vehementer impulsio, aut magno et generoso animi motu, ac nobili et praeclaro aliquo impetu, grauius affectae, maiore aliqua intensione et vi contineri videas. Veri enim, pulchri et boni, sensu ac specie percussus animus primum grauissime commouetur, mox, iam in flammato quasi animo, imagines rerum magnae, sublimes et arduae, et cum his cogitationes et sententiae supra humanitatis humilitatem elatae menti sese vndique ingerunt, maior mortali modulo perfectio et pulchritudo, tanquam visum et phantasma, obicitur, quodque poeta de numinis apparitione ait, *maior maiorque videri solet*, cuius speciei admiratione et amore raptus animus, non aliter, quam Pulchritudinis in veram deam mutatae conspectu, agitatur, excitatur, et in furorem, omni sanitate praestabiliorem et optabiliorem, praecipitatur; omnes enim animi facultates intensione tanta, quantam eius natura neruorumque fabrica admittit, auctae et exactae, quae cuiusque summa vis est, eam exerunt. Sine animi hoc maiore motu et impetu nullus, quantum is ad ingenii potissimum vim pertinere creditur, *enthusiasmus* esse potest, non magis in oratore, poeta, vlloue artifice, quam in diuino aliquo viro,

qui

*) 6. ad *enthusiasmum*,

qui ciuitatis et reip. suae, aut etiam generis humani salutis aut vtilitati praeclaro aliquo facinore consulit, pro patria mortem oppetit, aut alia quadam animi magnitudine rerumque humanarum contemptu diuinam naturam aemulatur. *) Animi autem praeclarum sensum motumque, quis sine magna virtute et praestantia esse dicat? qui etiam tanto pulchrior et praestantior habetur, quanto maior virtutis praestantia animo inesse cognoscitur, Homeri itaque aut Miltoni humanitatis pene fines egressum ingenium mirificas istas, modo iucundissimas, modo horrore ac terrore plenas imagines, et diuino animo dignas sententias, sine magno et excelso pectore quis concepisse putet? Oratoris vero vis et ars nulla est paullo laudabilior, quae non a mente et animo proficiscatur; vt nemo oratione excellere, aut aliquantum valere possit, nisi ad optimarum rerum sensum disciplina et vsu formatum pectus habeat, honestatis, libertatis, amoris patriae et ciuium, caritatis et beniuolentiae non modo capacem indolem, sed et studium afferat, vt, praeclara aliqua virtutis laudisque specie obiecta, velut ciuis seruandi, innocentiae tuendae, admiratione eius et cupiditate facile accendi et inflammari possit. Quo etiam fit, vt eius materiae maxima parte nostris temporibus detracta, eloquentiae studia frigeant; cum interdum ea materies vel sola, sine arte, ingenia ita inflammet, vt summam dicendi vim assequantur. Quot enim homines inter Britannos eloquentiae laude floruerunt iis temporibus, cum de iure et libertate populi ac de summa

rep.

*) *Nemo vir magnus sine aliquo afflatu diuino unquam fuit.* Cicero N. D. II, 66.

rep. decertandum esset! Hinc illud est, quod *perfectus facere disertum* dicitur, et quod, *nisi vir bonus, nemo, non modo perfectus orator, sed ne orator quidem esse* censetur; quo in loco Quintilianus *) tantopere se torquet et aestuat. Habere nimirum ingenium vel malus homo potest, quis enim hoc neget? et omnem vim eloquentiae tenere; verum ea materies huic homini deest, sine qua subiecta ad summa et praestantissima quaeque animus nullus accendi, et inflammari nullum ingenium potest; quae res tum in argumento orationis, tum omnino in eius colore, multo magis etiam in sententiarum gravitate et dignitate elucebit. Inde etiam fit, ut frustra laboret et desudet orator, qui sanctissimae et efficacissimae ad virtutem religionis nostrae praecepta tradit, et adhortationes aut consolationes adhibet, si vulgares quidem illas huius orandi rationis copias, aut etiam ingenii facultatem, sermonis vim et affluentiam, cum accurata doctrina, afferat, sensu autem veritatis, quam demonstrat, acri et vehementi careat, animumque eius doctrinae praestantia inflammatum, caritate vero et benivolentia et propensiore quadam erga concionem voluntate perfusum, verbo, si, quamcunque animi affectionem nomen caritatis e Christi disciplina complectitur, in animo expressam, non habeat.

**) Cum igitur earum animi virium et facultatum, quae a voluntate et propensionibus atque affectionibus diversissimae esse videntur, tanta tamen
cum

*) Quintil. Instit. XII. pr.

**) *Morum animi vis* 1) *ad pulchritudinis sensum, gustum et iudicatum;*

cum his coniunctio et quasi coalitio sit, mirum non est, si verae et praeclarae pulchritudinis nullus sensus, gustus et iudicatus, esse potest, qui a morum rationibus seiunctus sit. Quomodo enim eam rerum praestantiam, cuius natura concentu et conuenientia, concinnitate, ordine et perfectione summa, quae quidem mente interdum, non sensu, percipi possit, continetur, animus dissolutus, discordans et a se ipso discrepans, percipere satis et cognoscere possit? Non iam eam animi vitaeque tranquillitatem memoro, quam tum omnis sapientiae, doctrinae et disciplinae, tum imprimis artium, et omnis ab iis exprimendae elegantiae et pulchritudinis, studia sibi postulant; quae quidem tranquillitas et quies nisi in mente ad honestatem, virtutem et moderationem, composita nulla esse potest; vti contra *nihil tam occupatum, tam multiforme, tot ac tam variis affectibus concisum atque laceratum, quam mala mens.* *) Sed nolo morari hoc in loco, neque illud, quanquam ad declarandum id, quod spectamus, magnopere valet, commemorabo, quod in artificiis et ingenii operibus, vti turbati et in varias curas distracti, aut etiam agitati et exulcerati animi nimis expressa vestigia comparent, ita in aliis ingenuitas et liberalitas quaedam artificis, placabilitas, aequabilitas, atque etiam hilaritas perlucet aut facilitas aliqua et lenitas aut severitas se commendat. **) Illud teneo, et eum, tanquam praecipuum disputationis meae locum, mihi vindico, cum pulchritudinis praestantissima forma ac species ea sit, quae ad animum hominis et mentem spectat

*) Quintil. Instit. XII. pr.

**) *inprimis 2) ad pulchritudinem ethicam;*

spectat eiusque aliquam siue in motu et gestu, siue in oratione et actione, significationem habet, quam quidem vulgo tum ethicae seu moralis, tum idealis pulchritudinis nomine declarare solemus, in eam morum animi summum et pene infinitum imperium et regnum esse. Nam primum, ut generosam, nobilem ac sublimem sententiam siue imaginem ac speciem mente concipias, nobili ac generoso spiritu, atque animo ab omni humilitate et fordibus libero, ut vero simplicitatem, candorem et innocentiam ad ueritatem expressam exhibeas, pectore non omnino iis virtutibus destituto opus esse; id tum per se patet, tum iam ante monitum est. *) Cum porro in motibus, perturbationibus atque affectionibus animi in primis se iactent artes imitatrices, ut eas generositas aliqua, decor et dignitas, commendet, id ab animi indole et ingenio efficitur. Non enim ea tantum affectuum vis et natura est, ut illi per se neque boni neque mali, sed in bono animo boni, in malo mali sint, verum etiam, ut in aliis furoris, aut leuitatis saltem et impotentiae, in aliis moderationis aut grauitatis et dignitatis speciem aliquam exhibeant; ut adeo in iis, quos exprimendos tibi sumas, affectibus, siue poeta, siue artifex, siue iudex sis, colorem et speciem tuorum ostendas. Hoc enim est, quod grandes et magnos, aut vehementes et furentes, lenes et moderatos, affectus artificii nonnullorum inesse dicimus, in aliis dignitatem, maiestatem, tristitiam, terrorem et minas, aut mitem et mansuetam, lenem et mollem quandam ad miserationem et humanitatem procliuem, naturam agno-

*) inque hac a) ad affectus animi et motus;

B

agnoscimus. Non quaelibet porro animi perturbatio et commotio imaginem aut gratam et iucundam, aut satis dignam et honestam, expressa refert. Multi sunt animi impetus et irae, sunt multa violentiae, vehementiae, terroris et furoris genera, quibus ne indulgeat ingenium, sensus quidam animi exquisitior, a moribus nutritus et a iudicio confirmatus, prohibet; quos autem affectus exprimi nihil vetat, in iis non quaelibet species, aut situs et positus, aut temporis articulus, oculis subiici potest. Nota sunt hac de re fabulae tragicæ praecepta; atque etiam ceterarum artium, inprimis de decoro, praecepta magnam partem ex hoc fonte manant; multa poetarum loca, vel artificum opera inde iudicari et aestimari possunt. Nobis in exemplis morari nunc non concessum est.

*) Atque hic noua morum vis sese exferit in his sedatis et placidis animi affectionibus et sensibus, qui et ipsi *morum* fere nomine veniunt, et affectuum ac perturbationum initia et elementa quodammodo aut semina sunt, vbi phantasiae maior vis et inflammatio accesserit; hoc est, eae facultates et habilitates, quae cuiusque animo a natura insunt tam ad percipiendam voluptatem aut dolorem, iucunditatem aut taedium ex omnibus rebus, non modo quae ad sensum, sed quae etiam ad imaginationis ac iudicii vim pertinent, quam ad appetendum earum rerum fructum aut auerſandum; vnde inprimis humanitatis, miserationis, gratulationis, omninoque ii sensus oriuntur, qui humanitatis, officii, et necessitudinis,

*) b) *ad affectiones et propensiones animi;*

dinis, vulgo autem sympathiae nomine continentur, omninoque sensus benevolentiae, amoris et caritatis tenerique alicuius et mollis affectus. In singulis his exprimendis eum maxime excellere quis dubitet, qui ad eos maxime procliuem, idoneum et natum animum a natura, seu cultu et institutione, habeat? contra vero illum, qui non sensus veritatem, sed speciem affectet, cis et vltra veritatis et naturae fines vagari? Etiam animus certae alicui affectioni insigniter obnoxius naturam omnino aliquam inde contrahit, quae se in ingenii operibus vel inuito artifice prodit. Hinc delicata et mollia nonnullorum opera, quae tantam gratiam et venerem habent, vt in iis delinitus quasi et captus, interdum attoniti similis, haereas; hinc aliorum non modo seueritas et austeritas, sed et horror, rusticitas, vt ab omni leniore animi affectu et sensu vacare videantur; homines Musis et Gratiis iratis nati. *)

Diximus adhuc de moribus, quatenus illi aut animi habitum aliquem a natura institutione et vsu informatum, aut naturae procliuitem ad rerum seu iucundarum seu molestarum sensum modo acriorem ac vehementiorem, modo molliorem ac leniorem declarant; sunt tamen aliae vocis acceptiones; vt itaque haec, quae nobis superest, commentatio recte procedat, ante omnia ex ambiguitate nominis *morum* ea expedienda, eiusque adeo vocabuli paullo accuratior ratio et finitio adhibenda est.

B 2

Mores

*) Conuenit in eos illud Bionis: Κῆν μὲν ἄρα ψυχὰν τις ἔχων ἀνέρατον ὀπηδῆ, (Μούσαις) Τῆγον ὑπεκφεύγουσι καὶ οὐκ ἐθέλουσι διδάσκειν. Idyll. IV, 3.

Mores itaque primum omnem virtutis vitiique rationem continere videntur, tum eam, quae, hominum quidem opinione, ex indole et ingenio venit; unde iidem etiam *indolis, ingenii, virtutis* nomine declarari solent; tum eam animi naturam affectionemque ac voluntatis habitum, qui ex iudiciorum, opinionum, consiliorum rationibus, ex notionibus et placitis de iustitia, temperantia omnique virtute, ex puerili institutione et exemplo, vitae usu institutoque, longa rerum adfuetudine, ipsaque affectuum perpetuitate existit, qua facilitas et proclivitas ad virtutes ac vitia, habilitates ac facultates animo accedunt. *) In hoc genere quod iam supra attingi, pulchritudinis supremae et nobilissimae vis et nomen sedem suam et locum habet; est autem suprema illa pulchritudo in virtute posita, qua nihil praestantius, nihil pulchrius aut esse aut animo comprehendere posse dicitur. Praebet igitur ingenii artisque operibus nobilissimum haud dubie et praestantissimum argumentum praestantia ac pulchritudo praeclarae alicuius virtutis; quod tamen idem non nisi a generosis et summis ingeniis facile aut sumi solet aut tractari potest. Hoc Plato, hoc poetae nonnulli, diuina pectora, inflammati eas virtutis formas expressere, quarum insigni et praestanti specie animi nostri tantopere ad eius amorem rapiuntur. Hinc manauerunt perfectionis formae illae, perfectae quidem reip. a Platone, regni siue monarchiae a Xenophonte, oratoris a Cicerone, viri honesti a Richardsono, principis

*) maxime 3) ad supremam illam pulchritudinem, cuius specie animi inflammantur.

cipis a Fenelonio. Hinc tanta sublimitate et maiestate pleni argumenti nonnulla artificum opera profecta sunt. Qui Seruatoris nostri diuinos vultus tam feliciter expresserunt, aut sanctorum piorumque hominum tam praeclaras effigies dederunt, quae pietatis, sanctitatis, moderationis et patientiae mirum sensum cum intuentis animo communicare videntur, sine summae huius pulchritudinis sensu fuisse purari non possunt. Ad effingendam Herculis adolescentis in biuio dubitationem nonne pectus requiri apparet, quod aliquando illum iuuenilis animi, praeclara indole ad virtutem formati, voluptatum illecebris et delinimentis propositis, aestum et laborem expertum sit, virtutis vero amabilem et maiestate ac numine plenam speciem iam dudum animo informauerit? quale Shaftesburii pectus erat, cum eximiam illam huius argumenti picturam animo delinearet, hominis summo ingenio, at nec minore iudicii sensusque subtilitate praediti, quo acriorem et molliorem verae pulchritudinis sensum qui haberet, aut maiore cum dignitate, venustate et decore, virtutis praestantiam exhiberet, vidi neminem. Qui musici, iidemque philosophi, artem suam virtutis disciplinam esse voluerunt, hac eius pulchritudine haud dubie capti erant. At huius pulchritudinis, qua virtutem tantopere commendabilem esse Plato *) aiebat, ut eius forma et tanquam facies si oculis cerneretur, mirabiles amores excitaret sui, sensum nemo habere

B 3 potest,

*) in Phaedro p. 250. locus e Cicérone notus. Hinc felici cum argutia Persius Sat. III, 38. nullum grauius tyrannis malum quod apprecetur, habet, quam:

Virtutem videant, intabescantque relicta.

potest, nisi cuius, summa indole ad virtutem natus et mature recta disciplina imbutus, animus illius pulchritudinis amore inflammatus, et magnis altisque cogitationibus, consiliis et sensibus, innutritus sit. Quomodo enim tantam dignitatem et maiestatem cum gratia et venustate coniunctam is assequatur, qui humilem, abiectum, et nihil alti, nihil praeclari sapientem animum in se gerat? Non licet hic ad sententias magnas et praeclaras sigillatim memorandas descendere, et loca Homeri ac Virgilio eam in rem laudare; sed, si Plato in diuinis suis scriptis virtutis et honestatis omnisque pulchritudinis incredibilem aliquem amoris ardorem ac pene furorem tam potenter expressit, iis, qui in vita eum eius exemplum non minus expressisse narrant, non credamus? Xenophontis quidem scripta non maiorem simplicitatem, castitatem et pulchritudinem diuinae mentis produunt, quam qua ille in vitae rationibus et moribus insignis fuisse fertur. Si Youngium et Richardsonum, hunc solutae, illum vincitae orationis inter Britannos miros artifices, argumenta operibus ea delegisse videmus, quae virtutis et religionis speciem quam maxime amabilem redderent et informarent, non tam pietatis eos et honestatis, quam diuini sui animi, praeclaram formam expressisse putamus. Addisono nisi sanctissima et castissima mens fuisset, non ille, in summa elegancia et facultate orationis, qua valebat, virtutis et honestatis causam omnibus ambitionis rationibus et partium in rep. studiis antehabuisse, neque tantum ei ornatus et commendationis attulisset; vti contra Rochesterii profligati mores etiam in probò et honesto argumento

non

non modo perlucet, verum etiam, vt in hoc genere minus ingenio valeat, efficiunt. Nolo enim exempla nostrorum hominum in vtramque partem memorare, ne quempiam aut ambitiose laudare, aut inuidiose infectari videar.

*) Cum autem constans haec animi affectio, quam morum nomine intelligi plerumque diximus, in omnibus non eadem plane, sed siue ex internarum facultatum natura, siue externarum rerum et caussarum accessione multum diuersa fit, hinc *mores* de proprietatibus omninoque de *charactere animi*, atque adeo de eius *descriptione et notatione*, qui et ipse *character* vocatur, dici solent. In his itaque, vt cuiusque hominis personae apti et conuenientes mores imponantur, quam maxime elaborant artes. Sed et hi mores, vti potissimum ab animi virtute siue vitiositate, omninoque a proprietatibus animi et voluntatis procedunt, et *indolem naturamque* omnem ita continent, vt etiam subitos illos animi affectionisque modo ad hilaritatem aut tristitiam, modo ad beneuolentiam aut auersationem, motus et conuersiones *morum* nomen comprehendat, si, verbi caussa, commodi vel difficiles sunt, vnde et *morosi* dici solent: ita multa ad eos trahuntur et referuntur, quae ex hominum ingenio, aetate, fortuna, ordine et conditione, vitae institutione et consuetudine, omninoque externarum rerum varietate ducta sunt; qui ab externis qualitatibus petitis dictorum, factorum, gestuum et actionum color interdum vel solus isto

B 4

mo-

*) *Morum vis ad notationem morum rite instituendam.*

*morum, vel personae et characteris nomine insignitur. Atque ad hanc potissimum nominis sententiam fabulae comicae natura, nec non rhetorum mores et ἦθη referenda sunt, ut tamen τῶν παθῶν oppositione etiam magis restringi et coerceri videantur; de quibus multa ab Aristotele, Cicerone, Quintiliano, disputantur. *)* Hic etiam publici mores et nationum instituta religionesque nonnullam vim habent, et tum in moribus cuiusque fingendis, tum in sensu et opinione pulchritudinis facultatem magnam exserunt, idque in primis, quod in iudicio sensuque pulchritudinis *arbitrarium et opinatum est*, efficiunt; quae res omnino a nostra quaestione seiungenda et iustae disputationi reservanda est. Iam horum morum seu characterum, tum personarum tum rerum, in artibus ingeniosis expressorum pulchritudo non semper ad internam perfectionem et ad honestatis rationes refertur, quanquam illa summa eorum praestantia est, sed ad perfectionem cuiusque generis et formae, ut ii mores pulcherrimi habeantur, qui maxima cum veritate, ad naturae et rerum fidem, expressi sint. In horum itaque iudicio artis potissimum ratio habetur,

*) Locum Ciceronis vnum proferamus de Orat. II. 43. *Horum (de reis dixerat, h. omnibus, de quorum re disputatur) exprimere mores oratione iustos, integros, religiosos, timidos, perferentes iniuriarum, mirum quiddam valet. - - Tantum autem efficitur sensu quodam ac ratione dicendi, ut quasi mores oratoris effingat oratio. Genere enim quodam sententiarum, et genere verborum, adhibita etiam actione leni facilitatemque significanti, efficitur, ut probi, ut bene morati, ut boni viri esse videantur. Sed et in pictura τὰ ἦθη genus artis constituere videri possunt. cf. Plin. XXXV, c. 36. f. 19.*

tur, non naturae rei expressae, nisi hactenus, ut ne quid in iis sit, quod sensui vel phantasiae ingrata aliqua imagine vel recordatione taedium et molestiam creet. Iam in hac morum pulchritudine, quae artem potissimum respicere videtur, exprimenda, sentienda et iudicanda, moribus animi ac virtutibus et vitiis imperii est permultum, tum in omni magnitudine animi, vitae elegantia et innocentia, virtutis dignitate et maiestate exprimenda, quantum quidem ea dictis, actis, gestibus vel vultibus, conspiciendam se praebet; quae omnia sine mirifica virtutis indole fieri non possunt; tum in iis hominum moribus effingendis, qui recti, ingenui, liberales atque etiam praeclari et eximii habentur, aut in quoscunque alios incidimus, *cum modicis erroribus*, ut Quintilianus ait, coniunctos, sed aequos tamen et probabiles; quos ad rectam aliquam et meliorem speciem ex artium legibus componi et refingi fas est. Tantum itaque unicuique, vel non eximiae, formae, venustatis ab arte accedit, quanto maioris praestantiae idea in artificis animo expressa haerebat. Ex hoc loco multa petenda sunt, quae de dramatum personis et moribus, ac de morum in tabulis expressorum veritate et venustate, deque eorum gratia et quodam colore, quem ex artificis moribus ducunt, praecipiuntur. Amoris quidem descriptiones et imagines tam varias et diuersas videmus, quam hominum ingenia et mores sunt. Tibulli placidi et mites mores, tenerique et molles sensus ex omnibus eius elegis perlucent, vti Ouidii leuitas et nequitia vbique in carmine regnat. In eo autem genere, quod non omnino virtute et hone-

state quam moralitatem appellant, continetur, sed colore tantum ab ea ducto et variarum rerum externarum, ut diximus, accessione temperato, unde urbanitas quaedam et lepos atque elegantia, interdum etiam dignitas aliusue morum color existit, in eo igitur facile apparet artificis ipsius ingenium, h. e. animum et mores siue lepidos et urbanos, seu rusticos et tristes, conspicuos fieri, et, ut poeta ait, — *paucis coloribus ipsum pingi animum.*

*) Sed quam vim in ipsorum morum, quos ingenium sibi effingendos sumserat, rationibus mores et character artificis habere solent, eadem omnino in toto cuiuscunque operis habitu et colore, in ipsa parte artis mechanica, inque omni ea artificii ratione eminent, quae vulgo ad *expressionem* refertur, h. in exprimenda et adumbranda ea imagine, quam animus informatam in se, tanquam exemplum operis, habet. Atque hic imprimis tam accurata et subtilis morum existimatio et iudicium fit, ut etiam morum in artificum ingeniis varietas operum, siue mutarum siue disertarum artium, certos characteres efficiat. Hinc liberalis et ingenuus cultus operum nonnullorum, aliorum facilitas et hilaritas quaedam, aliorum durities, seueritas et ille nitentis vultus; hinc certa confidentia et fiducia; hinc augusta, maiestatis et numinis plena facies aliorum; hinc magnificum et generosum et sublime illud nescio quid in aliis; etiam terror et minae, aut gratia et venus, grauitas et dignitas, siue *cothurnus* artis, lepos et

venu-

*) *Morum vis ad externum operum artis habitum.*

venustas, simplicitas et innocentia, mollitudo et tenerritas: in aliis contra tenuitas, humilitas, leuitas, improbitas. Superest¹, vt haec exemplis declaremus, sed paucissimis. Demosthenem, vehementem et grauem oratorem, sine praeclaro animi impetu tantum eloquentia valuisse, neque in eo excelsum, magnum, laudis cupidum, gloriae Athenarum summo opere studentem animum fuisse, nemo facile contendat, etiamsi nobile illud *Demosthenis Encomium* in Lucianeis scriptis non extaret. Cicero autem, non eloquentiae magis quam philosophiae lumen, pusillanimus scilicet, aut vanus et gloriosus homo, qui nullam animi fortitudinem, nullum praeclarum reip. studium, aut ciuium amorem haberet? An vero fordidus, humilis et inanium rerum cupidus animus cum diuinis Homeri Virgiliique ingeniis, quae in praeclare gestis rebus magnifice ornandis, magnis affectibus et motibus animi, tantopere inter omnes omnium saeculorum poetas excellunt, coniunctus fuisse credi potest? Lucanus adeo, cum inuentionis et ingenii vi destitueretur, morum et sententiarum magnitudine animum legentis tenet; cum Statii omnis splendor et magnificentia in verba migrasse videatur. Quid? P. Cornelium, inter Gallofrancos eloquentissimum poetam, quo nemo maiestatem et numen populi R. aut eius virtutem et fortitudinem ac libertatis amorem feliciter expressit, pectus a sensu libertatis et fortitudinis vacuum habuisse credimus, cum eam morum simplicitatem in eo fuisse memorent, qua summi quique homines notabiles fuerunt? Hierosolymorum liberatorum auctor habere animo informatas rationes et naturam summae pulchritudinis debuit,

buit, cum expeditionem stolide susceptam et hominum fortium quidem sed barbarorum et ferorum mores ita ornaret et poliret, ut mirifice delectent. In Bossueto et Fenelonio alterius graues et vehementes sensus, alterius lenes et mites mores miramur. Horatii urbanitatem et elegantiam vitae, nisi antiquorum Grammaticorum fides et Maecenatis Augustique conuictus testarentur, carmina satis declararent, uti corruptos et parum castos eius mores produnt; cum contra Ouidium vera vitae elegantia plane caruisse probabile sit. Musicos saepe audiui dicere, in eo genere artis, quod exprimendis animi motibus ac moribus contineatur, neminem valere, nisi qui eosdem animi motus et sensus expertus sit. Quid de pictoribus et statuariis dicam, quorum summa ars in hoc genere versatur? Phidiam quidem, qui Iouis tantam maiestatem, Mineruae toruae frontis minas expressit, animum humilem et depressum gessisse putabimus? Apelles vero, qui gratia et venere omnes ante se vicisse memoratur, non potuit habere animum Gratiis iratis formatum aut ab elegantia et venustate alienum; itaque et comitate insignis et benignitate vel in aemulos fuisse narratur. *) Zeuxim sine vlla animi pulchritudine exemplum summae pulchritudinis in Helenae imagine expressisse non existimo. Raphael gratiae et venustatis tantam laudem non assequutus esset animo ab omni lepore et elegantia alieno. Iulii Romani erudita et culta, Titiiani delicata et exquisita, in colore carnis ad summam gratiam et venustatem temperando, Annibalis excel-

*) Plin. H. N. XXXV, 12. 13.

excelsa et magnifica, Rubensii maiestatis et numinis plena, Poussini heroicae et Romanae virtutis aemula, Albani in summa simplicitate cum dulcedine coniuncta ingenii vis et nobilitas traxit haud dubie aliquid a morum rationibus. Lebrunium quidem non minus generoso et magno animo in tota vita, quam ingenio claruisse, fatis constat. In Ios. Ribera, Hispanulo dicto, idem morum ingenium atrox, eadem atrae bilis et inhumanitatis significatio fuisse memoratur, quae in eius operibus, terroris et minarum plenis, eminet; Nic. Berchemi autem eadem serena mens et ad hilaritatem composita, quam elucere in eius operibus videmus. Fuere homines amicissimi inter se et coniunctissimi, *Carolus du Jardin et Iacobus van der Does*, quorum ille in gregibus armentisque et pascuis campisque exhibendis, laetum hilare et festivum aliquid habet, quod idem in vita sua expressisse fertur; alter, in ouium gregibus pingendis artifex, eandem tristitiam et melancholiam in coloris temperandi tono feruat, qua vitae eius tenor notabilis fuit. Habemus claros alioqui et ingeniosos pictores, qui tamen nil nisi humilia sectati et in argumentis vilibus, plebeis et obscuris, versati sunt; *rhy-pographos* non male antiquo nomine appelles. *) Sed et in minoribus scalpturae operibus ingenium et in-
doles artificis eminere putari potest. Solonis quidem mollis et delicata in scalpendis gemmis manus exprimere aliquam animi eius teneritudinem videtur.

*) At-

*) Plin, XXXV, 37.

*) Atque hic illud opponere aliquis possit: ad exprimendam omnis virtutis praestantiam non tam sensum eius quam ingenii teneram, mollem et flexibilem aliquam naturam, phantasiam imitatricem, omninoque non tam ipsos mores requiri, quam *ingeniosam simulationem*; omnem artem aliqua fingendi facultate contineri; eam rem imprimis in poetis, multo magis in dramaticis, in oculos incurrere; alioqui enim dicendum esse, mali tyranni mores et omne genus libidinis et crudelitatis non nisi a malo ingenio et corrupto animo recte effingi posse. Ad quae partim iam ante responsum est, **) cum diceremus, in eo morum genere artem locum primum occupare et mentem oculosque ita tenere, ut de natura rei repraesentatae nihil cogitet, unde et artibus propria aliqua, in re non pulchra, pulchritudinis natura asseri soleat. Sed etiam iniustitiam aut feritatem et omne vitii genus ad auersationem et damnationem nemo aptius et fortius ac potentius proponere potest, quam, qui virtutis alto sensu affectum, adeoque nec minore criminis odio imbutum, animum habet. Nec tamen negare velim, nullam fraudem et nequitiam aut improbitatem tantam animo concipi posse, quae virtutis non vulgarem aliquam speciem et pulchritudinem satis commode simulare et fingere queat; nec me praeterit, memorari posse in contrariam partem exempla hominum in vita sordidorum aut improborum, ingenio tamen adeo excellentium, ut magnos sensus et graues sententias non infeliciter affectarent. Illud dico, generosos eos motus et enthusiasmum illum, de quo dixi-

*) De iis, quae contra dici possint.

**) p. 24. extr.

diximus, nisi in animo ad id saltem tempus sensu pulchritudinis valde commoto esse non posse. Potest aliquis in reliquis vitae partibus et temporibus transuersus agi et ad vitia et libidinem declinare; at in pueritia forte bene institutus et praeclaris rebus assuefactus fuit, aut omnino interualla insaniae habet. Sed interdum iis, quae de magnorum ingeniorum erroribus et ridiculis, ad detrahendum eorum gloriae, memorantur, nimis cupide aures praebemus; qua de re nolo exempla hominum nostra aetate clarorum afferre. Tum vero argumenti natura non semper ea est, ut in opere ingenioso de pulchritudine ethica quaeratur. Discernenda etiam est rerum ab aliis iam excogitarum artificiosa imitatio et expressio ab ingenii et inuentionis subtilitate et acumine, in quod imprimis morum rectorum aliquem fructum redundare dicimus. Non minus enim in oratione et in carmine mechanica operis pars ab ingeniosa discernenda est, quam in musica arte et in pictura vel sculptura.

*) Disputauimus adhuc, quantum utilitatis vel noxae mores prauis rectius ad totius operis formam et argumentum, et ad mores ac characteres, omnemque in his praestantiam afferant. Supererat, ut de eorum vi in grauius, magnis ac sublimibus sententiis et dictis, et in ipsa dictione et oratione, omninoque in signorum, quibus artes animi quasi aures oculosque sensu afficiunt, habitu et cultu agerem; Sed omnem me huius descriptionis generis modum excede-

*) *Praetermittenda.*

cedere video. Neque adeo disertus esse possum in morum effectu ad cognitionem et studium pulchrorum et clarorum artificiorum, aut demonstrare, quam late morum omnisque virtutis ratio in tota arte critica regnet. Hoc addere liceat: cum in percipienda et iudicanda omni veritate et pulchritudine mores tantopere ad elegantem sensum intellectumque valeant, rectam tamen indolem et virtutem, omninoque bonos animi mores nusquam vberiores et insigniores fructus ostendere, quam in doctrina humaniorum litterarum et in enarratione veterum auctorum, qui cum omnis pulchritudinis rerum orationisque, non minus quam virtutis, auctores habeantur, male in iis ea opera locaretur, quae nil nisi exoleti sermonis rationem et antiquarum rerum ac rituum varietatem spectaret; quid enim sic attineret, veteres legi? Verum omnis humanitatis et antiquitatis doctrina proprie et vere eam rationem habet, ut ingenia adolescentum mollia ad accuratum virtutis et pulchritudinis omnis sensum acuuntur, et ad eius amorem inflammentur. Cum enim pulchritudo tum naturae, tum artis, imprimis vero orationis et carminis, eiusque pulchritudinis sensus et intelligentia, praeceptis et regulis aut subtili disputatione recte et cum fructu tradi nequeat; ut nemo musicae artis peritus extitit, qui nullos cantilenaee modos, nullum neruorum concentum, sed tantum hominis acute de sonorum varietate et apta compositione loquentis voces audiret, aut nemo pictor clarus euasit, qui, nullo artificio et opere praeclaro viso et explorato, multis tantum de linearum et colorum rationibus, de lumine et umbra, doctis sermonibus interesset; verum

rum omnes liberales artes paucis praeceptis, sed lectis et praestantibus exemplis, multoque usu et exercitatione, in formando ad ea ingenio, indigent: si in pulchritudine cognoscenda cum fructu versari velis, simul cum praeceptis, etiam ipsis exemplis animus imbuendus est. Cuius rei ea causa subest, quod praecipua huius studii ratio ad phantasiae vim, et excitandas in animo imagines, non ad subtiles notiones et finitiones, referenda est. Itaque in institutione eius pulchritudinis, quae in oratione est, h. e. in arte rhetorica, nisi exempla statim oculis animisque subiiciantur, accuratissima atque operosissima praeceptio vana et inanis est. Hoc itaque est, quod antiqui praeleguntur et enarrantur, ut ipso pulcherrimorum exemplorum usu et tractatione ingenia adolescentum ad omnis honestatis et pulchritudinis sensum formentur, ut pectus magna virtute imbuatur, omnisque vita elegantia instruat.

*) Cum itaque Augustissimi Regis amplissimo decreto et Ill. Munchhusii honorificentissimo iudicio munus hoc rhetorices et poetices praecepta exempla tradendi impositum mihi sit, Socratis verbis uti mihi liceat, quibus ille a dulcissima cum Phaedro de pulchritudine confabulatione discedit: *O Deus, da mihi, ut pulcher intus fiam, et, quaecunque extrinsecus habeo, ut internis sint consentanea!* **) Murneri

*) *Epilogus.*

**) ὦ φίλε Πάν τε καὶ ἄλλοι ὅσοι τῆδε θεοί, δοίητέ μοι καλῶ γενέσθαι τάνδοξον. τάξωθαι δὲ ὅσα ἔχω, τοῖς ἐντός εἶναι

neri autem illi aufpicando cum dies XXIII. Iulii, hora vndecima, dicta sit, vt concioni, quae eius rei caussa habebitur, Prorector academiae Magnus, Illustrissimi Comites, diuinae humanaeque sapientiae consultissimi Professores ac Doctores, vniuersique academiae Ciues genere et ingenijs florentissimi, interesse, et oratiunculam de *veris bonarum artium litterarumque incrementis ex libertate publica* audire velint, omni, qua par est, obseruantia oro rogoque, atque illud profiteor et prae me fero, eam beneuolentiam tanto maiorem animo meo iucunditatem allaturam esse, quod primo statim ad urbem et academiam hanc accessu ciuibus eius praeclaro aliquo beneficio deuinctum me et obstrictum esse arbitrabor. Scr. in Acad. Ge. Aug. d. XXI. Iulii CIΩICCLXIII.

* * * * *
* * *

Et si sensuum, sententiarum et locorum, qui in hac commentatione occurrunt, nondum me poenitet, parum tamen in ea mihi nunc placeo. Sunt enim nonnulla obscura, vaga, nec satis definita; omninoque toti argumento claritas ac perspicuitas sua deest.

Difficultates quidem quaestioni propositae inerant multae et magnae, quod ea notiones completitur plures subtiliores, et quod eadem notiones in recentioribus linguis conceptae ad latina verba erant refin-

εἶναι μοι Φίλιξ πλούσιον δὲ νομίζοιμι τὸν σοφόν· τὸ δὲ χρυσοῦ πλήθος εἴη μοι ὅσον μήτε φέρειν μήτε ἄγειν δύναται ἄλλος ἢ ὁ σάφρων.

refringendae: quo ipso factum est, vt vna et altera nouum quasi colorem imbiberet; id quod inprimis in vocabulo *morum* accidisse videri debet. Omnino itaque rem nimis arduam eram aggressus, cum agerem de argumento in nostra vernacula lingua nato, notionibus ac verbis propriis et domesticis constituto, quorum magna pars seu obscuritatem seu ambiguitatem induit, si iisdem aut similibus verbis in alia lingua, multo magis si in lingua, cuius vsus exoleuit, eas notiones redhibere volumus. Incideram itaque in eundem fere errorem, quem committere solent multi, qui, dum exercitationem transferendi verba ex vna in alteram linguam proponunt, cum ea seligere deberent, quae genio sermonis, in quem transferunt, maxime cognata, saltem ab eo non aliena sint, non animaduertunt se proponere haud raro ea, quae alterutri sermoni ita propria sunt, vt aut nunquam recte aut non sine difficultate alio sermone reddi possint. Voces germanicae sunt ad proprium aliquem genium constitutae: *Einfluß des Characters auf Gefühl des Schönen in den schönen Künsten vnd Wissenschaften, vnd folglich auf Bildung des Geschmacks vnd die Darstellung des Schönen selbst.* Si nunc, qua aetate sum, onus hoc mihi imponeretur, vt de argumento hoc latine agerem, equidem haud diffiteor me id peruicaciter esse recusaturum; Verum isto tempore, quo haec scribebam, non parum arridebant istius generis de causis pulchritudinis eiusque sensus ac iudicii disputationes, quarum vis nescio quae ad ingenium fingendum esse putabatur. Cum tamen rem semel essem aggressus, illud saltem mihi diligenter erat videndum, vt propositio-

nem tractandam quanta maxima possem subtilitate constituerem, remotis iis quae vellem exclusa esse, et vt caute definirem illud, quod potissimum demonstratum dare vellem. Inscriptio enim libelli id vnum postulabat, vt docerem, ad pulchritudinem, quae in artium operibus conspicua est, sensu ac mente percipiendam, adeoque et diiudicandam et exprimendam, magnam vim habere, si mentem afferas natura, institutione, vsu, ad sensum illum iam antea informatam. Declaranda igitur erat notio pulchritudinis in operibus ab arte profectis; constituenda notio morum; et definiendum, quid ab altero ad alterum proficisceretur.

Inter haec animo obuersabantur plura, quae ad duas maxime propositiones redibant, quarum altera haec erat: moribus animi nostri, seu latius de toto animi habitu, seu de singulis eius partibus et proprietatibus voce accepta, colorem aliquem dictis factisque nostris adspergi; adeoque eam mentis perfectionem, quam pulchritudinis nomine ac specie ornamus, vti res, sensa, dicta, facta, ita ingenii et artis opera, tanquam aura aliqua et spiritu afflare, qua magnam sui mirationem, amorem et studium concitent. Altera haec: a moribus h. e. ab habitu et sensu animi nostri multarum rerum proficisci, accendi, minui, studium; vt adeo placeat in poetis, scriptoribus, artium operibus, id, quod magnum, generosum, sublime, aut honestum, liberale, venustum est, vtque cum studio et cum delectatione cognoscatur: imbuendum esse animum moribus honestis, institutione liberali, sensuque generoso et magna-

magnanimo. Occurrebat tandem illud: assidua tractatione eorum seu scriptorum seu artis operum, quibus praeclara aliqua virtus reddita aut declarata est, animum iuuenilem ad similem sensum generosum et liberalem excitari, elici igniculos latentes, et colorem omnino aliquem animo ex rebus pulchris, in quibus versatur, illini.

Perturbatis hisce rationibus et confusis incidendam in id, quod ipso rerum et vitae vsu refellitur, vt profiterer: id quod vere pulchrum sit in artium operibus, non nisi ab ingenio pulchro proficisci posse. Parum subtiliter constituta notione ingenii pulchri, quod nec satis bene latine dicitur et quod facultate percipiendi et redhibendi id, quod pulchrum est, concludi debebat, vagari orationem necesse erat; et subibat animum τὸ καλόν, honestum ac virtus, eaque quam nos pulchritudinem ethicam appellamus, quam cum substituerem, exhibat enuntiatio, quam Voltarii et tot aliorum poetarum et pictorum exempla refellunt, qui cum ipsi a magnanimitate, fortitudine, constantia essent alieni, omnem tamen animi virtutem versibus praeclaris operumque argumentis mirabilibus expresserunt.

Quod volebam aut velle debebam, erat forte hoc: Vt id, quod pulchrum habetur, et quocunque tandem alicuius praestantiae nomine placet, in artium operibus seu inueniendis, seu intelligendis regnet, opus esse ingenio, quod natura et indole, institutione, lectione, exemplo et assuetudine, ad eius generis notiones et sensus acriores proclive sit;

felicius in quocunque genere probabili versari eum, qui eundem morum habitum natura et institutione magistra induerit, quam qui phantasiae ope fingat: hanc enim qui ducem sequuntur, haud facile intra naturae verique fines subsistunt, sed aut iactatione verborum inani se efferunt, aut rerum hominumque species, quales vita ipsa nec exhibet nec admittit, proponunt; inprimis vero cum simplicitate coniuncta honestas vix bene nisi a mente ad verae honestatis sensum composita reddi potest. Etsi nec haec tam vniuerse pronuntiari possunt, quin artis et sagacitatis ad fingendam et imitandam quamcunque praestantiam vim esse summam concedendum sit.

DE
 VERIS BONARVM ARTIVM LITTERA-
 RVMQVE INCREMENTIS EX LIBER-
 TATE PVBLICA

O R A T I O

PROFESSIONIS RHETORICAE ATQUE POETICAE.
 ADEVNDAE CAVSSA

IN
 ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA

A. D. XXII. IVLII MDCCCLXIII.

DUCTA.

Si nemo facile, qui in confeffu grauiffimorum do-
 ctiffimorumque virorum ad dicendum prodit,
 tam obfirmato eft animo, quo minus grauiter com-
 moveatur; quid mihi, in hunc locum procedenti,
 animi effe neceffe eft, qui, cum cauffas non modo
 verecundiae, fed timoris, communes cum aliis ha-
 beam omnes, tum vero multa praeterea circumftare
 me videam, quae animum fi non percellere, at ve-
 hementer tamen poffint perturbare. Nam et mune-
 ris mihi mandati ratio, non fum nefcius, quam de
 mea dicendi facultate expectationem faciat; et,
 quum eloquentiae praecepta aliis tradere, exempla
 proponere debeam, quae a me orationis vis et ele-
 gantia poftuletur, fatis perfpicio. Sed et ad ma-
 gnam veftrum partem dicere me fentio, quorum
 aures adhuc eloquentiae Gefneriae iucundae fuaves-

que voces personent, quorum oculis animisque viri ornatissimi ad vos dicentis, ac potius tanquam dulci cantu aures animosque permulcentis, memoria et imago obuerfetur, qui copiam illam rerum argumentorumque, follertiam acumenque inuentionis, elegantiam nitidae terfaeque dictionis, quae in eo erat fumma, elocutionisque vim et ornatum, apud se reputent, illiusque flumen orationis cum meis ritulis, cum mea tenuitate et infantia istius robur, succumque et neruos orationis comparent, atque adeo, siue ingenium, siue vsum et exercitationem fpectent, omnia tenuia et exilia in me, quae in illo erant eximia et praeclara, deprehendant. Quae omnia mihi aduerfa et iniqua cum fint, tum vero illud multo magis, quod ea ipfa mihi deeffe sentio, quae aliis in pari ingenii et doctrinae tenuitate adeffe tamen folent. Nam cum prouinciis his academicis ii fere admoueantur, qui vitam omnem, maximam certe eius partem, in ftudiis academicis exegerint, et in litterarum artiumque disciplina femper hoc confilium fpectarint, vt, quae aliis, quo que dilectu et ordine, vtiliter traderentur, ita ea addicerent et in animum reponerent; qui porro, longo vfu ac confuetudine, docendi dicendique facultatem, fi ab ingenio nulla effet, tempore et exercitatione non nullam fibi comparauerint, fin effet aliqua, ipfo vfu amplificauerint et cumulauerint; quorum omnium in academici muneris ratione magnam vim effe quis non intelligat? cum hi itaque ab longo vfu et confuetudine multa fibi praefidia petere, et, siue ad excitandum alendumque ingenium, siue ad eius fubfidium, diligentia et affiduitate, multa magnaque fibi
poffint

possint adiumenta parare; eae res me destituunt omnes; nec modo iis commodis me carere, sed etiam, quae ex eorum absentia defectuque exoriri solent incommoda et molestiae, iis premi me vrgerique video. Enimuero, quae iam statum, cum primum, Dei O. M. numine et prouidentia, summi et immortalis viri, sapientissimi Munchhusii, voluntas huic me prouinciae destinaret, animum meum confirmarunt, ea etiam in praesenti recreant me et sustentant. Nam, vtcunque reliqua omnia infirma et tenuia sint in me, illud tamen confidenter spondere ausim, non facile inueniri, qui, vt aliis omnibus me antecellat, idem amore humanitatis omnisque liberalitatis, quae in litterarum studiis posita est, me vincat, qui studio me superet et cupiditate dignitatem litterarum elegantiorum, honorem et gratiam, inter homines defendendi et amplificandi et in eum locum eas euehendi, in quo esse debent, si ingenia popularium florere, disciplinas autem seueriores non barbariei squalore aut inani subtilitate horrere volumus. Eo enim recidere ac ruere necesse est litteras, si elegantiae et humanitatis tanquam substructione et futura non sustentantur. Itaque cum recte dicatur sine sapientiae praeceptis vita beata esse nulla, praecepta autem sapientiae proficisci a litteris: ab his tamen beneficium illud frustra expectatur, si illae non a cogitandi subtilitate ad ipsam rerum veritatem vitaeque vsum reuocantur. Hoc autem fieri nequit, nisi iis litteris, quarum ad animum ac voluntatem aliqua vis est; quae rerum praeclararum et vtilium declarationibus exemplisque studia incendunt: historiarum dico cognitionem, philosophiam vi-

poetarum et oratorum lectionem. Ad vitam itaque emendandam communibusque malis miserisque liberandam cum omnino quicquid bonae spei superest in bona institutione positum sit, tum multa conferri ac parari possunt ab eo litterarum humaniorum doctore, qui optimorum scriptorum lectionem et interpretationem ita instituat, ut honestatis, continentiae, fortitudinis omnisque virtutis admiratione, studio et amore, iuuenilia pectora inflammet: si modo ipse aliquem vitae usum habeat, coetus et concilia hominum non auerfetur, ingeniis et moribus hominum penitus inspiciendis aliquam operae partem addicat.

Haec eadem erant, quae in prima illa deliberatione et consultatione super migratione e patria et amicorum sinu et amplexu animum impellebant et, ut in eas partes, quas sequutus sum, discederem, permouebant. Aestuabat enim animus cogitationibus curisque grauissimis, diuque dubius et suspensus ac timore anxius haerebat, cum ad nouum vitae genus, studia diuersa, litterasque dudum sepositas, transeundum mihi esse viderem, relinquenda autem multa inchoata, alia descripta, relinquendam vitam actuosam, hominum elegantium coetus, aulicorum festiuitatem, urbem omnibus vitae iucunditatibus affluentem; relinquenda fortunae praesidia et fundamenta multo tempore, labore, molestiis, iacta, quorum fructus, quos expectare merito poteram, ipso discessu interirent. Inter haec, quae animum erigerent firmarentque cum illa solennia essent, quae a benigna Dei O. M. prouidentia petenda sunt, tum non exiguam vim ad ani-

animum habebant illa ipsa, quae paullo ante dixi, de litterarum, ad quas docendas euocabar, praestantia et vtilitate iudicia, studiumque meum ac propositum, vt, quae maxima inde possem commoda in vitam deriuare, ea quanta maxima possem opera et industria in medium afferrem. Quodsi ad nouum hunc, quem inirem, litterarium cursum nondum haberem tantum vsus et exercitationis, quantum equidem vt haberem vellem; memineram tamen, in omni munere et officio non tam initia per se, quam quid ea promittant, spectari: vsus vero et exercitationem si qua alia in re, in docendi vtique prouincia plurimum valere; multum quoque de studiorum oportunitatibus, quae huic academiae propriae sunt, cogitabam. Inter haec animum magnopere pupugerat, quod tam inopinata et improvisa res erat, cum, omnium ignarus, praestantissimae doctrinae virorum *) accurata commendatione, summi et acutissimi ingeniorum et doctrinarum iudicis, Illustrissimi Munchhusii, iudicio et auctoritate, ad pristinarum mearum amicarum, Musarum inquam, contubernium et conuictum reuocarer, et ad studia lectissimarum omnis humanitatis et elegantiae litterarum redeundi, in iis adeo habitandi vitamque exigendi, locum et facultatem ostendi mihi viderem. Quid? quod litterae illae colendae profitendaeque erant in ea Vniuersitate litteraria, quae omnes alias splendore et celebritate aut vincit aut aequat? quae eam ipsam celebritatem cum aliis caussis aliisque summis viris, tum vero magna ex parte iisdem humanitatis litteris et politae

ele-

*) Inque his primo loco doctissimi viri, Cel. Ruhnkenii.

elegantique Gesneri doctrinae debet. Hoc enim ipsa rerum experientia docemur, nullam vnquam ciuitatem litterariam et vniuersitatem aliquam famam et celebritatem assequutam esse, in qua humanitatis disciplinae non florerent; has interdum vel solas nomen iis celebritatemque conciliare. Quid porro illud? quod viuendum mihi esse videbam cum praestantissimis summique nominis viris, iisque iucundissima et sanctissima collegii necessitudine mihi coniunctis, quorum magnam partem iam dudum in summa admiratione habueram, quorumque varia et omnigena doctrina scientiam et consilium in nulla re desiderare me pati posset? Subibat aliud, idque ad meum sensum et ingenium summum, spes libertatis, quae ostendebatur, longe iucundissima; dico libertatem sentiendi et iudicandi de quibuscunque rebus, ad animi sui iudicium, non ad publicum aliquod praescriptum, aut ad alicuius nutum et arbitrium; libertatem porro pronuntiandi, docendi et scribendi quod iudicium animi probauerit, maturum tamen et subactum, nec a prudentia, reip. vtilitate, aequitate in alios et modestia destitutum; quam libertatem, auditores, inter bona vestra censeferi audieram, eiusque cupiditate tanto maiore tenebar, quanto grauius erat iugum ab assentationis necessitate impositum. Ad castra itaque Musarum a multis inde annis deserta redire et in vestro commilitio ac contubernio litterarum stipendia facere me constituisse nemo mirabitur. De me itaque ita habete, commilitones ornatissimi, venire ad vos hominem summo studio accensum, vt liberales et ingenuos animos ad optimarum rerum et litterarum studia informet, vt viam ad ea, quam possit,

possit, certissimam et iucundissimam vobis patefaciat, atque ita muniat, vt eadem simul ad omnem sapientiam, virtutem et honestatem, eatur. Vos vero, doctores patresque huius Academiae, aetatis auctoritate, munerum dignitate, doctrinae praestantia, morum humanitate, illustres et venerabiles, in vestri collegii coniunctionem et necessitudinem eum cooptare et recipere dignamini, qui, cum iam absens nominum vestrorum admiratione captus esset, eo animo et studio et cupiditate ad vos accedit, vt summam reuerentiam, fidem, amorem vobis praestet, vt voluntates, studia, amicitias vestras omni officio et virtute et pietate mereatur, vtque consilia vestra de huius Academiae et litterarum communibus commodis, quantum ingenio et diligentia valet, communiter adiuuet et exsequatur.

Commemorabam, auditores, paullo ante inter bona vestra, quae animum meum inescarent, libertatem sentiendi et iudicio suo vtendi, quae sane sine libertate publica esse potest nulla, nec locum habere, nisi in republica ad bonas leges descripta, in qua ad legum arbitrium, non ad vnus aut paucorum, aut ad certorum collegiorum nutum ac lubidinem, res administrantur. Iam cum a maioribus traditus mos sit, vt in adituali hac sollennitate muneris nostri quoddam quasi auspiciam faciamus, agite, obtemperemus mori non omnino reprehendendo, et *de veris bonarum artium litterarumque incrementis ex libertate publica* nonnulla dicamus, non quidem ea subtilitate aut copia, quam res ferret, si hic locus esset et si ego orationis vi satis valerem, sed quam breuissime,
et

et summorum tantum rei capitum ratione habita, vt ne, dum vestros mihi animos conciliare cupio, fastidio et taedio longioris orationis abalienare videar. Vos itaque, auditores grauiissimi, ornatissimi, vt me, quod adhuc fecistis, beneuole audiatis, summopere oro rogoque.

De libertate publica, bonarum litterarum artiumque nutrice et optima parente, illiusque ad eas vi et fructu, dicturus non existimo quenquam vestrum esse, cui haec quaestio, siue ab huius loci et vniuersitatis, siue a muneris, quod ingredimur, omninoque a studiorum nostrorum ratione, aliena videri possit. Non enim de libertate reip. cogitet, non dicat aliquis in iis terris, in ea vniuersitate litteraria, quae sua fundamenta et initia, suos auctus et ornatus, iis opibus, ei felicitati publicae, debet? quae, nisi e libertate illa, nasci, ac sine ea consistere, nulla potuit? in ea vniuersitate, quae eius Principis imperio paret, qui populum libertatis studiosissimum pacatum et florentem summis virtutibus regit? in ea tandem vniuersitate, in qua sua cuique voluntas libertasque viuendi et sentiendi, et opinandi quae velit, relicta est? in qua nullus, ne ab aliis dissentire parum expediat, metus, nulla vis, nullum regnum, quo in alterius verba iurare cogaris, nulla sententiae sensusque animi alta occultatio, nulla calliditas et cauillatio, ad fraudem, quae expugnari nequit, eludendam; in qua tandem sapientissimarum legum auctoritate prouisum est, vt ne odia publice exerçantur, inimicitiae et simultates suscipiantur. Cum itaque in magna parte ceterarum vniuersitatum, partim super-

perditionis errore, partim religionis iurisque diuini humanique calumniosa interpretatione, partim dissidentium inter se partium furore, ingenia turpi et acerba seruitute opprimantur; quae enim seruitus grauior acerbiorque esse potest, quae dominatio intolerabilior, quam quae in cogitationes et sensa animi grassatur? cum nihil publice profiteri audeas, nisi quod iis, qui regnum capeffuerunt, placeat, et quod a vulgi opinione paucorumue placitis nihil recedat; quo quid a reip. litterariae conditione alienius esse potest? haec, inquam, cum clades magnam reliquarum vniuersitatum partem inuaserit, Georgia Augusta nostra vna omnium maxime libertate et immunitate floret. Hic modeste ab aliis dissentire, hic inquirere, altius indagare et de iis ipsis dubitare licet, quae, vtut ab aliis pro certissimis habeantur, atque etiam forte verissima sint, tibi tamen, vt ingeniorum magna diuersitas est, nondum fatis clara veritatis luce illuminari videntur; hic dubitationes non simulatas et imaginarias, sed veras proferre et publice proponere licet; hic constituta Societas Regia, cui propositum est, non tam in iis desiderare et haerere, quae iam longo vsu trita sunt; non eas disciplinarum partes peruagari, quae fatis excultae politaeque videri possunt; sed eos tractus cursu emetiri, in quibus humano ingenio et sollerti diligentique sollicitudini laboris et studii fructus noui expectandi, et vberior laudis gloriaeque materies speranda sit; vnde, errore aut ignorantia debellata, non obscurus et ignobilis triumphus deportari possit.

Sed et muneris nostri, omninoque huius elegantiae studiorum, ratio tam artis cum libertate vinculis

culis vinc̄ta et copulata est, vt communis fere hominum opinio obtineat, nisi in libera gente et ciuitate, artium et litterarum elegantium nullum prouentum, nullam vbertatem esse posse. Quid? quod haec studia maximam partem in eorum hominum scriptis intelligendis et interpretandis posita sunt, qui in ciuitatibus et rebus publicis libertate florentissimis vixere, qui ciuium suorum salutem, qui patriam vitae animaeque anteposuerunt, amoremque libertatis tam alte animi sui sensibus infixum habuerunt, vt omnia eorum dicta scriptaque eius quasi sapore aliquo imbuta et perfusa esse videantur.

Coniuncta itaque est cum huius loci et confessus grauitate, cum studiorum nostrorum natura, cum ipsa muneris nostri ratione, haec de libertatis publicae ad litteras artesque liberales vtilitate disputatio; nil hic alienum, nil abhorrens. Enim vero, etiam satis digna huius temporis sollennitate, huius conuentus celebritate, haberi debet? Satis digna? Quae vero quaestio reperiri aut excogitari potest dignior non dico hoc loco, hoc confesso, hoc tempore, hac oratione, sed omnino humano genere, humano ingenio, humana voce? Quid libertate praestantius? quid augustius? quid diuinius? Alma libertas! dulcissimum nomen, numen sanctissimum, quod si diuina appellatione et cultu affecerunt mortales, ignoscendum humano generi fuit; lux huius vitae, quae absque te aeternis tenebris et squalore oppressa iaceret; humanitatis nutrix ac potius ipsa parens, ingeniorum fax et lumen, omnis virtutis et praestantiae fons et causa, omnium diuinarum humanarumque rerum

rerum fedes ac fundamentum ! tu prima homini humanum os et faciem honestam induisti, tu ab humo et puluere, in quo prostratus repebat, animum erexit, tu ad sidera vultus tollere iussisti; tu, vt ad ipsam diuinam naturam sese conformare auderet, excitasti. Tuo diuino munere effectum, vt societatis et ciuitatis communia et aequata iura ferinae vagationi et vitae anteferamus, vt liberos tollere et parentum nomine appellari sustineamus, vt filii et necessarii nomen dulce ac iucundum, vt tandem religionis sanctitas, legum iurisque auctoritas, vt ipsius patriae caritas ne inane nomen sit. Quod si illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, nihil est, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia coetusque hominum iure sociati*), quae res ei gratior esse potest, quam id, quod vnicum earum vinculum est? quo omnis necessitudo, omnis fides, omne officium, atque ipsa amicitiae suauissima coniunctio continetur? quo ipsa societatis vis et natura constituitur? quo denique totius humani generis fortuna, salus atque felicitas comprehenditur? Quid enim illud erat, quod primos homines, qui, nulli potestati, nulli imperio subiecti, in summa libertate et licentia vagabantur, inducere et mouere poterat, vt in vnum locum conuenirent, vt frenos et regna acciperent, vt de voluntate sua partem quodammodo concederent; nisi hoc erat, vt alteram tanto magis saluam et salubriter liberam haberent? quid inuitare potuit, vt leges et iura sibi constitui, formam imperio dari paterentur? vt feritatem et immanitatem de-

pone-

*) Cic. de Rep. Vl. Somn. Scip.

ponerent, ad mansuetudinem et mites mores molli-
rentur? vt desidia et ignauia, quae omni humanae
naturae rudi et incultae propria est, excussa, ad in-
dustriam se acuerent, curis vigiliisque se conficerent,
mercarentur, negotiarentur, nauigarent? vt artes
excolerent, primum rudiores et simpliciores illas,
mox has exquisitiores et ingeniosiores? vt morum
disciplinam admitterent, et de summo Numine et
prouidentia, eiusque cultu, notiones non omnino
sua natura indignas reciperent? Vna et sola tanta-
rum admirabilium rerum causa et origo fuit, liber-
tas, cuius acerrimus et humanis pectoribus alte in-
fixus sensus, quem nulla aetas, nulla deprauatio,
nulla vis extinguere aut extirpare potest, hominum
animos ita comparabat, vt facilem assensum diuinis
iis viris praeberent, qui, ipsa rerum conditione sua-
que natura diligenter considerata, nullam neque in-
tegram et sanam, neque stabilem et firmam felicitatem,
nisi in societatis pactione et coniunctione, esse
intellexerant; hanc vero diu consistere aut fructum
eius vllum esse non posse, nisi libertate sapienter
temperata; vt angusti sui cuiusque commodi et pri-
uatae vtilitatis laqueis extricatus animus in commune
confuleret, publicam vtilitatem primo loco, deinde
suam spectaret, fortunas, opes, vitam, pro salute
communi offerret. Huius itaque beneficio effectum
est, vt ad bestias et animantia ne deprimamur; vt
menti nostrae diuina lux et vita ne eripiat; vt
simus tandem id, quod esse debemus, *vt homines
simus*. Credite, Auditores, homini, qui haec non
nullo vsu et experientia edoctus apud vos eloquitur,
nulla sine libertatis fructu vita, non modo tolerabi-
lis,

lis, sed ne vita quidem est. Quae enim conditio cum ea non dico comparari, sed iuxta eam non plane misera et intoleranda videri potest? an illa vita, quam rerum iucundarum copiis et facultatibus affluentem viuit aliquis inter criminum opprobria corruptelamque et contemptum sui? ipse non modo omnis generis libidinibus seruiens, verum etiam seu per ingenii imbecillitatem, seu per animi stuporem, ignauiam, socordiam, perpetuam luxus comitem, aliorum voluntatibus obnoxius; in vinculis et quasi ergastulo ministrorum infamiae suae omninoque aulicorum, qui ipsius cupiditatibus velificando in pessima seruitute eum detinent? luxu deliciisque diffluens, quibus ipse non fruitur? spectaculis alligatus, quorum nullum gustum, nullum sensum habet? vt voluptatum vim et naturam non nisi ex taedio et satietate nosse, ipsarum dulcedines et titillationes ne percepisse quidem videri debeat. An vero vitam eius probabimus, qui tyranni amicus vt appelletur consequutus est? amicus vero, an verius inimicus et hostis nocentissimus et crudelissimus, tantoque crudelior, quod, amorem fidemque simulando, dominum suum veris bonis nudat, eorum sensu priuat, miseria, dedecore et infamia operit? quid? eam vitam dicimus, quae ex nutu alieno pendet? et ex nutu hominis, qui ipse sui animi compos potensque non est, sed omnibus cupiditatum, irarum, libidinum procellis et tempestatibus iactatus vbi consistat non inuenit? eam vitam, quae in summa rerum inconstantia, in ipso fortunae turbine ac fluctu, pendet, et in perpetuo timore metuque, inter ambitionis, vanitatis, inuidientiae, odii, angores et

folicitudinum aculeos, atque in ipso malae conscientiae equuleo, et, quod etiam miserius est, in infelici studio istas curas omnes callide occultandi, consumitur? cum, nisi scelere, decus nullum parari, nisi scelere, scelus nullum defendi, et sustineri, nullum aliorum scelus propulsari potest? cum, ut solus regnes, si modo, miserrimum seruitium ipse ferens, regnare dici potest, omnes alii ad indignam seruitutem deturbandi sunt, qui, si naturae omnem dignitatem non deponant, perpetuis nisibus cum reluctentur et renitantur, perpetuos rerum fluctus motusque excitari necesse est? At eum certe beatum esse arbitramur, qui publicae seruituti lubenter cervicem submittere et tam patienter iugum ferre didicit, ut et in eius turpitudine sibi placeat, cumque apud potentes homines gratiam et beniuolentiam sibi compararit, ex ipsa publica calamitate quaestum faciat, et in summa ciuium suorum inopia et miseria ipse copiis opibusque circumfluat et abundet; iis scilicet bonis, quae, pulcherrimarum rerum instrumenta cum sint, quantum in ipso est, ad turpissimas adhibentur; quae adeo non modo bona non sunt, sed etiam magnae calamitatis et miseriae loco haberi debent. Nihil dico, quam incerta et vana sint, quam periculi et metus plena, quam fortunae ludibrio pateant, quantam inuidiam et odium omnium eorum concitent, qui, vnius profusione et indigno luxu, tot millibus vel ipsa vitae subsidia et necessitates ereptas esse queruntur; sed ea malorum summa est, quod, prauo illo voluptatum usu, ipsa corpora, ipsae ingenii animique vires atteruntur; quod omnis honestatis et pulchritudinis sensum siue amittunt, seu nul-

nullum habent; quod tandem assentatorum ineptiis
 et fraudulentis vocibus obnoxios se et deludendos
 praebent. Ita est, auditores O. O. spectatissimi, nisi
 liber, nemo vnquam veram vitam vixit; siue alios
 opprimas, siue ipse opprimaris, aequae misera for-
 tuna, nulla vita est. Nam vt oppressori ciuium suo-
 rum omnia ex voto succedant, quis tam ferimam fe-
 rociam humano in pectore alit, vt eius miseriae au-
 ctor esse velit, qua vnus ciuis, vnus popularis, quid?
 si populus vniuersus, oppressus gemit? Quam tristis
 et miserabilis rerum facies, quae solitudo, qui moe-
 ror, qui luctus, in eo populo, cuius pars exigua,
 forte ipsa eius faex et sentina, luxu et mollitie lique-
 scit et soluitur, longe maxima pars fame contabe-
 scit, et omnium rerum inopia conficitur, laboribus et
 aerumnis, vnde nullus ad se fructus redit, concidit?
 Nemo sibi arat, sibi ferit, sibi aedificat. Post-
 quam multo cum sudore terra vomere subacta, et
 semen ei creditum est, laetissimae fegetis spes, modo
 militum insolentia, modo ferarum delicate altarum
 proteruitate, prostratae iacent; numerosae exacto-
 rum cohortes omnes provincias peruolitant; tributo-
 rum nouorumque vectigalium nomina tabulae vix
 capiunt; qui in opificio, officina vel arte versan-
 tur, animum despondent, omnisque operae taedio
 capti ad timiditatem et ignauiam a curis et molestiis
 se conuertunt; mendicorum classis maximam fre-
 quentiam habet; diuites diuitiis suis timent et per-
 petuo subitorum metu cruciantur, vtque reliqua ser-
 uent, pecuniae partem in corrupendos potentes
 eorumque seruos erogant; quod cum ii videant, qui
 auaritiae et cupiditatis explendae causa ad munera

et ministeria reip. accessere, non modo, quod sibi solis satis sit, furripiendum; sed tantum rapiendum esse vident, quod multis satis esse possit *); leges vim nullam nec habent, nec habere possunt, cum paucorum opes et superbia partim, partim ceterorum necessitas aut salutis desperatio, earum minas infringat vel contemnat; ingenia, litterae, artes iacent; nullus nisi ludicris forte et iocularibus aut histrionicis artibus honos; ipsa, rerum sanctissima, religio nil nisi mera superstitio in fraudem multorum et iniuriam a paucis deflexa et corrupta. An quicquam his rebus tristius ac foedius cogitari potest? Felices eos, quibus haec non nisi auditu cognoscere licuit! cum eas terras habitent, a quibus vis alienae dominationis, omne imperium superbum et violentum, tyranni libido et contumelia depulsa, leges vero et iura, quae non plane ab omni aequabilitate recedunt, constituta sunt; neque vnus voluntas, omnibus recti aequique vinculis et compedibus soluta, temere grafari potest. Atque inter has inprimis eae terrae, quas Georgius, rex iustissimus et felicissimus, imperio tenet, sapientissima et prudentissima publicae rei administratione, ea libertate et felicitate florent, quae aliis etiam inuidenda videri possit. Sed summum meum libertatis amorem abripuisse me et ad diuinorum eius fructuum laudes, et imperii iniusti et violenti accusationem paullo longius deflexisse sentio; quem meum errorem, si non mihi, at libertati tamen, praestantissimae rerum, qua summa felicitatis humanae continetur, vt condonetis, a vestra,

*) Cic. in Verr. Act. I. c. 2.

fra, AA. humanitate me precibus meis impetraturum esse spero atque confido, atque ad illud iam accedo, ad quod oratio mea properat, et viam adhuc muniendam esse duxi, ut nimirum ostendam, quae tandem incrementa, qui auctus, et fructus, ex libertatis publicae praestantia ad artes litterasque perueniant.

Forte hic in animum venit ea multorum doctorum hominum opinio, qui omnem litterarum artiumque excellentiam, quam alii ad coeli solique naturam, ingeniorumque inde ductam sagacitatem et subtilitatem reuocabant, a libertate repetunt, nec bonas litteras artesque, nisi in libero populo, florere posse iudicant. Cuius opinionis celebritas inprimis Britannorum auctoritati et exemplo debetur. *). Quod enim artes et litterae summo apud eos honore habentur, quod summa apud eos et praestantissima ingenia inclaruerunt, quod ad industriam in negotiis, ad sollertiam in excogitandis ac perficiendis vitae auxiliis et commoditatibus, ad audaciam in navigationibus, ad elegantiam in artibus et vita, hominum animi acuuntur, id illi omne ad libertatem referunt. In quo ut recte facere putandi sunt, si modo aptam et accuratam libertatis notionem in illa sua praedicatione animis suis subiiciunt, ita vehementer errant, si, nisi in ea rep., in qua summa rerum cura et administratio cum populo communicata aut inter plures omnesue ordines dispertita est, litteris artibusque nullum locum relinquunt, et omne imperii genus

D 4

nulla

*) Ut nuper factum videmus in libello: *Letters to a young Nobleman*, (Lond. 1762.) Lett. VI. VII.

nulla alia ratione ad artium fructus producendos et ingeniorum messem ferendam idoneum esse censent, quam si aliquanto propius ad populare accedat. Nam quod Graeciam, aut potius urbem Graeciae, Athenas, tanquam ad testimonium pro sententia dicendum excitant, id vero non satis perpensa et considerata re faciunt, ut etiam id, quod laudant, exemplum contra eos valere videatur, quo constat, in natura administrationis reip. quae e populi vniuersi consilio et suffragiorum auctoritate constituitur, nihil esse, quod cum artium vlliusue liberalis disciplinae indole coniunctum et necessitate quadam adstrictum sit. Magnus, praeter Athenas, ciuitatum et rerump. numerus in finibus Graeciae fuit; quarum nullam aut vix vnam atque alteram, cum eodem imperio populari vterentur, litteris et artibus, aut claris et doctis hominibus floruisse satis constat. Quando enim ex Elide, aut Pylo, aut Tegea, aut Opunte, aliaue eiusmodi vrbe, magnum aliquem poetam aut pictorem prodiisse accepimus? Quae ciuitas accuratae iuris aequabilitati studiosius cauisset et definitae singulorum ciuium libertati seuerius et diligentius prospexisse putari debet, quam Lacedaemoniorum? quae tamen tantum abfuit, ut eloquentiae, poetics vlliusue alterius artis liberalis, laude et praestantia gloriam et nomen amplificaret, ut etiam istam elegantiae laudem contemneret et sua virtute indignam iudicaret. Peruenerunt, ipsa vicissitudine temporum et rerum, aliae atque aliae ciuitates ad summas opes; neque tamen ingenia sua ad artium studia, insigni quidem aliquo consensu, adiunxisse memorantur. Erant Aetoli liberrimi, erant, ut ad alias gen-

gentes progrediar, Thraces, et, si in hac colligendi et argumentandi ratione procedere vellem, barbaras nationes nominare possem, quae, cum ab omni regio seruitio liberae degerent, nunquam tamen a ferocitate et immanitate ne ad humanitatis quidem cultum progressae sunt. Quid? quod nostro etiam tempore sunt populi, quorum vita et conditio quam proxime ad naturalem libertatem accedit, dum aut in Americae siluis et nemorum vastitate se abscondunt, aut in Africae desertis errant, aut Asiae iuga saltusque obsident, atque adeo, in hoc humani generis ergastulo, in ipsa nefandae seruitutis sede ac domicilio, in Asia dico, intactos se a iugo seruarunt; qui populi, cum multo laxiore et vberiore libertate fruuntur, quam quae vllius Europae gentis non modo ad oculos sed ne ad aures quidem vnquam accedit, in summa tamen non tantum artium elegantiae, sed ipsarum vitae necessitatum ignoratione versantur.

Non itaque a libertate populi statim artium et litterarum claritas proficiscitur; id quod ipsa rerum experientia exemplorumque declaratione euicimus. Verum nec facile eae ciuitates aut res publicae, quae libertatis nomine superbiunt, praesidia ea et adminicula habere solent, quibus litterarum et artium studia magnopere recreentur et adiuuentur. Earum autem rerum. in quibus omne ius et potestas in populi manu est, natura ita comparata esse videtur, vt ad artium litterarumque incrementa et auctus hoc ciuitatum genus ceteris multo minus sit idoneum. Nam in ista sententiarum varietate, voluntatum inconstantia et fluctuatione, consiliorum diuersitate, in

tantis turbis, quibus eiusmodi ciuitates, tanquam Euripi alicuius conuersionibus, agitantur, quae talis constantia expectari potest, ut, ad morum ingeniorumque disciplinam, et artificii praemia et laudes, bonae et vtilis leges sanciantur, utque eae seuerè et sanctè custodiantur? Cumque, ad vulgi et plebeiorum hominum arbitrium, artibus pretium statuatur, quis ab horum ignorantia, et iudicii siue prauitate siue imperitia, elegantiae vel vrbanitatis accuratam rationem haberi existimet? Cum porro nulla talis resp. si modo consistere velit, fines suos late extendere, et imperium propagare possit, sed exiguis finibus paucorumque iugerum agris ut se contineat, necesse habeat: quem nos in tanta hominum paucitate et humilitate artium litterarumque amplitudini locum esse putabimus, quae magnarum opum copiarumque abundantiam, ipsiusque luxus affluentiam, maximam certe hominum frequentiam desiderant, ut, cum eae artes, quae in vitae communis necessitatibus et vtilitatibus comparandis occupatae sunt, iam satis gnauiter et strenue a magna hominum multitudine exerceantur, supersint alii, qui, illarum fastidio, ad has sese artes transferant, quae, ut minus necessariae, ita magis honestae, ingeniosae, iucundaeque sunt. Ne mihi Romanam remp. hic aliquis laudet, quae a tenuissimis initiis ad tantam molem excreuit, orbem terrarum sibi subiugauit, et omni tamen doctrinae et elegantiae copiis floruit. Quicquid Roma ex hoc genere habuit, aliunde acceperat; et eo tempore, cum artium litterarumque blanditiae per ipsa cupiditatum voluptatumque lenocinia sese in eam insinuarent, libertas populi Romani iam
adeo

adeo labefactata erat, vt ruina eam mox collabi necesse esset. Graeciae vero in tot paruas resp. dispersio et distractio artium maiori robori et virium auctui etiam obfuisse putanda est, quem eae assequutur fuisse videri possunt, si in magnam vnā remp. tota Graecia coaluisset; et tantum abfuit, vt, postquam Philippus et Alexander ad principatum Graeciae peruenerant, cum ab eo inde tempore singularum ciuitatum libertas fracta et imminuta esset, artium et litterarum honds ab eo tempore confestim extingueretur, vt potius, cum maior inde communitio et coniunctio diuersarum rerump. facta esset, tum demum artium et elegantiae ea celebritas fieret, quae ad omnes Graeciae fines pertineret; nunc demum ex omnibus ciuitatibus ingenia inclarescere, pictorum, sculptorum, fictorum, omnis generis artificum, musicorum et poetarum frequentia esse, rectus sensus gustusque veritatis et pulchritudinis late regnare; vt etiam tempora Alexandri in artium historia epochae loco habeantur, in qua summam excellentiam adeptae esse videantur. Atqui iam tum Graeciae libertas non modo non cum maxime florebat, sed etiam iam consenuerat. Quid? quod omnino, quando artes praecipua aliqua luce et splendore effulserunt, id fere in iis populis accidisse animaduertitur, qui non modo nullo reip. populari genere vterentur, sed ipsi regio imperio vel optimatum subiecti essent. Quid enim? Romanos negabimus tum demum floruisse litterarum humanitate et artium elegantia, cum, libertate tantum non proculcata, dominatus et imperium vnus super eius ruina constitutum esset? Dicat aliquis: primas tamen radices egisse elegantiae istam

istam disciplinam in rep. libera, etiamsi floruisse in oppressa dicendum sit; adeoque nasci certe in libertate eam oportere. Forte eodem modo memorare expediat Arabum fortunam, qui sub Calipharum demum imperiis, etsi ipsi imperantes victis populis, principatum litterarum suae aetatis consequuti sunt. Enimuero, quid de Francogallis faciemus? quos utique litteris artibusque florere, et, quod morosiores contendunt, multo magis etiam superiore aetate floruisse, fatendum est; et sub eo rege floruisse, a quo legum et immunitatum populi magna imminutio facta est; semina autem non minus iacta esse sub regibus, quorum vnus quidem, Henricus IV. omnium, quotquot gens humana vidit, longe fuit optimus, sed rex tamen, qui summam rerum ad sui vnus arbitrium spectare putaret. Cum vero litterae bonae, barbariei nocte depulsa, Europae iterum illucescerent, quae primae istis ingenii humani tenebris faces accenderent, liberae ne erant ciuitates? immo vero omnes, seu vnus seu plurium dominatui subiectae, a tyrannis et optimatibus oppressae; nisi Florentia libera erat, cum a Cosmis et Laurentiis summa artibus et litteris auctoritas et dignitas compararetur. Aliis igitur rationibus et caussis litterarum et artium decus atque celebritas, quam libertatis et administrationis popularis instinctu et afflatu, contineri debet.

Quid autem? libertas ne publica plane ab artium rationibus seiungenda? Minime vero; immo artissimis ea vinculis cum iis coniuncta est, vt neque hae istius, neque harum illa beneficio carere possit; quin etiam il-
lud

lud dicendum, folius libertatis temperie et calore interdum benignum artium prouentum efflorescere et maturari posse. Nimirum in tota hac disputatione duo inprimis errores versari et, ne vel ab acutissimis viris recte subducantur rationes, videntur turbare; primum, quod libertatis notio ea subiicitur, quae nec satis constans ac definita, et nimis angustis popularis reip. generis finibus coercita et inclusa sit; et quod libertatis fructibus aut plus iusto, aut ei soli id tribuitur, quod ex aliis rebus, quanquam illis fere cum libertate coniunctis, prouenire solet.

Ac primum quidem admodum vaga, incerta et indefinita omnis illa de libertatis effectis oratio esse solet. Nullum enim forte nomen est, cuius, secundum varia hominum ingenia, studia, mores et opiniones, tam diuersa et confusa acceptio sit, quam libertatis; qua de re longa et subtilis institui possit disputatio. Sunt, qui libertatem nullam, nisi in imperio populari et in ciuitate libera esse posse putent. Philosophi vero et docti homines multi quidem accurate et peracute de ea disputarunt, vt tamen interdum metaphysicas potius et subtiles rationes spectarent, quam rerum et imperiorum naturam adhiberent. Qua in re cum nullius hominis consilium et rationes reprehendam, eam tamen libertatem animo informandam esse censeo, quae et respectu ipsius reip. et respectu regnantium aequae atque parentium, hoc nomine digna sit, et a bene sapienterque constituta et administrata rep. proficiatur, adeoque felicitatem publicam constituat. Bene autem ac sapienter constituta, et administrata ea de-

demum resp. dici potest, quae non in vnus aut paucorum vtilitatem aut dicitur aut putatur esse instituta, ita vt opes publicae priuataeque cupiditati, luxui, fastui, eorum seu ex legibus seu pro arbitrio obnoxiae habeantur, sed in qua salus populi suprema lex est, commune et publicum bonum singulorum priuatae vtilitati antefertur, legum auctoritas et maiestas non vnus vel paucorum voluntati et arbitrio submittitur, nec ciuium aut libertati ac voluntati, aut opibus paratis parandarumque opum studiis, detrahitur plus quam summa vniuersae reip. vtilitas exigit. In tali imperio siue rep. ex quocunq; tandem genere, siue regali, siue optimo, siue populari, siue e tribus illis generibus modice confusis, ea comparata sit, omnia ea bona, quae libertatis in rationes referri solent, adesse necesse est. Nam et certissima securitas et ab omni metu vacuitas, et firmissimum aduersus omnem siue ciuium iniuriam siue vim extraneam praesidium et tutela, et iurium iustitiaeque accurata cura, et maximae rerum copiae opesque, omninoque publica felicitas, tali reip. constitutione continentur. Ipsi principi ac moderatori reip. nihil aliud, nisi *beata ciuium vita proposita est, vt opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit* *). Ciues vero eius imperio subiecti sua possessione, et suae operae, suae industriae, ingenii, diligentiae fructibus, tuto ac libere fruuntur; bona, famam, gloriam, quaecunq; sibi magno labore pararunt, ad filios nepotesque transmittunt. Ita
omnis

*) Cic. de Rep. Fragm. lib. V.

omnis fraus et vis exclusa, cum nullus ceteris plus valeat, nisi iure potior sit.

Haec itaque libertatis notio vbi recte informata fuerit, tum illud cognitu facile et perspectu est, libertatem non quidem ipsam vi et natura sua artium et litterarum celebritatem creare aut afferre, causas tamen eam et facultates, a quibus litterarum honos proficiscitur, atque etiam semina et elementa ac stimulos illos continere, quibus punctum et conuulsum humanum ingenium ad artes sese adiungit; quae quidem omnia cum libertate coniunctissima sunt, et sine ea in vlla rep. nec sunt nec facile esse possunt. Scilicet ingenium humanum natura sua ita comparatum est, cum corpus quidem, dum modo viribus et robore vigeat, ad omnem mobilitatem flexibile, ad varietatem situs coacitatum, ad labores sustinendos firmum, exercitationis etiam indigens, fami, siti, omnique molestia ferenda facile assuetum sit, vt desidiâ tamen et ignauiam vehementer appetamus; id quod multo magis etiam ad animum humanum pertinet, qui in summa mobilitate, leuitate et inquietudine, ab omni intentione abhorret; cuius rei si in causas inquirendum hic esset, variae ex ipsa nostra natura rationes afferri, multa ex peregrinantium narrationibus argumenta duci possent. Hoc marcore et comate maxima pars humani generis oppressa, magna plane sepulta est, quae legibus nimirum aut nullis aut malis regitur. Ex hoc graui lethargo vt excitetur humana natura, vt torporem et veternum illum ingenium humanum excutiat, aculeo quodam opus est, qui pungat et folli-

follicitet; stimulo opus est, qui fodicet et vexet; oestro quodam, qui concitet; quem nisi legumlatorum acumen et sagacitas sapienter temperauerit, aut prudenter infixerit, nunquam nationis eius, cuius reip. formulam scribunt, neque vlla legum iuriumque subtilitate et accumulatione, neque poenarum et sanctionum feueritate, somnum illum et torporem detergent, et ingenia ad ingeniosam industriam acuent. Frustra hos stimulos nonnulli, qui ad humanitatis sensum ipsi occalluerant, a grauibus imperatis tributis, a vectigalium onere, a tyrannica opprefione, petere et expectare voluere. Quod si interdum rusticanae gentis torpor exactionum feueritate excussus videri potuit, aliae prorsus ac diuersae causae adfuerunt, a quibus illa res repetenda erat *). Interdum aliquid a fortuna obiicitur, quod hominum focordiam conuellat et curis pectora acuat, ne laborem auersari, ignauiae et desidiaee dediti esse malint. Is vero aculeus, quem dicimus, nullus alius est, quam animi humani affectiones et cupiditates, quae pro ingenio vnus cuiusque nationis aut excitandae aut sedandae, acuendae vel obtundendae, ad ea, quae spectamus, inflectendae et temperandae sunt; spes inquam, si non ipsum desiderium, dulcis alicuius fructus et vtilitatis vel commodi et voluptatis, et, nisi crassa hominum ingenia sunt, praestantiae, laudis, honoris, gloriae, ostendenda est. Nam, si in perfecta rep. aut in eo hominum coetu versaremur, qui

*) Iam veteres in hac notione et iudicio de libertatis et feruitutis vi ad acuendam industriam fluctuarunt. v. Socratis dictum, vix satis docte expositum ab Aeliano V. H. X, 14.

qui nullis nisi Sapien-
 tibus constaret, primo loco
 poneremus honestatem, officii
 amorem, patriae, eiusque
 societatis hominum, ad quam
 nos siue fortuna siue ratio
 adiunxit, omninoque generis
 humani, caritatem. Iam
 utriusque, et illi crassiori,
 lucri et voluptatum, et huic
 acutiori, gloriae et laudis,
 aculeo locus esse nequit nisi
 in eo coetu, in ea rep. quae
 iustam amplitudinem, iustum
 robur, numero et frequentia
 ciuium, nacta sit; in ea rep.
 in qua rerum ad vitam
 sustentandam necessariarum,
 quibus natura humana nullo
 modo carere potest, satis
 magna copia prouisa et parata
 sit, in ea demum rep. in qua
 nondum vnus aliquis ingenia
 hominum fregerit et generosos
 animi motus opprefferit, et,
 ceteris cunctis ad glandes
 amandatis, ad se vnum vitae
 comoda, ingenii industriaeque
 fructus pertinere arbitratus
 sit. In tali itaque rep. cum
 homines satis copiosi et otiosi
 multi existant, quos, nihil est,
 quod ingenio indulgere vetet,
 vbi excellentiae, praestantiae
 et principatus amor in eorum
 animos incessere coepit, tum
 primum artes necessariae, et
 ad vitae opportunitates
 imprimis vtilis, hominum
 ingenia tentant et alliciunt,
 mox, si stimulus ille, de quo
 diximus, commode adhibitus,
 aut, si modo ille, vbi sua
 natura sese exerit, non vi et
 metu avaritiae, libidinis et
 cupiditatis potentum, quae in
 dominatione mala esse solent,
 retusus fuerit, etiam libera-
 riores et ingeniosiores artes,
 quibus vitae suauitas et iucun-
 ditas omnino continetur, animos
 sollicitant et sibi adiungunt.
 Itaque non modo libertas illa,
 quam isti dicunt, a qua
 dominationis vis abest, verum
 etiam rerum bonarum prouisa
 copia et affluentia, ad artium

lebritatem consequendam necessaria est; quae affluentia, cum a nonnullis perspectum esset, quantam illa vim ad litterarum et artium auctus et incrementa haberet, ut etiam luxus fere eodem cum artibus gressu incederet, hinc, quod alii libertati, id hi luxui tribuere maluerunt, ut huius beneficio artes recreari et adiuuari dicerent. Nimirum in rep. bene et sapienter descripta et constituta eae multorum opes et fortunae sunt, ut ii per otium et remissionem a gravioribus curis ad alia, quae ingenium vellicant, excitant, alunt, ornant, transferre possint curas et studia, utque alios, a quibus proficiant, secum in contubernio habere, artium opera et litterarum instrumenta apparatusque possint parare; inter haec eorum civium non omnino nulla ratio habebitur, qui singulari aliqua dote se commendant, aut aliqua praestantia excellunt, eaque ad pulcherrima et summa quaeque formantur et instituuntur; ea itaque ingenia, quorum insignis aliqua vis et magnitudo, aut praecipuum acumen et eminens elegantia deprehenditur, honore et laudibus ornabuntur, favore, plausu, benevolentia excipientur; quo exemplo alii cupiditate existimationis et gloriae incenduntur, ut et ipsi ingenia acuunt et poliant. Poterunt in his esse, qui fortunae copiis destituti eo, quo contendunt, non facile peruenire possint: enimvero interdum bonis reip. institutis, saepius potentum luxu et profusione, raro eorum magnanimitate et liberalitate, plerumque ingeniosorum hominum constantia et pervicacitate, efficitur, ut ne ingenia egregiis naturae dotibus conspicua, inopia et obscuritate oppressa, neglecta et contempta iaceant, sed ad eam praestantiam

tiam sese eleuent et extollant, ad quam a natura destinata esse videbantur. Magnum ad haec adiuumentum ac praesidium habet, si pueritiae et adolescentiae institutio et educatio bonis legibus et institutis temperata est; si sensus, amor et studium veri, pulchri et boni, eorum animos informauit, ad quos iudicandorum ingeniorum, munerum reip. et magistratuum instruendorum, ratio et cura spectat; si luxus opes et copias non ad artes ludicras, aut ad morbum et insaniam studii in rebus vanis et futilibus, transfert, nec foeda luxuria et prodigalitate temere effundit, sed opes et publicas et priuatas ad emendandos fortunae errores, et adiuuandam et amplificandam naturae bonitatem, diligens et prouida cura confert. Ita studium et industria proposita sibi et constituta praemia habet, vt ne iis, qui litteris et disciplinis addiscendis annos, patrimonia, vires, consumserunt, cum rem familiarem non modo non augere vel seruare, sed etiam atterere et affligere coguntur, in summa penuria et egestate languendum sit; cum interea praemia sibi debita ad eos transferri videant, qui natales, opes, seruilis assentationis artes, stuporem ingenii ipsum, omnes alias causas, praeter vnam virtutis et ingenii, de se praedicare possint. Quae omnia eiusmodi sunt, vt in imperio, quod vni paret, non minorem opportunitatem, quam in rep. libera, habere videantur; quid? quod in regio imperio etiam maiorem. In hoc enim princeps, qui omnem publicae auctoritatis, potestatis et maiestatis, vim in se quasi collectam et vnitam habet, cum vniuersae compagi ciuili maiorem mobilitatem motusque celeritatem impertire

possit, idque, quod velit, cum efficaciter velit, si semel ad hanc reip. partem animum aduerterit, vt ingeniorum iustam aestimationem facere et cuiusque praestantiae rationem habere velit, cura, auctoritate, fauore, beneuolentia, praemiis ad meritorum dignitatem sapienter distributis, facile, quicquid sibi propositum habuerit, efficere et conficere potest. Quae res in ea ciuitate, quae singulorum ciuium arbitrio constituitur, multo secus se habet; quod reip. genus, nisi principio optime et sapientissime institutum est, nullam mutandi, emendandi, adstruendi vel affingendi licentiam admittit; neque adeo artibus facile viam patefacit eiusmodi ciuitas, vt, si eae se in sinum eius insinuauerint, id potius felici aliqua rerum conuersione, quam humano consilio, euenisse videri debeat; quamquam, vbi semel illa artes intra se receperit, ciuiumque ingenia ad earum studium et amorem conuersa sint, magna earum celebritas esse potest. Verum si eiusmodi ciuitatum res et fata ex historiarum monumentis accuratius consideramus, in earum natura rem, primo adspectu non adeo magni momenti, deprehendimus, quae tamen, vt artes in iis ad summam excellentiam et gloriam efflorescant, magnam vim habet. Nam in istis ad popularem formulam constitutis ciuitatibus aliter fieri fere nequit, quam vt eloquentiae studia, propter magnam eorum in reip. administratione auctoritatem et ad populum continendum vtilitatem, in magna existimatione et in magno honore habeantur. Ad haec cum generosum quodque et liberale ingenium sese conferat, et per ea ad reip. honores, ad gratiam et dignitatem, contendat: vt in

in iis excellat, necesse habet, vt ad omnem litterarum artiumque disciplinam, sine qua magnus orator esse nequit, sese comparet. Interea audientium iudicia quotidiano audiendi vsu et multorum, quos audiunt, comparatione acuuntur, ita vt mediocrem oratorem ferre nequeant; quo ipso oratorum studia, si probari volunt, intendi et accendi necesse est, vt orationis adiumenta et ornamenta ex aliis litteris circumspiciant. Itaque Athenis, itaque Romae, omnibus ceteris artibus eloquentia aditum primo conciliauit; mox vero cum, per ipsam pueritiae institutionem et disciplinam, omnium fere ciuium animi iis imbuti essent, sua se illae gloria et dignitate tuebantur, suis propriis ornamentis, post etiam lenociniis, admirationem et amorem sui retinebant. Accedebant ludorum sollennia et festorum celebritates, inque his lyricae et dramaticae poeseos honos ex choris et scenicis fabulis, ad quas componendas ingenia excitabantur; mox in iisdem sollennibus conuentibus scriptores, poetae, musici, artifices quique praestantissimi e tota Graecia concurrere, certamina de ingenio et arte inire, et victores, in conspectu vniuersae Graeciae, laudem et gloriam immortalem reportare. De cuius moris sapientia et excellentia, cum nunquam ea satis praedicari laudibus et proponi possit, tacere melius est, quam pauca dicere. Quod si itaque in liberis ciuitatibus artes flourerunt, id non tam peculiari isti reip. formulae deberi, quam omnino prudentibus institutis; non libertati et immunitati a regio imperio et principatu, sed legum bonarum et prudentis administrationis be-

nescio, quod in omni bene constituta rep. praestari
necesse est, satis demonstratum esse arbitror.

Quae cum ita se habeant, non magno acumine
opus esse videtur, ad causas perspicendas, cur do-
minatio et imperium iniustum et violentum ingenia
tam acerbo frigore adstringat, interdum etiam ene-
cet. Nam non id ab ipso imperii genere et ipsa do-
minationis natura effici arbitror. Date enim mihi
Dionysium aliquem tyrannum, ad cuius palatium sa-
pientes et docti homines e tota Graecia conuolabant,
ipsum ingeniosum et doctum hominem, ipsum omnis
elegantiae et artis studio flagrantissimum; nonne in
huius dominatione et regno maiorem litteris hono-
rem haberi, artium decori et splendori accuratius
consuli verisimile est, quam in multis rebus. popu-
laribus, et in multis regnis, in quibus regia vis
et auctoritas diligentissime circumscripta est? Ad-
sunt enim ea, quae ingenia excitare, alere, fouere pos-
sint: opes regiae, publici plausus, honores, tituli,
ornamenta, praemia omnis generis. Enimuero,
cum in isto imperio omnia ad unius rationes, libi-
dines et voluptates, referantur, in illa fortuna gustus
et sensus bonarum rerum non facile diu retineri, ar-
tium et literarum studium et amor non facile in mul-
tum tempus seruari potest. Déprimuntur ingenia
ad vilis adulationis studia; fracti luxurie animi cum
domini tum dominationis ministrorum et amicorum
venantur mollia, vitiis morbisque suis blandientia;
crescit in dies nouitatis studium; non bona, sed
noua quaeruntur; ita naturae veritas spreta iacet; do-
minatur opinio paucorum et unius iudicium de pulchri-
tudine

tudine et praestantia rerum ius facit. Ita litterae et artes spretae languent, mox contemptae iacent, ingenia obscurantur, tandem extinguuntur. Atque id non modo in audaci illa et effreni dominatione et tyrannide, quae in ipsa luce et in ore hominum sese iactat, quae caedibus, tormentis et exiliis gaudet, qualis olim Graeciae fere ciuitates, si libertatem amitterent, occupabat; sed et in furda illa, clandestina et obscura, accidit, quae si non nomine, re tamen vera dominatio est, eaque tanto infestior et funestior, quod in pecunias et patrimonia ciuium saeuit, et, dum vitam intactam relinquit, vitae auxilia et subsidia eripit, lentaque homines tabe conficit. Cum enim illa, ad insanum luxum explendum, pecuniae tanquam dira fame stimuletur, ut etiam reip. viscera dilaniet, et non sanguinem modo, sed et succum, et humores exsiccet, atque ipsum vitae fomitem extinguat, quae quaeso alimenta ingeniorum et artium in tam confecto et exinanito corpore superesse possunt?

Sed, quae in bello domestico, in acerba dominatione, violentia artes et litteras fugat et ab hominum aditu prohibet, eam non minus in externo, et inter arma, Musarum sacra turbare, inprimis, si a barbaris impetus et incurfio fiat, cum per se satis constet, non mihi multum in eo laborandum esse existimo. Ad illud venio: interdum tempora dominationis calamitosissima cum artium quadam celebritate esse coniuncta, atque eas terras, in quibus litterarum nullus aut minimus honos, artium nulla publica cura habeatur, illarum tamen si non splen-

dore, at luce aliqua interdum illustrari. Quae res, si accuratius expendatur, variis de causis accidere potest, quarum nulla ad probandum vel optandum tale imperium inducere possit. Nam et veterum institutorum praesentiae et maiorum sapientiae id debere potest, cuius fructus, ab eo inde tempore, cum meliore rep. vterentur, ad feram saepe posteritatem et ad ea adeo tempora pertinet, in quibus in eo ipso laboratur, ut praeclara illa instituta conuellantur et ex hominum memoria auferantur. Interdum modo eius, qui dominationem et imperium exercet, modo potentum ingenia, summo in luxu, in summo bonarum rerum contemptu, artibus tamen nonnullis, friuolis iis quidem et inanibus, dedita sunt, sed quae tamen commendationes suas et illecebras, interdum ipsa initia vel firmamenta, a liberalioribus artibus petere necesse habeant. Cum itaque illae, ad ornatum suum, harum ope et adiumento indigeant, lucri, fauoris vel gratiae aura ingenia ad eas impellit. Saepe etiam inter ipsa flagitia et corruptelas inque communi artium nugatoriarum insania et furore, principis animus honestae alicuius et bonae artis intelligentiam studiumque, nonnunquam etiam morbum, habet. Cuius artis opera et artificia dum vndique conquirunt, artifices magnis praemiis ad se inuitat, ingenii, qui se iis studiis dediderunt, fauet; interdum etiam ad reliquas artes, cum omnium earum tam artum inter se vinculum sit, eius rei fructus pertinet. Verum quam brevis aevi et quam caducus eiusmodi honos et decus artium sit, vel me tacente facile aestimari potest.

Incidunt etiam tempora, in quibus magni et praestantis aliquis ingenii homo existit, qui omnium aduersitatum, impedimentorum et obstaculorum repagulis conuulsis et perfractis, praeter omnem hominum opinionem et expectationem, artibus et litteris eum honorem, eas opportunitates et commoditates comparat, vt in ipsis illae procellis et tempestatibus portum salutis inuenisse videri possint. Verum tale tempus non tam hominum ratione et consilio prouideri, quam casu et fortuna offerri, manifestis rationibus constat.

Est alia potentia et dominatio, de qua nihil dum mihi memorandum esse putavi, neque multa dicere attinet, nempe superstitionis, quae artes et litteras forte aliquando iuuisse, saepius plurimum ipsis obfuisse videri debet: verum ea res iustae orationis argumentum esse possit. Mihi autem est ad finem properandum, ne et patientia vestra, AA. abuti, et muneris mei non tam auspicia, quam ipsa initia fecisse videar. Pia igitur me vota ex more suscipientem beneuole adhuc fauore vestro prosequimini.

Tu itaque, Deus Optime Maxime, vnice omnis praestantiae et excellentiae auctor, cuius sapientiae et bonitati, quicquid vitae humanae ratio et societas boni, recti pulchrique, habet, id omne debetur; quicquid e litteris artibusque ad resp. et ciuitates vtilitatis et iucunditatis prouenit, id omne acceptum refertur; si nunquam non sanctissimae tuae voluntati omnes meas rationes, omnia mea consilia et studia obnoxia et deuota esse volui, si

hoc vnum a te precatus sum, vt, quamcunque in vitae decursu stationem mihi assignares, in ea tuenda et seruanda omnem fidem, diligentiam et vigilantiam praestarem, ne, quicquid a me ad alios vtilitatis vel fructus peruenire velles, eius vlla pars mea fraude vel culpa intercideret; nunc ita me divina tua vi confirma et sustenta, vt, quod mandati muneris ratio, fides, religio a me postulat, ei summa cum diligentia et cura satisfaciam; nullam nisi de Academiae bono et vtilitate cogitationem suscipiam, susceptam exsequar, Collegas meos nunquam meam fidem, officium et beneuolentiam, florentissimam hanc iuuentutem nunquam operam, studium, amorem meum desiderare patiar. Tuere *Georgium* nostrum, quem tuorum in his terris beneficiorum dispensatorem et arbitrum esse voluisti, eique, orbe terrarum iam pacato, otii generi humano parti ac felicitatis ciuibus suis prouisae, qua ei nullum amplius virtutis praemium perfolui potest, diuturnum serumque fructum concede. Tuere regiam domum, principes iuuentutis, spem duraturae ad nepotes felicitatis publicae. Tuere viros, qui Regi in consilio sunt, sanctitate, integritate, sapientia a te ornatissimos. Tuere Munchhusium, immortalis tuo beneficio huic Academiae, litteris, humanitati, artibus, datum et delectum, eiusque consilia ita prospera et secunda, vti omnia ea successu impertire es pollicitus, quae ab humana virtute et prudentia in communem vniuersorum salutem et felicitatem cogitantur et geruntur. Hanc vero Academiam, eiusque ciues vniuersos, urbemque ipsam, eius domicilium, omnibus rebus florentissimam esse iube,

iube, ita que serua, vt omnis humanitatis, artis, disciplinae, altrix et custos ad omnem posteritatem habeatur.

* * * * *

Subieci prolusioni orationem hanc, tanquam argumento non admodum disiunctam; tum vero, quod illa sensus, quos per XX. hos annos multis in rebus ac temporibus declarauit, iam tum animo meo infedisse testatur. Ceterum etsi non pauca sunt quae nunc displicent, reliqui tamen pleraque intacta, vt iudicium de me, qui tum eram, etiamnum fieri possit. Nimis late exspatiatus sum et mihi indulsi in loco de libertate, etsi ille fatis oratorie tractatus videri potest; versatus etiam sum copiosius, quam par erat, in altero, quo libertatem per se ingeniis acuendis et humanitatis sensui excitando non sufficere declaratum dare volebam.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. STEPHANVS PÛTTER D.
CVM SENATV
ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
VICESIMA SEXTA
ET SIMVL
DE PACE
AVGVSTISSIMI AC POTENTISSIMI
BRITANNIARVM REGIS
G E O R G I I I I I.
SAPIENTIA ET VIRTUTE
ORBI TERRARVM REDDITA
SOLLENES GRATVLATIONES
A. D. XVII. SEPT. c1010CLXIII.
INDICIT

Disputantur nonnulla de Genio Saeculi Ptolemaeorum

Diem indicimus, Ciues, in a. d. XVII. Sept. non vulgari religione celebrandum, et laetitiae hilaritatisque publicae caussis grauissimis cumulatam; altera quidem, quae huius diei tanquam propria est, cum in eo annus XXVI. exeat, ex quo Academia haec felicissimis sub auspiciis incunabula sua habuit, atque indies laetioribus et amplioribus incrementis auctibusque effloruit; altera, quam ille quidem dies tanquam peregrinum cultum adsciuisse videri potest, quo tamen iure suo et merito sese effert et superbit, quod

quod cum anniuersariis illis votis vota et gratulationes publicae de feliciter constituta et confirmata pace coniunctae erunt. Ab instaurata enim pace hoc anniuersarium sollenne primum redit, quod, reddito Musis cum tranquillitate publica iucundissimo otio, concelebrabimus; cum adhuc superiore anno exeunte, quamuis iam tum liberata ab hostili vi et imperio ciuitate, ac dulcissima pacis spe primo quasi diluculo illucescente, inter vicina tamen arma metusque incertorum belli, noua nobis vota suscipienda essent. Quid itaque ad huius diei celebritatem conuenientius, aut cum re coniunctius videri poterat, quam, quas grauibus de caussis differendas et in commodum tempus referuandas iudicaueramus, vt eae gratulationes et supplicationes sollennes propter pacem orbi terrarum redditam, in eum diem conferrentur, quem Academiae nostrae longe laetissimum et omnium maxime sollennem existimare debemus! quandoquidem nihil sollennius, nihil religiosius esse potest eo die, cui suum quisque ortum debet, aut a quo carissimorum natales numerat. Gratulamur itaque lucem festam redeuntem, qua aetati nostrae annum vnum integrum appendimus. Computant autem et res et opera humana aeuum suum, et aetatis spatia flexusque numerant: quare si cuiusquam rei seu voluptate seu caritate eximie ducimur, non minus eius duratione et perennitate laetamur, annorumque vertentium accessiones inter laeta et fausta referimus. Gratulabunda itaque commemorabit hoc die Academia nostra natales suos faustissimis pacis sub auspiciis redeuntes; recensabit gratissima recordatione tum singula ab omni memoria in se collata bene-

beneficia, tum imprimis singularia et admiranda providentiae tutelaeque diuinae, ac curae et benevolentiae humanae experimenta, quae per ea ipsa tempora habuit, in quibus, cum grauissima quaeque et atrocissima, vt belli casus ferunt, metuenda sibi essent, mitiorem etiam, quam aliae ciuitates et academiae, fortunam experta est. Quae praeclara et inuidenda nostra felicitas cum, secundum almam numinis O. M. summi rerum et curarum humanarum arbitri, providentiam, primum Coelitibus iam adscripti Regis Augustissimi, huius Academiae Conditoris et Parentis indulgentissimi, immortalibus beneficiis et de nostra salute paternis curis; deinde GEORGII III. generis humani Pacatoris, in paternas curas succedentis, magnanimitati et clementiae; denique Consilii Regis in his terris sanctioris, et Curatoris nostri Illustrissimi, pro nostra salute et dignitate et splendore, animo et consilio et labore, excubantis, sapientiae et sollicitudini debeatur; aliae ne, siue ad gratias summo numini, eiusque in his terris vicariis ac ministris, clementia et benevolentia diuinam eius naturam aemulantibus, pie habendas, siue ad congratulationem et laetitiam, causae grauiores expectari aut memorari possunt? Adeste igitur, *Ciues*, ceterique *Fautores*, diem celebramus, qualem nostra Academia neque vidit *), et, ne vnquam iterum videat, pie precamur.

Cum autem fas sit bonis vtique verbis bonum diem celebrare, quicquid vero aliquam siue vtilitatem

*) Nota formula, qua Ludi Saeculares olim per praecognitionem indicebantur. v. Zosim. II, 5.

tem siue voluptatem honestam et eruditam habere potest, inter bona verba; ingeniorum liberalium iudicio, numerandum sit; nos quidem diem hunc indicentes; si non auctario et corollario aliquo laetiam publicam cumulamus, non tamen a symboli abire et, vestrae doctrinae copiis ne minima quidem accessione facta, plane ieiuni discedere sustinebimus; agemus itaque, quantum huius libelli angustiae capiunt, paucis, et summis tantum rerum capitibus delibatis, de re, tum omnino, propter argumenti rationem, cognitu non iniucunda, nec inutili, tum ab academicis rationibus minime se iuncta; de *genio saeculi Ptolemaeorum*, h. e. de ingenio eius aetatis, de studiorum, quae tum potissimum viguerunt, genere et ratione, et ingeniorum natura ac peculiari caractere, caussisque quae quidem harum rerum probabiles afferri possunt.

Cum, bellis ab Alexandri Macedonis morte civilibus exortis, in communi prouinciarum et terrarum vastatione et vexatione, litterarum studia vehementer afflictæ essent, vt et, omnis eorum dignitas et celebritas ne extingueretur, metuendum esset, tutum et augustum praesidium ac receptaculum iis diuina sapientia in Ptolemaeorum regia prouiderat; quorum quidem exemplo patuit, quantum, ad addendam litteris summam celebritatem, vna regum voluntas valeat, modo aliae opportunitates nec omnino desint. Erant eae vero praeclaræ in Aegypto siue a natura obiectæ, siue regum cura paratae, et in his Alexandria, vrbs bonarum rerum copia florentissima, totius terrarum orbis commune quasi

quasi forum, cum in confiniis omnium gentium posita vtriusque orbis commercia misceret, et omnium prouinciarum negotia, siue maritima siue continentis, vna vrbs conficeret; quibus rebus, vt summa doctrinas litterasque communicandi opportunitas, cultus vitae humanior, elegantiae studium communius, ingeniorum quaedam maior mobilitas, sollertia et ornatus, existeret, necesse erat. Sed ex eadem illa vrbs fortuna aliqua non dico labes, sed color quidam ingeniis aspersus est, non quidem ille ingratus et insuauis, sed quodammodo dilutus et tenuis, quaesitus tamen et operose arcessitus, nec germanam Graeciam referens, neque Attica venustate et elegantia aut subtilitate imbutus, quae etiam tum, cum ab Academicis et Peripateticis diu sustentata ingenuae elegantiae disciplina *) inclinaret, ingenia Attica acuebat, et omnino philosophorum, sophistarum ac rhetorum scripta poliebat. Habent tamen scriptores, et inprimis poetae, Alexandrini, antiqui quidem illi, suam elegantiam, amoenitatem, et amabilem simplicitatem quandam, non horridam illam et incultam, sed mundam et politam, eoque magis notabilem, quo obscuriorem eos diligentiam in aliis rebus posuisse apparet, sed communem tamen cum omnis istius saeculi vitae elegantia. Miramur adeo in iis et laudamus orationem tersam, nitidam, puram et elegantem. Sed, primum, omnia fere eius aetatis ingenia argumentum tenue et subtile sectari videas; nihil in iis celsum, generosum et sublime, nulla audacia; diuino illo impetu et furore

*) v. Cic. de Fin. V, 3.

rore abripi se non facile patiuntur; vt Democriti, omnia ingenio tribuentis, iudicio *) nihil ipsi tribuisse videantur. Legere littus, radere humum pennis dixeris, non facile alto se committere, aut sublime ferri. Verum, vti a magnorum et nobilium ingeniorum vitiis fere tuti sunt, et, dum erroris opportunitates vitant, labeculis illis honestis carent, quibus, modo coniunctas cum iis virtutes assequare, carere nolis, ita, quod Longinus de toto hoc scriptionis genere acute notauit **), ad memorabilem aliquam praestantiam non assurgunt, nec magnam ac praeclaram laudem assequuntur. Nam neque nobili argumento, nec magnis sententiis, nec splendidis figuris ac luminibus, aut grandibus imaginibus et viuidis coloribus oculos animumque praestringunt, sed vnam hoc in genere sibi laudem vindicant, vt, quod idem Longinus de Eratosthene iudicat, *per omnia inculpati ***), nulli lapsui obnoxii ****), et aequali quadam mediocritate non sint contemnendi *****)*. Nullus itaque vehementior impetus, quo animus legentis iucunde impellatur ac perturbetur, nulla inuentorum fecunditas, aut sententiarum copia, aut numerosa oratio, quae omnia a diuino illo spiritu incalescentibus adesse solent. Limpidos et amoenos riuulos per prata properare videas, non magnum ac vastum flumen

*) Horat. Art. 297.

**) Sect. 33.

***) *διὰ πάντων ἀμώμητον*. ibid.

****) *ἄπτωτος*. ibid.

*****) Quint. Inst. X, I. 54. contra quod Rhetoris iudicium tamen est, quod moneri possit.

men deuolui. Quare, si qui insigniorem aliquam laudem consequuti sunt, versantur ii fere in genere tenui et suuili. Quae enim alia Theocriti, qui, quod sibi precabatur, ut Charitum indissolubili vinculo adstrictus viveret *), magna felicitate consequutus est, aut Bionis et Moschi, elegantissimorum hominum, laus est? Callimachus, quod nomen habet, id fere elegis debere videtur; nam in summa doctrina et arte ingenium quidem ei defuisse, nisi res loqueretur, non obscure veteres significant **). Cogitate vobiscum argumenta scriptorum Nicandri et Arati, aut fragmenta Eratosthenis, quorum omnis ars in didactico genere versatur. Qui vero spiritus sumere et ad heroici carminis gloriam adspirare ausus est, Apollonius Rhodius, politus, venustus, eruditus, ornatus poeta, in operis summa, eiusque inuentione et ad epici carminis rationes dispositione, minus felix fuisseprehenditur. Sed quae eius saeculi multo etiam interior et notabilior indoles est, mirum aliquod multae et variae doctrinae, et imprimis fabulae atque historiae antiquae studium omnia ingenia occupauisse videas, quod etiam inepte ostentare, eiusque laudem intempestiue captare dicas. Curiosum esse malunt, quam ingeniosum; Quae res in ipsis poetis adeo obuia est, maxime in Callimacho et in Apollonio Rhodio. Itaque argumenta etiam operum ex antiquis fere fabulis, aut ex subtili disciplina, ex astronomicis, physicis, geographicis et apotelesmaticis, eos petere, tum ex iis, quae

adhuc

*) Idyll. XVI. extr.

***) Ouid. I. Am. XV. 14. Lucian. de conscrib. hist. §. 57. loco valde notabili.

adhuc extant, tum multo magis ex deperditorum librorum indicibus apud Fabricium, Voffium, Jonsium, Meursium, cognoscas. Quid? quod omnes fere illius saeculi homines ingeniosi et poetae varia et copiosa doctrina nobiles fuere, qua ingenium non tam ali quam obrui necesse erat. Nullus ex iis nomen habet, qui non et poeta, et grammaticus, et philosophus et mathematicus praeclarus haberetur. Eratosthenes vero vnus omnium disciplinarum bibliotheca videri poterat. Itaque ex vniuersis eruditorum gregibus nulla familia numerosior fuit, quam grammaticorum, quae etiam insequentibus temporibus omnes propemodum Alexandriae scholas occupasse videtur. Noti Zenodoti, Aristarchi, Aristophanes, Didymi. His Alexandrinis grammaticis emendatiores, quas habemus, Homeri recensiones, his, quicquid bonae frugis in Homeri aliorumque poetarum commentatoribus antiquis latet, his omnino graecae linguae accuratam rationem debemus. Incessit, cum hoc antiquae historiae et fabularum amore, omnino res novas, mirabiles et peregrinas cognoscendi et tradendi studium; itaque ipsos historicos, quanquam ii fere omnes interciderunt, aut antiquas fabulas et vrbium ac populorum origines, aut res admirandas, etiam historiam naturalem cum tradere vellent, aut Indica, Parthica, Scythica et eiusmodi alia composuisse et commemorasse legimus. Ex eo tempore peregrinationum et nauigationis studium increbuit; vnde tot Indicarum rerum scriptores, tot Peripli, et terrarum descriptiones prouenerunt, omninoque geographiae cognitio inclaruit. Iam in ceteris disciplinarum doctrinis, non minus

singularis aliqua ingeniorum facies et indoles non obscure elucescit. Philosophiae certe studia tum ex mythica totius orientis philosophandi ratione, tum ex Aegyptiaca antiquitate et Alexandrinorum hominum leuitate plurimum traxere. Verum neque in haec, neque in causas harum rerum inquirere nunc vacat, quas in natura ingenii humani, quod ipsa expolitione et humanitatis cultu atteritur, et asperitate deterfa robur, simplicitate detracta natiuam vim amittit; in copiosae vagaeque doctrinae incommodis, eaque noxa, quam litterarum multarum copia ingeniis omni tempore intulit; in otiosa et ab omni reip. tractatione exclusa eruditorum vita, tum in ipsa regum munificentia, in praemiis litterarum studiis propositis, Musei conuictu, bibliothecae opulentia, certaminum inter poetas et rhetores lege, in vrbis frequentia, inter commercantium auaritiam et aulicorum vanitatem ad inania studia abreptis animis; in ipso Alexandrinorum ingenio vano et leui, etiam in indigenarum Aegypti, ex longa seruitute eiusque comite perpetua, superstitione, contracta imbecillitate facile reperiremus, si nunc indagare eas liceret. Sed haec, quanquam in maxima argumenti copia, sufficiant. Vos autem, Ciues, in ea tempora seruos vos esse laetamini, in quibus Regum Ptolemaeis illis simillimorum munificentia omnium disciplinarum scholas vobis aperuit, viros, quales olim in Musei conuictum illi adscribere optauissent, omnigena doctrina insignes, in hanc Academiam congregauit, bibliothecam ornatissimam vestris usibus liberalissime comparauit, eumque Virum summum et immortalem harum rerum Curatorem esse voluit, qualem ipse ille
Ptole-

Ptolemaeorum inauditus litterarum et artium amor, earumque ornandarum studium, frustra in humano genere sibi dari exoptavit. Gratias itaque nobiscum Deo O. M. agite et, ut vobis tantorum beneficiorum fructum perpetuum et constantem esse iubeat, precamini. Quod ut sollennius fiat, cras ab hora inde X. concione habita praeibit verba Professor Eloq. oratione publice recitanda *), et pro Rege, pro domo Regia, pro Consilio Regis sanctiore, pro Curatore nostro, pro patriae nostrae et huius Academiae salute et otio ac tranquillitate, publico nomine pia vota suscipiet. Conferentur porro ab inclito Medicorum ordine honores summi academici candidatis nonnullis dignissimis **). Cui panegyri S. R. I. Illustrissimi Comites, generosi, auorum claro nomine, ac virtute doctrinaeque studiis nobilissimi Commilitones, ut volentes, fauentes, interesse, et vel ipso conspectu vestro siue praesentis aevi felicitatem, siue futurae nostrae felicitatis bonum omen exhibere velitis, rogamus humanissime, paterna pietate admonemus. P. P. a. d. XVI. Sept. MDCCCLXIII.

* * * * *
* * *

Et si argumentum huius scriptionis, ut pro dignitate et gravitate satis accurate explicetur, libri molem sibi postulat, quem utinam alius otio et litterarum copiis me instructior aliquando absoluat! adiciam tamen nonnulla, quae pro commentario eorum, quae a me summatim et strictim memorata sunt, haberi possunt.

F 3

Iu-

*) *Oratio de Pace* excusa prelo eod. a.

***) Fr. Jac. *Feise*, Luneburg. Iust. H. *Heckenberg* Brunsv. Wolf. Marc. F. *Hargens*, Holfat. Iust. I. H. *Ribock*, Luneb.

Iucunda est ad animum cogitatio, quae cum generis humani, tum inprimis litterarum facies et conditio fuisset, si Alexander regnum Asiae per XXX. aut XXXX. annorum decursum rebus pacatis tenuisset; ipse litterarum studiis tam praeclare imbutus, eo quidem praeceptore, quo diuinius ingenium natura aliud vix vidit, quique philosophiae studium ad naturam ex se ipsa eruendam et cognoscendam reuocavit, populorum naturas, mores, leges et instituta indagavit: hoc viro eiusque familiaribus auctoribus, quae litterarum incrementa, quas copias et opes, proventuras fuisse putabimus, si in iis orientis populis, qui sapientiae studiis celebrabantur, Graeci philosophi otium litterarium persequi potuissent! naturae studium quam materiem, quantas opes, ex tam diuersis terrarum plagis nacturum fuisset! religionum commerciis inter Orientem et Occidentem iunctis, quae tandem generis humani de rebus diuinis persuasio animis insidere debuisset! Verum diuinæ providentiae aliter placuit, cui in rebus humanis eae fere rationes probantur, quae a nostrae intelligentiae calculis alienissimae sunt, maxime tum, cum de generis humani felicitate ex litterarum augmentis et accessionibus agitur; sedulo enim id ipsum prouisum esse dixeris, ut ne sapientia humana aut numeros suos expleat et in eum locum euehatur, in quem reponi posse illam probabile fit, aut ut tam altas radices agat et fructus tam late quam quo peruenire illi possint disseminet. Mors Alexandri immatura, bella inde orta ciuilia, extremi orientis defectio, prouinciarum vexationes, direptiones urbium, populorum incerta fortuna, inde regum modo inertia et luxus modo

modo auaritia et immanitas spes laetissimas praecidit. Subnata tamen hinc est seges etfi alia ac diuersa, tamen ad omnem generis humani posteritatem frugum ditissima; primo quidem sermonis Graeci et litterarum commercia illa, quibus Christianae religioni ex Palaestina progressae via praeclare fuit praemunita, id quod a doctissimis theologis admodum probabiliter est disputatum; tum vero litterarum ex reliquis Asiae partibus exulantium confugium et portus Alexandria; vnde, Ptolemaeo Physcone in eas saeuiente, fugatae, iterum in insulas et Graeciam receptae, vetus hospitium recuperant *); dum interea Per-

F 4

gamus

- *) Athen. IV. extr. p. 184. B. Οὐ γὰρ οἴδας ἱστοροῦντα Μενανλέα τὸν Βαρκαῖον, (cuius συναγωγὴν laudat lib. IX. p. 390. B.) συγγραφέα, ἔτι δὲ Ἄνδρωνα ἐν τοῖς χρονικοῖς τὸν Ἀλεξάνδρεια, ὅτι οἱ Ἀλεξάνδρεις εἰσιν οἱ παιδεύσαντες πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς βαρβάρους, ἐκλειπούσης ἤδη τῆς ἐγκυκλίου παιδείας, διὰ τὰς γενομένας συνεχεῖς κινήσεις ἐν τοῖς κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου διαδόχους; ἐγένετο οὖν ἀνανέωσις πάλιν παιδείας ἀπάσης κατὰ τὸν ἔβδομον βασιλεύσαντα Αἰγύπτου Πτολεμαῖον, τὸν κυρίως ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων καλούμενον κακεργέτην. Οὗτος γὰρ πολλοὺς τῶν Ἀλεξανδρέων ἀποσφάξας, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ φυγαδέυσας τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐφηβησάντων, (h. συνεφηβήσαντας τῷ ἀδελφῷ, cum ipso nutritos) ἐποίησε πλήρεις τὰς τε νήσους καὶ πόλεις ἀνδρῶν γραμματικῶν, φιλοσόφων, γεωμετρῶν, μουσικῶν, ζωγράφων, παιδοτριβῶν τε καὶ ἰατρῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τεχνιτῶν, οἱ διὰ τὸ πένεσθαι διδάσκοντες ἢ ἠπίσταντο, πολλοὺς κατεσκεύασαν ἄνδρας ἔλλογιμους. Locus classicus et vnicus, qui exemplo esse potest, ex iis ipsis aetatibus, quae scriptorum diligentia celebratae sunt, multas res nos ignorare posse ad populorum fortunam vel maxime memorabiles. Habet Physconis stulta crudelitas similitudinem aliquam cum expulsi a Ludovico XIV. Caluini affectis sublato edicto Namnetensi. Referenda autem res in annum regni nonum Ol. 160, 4. ante C. N. 135, Rex alioquin erat litteris praeclare imbu-

gamus noua iis praesidia parasset. Ita per plures terras sparsae mox inter bellorum a Romanis illatorum furores non omnes litterae interiere.

Inter haec litterarum studiis in Aegyptum immigrantibus et sedem primariam nactis Alexandriae, accidit ut ab eo inde tempore Graecis litteris, religionibus et philosophiae, adspergeretur labes aliqua ex Orientis genio et ex Aegyptiacis maxime superstitionibus, quae tandem omnem Graecam litteraturam, etiam extra Aegypti fines, tanquam contagio aliquo peruasit, maxime postquam exhausta opibus uirisque Graecia cum ipsis Athenis defecerat; nam ad illud tempus elegantia aliqua sermonis et doctrinae apud Atticos remansit, et, licet oratorum et philosophorum studia ad sophistarum argutias abiissent, ab Academicis tamen et Peripateticis cum ingenii tum doctrinae et sermonis Attici color aliquis transmissus *) non omnino penitus euanuit.

Litterarum quidem studia in Alexandriam primus statim regni conditor, Ptolemaeus Lagi, intulit, in quo quid ille sequutus sit, etsi a scriptore traditum non memini, probabile tamen fit, cum *colonia militaris* esset noua urbs, litterarum humanitate eum ingenia mollire uoluisse. Erat sane et in ipso

re-

imbutus, Aristarchi disciplina usus, et Commentariorum libros XXIV. reliquerat (*ὑπομνημάτων*, ut ap. Athen. XIV. 20. p. 654. B. D. XII, p. 549. F. XIII, 576. F. II, 71. B. Versum Homeri ab eo emendatum vid. ibid. II, p. 61. C.) Idem mox edito inuitauit peregrinos ut Alexandriam habitatum uenirent. Iustin. XXXVIII, 8, 7.

*) cf. Cic. de Fin. V, 3. Hoc est, quod nostrates solent eloqui: *bonus gustus non profusus apud eos interit.*

rege litterarum et artium amor; nam et Alexandri vitam perscripsit, quam Arrianus adhuc legerat, et philosophos ad se vocauerat Stilponem Megarenses, Stratonem Peripateticum, Theodorum Atheum, Diodorum Cronum *). Philadelphi nomen tam clarum est, vt de eo quidquam addere superfedeam; magistros habuerat Stratonem modo laudatum, Theophrasti discipulum, et Philetam Coum grammaticum et poetam. Euergetes, peragrata victore exercitu Asia, reportatisque inde vasis pretiosis statuisque, tum regionibus ad mare rubrum subactis, regni fines protulerat. In tanto regum, qui sequuti sunt, luxu, profligatis aulicorum moribus, bellis civilibus et externis, opulentum tamen rerum statum incolentiumque multitudinem mirabantur Romanorum legati Physconis tempore missi **). Qua in re etsi vix credere licet, amorem illum et studium litterarum per tot regum successiones, quam vulgo putant, tam valde caluisse, aut aulicorum iudicia de litteris et eruditis viris fuisse valde diuersa a leuitate vel arrogancia nostrorum hominum ***); opportunitatem

F 5

tamen

*) Stilponem vocatum non venisse narrat Diog. Laert II, 115. De Stratone id. V, 58. de Theodoro II, 101. de Diodoro II, 111. vnde etiam discimus Ptolemaeum philosophos apud se habuisse eosque differentes audiisse, quaestionibus propositis: quemadmodum Diodorum, cui nomen Croni h. fatui imposuit, quod interrogatus confestim respondere non posset.

***) ap. Diodor. Exc. Legat. n. 32. ante C. N. 133.

****) Reges ipsos interdum ioculariter potius lusisse litteratos homines et risum ex eorum subtili disputatione quam doctrinae fructus inde sibi quaesiuisse videas. Exemplo sunt diſteria in Diodorum Cronum ap. Diog. l. I. in Sofibium λυτικὸν Athen. XI, 12 iacta.

tamen litterarum studiis facere debuit Museum et Bibliotheca, tum ipsa vrbis frequentia, commeantium et nauigantium vtilitas.

Cum ex reliquis litteris politiorum litterarum et artium studia ea fuerint, quae primo in Aegyptum cum Ptolemaeo Lagi immigrauerint, age initium faciamus ab his. Atque hic statim incidimus in rerum conditionem valde memorabilem, quae ad litterarum faciem immutandam vim magnam habuit: *Oratorum studia* iam illo tempore in ipsa Graecia *sophistarum et rhetorum artibus* cesserant: qua vna rerum vicissitudine dici non potest quanta conuersio necessario facta sit. Oratorum enim studia cum re publica administranda, rebus agendis, caussarum veritate erant coniuncta; ingenia itaque iis maxime litteris imbuebantur, quae copiis idoneis illa instruerent, et quarum vsus ad vitam esse posset; animisque in hunc modum imbutis et informatis, quicquid scriberent ac dicerent homines, ad vtilitatem vitae referebant. A Sophistis a rerum actu et a rep. ad vmbra et otium omnia studia sunt reuocata: ad notionum verborumque subtilitates migravit philosophia; historia autem vitae magistra in rhetoricis areolis se iactauit, et delectationem scribendi finem constituit, hancque ipsam non in grauitate rerum et vtilitate, sed in rerum figmentis oratoriaque exornatione collocauit. A corruptis his litteris, dum partim ad otiosas subtilitates et ad perditam licentiam spectant, partim animi corporisque vires frangunt, ea mala subsequi solent, quae iure dubitationem facere possunt, annon barbaries et ignoratio litterarum iis praeferrenda sit. Iam in regno
et

et aula nemo facile expectet, ut oratorum libertas multum se probare possit. Sophistarum studia an Ptolemaeis statim prioribus probata fuerint, cum ex iis saeculis nihil, quod id arguat, ad nos peruenerit, asseuerari nequit. *) Demetrius quidem Phalereus, qui Athenis profectus in aula Ptolemaei Lagi vixit, et a nonnullis Museo et Bibliothecae praefuisse memoratur, eruditissimus ille quidem, orator habitus est *remissior et mollior, non tam armis institutus quam palaestra - hic primus inflexit orationem et eam mollem teneramque reddidit, et suavis, sicut fuit, videri maluit quam grauis, sed suauitate ea, qua perfunderet animos, non qua perfringeret***). Huius hominis auctoritas Alexandriae fatis valere debuit, ut ab antiquo orationis colore passim desciscerent.

Serioribus annis Sophistarum scholae Alexandriae florere, e quibus ingenii suauitate et doctrinae elegantia insignes homines prodire numero plures; mansitque celebritas ac fama iis scholis per plura saecula, cum iam diuinior Christi disciplina in iis terris inualuisset, ut etiam doctissimi patrum ecclesiae doctrinae suae copias inde hauserint. Nam Clementem Alexandrinum, Origenem, Athanasium, Ammonium, multos alios eius disciplinae alumnos fuisse constat. Inter Sophistas vero cum alii tum Polemo ab Imp. Adriano Musei Alexandrini collegio fuit

*) At Philostratus memoratur Aegyptius, Cleopatrae reginae *συμφιλοσοφῆτας καὶ σοφιστῆς προσρηθεὶς* ap. Philostr. de Vit. Soph. I, 7. Plutarch. in M. Anton. p. 953.

***) Cic. Brut. de Or. II, 23. Or. 27. Off. I, 1. Quintil. Inst. X. prooem. 80.

fuit adscriptus *): Eadem ex schola prodiit Aristides, doctus et venustus Sophista. Omnino Adriani saeculo Sophistarum studia imprimis florere: haud dubie imperatoris in ea studio excitata. Subtilitatem enim in litteris ille venabatur, Sophistisque fauebat adeo, vt, cum Alexandriae esset, Museum ingressus cum iis disputasse memoretur **).

Poesis nihil ab Aegyptiis mutuari potuit; quandoquidem ea gens nullam omnino poesin habuisse videtur: neque enim carmina omnino memorantur metro concepta ***), et apud Dionem (Or. XI, p. 162. D) sacerdos disertè affirmat; *apud Aegyptios non licere quicquam versu efferre, neque vniuerse vllam esse poesin*; etsi causae parum tribuo, quam ille affert, nosse enim eos, voluptatis delinimentum illam esse ad audientes. Quae de *poetis* a me in prolusione dicta sunt, conueniunt fere cum virorum dictorum iudiciis quae passim habentur. Ingenium elegans, amoenum, cultum in iis, quorum carmina habemus, facile agnoscas, sed neque inueniendo, quae poetices summa est, felix, nec sublime, celsum, elatum. At dulcedinem habet oratio tersa, nitida, casta, et in primis aetatibus natiua simplicitate aliqua se commendans; mirationem autem facit ingens doctrinae copia,

ma-

*) Philostr. in ei. Vita. 3.

***) Spartian. c. 20.

***) Res valde memorabilis, quaeque ad Aegyptiorum ingenia haud exigui momenti esse debuit. Apud Eunap. quidem in Proaeresio p. 167. Aegyptii poetices studio mirum in modum dediti dicuntur: τὸ δὲ ἔθνος ἐπὶ ποιητικῇ μὲν σφόδρα μάλυνται. At vero hoc ad multo diuersa tempora et ab istis valde remota spectat.

magnum studium fabularum et historiae antiquae, interdum nec ab ostentationis reprehensione vacuum: Quod neminem fugere potest, qui vel hymnos Callimachi vel indicem fragmentorum inspexerit. Notum est de eodem iudicium Ovidii *), quod, probabile fit, non ab ipso profectum, sed ab aliis mutuatum; nam non adeo praecebat proprio aliquo acumine Naso. Hac eadem aetate vixere, etsi inter Alexandrinos non referendi, colore tamen ac specie similes, *Nicanter* et *Aratus*, carmine didactico vterque nomen consequuti, dignus vterque qui suos interpretes inter nostrae aetatis viros doctos tandem aliquando nanciscatur; simplicitate, puritate, elegantia, fabularum suavitate quem cum iis compares vix reperiatis. Nec tamen multo altius assurgere potuit, qui argumentum operis tale sibi sumserat, vt spirare paullo acrius et ferri sublimius posset, *Apollonius Rhodius*, Argonautico-

*) Ouid. I Am. 15, 14. *Battiades semper toto cantabitur orbe, quamvis ingenio non valet, arte valet.* Ad doctrinae copiam, qua expromenda indulgebat sibi Callimachus, refero iudicium Luciani de conscr. hist. f. 57. *Homerus Tityum, Ixionem, leuiter praestringit, εἰ δὲ Παρθένιος ἢ Εὐφορίων ἢ Καλλιμάχος ἔλεγε, πόσοις ἂν οἶε τὸ ὕδωρ ἄχρι πρὸς τὸ χεῖλος τοῦ Ταντάλου ἤγαγεν; εἶτα πόσοις ἂν Ἰξίωνα ἐκύλισε;* Luciani verba frustra in alium sensum detorquent nonnulli eius et Callimachi interpretes; nos si Hecalen, *Αἴτια* et alia eius scripta haberemus, de veterum iudiciis vix dubitarem. Quae vero ab aliis Callimacho tribuitur *subtilitas et tenuitas*, non in reprehensione, sed in laude habenda esse videtur; quia pro argumenti et materiae ratione vsus est tenui nec inflato carmine. v. Propert. II, 1, 40. II, 34, 32. III, 1, 1. vbi v. Intpp. quemadmodum *λεπλότης* Arato, etiam in nobili Ptolemaei regis epigrammate et in altero Callimachi, quod egregie Excurfu suo illustrauit b. Ernest. p. 333.

ticorum scriptor, doctissimus poeta, politus, venustus, ornatus, sed, ex veterum iam Grammaticorum nota censura *), *aequali quadam mediocritate laudandus*; in summa tamen operis hactenus infelix, quod argumentum sumserat ingratum et malignum, temporum tamen genio accommodatum in hoc, quod fabulis exponendis et suauiter enarrandis locum faceret. *Lycophron*, qui hos antecesserat, dum Genio saeculi litabat, totum se fabularum pelago immerisit, argumento sumto in Alexandria, quod omnes a clade inde Troiana historias exponendi facultatem suppeditaret; cumque a Cassandra vaticinante carmen expromeretur, obscuranda erat narratio seu figurarum et troporum inuolucris seu breuitate **). Verum de poetis his iudicandi licentiam nemo sibi arroget, qui ea tantum, quae ad nostra tempora seruata sunt, scripta inspexerit; fragmenta expendenda sunt et tituli amissorum operum numero et recensu haud paullo numerosiorum: quibus perlectis demum intelligitur, quae

*) Quintil. I, 1, 54. Longin. f. 33. *ἄπλωτος* quod in tenui carmine aequalitatem seruauit, nec loca inflatiore spiritu elaborata intexendo reliquae orationis nitorem offuscavit. Sunt tamen in eo loci, qui tanquam lumina reliquum carmen distinguunt, adeo pulcri, ingeniosi, insignes, vt cum pulcherrimis aliorum comparari possint. Operam itaque in poliendo et emendando suo carmine collocare debuit longe maximam, vt vere adeo de eo narratum sit, quod aiunt, cum iuueniliter effusum carmen cum sibilo exceptum esset, eum Rhodum secessisse ibique illud ita expoliisse, vt meliore cum fortuna iterum in certamen descenderet.

***) Simili obscuritate ex nimia doctrina laborasse videntur Callimachi *Αἴτια* et Euphorionis *σύμμικτα* vnde et *γυμνάσιον ἐς ἐξήγησιν γραμματικῶν ἐκκεῖται ἅπασιν*. Clem. Alex.

quae illa aetate scripta fuerint carmina, eruditi ple-
raque et exquisiti argumenti fuisse. De *Manethone*
difficile est pronuntiare: cum non satis probabilis,
saltem controuersa, res sit, an carmen apotelesmati-
cum, h. e. de viribus et effectis astrorum, recte eius
nomine inscribatur *). Versati tamen sunt in eodem
tenui

Alex. Strom. V, p. 676. Pott. In eundem censum
Ibin Callimachi referas, quod vel ex Ouidii Ibide imita-
tione expresso intelligas.

*) Carmen hoc Manethonis nomen rectene an falso
prae se ferat, pronuntiare equidem non ausim, cum ad
dubitandum quidem satis idonea, ad affirmandum vel
negandum non grauias satis argumenta ad manum sint.
Laborat carmen vitiiis foedissimis: quorum tam magnam
partem eluit Doruillius ad Charitonem, vt, nisi noua
nunc recensio ad eius castigationem facta fuerit, omne
de eo iudicium turbari necesse sit. Praeterea interpola-
tio totum carmen non minus, quam Manilium, occu-
pauit; ita vt cum animo valde remisso nuper legerem,
in versus insititios plus quam quinquagenos inciderem.
Neque id mirum videri debet in carmine, ad cuius
marginem homines superstitiosi aliunde obseruata ad-
scriberent. Verum et loca multorum versuum, cum pro-
logis librorum, fraude hominis nescio cuius asluta vi-
dentur; vt quae de Petosiride narrantur. Itaque nec
satis tuto statuere licet de versibus nonnullis, quos ad se-
riora Romanorum tempora spectare dixeris. Ita lib.
VI, 734. 5. 6. de mathesi vetita ad Principum edicta
animum reuocant. Lib. II, 228. memorantur ii, qui in
templis a populo auscultantur: οἱ ἐν χεῖλεσσιν ἐοῖσι
φθέγγοντ' εἰν ἱεροῖσιν ἀκουόμενοι ὑπὸ λαῶν. Quod vix nisi
Christianorum aetate dictum esse potest. Carminis ta-
men argumentum nec ab Alexandrinorum ingenii nec ab
Ptolemaeorum aetate alienum. Sunt porro loca, v. c.
de conditura corporum, quae Alexandrinum hominem
arguunt: etsi alia mentiuntur antiquam auctoritatem,
non produnt. Cum carmen didacticum sit, non epi-
cum, oratio, si cum Nicandro vel Arato comparetur,
non adeo abhorrere dicenda est a saeculi genio, saltem
magna

tenui genere, argumento ex disciplinis petito, *Alexander* Aetolus, *Eratosthenes* Cyrenaicus, *Euphorion*, atque cum his *Parthenius*, qui Auletæ ætate vixit, Virgilio præceptor, ut apud Macrobius (Sat. V, 17.) traditum *).

Tra-

magna locorum parte; librum sextum ceteris præferas. Videntur adeo multæ multorum laciniae adfutæ esse, et permixta deteriora melioribus. Extiterè autem plura eiusdem argumenti carmina, e quibus vnum servatum eodem Cod. Mediceo, cui alterum illud debemus. Maximo illud vulgo tribuitur *περι ἀπαρχῶν* inscriptum, (a Fabricio To. VIII. Bibl. Gr. insertum) Alexandrinum tamen poetam auctorem habere iudicant viri acuti Wesfeling. Probab. c. 17. et Ruhnken. v. Virgil. T. IV. p. 236. Græcam, non barbaricam sphaeram, proponi docuere viri docti; quo nomine Jablonskius dubitabat, an Manetho Aegyptius auctor carminis habendus esset: Panth. III, 6, 1. cf. proleg. p. 67. sq. Haec cum olim scripsissem, video nunc acutissimum virum, Tyrwhitt præf. ad Lithica p. XII. locis nonnullis comparatis censere, imperio Romano iam vergente scriptum esse carmen; nec esse totum ab vno eodemque auctore profectum; libros quidem I et V. a ceteris multum abhorrere.

- *) *Alexandri* Aetoli præter tragoedias fuit carmen elegiacum, *Ἀπόλλων* inscriptum, quod fabulas vaticinantis ore exposuisse colligo exemplo ap. Parthenium c. 14. profatante; (alius *Apollon* fuit *Simmiae* Rhodii, ap. Steph. Byz. et Antonin. Lib. *Metamorph.* 20.) aliud *Musarum* nomine, argumento e litterarum disciplinis petito. *Eratosthenes* plura scripserat, inque his *Erigonen*, Longino iudice, *sect. 33*, διὰ πάντων ἀμώμητον ποιημάτιον, nempe quod in tenui genere versabatur, nec ut facile ingenii impetu diuino abreptus afflurgeret ille; adeoque æqualitate probabili scriptum; qualis fere laus *Apollonii* Rhodii, quod erat *ἄπλωτος* c. 33, 6. Expolita autem erat fabula Attica de *Icario* eiusque filia, forte cum respectu ad *fidus* in quod illa fuit mutata (*Apollod.* III, 14, 7. et *Not.* p. 841.) etfi in Catasterismis illam fabulam

Tragici et Comici poetae Ptolemaeorum aetate fuere multi, e quibus adeo Pleias confecta est, Tragicorum quidem satis nota illa, forte tamen et alia Comicorum, vt ex Athenaeo (XIV. p. 654.) colligas. Praeter Lycophronem tamen nullus aetatem tulit. Nec vero aut frequentia Comicorum fuit tanta, quanta Athenis his ipsis temporibus, in Comodia noua; nec scenae honos Alexandriae diu perstitit *). Nam neque sequentibus aetatibus poetae dramatici alicuius mentio fit, et Dio (in Or. ad eos) Alexandrinos obiurgat propter studium rerum friuolarum, scommatum scurrilium, cantillationis, cursus equestris et spectaculorum nouitate et ad sensus voluptate delinientium; Sophistarum tamen et poetarum declamationes memorat; vti olim a Ptolemaeis certamina poetarum et aliorum scriptorum instituta narrat Vitruuius **).

Sil-

bulam non adoptauit. Aliud fuit carmen Ἑρμῆς, hexametris conscriptum, quod de disciplinarum originibus egisse videtur, vt ex fragmentis de sphaera et zonis colligo. Nobile est eius epigramma de cubi duplicatione, ad calcem Epistolae ad Ptolemaeum regem, ab Eutocio seruatum Comment. ad Archimed. de Sphaera et Cylindro ed. Bas. 1544. p. 22. vnde versus repetiti sunt a Fello et retractati a V. C. Brunckio in Analect. T. I. *Euphorionis* cum multa alia, tum carmen fuit Μοφονία s. ἄτραντα, h. e. fabulae s. historiae miscellae: de quibus cf. ad Virgil. T. IV, p. 218. 9.

*) Nobilem Comicum, qui Alexandriae fabulas docuerit, memorat Athen. XIV. extr. Machonem Sicyonium. Fulgentius Mythol. I, p. 15. 16. ed. Munck. Comediam et Tragoediam post Satyram et Epigramma inter studia refert, quae Alexandriae vigerant.

***) Vitruv. praef. lib. VII. Attallicorum regum in libris comparandis studio incensum Ptolemaeum tradiderat:

itaque

Sillos, Satyrae genus, Timon Phliafius in ce-
lebritatem adduxit Philadelphi aetate; idem comi-
cus et philosophus scepticus, qui dogmaticos fillis
suis caedebat *).

Si quam gloriam sibi peculiarem habet faeculum
Ptolemaeorum, eam in generis *bucolici* inuentione et
expolitioe positam dicam. Vixere quidem poetae
isti in Sicilia plerique, frequentatam tamen ab iis
Alexandriam satis constat: in summa simplicitate
mira aliqua suauitas, in aliis venustas et *χάρης* aulae
et caeli temperatam aliquam et mixtam mollitiem
spirat. Fuit in iis Lycidas, si admittendi sunt ver-
sus Moschi (Id. III, 96. 7. 8.) Theocrito laudatus
(Id. VII, 11. sqq.) cum Asclepiade Samio et Phileta
(ibid. v. 40.) etfi horum maior fuit celebritas alter-
ius ex epigrammatibus, alterius ex elegis.

Magnam poetarum in fabulis subtiliter explican-
dis collocatam fuisse operam et curam paullo ante
dictum est; neque vero illa esse potuit sine multa le-
ctione et inuestigatione veterum scriptorum ac poeta-
rum, vnde eae fabulae et historiae antiquae erue-
rentur. Itaque illa aetate multorum ingenia exer-
cuit polyhistoria aliqua, polymathia et philologia,
dictique illi *Grammatici*, quorum studia tum fuere valde
clara,

*itaque Musis et Apollini ludos dedicauit, et quemadmodum
athletarum, sic communium scriptorum victoribus praemia
et honores conscriuit.* Hinc inter iudices lectos *Aristopha-
nem* commemorat. Referenda adeo narratio ad tem-
pora Epiphanis aut Euergetae. Sed de h. l. infra ac-
curatius dispicietur.

*) cf. ad Ammian XXII, 16.

clara, eorumque numerus ingens, nec fuit facile quisquam aut philosophus aut mathematicus, aut alius doctus homo, qui non esset grammaticus: adeo multa lectio, variarumque imprimis priscarum rerum cognitio, in laude et honore habebatur; cui rei bibliothecae Alexandrinae copiae locum et opportunitatem fecere. Itaque nec poeta tum fuit, qui non esset grammaticus, nonnullique utroque nomine clarissimi, uti *Callimachus* (cf. Strabo XVII. p. 838. (1195.) cuius operum quoque, quae periere, magna pars *) in antiquis historiis quaestionibusque grammaticis versabatur. *Apollonii Rhodii*, *Arati* et *Nicandri* quam multi iique eruditi libri memorantur qui interciderunt **)! *Alexander Aetolus* poeta fuit idemque grammaticus, *Eratosthenes* et grammaticus et poeta et philosophus insignis habitus est ***): quod quantum eum a solida philosophia abduxerit, Strabo seuera censura declarat (lib. I. p. 28. et al.) Hinc fieri aliter non potuit quam ut et esset et diceretur *Beta*, qui omnibus in disciplinis secundas teneret, cum, si in vna habitare maluisset, primas haud dubie fuisset adeptus. Ingens scriptorum ab eo numerus editur argumenti grammatici, historici, geographi-

G 2

phi-

*) ut Ἀιτικῶν, s. de causis ant. fabularum. Ἐθνικαὶ ὀνομασίαι. κτίσεις νήσων etc.

**) Nicandri quidem multa antiquam historiam et origines urbium enarrantia, non nulla etiam grammatica extitere, Arati autem multa astronomici, phisici, grammatici argumenti. De quibus plura quam in Fabric. Bibl. Gr. occurrunt afferri possunt et afferentur ab iis qui nobis doctissimum hoc opus noua recensione redhibebunt.

***) v. Plin. II, 108. Strab. XVII. p. 1195. Sueton. Gramm. 10. eum primum philologum appellari voluisse ait.

phici, geometrici, astronomici. Ex Aristarchi disciplina *Apollodorus* prodiit, cuius scripta omnis generis extitere doctissima, et extat adhuc Bibliotheca. *Rhianus* poeta ex Suetonii Tiberio notus, Eratosthenis aequalis, idem historicus fuit et grammaticus.

Haecenus grammaticos vidimus, omnis doctrinae accuratioris, quatenus illa ex antiquis scriptis petitur, peritos intelligentesque *): verum haec ipsa multa, varia et assidua, lectio **) eos ad grammaticae proprie dictae, philologiae et criticae, studium adduxit; adeoque nunc demum exorta est ea disciplina, quae nisi antecesserit, nulla alia firmis satis talis incedere potest: nisi enim tradita et exposita a veteribus, ex quibus argumentamur, probamus, narramus, recte et ex criticis severitate constituta, et ex eorum qui scripserunt sensu, iudicio, opinione declarata fuerint, vana et inanis est omnis historia, philosophia, theologia, omnesque aliae artes et litterae, quatenus illae ex libris et ex iis, quae ante nos memoriae tradita sunt, hauriendae sunt. Nec vlla alia fuit disciplina inuentu difficilior, aut nascendo tardior aut expoliendo per plura saecula operosior: Cuius incunabula Alexandrinis debentur, imprimisque bibliothecae opibus, musei autem congregato coetui, coniunctaeque plurium operae. A tenuibus itaque initiis profecta ars satis laetis incrementis aucta mox effloruit, et si nihil aliud Ptolemaeorum de lit-

•) Eratque adeo grammatica *encyclopaedia eius aetatis* et eruditionis ambitus.

***) Vitruv. praef. lib. VII. de Aristophane Byz. *qui summo studio summaque diligentia quotidie omnes libros ex ordine perlegeret.*

litteris curae debuisset aetas, hoc utique beneficium omni sanctorum litterarum fructui vero ac genuino, (nisi enim oracula diuina ex vatum ipsorum sensu et acceptione interpreteris, inanis et vana est omnis de rebus diuinis disputatio) omni saniori philosophiae et historiae, prolusit. Fuit primo loco Zenodotus, fuere Crates, Aristarchus, eiusque magister Aristophanes Byzantinus, cuius utriusque schola fuit florentissima, e qua prodire alii: quorum recensensus videri potest apud Fabricium, (B. Gr. To. VII.) duravitque grammaticorum schola, etsi varia fortuna iactata, nouis auctibus sub Augusto, Tiberio, Adriano, Antoninis, recreata, magno cum litterarum beneficio*), usque ad vrbis excidium (a. C. 640.). Sed saec. IV. et V. reuixerat poesis, quae tamen multum ab antiqua elegantia abesset. Habemus ex his temporibus Synesii Hymnos, Nonni Panopolitani Dionysiaca, ne commemorem Apollinarem, Gregorium Nazianzenum, Proclum philosophum, forte et poematii de Hero et Leandro auctorem, nec non, nisi antiquior est, Quintum Smyrnaeum, ex melioribus tamen confarcinatum, Tryphiodorum et saeculo sexto Coluthum.

A grammaticis quoque, quibus Aristoteles de poetica proluserat, causae et principia poetices variorumque generum indagari et elici coepere. De re tragica egere multi; cum de componendis vel interpretandis fabulis praeciperent: in his Duris Samius, Didymus, Aristoxenus

G 3

nus

*) Hi sunt disciplinarum magistri, quos quodammodo spirare etiam suo tempore Ammian. ait. XXII, 16.

nus musicus, Hephaestion; de re vero comica Eratosthenes, Lycophron, idemque Hephaestion. Aristophanes autem Machone poeta comico magistro vsus narratur in iis quae ad comoediam spectarent *).

Scriptorum quoque antiquorum classes certas constituerunt, et ex iis principes in canonem aliquem redegerunt, de quo digna sunt quae legantur, Ruhnkenii V. Cel. disputata in hist. crit. orator. Graecor. p. XCIV. sq.

Inprimis vero insignem operam posuere grammatici Alexandrini in Homeri carminibus recensendis, emendandis et edendis. Itaque post illam ab Aristotele susceptam in Alexandri gratiam, ἀπὸ νάρθηκος vulgo dictam, recensionem memorantur passim ἐκδόσεις et διορθώσεις Arati Solensis, Zenodoti Ephesii, Aristophanis Byzantini, Aristarchi; eodem fere tempore Pergami Cratetis Mallotae, qui idem grammatices studium primus Romam intulit ab Attalo rege ad senatum missus (Sueton. ill. 2 Grammat. 2.) Sed notiora haec sunt, quam vt in iis morari possim. Magnus quoque ex iis numerus in Homerum commentari coepit, quorum extitere ὑπομνήματα, ἐξηγήσεις, ζητήσεις, e quibus frustula passim et ramenta ad nos peruenere limo lutoque obruta.

Studium hoc commentandi, illustrandi, impugnandi et propugnandi, semel natum mox ad alios scripto-

*) Athen. VI. p. 241. F. Μάχων ὁ κωμωδοποιὸς, διδάσκαλος γενόμενος τῶν κατὰ κωμωδίαν μερῶν Ἀριστοφάνους τοῦ γραμματικοῦ.

scriptores processit, et scribi coepere non modo in Hesiodum et alios, verum etiam in recentiores, Callimachum, Lycophronem, Apollonium, scholia. Quae etsi pleraque periere, non tamen omnino nullum ad litteras fructum, qui ad nos perueniret, habuisse putanda sunt. Scilicet ut in rerum natura, seu muta seu vocali, in plantis et in animantibus, innumera creantur, innumera intereunt, quorum semina multo post, casu, quem nos solemus dicere, in opportunum locum delata laetius, quam antea factum erat, progerminant: ita in encyclo hoc orbe, quem humani ingenii vis procreauit, innumera utique scripta, inuenta, cogitata, superiorum aetatum, et ortum et interitum suum habuere: nec tamen nihil omnino inde fructus ad nos seriores prouenisse putandum est: nam primo infinitarum rerum, latius et copiosius olim disputatarum, summa seruata est ab iis, qui vna vixerant, aut ab his, qui, cum serius viuerent, audita vel lecta in libris, qui deperditi sunt, perscripserant; tum vero innumera alia ab iis, qui aetate ipsos auctores attigerant aut eorum scripta legerant, mente et animo concepta scriptisque mandata, etsi alio nunc nomine, verique auctoris nomine temporum iniuria sublato, ad nostram memoriam seruata in censu earum rerum habentur, quae nunc vastum hunc litterarum ac disciplinarum penum constituunt: itaque eorum quoque, quae quis primus inuenisse aut excogitasse dicitur, maxima pars aliis, qui antea vixerant, deberi videtur; nisi enim alii materiam adornassent, exemplis praeiussent, analogum quid reliquissent, viam parassent, nullum vnquam, nisi quod fors obtulerat, humani ingenii inuentum extitisset.

Verum causas continua serie antegressas mens humana in numerato habere nec solet nec facile potest.

Inter haec, quae humani ingenii est infirmitas, ipsa illa grammatica eruditio prima corruptelae femina litteris attulit; nam grammatica subtilitate ingenia attenuata et in angustum coarctata ad minutias et inanes argutias deducta sunt: ut de multis valeret, quod de Herodiano Alexandrino Ammianus ait, fuisse eum *artium minutissimum sciscitatorem* (XXII, 16.) In quibus minutis explorandis, causisque exquirendis, cum haerent animi: attritis viribus ad magna et ardua assurgere non audebant; miratio subsistebat in ingeniosis lusibus, aut doctae et obscurae quaestionis solutione; altum et acrem spiritum quis inter haec retinere potuit? Antiquo bonae mentis illo succo exinanita, sententiarum a rerum usu et experimentis ductarum luminibus orbata, oratio ad argutias et subtilitates modo rhetoricas modo philosophicas redacta, tamquam tabe aliqua confecta et consumpta, *vix offibus haeret*; febris tamen tanquam ardore subinde mirum in modum excandescit. Quod vero saepe miratus sum, mature satis et iam Philadelphi aetate increbuere lusus illi pueriles, ut Simmiae Rhodii Ouum, Alae et Bipennis. Dosiadae quidem, Ararum auctoris, aetas incerta; sed Lycophron Philadelphi gratiam arguto anagrammate meruisse fertur *).

Studium illud antiqua et minus vulgo nota cognoscendi, quod, ut supra vidimus, homines Ptolemaicae

*) Tzetza in ei. Vita. Theocrito tribuunt Syringem.

cae aetatis tenuit, vt curiosi magis quam ingeniosi essent *), etiam eos, qui historias perscribebant, inuasit, vt partim in antiquis historiis et mythis haerent, partim mirabiles historias venarentur, vtque, dum materiem anquirerent idoneam, exterarum gentium ac terrarum res perscriberent. Illud vero narrandi genus, quod rerum actum, causas et oportunitates, ita persequitur, vt prudentia vitae inde hauriatur **), quod iam in Polybio magna ex parte ad sententias locosque communes redit, vt hominem facile agnoscas cogitatione potius quam actione in rebus gestis versatum, vix auctore aliquo insigniore commendatum fuit; etsi iudicium satis exploratum ferri nequit, quandoquidem ex omni hoc historiarum numero nullus ad nostram aetatem seruatus est ***); nisi quod manibus terimus ea, quae ex iis hausta sunt. Omnino mirationem facit, quod e Ptolemaeorum temporibus, tanta litterarum luce illustratis, tam pauci libri sospites ad nos peruenere, rerum quoque gestarum fere omnis memoria intercidit. Ita in monumento Adulitano victoriarum titulos legimus, quarum memoria alia extat nulla.

Interea *geographiae* studium alimenta nactum est inprimis ex Alexandri expeditione in Persas et Indos,

G 5

*) Vt Ciceronis verbis vtat de Fin. V, 18. extr.

***) Quod τὸ ἐμπρακτον καὶ τὸ ἀληθὲς τῶν ἐννοιῶν σεβatur.

****) Nobilissimi fuere Marfyas Pellaeus. Hecataeus Abderita. Hieronymus Cardianus. Duris Samius. Timaeus. Phylarchus. Quod vero nequidem Ptolemaeus Soter aut Euergetes II. historias suas ad posteritatem propagare potuere, imbecillitatem humanam arguit, cum ne fortuna quidem regia consequi potuerit id quod tot monachis indoctissimis contigit.

dos, tum Ptolemaeorum curis nauigatione per mare rubrum ad Taprobanenses et Indos instituta *). Vt-
nam hoc saltem scriptorum genus, qui et locorum
naturas et mores hominum tradiderant, nobis non
inuidisset fortuna! cuius generis multa in Aristotelis
et Theophrasti libros **) deriuata fuisse probabile fit.
Ipse Alexander naturae curiosus et nouarum rerum
visendarum cupidus locorum, quos peragrabat, de-
scriptiones a peritissimis viris, Diogneto et Baetone
fieri curauerat ***). Memoratur quoque eius Ho-
doeporicum et Ephemerides, eius saltem iussu fa-
ctae. *Nearchus* autem ab eo missus Oceanum Indic-
um adiit; cuius superest quoque *Periplus*. Ab eo
inde tempore peregrinandi studium increbuit; hinc
tot Peripli, quorum nonnulli extant in Geographis
Hudson. imprimis rerum Indicarum auctores plures,
sed iidem mentiendi licentia praecipites, qua de re
Strabo acerbè conqueritur ****). In iis nobilissimi
Daimachus, Megasthenes, Onesicritus. Ex Geo-
graphicis tamen huius aetatis pauca fragmenta po-
steritati legauit fortuna, cetera inuidit, nisi quod iis
vtimur, qui inde hausere, imprimis Strabone; non-
nulla etiam in Dionysio Periegete, Plinio et Stephano
Byzantino supersunt.

Cum

*) III. de Schmidt diff. *de nauigat. et commerciis Aegypt.*

**) Euoluat, cui res cordi est, titulos deperditorum libro-
rum ap. Fabric.

***) Strabo II. p. 69.

****) lib. II, p. 70. XV. p. 698. De iis scriptt. cf. Plinii
Index libb. XII. XIII. Gell. IX. 4. praeter Fabric. Voss.
H. Gr. I, II. 12. Dodwell. Diff. de Nearch.

Cum iisdem peregrinationibus per terras longinquas naturae cognoscendae studium, adeoque *historia naturae* vires accepit. Nota res, qua liberalitate Alexander Aristotelis studia adiuerit; nota Theophrasti diligentia. Aegypti autem reges maximeque in his Philadelphum, ad longinquas regiones cognoscendas misisse homines, e Strabone constat*). Negari tamen nequit ad res potius nouas et mirabiles animos fuisse conuersos. Sic *Philostephanus* Cyrenaeus, Callimachi familiaris, de *mirabilibus fluminibus* scripserat**). Habemus *Antigoni Carystii*, qui sub Philadelpho vixisse creditur, *mirabilium narrationum collectionem****) e variis libris factam, etiam e simili Callimachi libro. Magnum numerum aliorum scriptorum de *mirabilibus* dabit Ionius****). Multarum rerum studium ipsa nauigatio et mercatus inferre debuit: cuius vtinam haberemus copiosiores notitias! quippe quae

*) lib. XVII, p. 1138. B. (789.) Add. Diodor. III, 19. Copiose de his de Schmidt V. C. loco laud. p. 185. Animantia Alexandriae in palatio nutrirī solita ex regis Ptolemai Commentariis narrat Athen. XIV, p. 654. B. opportunitatem naturas animantium cognoscendi saltem ea res praebuit: consiliumne fuerit illud, dicere non audeo. Etiam Romae exterarum ferarum spectacula locum historiae naturali facere potuissent, non minus quam extispicia. Sed praeiuere haec omnia naturae studio; studium ipsum serius subsequutum est; namque illud, iam inchoatum, tam praeclaris ab Aristotele iactis fundamentis, mox omissum et neglectum iacuit, nec nisi nostris aetatibus veros auctus accepit.

***) *περι τῶν παραδόξων ποταμῶν* ap. Athen. VIII, p. 331.

****) *ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγὴν*.

*****) *περι θαυμασίων*. Ionius de scriptt. hist. philos. II, 12, p. 175. sq.

quae ad omnes istorum et sequentium temporum historias intelligendas magni momenti forent *).

E disciplinis feuerioribus inprimis *mathesis* Ptolemaeorum aetate praeclara incrementa habuit: et existiisse e schola Alexandrina legimus, quicquid nobilissimorum mathematicorum et astronomicorum inter antiquos fuit, Euclidem, qui in Aegypto peregrinatus est (Diod. V, 36.) et Alexandriae mathesin docuit, Ctesibium mechanicum, Physconis tempore, Apollonium Pergaeum, nobilem Sectionum Conicarum interpretem. Inprimis autem astronomia ab incunabulis suis ad pueritiam et tantum non iuuenilem vigorem adoleuit, clarissimis viris auctoribus, magnam partem patria quoque Alexandrinis **). Floruit

*) Ita suspicari licet Syriae occupandae consilia Ptolemaeis subnata esse e siluarum Libani vtilitate ad classes extruendas. Non enim constat, vnde Aegyptus materiem nauium faciendarum petierit. Porro commercia Indorum per rubrum mare facta sunt duplici itinere, altero fossa regum ad Arsinoen, altero a Copto Berenicen: quia difficillima est in hoc mari nauigatio propter etefias, eaque paucis mensibus absoluenda: vt discimus peregrinatoribus, etiam recentioribus.

**) Extant nonnulli Alexandrini in Astronomo paruo, et aliorum obseruationes in magna Syntaxi. Sed in his nolim disertus esse, cum Fabricii diligentia vti quiuis possit; et prostat *Montucla* (*Histoire des Mathematiques*) P. I. lib. IV. quem, suae disciplinae callentissimum virum, litteris antiquis tam parum imbutum esse doleas, vt pauca ille cum fide tradat, nisi quae ex recentioribus libris descripsit, nomina vero graeca misere vexet et corrumpat. Multo vero magis de ingeniosissimi viri, *Bailly*, opera in hac operis (*Hist. de l'astronomie anc.*) parte, qua antiqua perfequitur, quod conqueraris, habes: nam idem leuitate et ieiunitate rerum ex antiquitate

ruit quoque Alexandriae hoc mathematicarum disciplinarum studium vsque ad extrema tempora *): nec vllum est saeculum, quo non nobilis alicuius mathematici vel astronomi aut mechanici nomen celebratum sit **).

Sed nec defuit astronomiae perpetua fimia *astrologia* iudiciaria et apotelesmatica: siue deprauatis ingeniis ex antiquo planetarum cultu apud Aegyptios, siue ex noua superstitione et philosophia physica praua. Ne Manethonis Apotelesmatica memorem, praeter hunc ingens scriptorum fuit numerus, qui passim adhuc in bibliothecis latent inediti ***). En sortem rerum humanarum! praestantissima pleraque interiere, nugae et deliramenta seruauit fortuna integra et illibata. Tam parum vsu firmatur, quod iactari solet: aeternitatem non contingere libris, nisi qui ea digni sint.

Eadem superstitio infecerat *medicinam*, quae Alexandriae et Ptolemaeis multa incrementa debuit, imprimis in anatomicis; regum enim beneficio non

tate narratarum et ad hypotheses recentissimas deflexarum vnicuique paullo accuratius docto stomachum mouet.

*) Ammian. XXII, 16, de Museo; *nudatur ibi geometrico radio quicquid reconditum latet — et recaelet apud quosdam adhuc, licet raros, consideratio mundani motus et siderum, doctique sunt numeros haud pauci: super his scientiam callent quae fatorum vias ostendit.*

***) Percurrat aliquis Fabric. B. Gr. Vol. II, lib. III, 5. 14. 18. 22. 23. 24.

****) V. Fabric. T. II, p. 505.

non modo mortuos, verum viua quoque corpora nocentum hominum dissecuere et scrutati sunt Erasistratus et Herophilus, (ap. Celsum in praef.) quorum scholae multos clarissimos medicos habuere, multosque in iis Alexandrinos *). Nec tamen superstitione, vetus illa pestis, quae eam in antiquis saeculis contaminauerat, ab ea arceri potuit, quo minus subinde immigraret et disciplinae intimos recessus permearet, ita vt medicina tantum non ad praestigias, incantationem et magiam, non quidem naturalem illam, qualis forte e cognitis rerum naturalium virtutibus ad vulgus parum notis aut occultis proficisci potuit, sed ad praestigiatoriam illam (γοντείαν) prolapsa aliquando vix disciplinae ac scientiae nomine digna esset. Plinio quidem auctore (lib. XXX. pr.) *natam (magiam) primum e medicina nemo dubitat, ac specie salutari irrepfisse velut altiore sanctioreque medicinam — ita addidisse vires religionis — atque miscuisse artes mathematicas.* An eo ordine res processerint, valde dubito. Floruere tamen Alexandriae illa studia ad feriora vsque tempora. Galenus ipse Alexandriae vixerat medicinae addiscendae causa: eiusque schola in ea vrbe floruit ***)).

Inter

*) cf. *Le Clerc Hist. de la Medecine* II. P. Liv. I. chap. 3. sq. 7. 8. sq. In iis, quae post Galenum commemoranda erant, nimis breuis et angusta est eius disputatio.

**) Fulgent. *Mytholog.* I. p. 16. — Calliope loquitur, Alexandriae se substitutam fuisse: *nisi me etiam exinde bellis crudelior Galeni curia exclusisset, quae paene cunctis Alexandriae ita est inserta angiportis, quod chirurgiae carnificinae laniola pluriora habitaculis numerentur.* Scriptor is est saec. IV. Laudatur ad e. l. Anonym. *Cosmogr.* a Godofr. ed. p. 23. (a Iac. Gronov. c. Scylace p. 261. Sed iam exeunte saec. IV. Ammian. l. c. *Medicinae autem — ita studia augentur indies* (Alexandriae)

vt

Intēr mathematica studia floruit quoque *musica et harmonica*. Scripta in eo genere fuere Eratosthenis; extant Euclidis ac feriore aevo (sub Antoninis) Claudii Ptolemaei *). Alexandrinos quidem musicorum ludorum inprimis cupidos fuisse ex Dione Prusensi nouimus, qui studium eorum reprehendit, tanquam nimium et insanum **); quodque cum tumultuatione et petulantia se gerent in stadiis et theatris ludorum tempore, et psaltriarum ac saltatricum et citharoedorum infano studio se perditum irent; (Or. in Alex. p. 375. sqq.) vt et applaudentes exultarent et canentem *Θεὸν καὶ σωτῆρα* appellarent (p. 377. en nostrum *bravo*) Obiurgat porro eos tanquam non nisi molles modos et fractos cantus sequentes ***) (p. 381.) Nota sunt Ptolemaei Auletæ insana studia
ti-

vt pro omni experimento sufficiat medico ad commendandam artis auctoritatem, si Alexandriae se dixerit eruditum. v. ibi laudd. a Vales. add. Liban. Epp. Wolf. 1178. 668.

*) Alios v. in Catalogo deperditor. musicor. T. II. Biblioth. Gr. Fabric. p. 267.

***) vt tota eorum vita videretur *κῶμος εἶς* p. 382. *comisatio perpetua*. Omnino Musica praeter ceteras artes efflorescere debuit non modo inter theatrales apparatus et chororum festiuitates, verum multo magis per certamina musica, quae cum aliis locis tum Alexandriae incredibilibus studiis agitata fuere. Inprimis ea ad festa Dionysiaca spectabant. Coibant quoque musici in sodalitia seu Collegia Dionysio sacra. Hi *τεχνῖται Διονυσιακοὶ* saepe in marmoribus memorantur.

***) Musica videtur fuisse valde mollis. Nam et *Niliaci modi* haecenus famosi: Ouid. Art. III, 318. cf. Trist. I, 2, 80. Martial III, 63. Canopi vero luxu et mollitie nihil infamius. Omnino v. Dio l. c. p. 380. Multus apud Alexandrinos *monaulus*: de quo v. Athen. IV. p. 514. et ibid. pp. sqq. instrumenta alia in honore habita.

tibiae inflandae, qui et in ludis certauit: quem idem Dio non male dicit tibia canendo, Alexandrinos saltando, remp. perdidisse, (p. 383.) ita vt praeter panem et circenses nullius rei cura esset (p. 370.) Durauit musices studium ad seriora tempora: Ammianus l. c. *nondumque apud eos penitus exaruit musica, nec harmonia conticuit* *).

Philosophiae studiorum quae per tot aetates vicissitudines fuerint, integri operis argumentum est. Mirari licet rerum in orbem redeuntium vicissitudinem; cum antiqui illi sapientes, Orpheus, Thales, Pythagoras, Democritus, Plato, Aegyptum adiisse et a sacerdotibus multa petiisse narrati essent, nunc cum Graecis in Aegyptum postliminio quasi rediere olim inde accepta, sed valde aucta, inflexa et immutata. Quod vero multo magis memorabile est, induit nunc Graeca philosophia habitum aliquem novum sub caelo Aegyptio: cuius rei causas facile indagare licet, si permixtis veterum Aegyptiorum et Graecorum aduenarum litteris noua monstra gigni debuisse reputes. Etsi longa seruitute vulgi ingenia ad humum depressa, sacerdotum autem collegia cum templis et sacris magnam partem erant sublata: tamen sub primis saltem Ptolemaeis superesse potuere, qui antiquam illam philosophiam ac theologiam symbolis et hieroglyphis inuolutam varioque ac multiplici acumine explicari solitam non prorsus ignorarent; quod postea factum e Strabone constat (XVII. p. 1159.) Probabile fit, fuisse ex iis Aegyptiis qui Graeca ad-

disce-

*) Cf. Athen. IV, p. 183.

discerent; fuisse etiam Graecos, qui Aegyptia. Alexandriae tamen serius inualuisse videtur Aegyptiaca superstitio, cui accessit postea Iudaica totiusque orientis, tandemque Christiana. Ab initio quidem diversarum sectarum e Graecia subtilitas immigravit, cum sophistarum, si bene iudico, artibus copulata; Stoicos tamen Alexandriae memoratos meminimus paucos*): qui contra in Macedoniae regum aula florebant; nam Antigonus Gonatas Zenonem Citiensem et Cleanthem arcessiverat; (Laert. VII, 169.) erat in ea quoque Perfaeus (ib. VI, 9, 36.). In aulam regum Pergamenorum Stoici non minus admissi: etsi contrariis aliorum studiis. Nota narratio de Cratete Mallota et de Athenodoro Cordylione, bibliothecae Pergamenae custode, qui e libris Stoicorum excidisse narratur ea, quae secus quam sibi placerent scripsissent. Quid quod Babylone sectae Stoicae fundamenta reliquerat Archedemus Atheniensis exul in his terris**). Alexandrinis vero Stoicorum disciplinam severiorem parum probatam fuisse nemo miratur; ut nec subtilitatem dialecticam. Nec Peripateticorum Alexandriae magnus fuit honos***).

Vnus

*) A Stratone Lampfaceno Stoico eruditum esse Philadelphum, constat. Ad Philopatorem Sphaerus missus Cleanthe. Laert. VII, 185.

***) Plut. de Exil. p. 605. Menag. ad Laert. VII, 169.

****) Fuere tamen Aristotelicorum convictus (*συστήρια*) Alexandriae, quos cum aliis eorum commodis sustulit Caracalla, odio Aristotelici nominis et studio in Alexandrum M. v. Dio LXXVII. 7. Aristotelicae successionis (*διαδοχῆς*) scholam restituere volebant Alexandrini Anatolio constituto, Christiano homine sed docto, ante a. 269. Euseb. H. E. VII, 32.

Vnus Epicureus Colotes regi Ptolemaeo (qui ex prioribus vnus esse debuit) librum obtulisse fertur apud Plutarchum (lib. adv. Colot. pr.). Cynicorum Alexandriae frequentiam fuisse constat e Dione Prusaeo (p. 363. C. D.) qui eorum mores impudicos Alexandrinis similes, scurriles autem in viis et angiporis sermones corrumpendae iuuentuti accomodatos esse ait. Cyrenaica disciplina, quae ad voluptatem omnia referebat, regum libidinibus palpabat, fuitque adeo grata iis et accepta; saltem tanta Theodori fuit auctoritas, vt a Sotere legatus ad Lyfimachum mitteretur *). Hegesiam a Ptolemaeo vetitum de morte disputare, nota narratio est **). At gratissimum hospitium urbem Alexandriam habuit Platonica philosophia, sub Romanis saltem, eaque mox tot opinionum monstris, superstitionibus, ex Aegypto totoque oriente deriuatis, corrupta, vt ad goetiam et theurgiam delaberetur, foedissimam ingenii humani corruptelam. Sed, vt dixi, singularis, eiusque accurati, operis argumentum hoc tantum non intactum nobis dimittendum est.

Supereffet, vt de *artium* liberalium disciplinis earumque sub Ptolemaeis conditione agerem. Si tamen potiora tantum commemorare vellem, a Winckelmanno pleraque iam delibata repeterem; sin subnotare vellem ea, quae ab eo omissa aut peperam tradita sunt, descendendum mihi esset ad subtilem disputationem, quae alieno loco apposita parum esset probanda. Vt paucis complectar, etsi istorum

tem-

*) Ap. Laert. II, 102.

***) Cic. Tusc. I, 34.

temporum opera et monumenta nulla extant maioris molis, ex iis tamen minoribus, quae superfunt, tum ex narrationibus apud Diodorum, Athenaeum, Plinium, aliosque obuiis, sequentia exploretrate tradi posse videntur: primorum statim regum studia artium et cupiditates operum ad fastum et magnificentiam potius se inclinasse, quam ad iudicii elegantiam aut verae pulchritudinis sensum: ex ipsis enim regni opibus mature luxus et mollities orta aulam et urbem tanquam pestilenti sidere afflauit. Testantur id pompae Dionysiacaе, quarum ex Callixeno descriptio apud Athenaeum habetur; (lib. V, 5.) et fastus Asiatici Graecorum animos obsidentis certa vestigia iam habet funus Alexandri Babylonae Alexandriam ducti (Diodor. XVIII, 26. sq.) cum Hephæstionis funere ab Alexandro curato. In numis simplicitatem agnoscas notabilem, cum elegantia artis, in priorum saltem regum numis. Architecturae laude haud dubie excelluisse videtur Ptolemaeorum aetas; saltem Alexandria aedificiorum magnificentia admirationem fecit.

Cum saeculi Ptolemaeorum Genium aliquem, valde notabilem, satis declaratum dederim, in litterarum quidem studio, polymathiae et polyhistoriae amorem, in historiis, rerum mirabilium, nouarum et insolitarum: causas eius rei, etsi iam in ipsa narratione interpositas, nunc seorsum breuiter perstringere placet.

Et initio quidem ipsa ingenii humani doctrinaeque humanae natura haud facile alium rerum

cursum admittit, quam vt doctrinae auctus ingenii damna sequantur; infringitur ipsa rerum copia ingenii vis ac vigor; subtilitas grammatica, historica ac philosophica, in rebus exquirendis ac diluendis, magnos et audaces animi sensus incidit; luxuriantius ingenium a simplicitate ad cultum et ornatum, hinc ad fucum et lasciuiam prolabitur. Est idem animorum et ingeniorum, qui vitae et reip., ab austeritate ad elegantiam, ab hac ad luxum et delicias, progressus; quo gradu vbi semel rerum vices constitere, ad interitum eas vergere necesse est.

Alexandriae autem maturior litterarum mutatio facta, quia incerta regum lubido, aulicorum vanitas, vrbis luxuries, ciuium leuitas, ipsae studiorum oportunitates, motui rerum iam per se inclinato momenti et impulsus haud parum addere debuere. Regum quidem munificentia et amor litterarum fuit, qualem vix alia aetas vidit. Lagidae et Philadelphi laudes commemorabuntur, quamdiu litterarum vltimum erit nomen. Philopator, vtvv luxuriae et omni co.uptelae deditus, tamen cum Sphaero Stoico vixit (Laert. VII, 185.), Homero aedem cum statua posuit (Aelian. v. IV. XIII, 22.) naues autem longe maximas aedificauit: de quibus disertus locus apud Athenaeum (lib. V. p. 203. fqq.) Ipse Euergetes II. seu Physcon, monstrum hominis, fauebat litteris, ipse ab Aristarcho eruditus (Athen. II. extr.) historiarum libros XXIV. composuerat magnae auctoritatis scriptor, Homericam quoque lectionem emendasse fertur; etsi crudelitate sua in Alexandrinos idem viros doctos fugere metu et in Graeciam et Asiam
se

se recipere coegit: vt iam supra monitum. (Athen. IV. extr.) Mox tamen alios nouos colonos ad se inuitauit. Bibliothecam Alexandrinam ab eo ditatam narrat Galenus loco paullo post excutiendo. Parnaretum Arcesilai discipulum XII. talentis annuis donauit. Cleopatra vero, quam vltimam reginam Aegyptus vidit, multarum linguarum et litterarum perita fuit. (Plutarch. Anton. p. 913. F.) Regum itaque liberalitas multos viros doctos inuitauit: quibus, cum regiis stipendiis sustentati viuerent, id studii erat, vt dictis scriptisque regi et aulicis se probarent. Inde adulatoria et parasitica illa laudandi licentia in optimis horum temporum scriptoribus. In primis vero regum liberalitas Museo et bibliotheca condita inclaruit.

Museum quidem, vnicum illud per totum terrarum orbem, quantum quidem constat, sui generis institutum litterarium *), Ptolemaeorum no-

H 3

men

*) Similitudinem aliquam habere forte potest Scientiarum et artium Institutum Bononiense, ab immortalis nominis viro, Comite Marfilio, conditum. Comparari possunt Arabum Academiae nonnullae forte ad imitationem Musei institutae. Cairi adhuc habetur conuictus virorum doctorum, Moscheam appellant *Dgiamia-shar*. (*Dsjami el ashar*) v. *Fourmont Descript. des Plainnes d' Heliop.* p. 47. cui tuendae et sustentandae quotannis 300, 000 aureorum impendi narratum acceperat Prosper Alpinus *Rerum Aegypt.* p. 20. Quandiu Aegyptii suos habuerunt reges, omnes disciplinae in hac academia docebantur, doctissimi vndique homines ex terris mohameticis eo inuitati confluebant pensionibus et honoribus constitutis. Magnus adolescentum numerus ad XIV. millia quotidie panem, oryzam, carnem et legumina publica distributione ferebat, habitaculis

men, aliis historiarum monumentis destitutum, immortale reddet. Certus in eo doctorum hominum numerus habitatione et conuictu liberaliter fruebatur; bibliothecae instructissimae opibus adiuti illi literarum studiis per otium liberrimum et iucundissimum indulgebant. Quam quidem proficua et opportuna ad communicanda inuenta et cogitata coniunctio haec et communio virorum doctorum sub eodem tecto versantium esse debuerit, facile coniectare licet. Urbis frequentia, regum facilitas et comitas, studiorum facile seueritatem temperare potuit.

Quod tamen in rebus humanis fieri solet, cum summis bonis ut mala indiuiso contubernio coniuncta sint, hoc idem in his tantis bonis euenisse videmus. Ut aulici et principes de honorum fumo, sic viri docti de opinionum umbra inter se digladiantur; inuidia, odiis, inimicitiiis gliscentibus optima quaeque euertuntur. Sic nulli facile doctorum vi-

rorum

culis quoque excepti in aedificiis amplissimis. Aluntur adhuc plus quam mille, et docentur disciplinas, logicam, astronomiam, astrologiam, theologiam, in primis autem grammaticam arabicam. Erat olim ibidem Bibliotheca ad CM. voluminum a Calipha Aarone comparata: curauerat ille libros transcribendos et ex aliis linguis conuertendos missis Constantinopolin hominibus doctis. Reges Fatimitae Carthagine, Cyrene, ex Siciliae, Sardiniae, Hispaniae, urbibus et passim ex Monasteriis Christianis libros latinos et graecos congersere in Arabicum sermonem transferendos. Concremata fertur bibliotheca a Saladino. *Fourmont* l. c. p. 55. Meminit quoque huius Academiae *Niebuhr* V. C. in Itinerario p. 117.

rorum coetus contentionum libidine et conuiciandi licentia carent. De Museo Alexandrino non mitiora accipimus. Nobile est Timonis Phliasii dictum *).

Bibliotheca autem ad polyhistoriam studiumque illud multa legendi, pauca iudicio animi digerendi, inuitauit, ut haecenus Senecae iudicium amplectar, etsi alio respectu multis modis circumscribendum **). Omnino aliter censendum est de priuatorum bibliothecis ad ostentationem et fastum comparatis, aliter de iis quae publico ac communi vsui destinatae sunt.

Cum his ipsis tamen malis quot et quanta beneficia *Museo et Bibliothecae Alexandriae* accepta refert genus humanum! et quam praeclara prouidentiae diuinae vestigia in hoc quoque instituto agnoscere licet! Bellis ciuilibus inde ab Alexandri morte omnes terras vastantibus, mox Romanorum bellis Graeciam et Asiam iam labefactatam euertentibus,

H 4

actum

*) V. ap. Athen. I. p. 22. D. E. emend. a Gronov.

***) Seneca de Tranq. animi c. 9. *Studiorum quoque, quae liberalissima impensa est, tamdiu rationem habebis, quamdiu modum. Quo mihi innumerabiles libros et bibliothecas, quarum dominus vix tota sua vita indices perlegit! Onerat discentem turba, non instruit; multoque satius est, paucis te aucto-ribus tradere, quam errare per multos. Quadringenta millia librorum Alexandriae arserunt; pulcherrimum regiae opulentiae monumentum alius laudauerit, sicut Linius, qui elegantiae regum curaeque egregium id opus ait fuisse. Non fuit elegantia illa aut cura, sed studiosa luxuria; imo ne studiosa quidem: quoniam non in studium sed in spectaculum comparauerant.*

actum erat de litteris, et interiissent priscorum ingeniorum monumenta, (quis enim inter tantas calamitates miseras et egestates de describendis voluminibus cogitasset!) quorum vel sic tam pauca sunt seruata: barbarie et bonarum rerum ignoratione omnis terrarum orbis faciem habiturus fuisset, qualis nunc Orientis est inde a Genghiscani et Timuri, mox Turcorum incurfionibus, quae Arabicae litteraturae, latius quam vulgo putatur olim patentis, vix euanda indicia reliquerunt. Quae tum doctrinae sanctioris fortuna fuisset, quae, etsi litteris in eum modum, quo factum videmus, sospitatis, hominum tamen incititia et imperitia aut ingeniorum doctrinarumque corruptelis tam valde fuit afflicta! — Floruere Alexandriae litterae, cum Asia et Graecia, vt viris opibusque, ita dudum litteris librisque exhausta, barbarie esset oppressa; conuolarunt eo studiorum causa exteri, atque iterum inde in alias terras tanquam litterarum spolia reportarunt, factumque adeo est, vt diuersis in locis per aliquod tempus litterae reuiuiscerent, v. c. Athenis, Rhodo, Antiochiae, Constantinopoli. Tanta fuere bona ex illo Ptolemaeorum instituto in genus humanum profecta *).

Mu-

*) De *Museo* et de viris, qui in eo vixere, tradita pauca ad nos peruenere. *Callimachi Μουσείον* intercidit; etiam *Aristonici*, qui Strabonis aequalis fuit. E recentioribus inspexi *Tillemont. (Hist. des Emp. T. II, p. 431.) Prieux hist. T. II. lib. I. pr. Case (Hist. eccles. P. II, p. 20.) Mem. de l'Acad. des Inscr. T. XIII, p. 644. 615. 669. Ionsium Hist. Philos. III, 2. Cl. Crolius Orat 1721. habita et qui nuper omnia haec retractauit, vir doctus (Simon Magistrius) in Diff. ad calc. Danielis ex LXX. Vers. Praestat tamen locos claficos (in quibus principes sunt Strabo lib. XVII, p. 1143. D.*

et

Museum pars regiae erat, adeoque in Bruchio sita, in qua vrbis parte habitabant et alebantur viri docti, in Collegium adscripti, pecuniis publice assignatis, principe eis olim a regibus, postea a Romanis imposito *). Nec enim Romanorum liberalitas defuit regum instituto; additum quoque est a Claudio Imp. alterum Museum Claudium dictum. (Sueton. in Claud. c. 42.). Videntur autem plures fuisse convictus, *συσσίτια*, et sodalitia, vti Peripatetico-

H 5 rum

et Ammian. XXII, f.) eoluere a Io. Fr. Gronouio collectos in Antiqq. Gr. Thes. To. VIII, vna cum Kufferi schediasmate: nam a viris doctis pleraque tam varie et turbato temporum rerumque ordine tradi videas, vt interdum, quod teneri possit, vix habeas. Itaque nec laborem subterfugi, vt retractarem nonnulla, in quibus non satis conuenire videbam scriptores. Ceterum comparanda est Bonamici descriptio Alexandriae (To. IX, *Mem. de l' Acad. d. I.*) vbi et Bruchii loca aedificiaque oculis cognoscere licet. Olim quidem fuit Callixenus Rhodius, qui scripsit τὰ περὶ Ἀλεξανδρείας laudatus aliquoties ap. Athenaeum vt lib. XV, p. 677. D. inprimis ex eo locus de pompa Ptol. Philadelphi appositus lib V, 6. p. 196. sqq. add IX, p. 387. D. XI, p. 472. A. p. 474. F. 483. F. quae loca ad eandem operis partem spectant. Fuit et Aelii Dionysii Grammatici liber de Alexandria, quo vsus Sopater ap. Phot. Cod. 161.

- *) Straboni ἱερὸς ὁ ἐπὶ τῷ Μουσεῖῳ τεταγμένος. Nec alii sunt οἱ τοῦ Μουσεῖου προστάντες, qui memorantur in fragm. Artemidori, de Eratosthene Beta ab iis dicto. (p. 63. To. I. Geogr. min.) Adscripti Musei viri docti commemorantur plures: nec tamen eorum recensius iustus dari potest: v. Gronov. et Kuffer. l. c. τῶς ἐν Μουσεῖῳ σοφοῖς inscripta est epistola Apollonii Tyanensis ap. Philostr. XXXIV. Ab Adriano coetui aggregati Dionysius Milesius et Polemo; et Pantarces poeta τὴν ἐν Μουσοῦν σίτησιν habere iustus ap. Athen. XV, 6. p. 677. D.

rum diferte memorantur a Dione (LXXVII, 7. vbi v. not.)

Magnam calamitatem Alexandrinis inflixit Caracallae immanitas, qui, quod ob fratris caedem dicitur se eorum impetum rescuerat, reditu a Parthis facto, cum sacra se Serapidi facturum et Alexandri M. corpus inuisurum simulans urbem esset ingressus, magnam caedem Alexandrinorum eamque promiscuam facere iussit milites. Direptae facultates, tum fana quaedam expilata, dum interea bellua in Serapeo ageret *). Tandem ille *speῖακῶν καὶ κωνιῖων* Alexandrinorum sustulit, ipsam vero urbem in duas partes diuidi et castellis muniri iussit **). *Speῖακῶν* etiam recitationes comprehendisse videntur, *κωνιῖων* haud dubie etiam Musei conuictum. Nisi quod ille postea restitutus forte est. *Ἀριστοτελειῶν κωνιῖων*, et cetera commoda, quibus fruebantur Alexandriae, iam antea idem Caracalla sustulerat ***).

Bru-

*) Dio LXXVII, 22. 23. vbi cf. Not.

***) Ibid Dio. ἐκ δὲ τούτου τὰς τε θεὰς καὶ τὰ συστῆρια τῶν Ἀλεξανδρέων καταλύσας — cf. Beck. V. C. de bibl. Alex. p. 19. qui haec feriora fata diligenter est persequutus.

****) Dio LXXVII, 7. Idem paullo post LXXVIII, 7. incendium narrat Serapidis templum inuasisse, nullo tamen damno dato, nisi quod gladius a Caracalla dedicatus flammis est absortus. A. C. 217. Meminit incendii alicuius etiam Clemens Alex. Admonit. p. 35. B. Sylb. οὐκ ἀπέσχετο δὲ (τὸ πῦρ) οὐδὲ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρέων πόλει Σαράπιδος ἱεροῦ. tempore profus non definito; neque adeo mihi quidem constat, qua auctoritate ad Commodi a. H. referant illud incendium viri docti Baronius et Vfler. de LXX. Interpr. p. 33. et ipse Scalliger

Bruchii muris inter Alexandrinorum seditiones Aureliani Imp. iussu dirutis *); sublatum ne Museum fuerit, an aliquando restitutum, nihil occurrit, quod fatis fidem faciat. Memoratur sub Theodosio M. Theon mathematicus ὁ ἐκ Μουσείου, sed apud Suidam, auctoritate parum certa. Interea Serapeum tanto maiorem celebritatem accepit; hoc laudat Ammianus, hoc alii; nec tamen, an praeter bibliothecam habitationes virorum doctorum habuerit, notatum quicquam reperio; superstitione deuinctos Graecos passim ad illud fanum confluisse fatis constat.

liger in farragine Chron. Eusebii subiecta p. 215. Annot. p. 225.

- *) Etiam huius rei non luculenta fatis est memoria. Ammiani l. l. XXII, f. verba sunt: *Alexandria — ad ultimum multis post annis Aureliano imperium agente, civilibus iurgiis ad certamina interneciuia prolapsis, dirutisque moenibus, amisit regionis maximam partem, quae Bruchion appellabatur, diurnum praestantium hominum domicilium.* Iam porro ap Vopisc. in Aurel. 32. Aurelianus Aegyptios nouas res molientes adortus *Aegyptum statim recepit.* add. Zosim. I, 61. Ab Eusebio tamen H. E. VII, 32. Bruchii obsidio commemoratur, quae ad a. II. Claudii a. C. 269. spectat. cf. Pagi ad h. a. In ea Anatolii philosophi, post Laodicensi episcopi, magna opera fuit. Itaque probabile fit, turbas ab Alexandrinis motas non nisi ab Aureliano compositas esse. Mansit pars illa ab hoc tempore deserta, vt Epiphanius (qui a. 403. obiit) testatur lib. de pond. et mens. Itaque Bruchium extra urbem situm erat (cf. Kuster de Museo Alex. l. c. p. 2771. 2.) Musei tamen ruinas non spernendae molis adhuc suo tempore (Saec. XII. medio) a se visas narrat Beniaminus Tudelensis; nam, *extra urbem, inquit, (p. 106. ex edit. Calixt.) aedificium visitur magnum et spatiosum, quod gymnasium fuisse dicitur Aristotelis, in quo XX. fere scholae sunt — et inter singulas marmoreae columnae erant.*

stat. (v. inpr. Eunap. in Aedesio p. 74. 77.). Inhabitatam tamen templum a multis fuisse, ad quos sub idem tempus, quo euersum est, Olympius philosophus accessit, ex iis intelligitur, quae a Sozomeno (VII, 15.) et Suida in Olympo narrata sunt, tum vero multo magis ex descriptione apud Rufinum (lib. II. Hist. 23.) nam fuit illud sublatum et solo aequatum Christianorum odiis, et Theophili Patriarchae opera, ex Constitutione Theodosiana a. 391. *). Gentilibus ita Alexandria expulsis, Christianae litterae tanto laetius effloruere; mansere quoque rhetorum et grammaticorum, tum philosophiae et astrologiae studia, cum iuris prudentia; donec, quod supra dictum est, ab Arabibus capta est Alexandria. Sub eadem tempora vixere Alexandriae Olympiodorus diaconus et Ioannes Philoponus, qui et cum Amro, Saracenorum duce, de bibliotheca seruanda egisse narratur (ab Abulpharagio p. 114.) Prodierat ille e schola Ammonii Hermeae f. qui Procli disciplina imbutus scholam veterem philosophorum ex Ammonii Saccae disciplina profectorum, Plotini, Porphyrii, Iamblichi, ad extrema haec tempora propaga-

*) Notissima haec constitutio v. Cod. Theod. l. II. de Paganis et ibi Gothofr. et Ritt. et in Chronol. Theodof. a. 391. Eunap. in Aedesio p. 177. De Serapeo euerso gloriantur passim scriptores Socrat. V, 16. Rufin. II, 22. sq. Sozom. VII, 15. Theodoret. V, 22. cf. Bonamic. l. c. p. 413. Nec vero res sine caedibus mutuis acta. Euersum quoque alterum Serapeum Canopi, sanctuarium superstitionis theurgicae: cf. Eunap. in Aedesio p. 72. In hoc eodem templo Claudius Ptolemaeus olim astronomiae operam nauans XL. annos habitauerat. Olympiod. ap. Bulliald. ad Ptolem. de iudic. fac. p. 203.

pagauerat. Parum constare, quatenus Musei fortuna inde ab Aureliano fuerit, paullo ante monui. Suspicio viros Museo adscriptos litteris docendis inter haec operam suam addixisse, proprieque adeo dictos *professores* apud Spartianum (in Adriano. 19.) Commemorantur etiam litterarum studia Alexandriae et litterarum doctores nulla Musei mentione facta. Etiam Ammiani locus ita comparatus est, ut *in eadem urbe variae litterarum doctrinae non silere* dicantur, sine ullo Serapei respectu, Bruchio vero, adeoque Museo, tanquam sublato *). Videtur itaque res eo rediisse, ut haberentur passim per urbem virorum doctorum scholae: confluebantque Alexandriam ad audiendum ex toto terrarum orbe qui doctrinarum et litterarum studiis tenerentur. Itaque iam inde a saeculo III. vix litteris aliquis inclaruit, qui non Alexandriam adisset; nec minus inter Christianos, e quibus Alexandrinas scholas doctissimi viri illustrarunt: Clemens, Origenes, Dionysius eius discipulus, Anatolius, Didymus, Heronymi et Rufini aliorumque praeceptor, Gregorius Nazianzenus **) cum Cae-

*) In vet. Expositione totius mundi, primo a Iac. Gothofredo vulgata, hinc repet. a Iac. Gronov. ad calc. Scylacis, legitur p. 259 - 267. locus de Alexandria, in quo de Serapidis templo, tum, multis interiectis, subiicitur: *totius orbis terrae pene veritate philosophiae ipsa sola abundat (Alexandria) in qua inveniuntur plurima genera philosophorum. Itaque et Aesculapius dare ei voluit medicinae peritiam et, ut habeat in toto mundo medicos optimos, praestare dignatus est.* Extrera haec simillima verbis Ammiani l. c. XXII. extr.

**) Gregor. Nyssen. in ei. Vita: *καί κείθεν ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρου ἀφικνεῖται, τὴν πρὸς τῷ Φάρῳ, — εἰς συναγωγὴν*

Caesario fratre, Athanasius, Synesius, vt Theophilum et Cyrillum episcopus Alex. aliosque omittam.

Iam de Bibliotheca Alexandrina etsi egere multi*), sunt tamen pauca, quae recte et plane tenentur.

Affer-

μόν σοφίας, εἰς ἣν καὶ ἡ πανταχόθεν συνέβρει νεότης τῶν περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐσπουδακόντων.

- *) Egere de hac Bibliotheca Alexandrina iidem qui de Museo; sed studiosius ceteris Bonamy Diss. in *Mem. de l'Acad. d. I. To. IV.* p. 397. et nuper vir doctissimus, Io. Guil. Beck in Specim. hist. bibliothecae Alexandrin. Sunt tamen loca veterum pauca, et pleraque a scriptoribus, qui vetera ex incerta fama reperierunt, rerumque adeo et temporum ordinem turbare solent. Ita narratur Ptolemaeus aliquis libros modo ab exteris vrbibus petitos modo ab aduenis apportatos describendos curasse, redditisque apographis diligentissime factis bibliothecae Alexandrinae intulisse exemplaria illa primaria. Trahitur res modo ad Philadelphum modo ad Euergeten II seu Physconem; ad hunc puto verius. Nam de Philadelpho sequentia reperio: apud Athen. I, p. 3. B. *Philadelphus* narratur a *Neleemptos libros* cum ceteris, quos *Athenis et Rhodi emerat*, Alexandriam transferri curasse. Apographa puta: nam ipsius Aristotelis manu scripta exempla apud Neleum mansere: quorum fata aliunde nota sunt. v. Strab. XIII, p. 609. Plutarch. in Sulla. cf. Bayle in *Tyrannio*; etsi nescio an res a quopiam sit ad liquidum perducta.) Ammonius autem ad Aristot. Categor. non longe a pr. (AAiii fine.) Πτολεμαῖον τὸν Φιλάδελφον πάντῃ ἐσπουδακέναι Φασὶ περὶ τὰ Ἀριστοτελικὰ συγγράμματα, ὡς καὶ περὶ τὰ λοιπὰ, καὶ χρήματα δίδοναι τοῖς προσφέρουσιν αὐτῷ βιβλους τοῦ Φιλοσόφου. Ὅθεν τινὲς χρηματίσασθαι βουλόμενοι, ἐπιγράφοντες συγγράμματα τῷ τοῦ Φιλοσόφου ὀνόματι προσήγον. Pergit ibidem: ferri in biblioth. Alex. fuisse analyticorum XL volumina, categoriarum duo, e quibus horum quidem vnum, illorum quatuor pro genuinis habita. Athen. V. p. 203. E. vbi de Philadelpho περὶ δὲ βιβλίῳ πλήθους καὶ βιβλιοθηκῶν κατασκευῆς, καὶ τῆς εἰς τὸ Μουσεῖον συναγωγῆς, τί καὶ δεῖ λέγειν, τῶσι τούτων ὄντων κατὰ μνήμην.

Ad

Afferuatam eam fuisse in Bruchio, alteram deinde
in

Ad Energeten II. vero spectant ea quae ap. Galen. leguntur in Hippocr. Epidem. lib. III. Comment. I, text. 7. p. 239. Chart. vbi ex Zeuxidis Tarentini Commentariis (de quibus cf. p. 354. A.) in eundem librum narrat: fuisse in bibliotheca Alexandrina codicem libri III. Epidemiorum, qui primus characteres illos adscriptos habuit, de quibus in eo libro disceptarant interpretes; fuisse eos appictos Memnonis Siditae opera. Iam diuersum fuisse narrandi modum in hoc, quod alii Memnonem e bibliotheca accepto libro hos characteres interseruisse tradebant, alii allatum domo e Pamphylia ab eo fuisse librum. Cuius generis volumina ab aduenis conquisita in bibliotheca fuere plura; solenne adeo vt iis inscriberetur τῶν ἐκ πλοίων, h. esse librum ex iis qui e naui aliqua retenti essent. Dubitatum quoque, vtrum Memnon esset emendator libri (διορθωτής) an tantum possessor. Narrat inde Galenus aliud exemplum studii, quo idem Ptolemaeus in libros conquirendos ferebatur, quod Sophoclis, Euripidis et Aeschyli libros acceptos ab Atheniensibus describi curauit, reddiditque apographa, remissis XV talentis argenti quae debebantur ab Atheniensibus. Hoc volumen appellatum apud Galen. p. 238. F. βιβλίον τῶν Πτολεμαίου τοῦ Ἐνεργέτου κληθέντος, ἔχον αὐτοῦς (τοὺς χαρακτηρισ) διασκευασμένους ὑπὸ τινος ἰατροῦ Παμφυλίου τὸ γένος, ἐκ πόλεως Σιδιτικῆς, Κλεοφαντίου τὴν αἴρεσιν (male in ed. Chart. ἰατροῦ παμφίλου, τὸ γένος ἐκ πόλεως Ἰνδικῆς). Vniuerse de subnata hac hominibus ex regum studio ad libros parandos conuerso fraude Galeni locus agit in Hippocr. de nat. hom. Comment. I, p. 127. ed. Chart. B. vbi auctoritatem libri Hippocratei ex Platonis testimonio firmat: πρὶν γὰρ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρίᾳ τε καὶ Περσῶν γενέσθαι βασιλεῖς ἐπὶ κτήσιν παλαιῶν βιβλίων Φιλοτιμηθέντας, οὐδέποτε ψευδῶς ἐπεγέγραπτο σύγγραμμα; (quod vniuerse vix verum) λαμβάνειν δ' ἄρξάμενων μισθὸν τῶν νομιζόντων αὐτοῖς συγγράμματα παλαιῶν τινος ἀνδρός, οὕτως ἤδη πολλὰ ψευδῶς ἐπιγράφοντες ἐκόμιζον. Ad certamen regum etiam locus Vitruuii prol. lib. VII. spectat, de quo iam actum; nec tamen ex eo quicquam ad tempora constituenda colligas.

in Serapeo, hoc est Serapidis fano, accessisse satis constat *). Cum autem altera in Bruchio pars, oppugnata a Caesare vrbe, conflagrasset, tanto maioribus copiis aucta est altera, inprimis spoliis bibliothecae Attalicae ab Antonio Cleopatrae donatis. (Plutarch. Anton. p. 943.). Verum haec tam strictim et obiter narrata reperimus, vt fortunae, quae tot alia quae scire nihil interest seruauit, irasci lubeat. Serapei laudes, tanquam rei suo adhuc tempore memorabilis, Ammianus persequitur (lib. XXII. extr.) de bibliotheca tamen obscuris et ambiguis verbis agit, nam laudato Serapeo, *in quo*, inquit, *bibliothecae fuerunt inaeestimabiles, et loquitur monumentorum veterum concinens fides, LXX. voluminum millia, Ptolemaeis regibus vigiliis intentis composita, bello Alexandrino dum diripitur ciuitas sub dictatore Caesare conflagrassse.* Confusam ab eo esse alteram bibliothecam quae in Bruchio erat, manifestum fit. Serapeo a
Chri-

*) Multa argutantur viri docti nulla auctoritate idonea suffulti super temporibus, quibus vtraque condita fuit; Orosio quoque auctore dubitant, an bello Alexandrino Caesaris superfuerit vlla alia. v. *Bonamy* l. c. Ceterum locus religionem habuit, quia Serapidis fanum erat, cui videntur oeci et porticus additae fuisse, quibus bibliotheca seruabatur. Videtur hinc dignitas sacerdotis collata fuisse in eum, qui Museo praesideret (v. Strab. sup. laud.) et sub euersionem Serapei commemorantur a Socrate (lib. V, 16.) Helladius et Ammonius grammatici, quorum ille sacerdos louis, hic simii fuere; hoc est dei alicuius, cuius hieroglyphum simius esset; etsi quis ille deus fuerit, quem pithecus, cercopithecus, cynocephalus, referrent, nondum reperi. Serapidis signum colosseum fuisse e ligno factum amictu ex auro indutum colligo cum ex aliis tum e Rufino II, 23.

Christianis euerfo ex constitutione Theodofiana a. 391. bibliothecam quoque fuiffe afflictam, ex Orofio faltem conftat, qui paullo ante illos annos Alexandriam adierat; is igitur (lib. VI, 15.). *Vnde, inquit, quamlibet hodieque in templis (Serapeo) exftent, quae et nos vidimus, armaria librorum, quibus direptis eximata ea a noftris hominibus memorent* — Bibliothecam tamen poft hanc quoque cladem aut reftitutam aut aliis libris locupletatam fuiffe, teftantur ea, quae de nouiffima eius clade, capta ab Arabibus Alexandria, A. C. 640. narrari folent, fabulis fimilia nec alia, praeterquam Abulpharagii, fide tradita.

Eorum, qui bibliothecae praefecti fuere, recensum pararunt quidem viri docti; monumentorum tamen defectus eorum ftudiis parum refpondit *). Primo loco Demetrius Phalereus praefuiffe dicitur, forte re verius quam nomine, tum Zenodotus Ephesius, hic quidem fub Philadelpho; fub Euergete autem Eratofthenes; inde Apollonius Rhodius et fecundum hunc Ariftonymus, vterque fub Epiphane; additur Ariftophanes Byzantinus; et aliquanto poft fub Tiberio Chaeremon, poft Neronem Dionyfius Glauci f. (apud Suid. h. v.). Sed omnia haec valde impedita funt: non enim habemus nifi exfcriptoris Suidae et mutila grammaticorum loca: qui vtinam periiffent ipfi, feruatis iftorum quos exfcripfere fcriptis! Nec expedita res eft, iidemne Mufeo praefue-
rint,

*) Ionfius Hift. philof. I, 18. p. 101. Fabric. B. Gr. To. I, p. 272. 4. To. VII, p. 79. I. Fr. Gronov. l. c. Thef. A. G. To. VIII, p. 2762. Bonamicus l. c. p. 402. fq.

rint, qui bibliothecae. Nam Vitruuio (praef. lib. VII.) fidere non possumus, cum ille et alia eo in loco parum explore tradat *).

Dixi

*) Cf. Gronov. l. c. Thef. Gr. To. VIII, p. 2745. vbi et Νεωκόπος Musei Alexandrini Asclepiades pancratiastes excitatur ex inscript. ap. Falconer. Locum Vitruuii et hic apponerem, nisi esset paullo prolixior. Narrat reges Attalicos et Ptolemaeum librorum comparandorum studiis inter se certasse; Ptolemaeum autem praeterea Musis et Apollini ludos dedicasse, et *communium scriptorum* (an populariter scribentium? vt, poetis, rhetoribus) *victoribus praemia et honores constituisse. His ita institutis, cum ludi adessent, iudices litterati, qui ea probarent, erant legendi. Rex cum iam ex ciuitate sex lectos habuisset, nec tam cito septimum idoneum inueniret* — vt verbo dicam septimus allectus est Aristophanes — eumque rex muneribus ornauit et *supra bibliothecam constituit. Reges Attalici*, qui in Vitruuio memorantur, alii esse vix possunt quam Eumenes II. et Attalus II. qui Pergamum vt multis artium operibus, ita librariis quoque opibus. ornarunt: regnauit ille ab a. ante C. 197. hic ab a. 159. Ptolemaei, qui his temporibus vixere, fuere Epiphanes, Philometor et Euergetes II. s. Physcon; ad hunc igitur et Attalum II. spectare videri possint ea, quae Vitruuius narrauit, (et sic statuere video Bonamicum l. c. p. 406. sqq. To. IX.) nisi Aristophanis Byzantini aetas vetaret, qui ante C. N. 200 floruisse fertur (Olymp. 145, I.) vt adeo ludi illi musici ad Ptolemaeum Epiphanem reuocandi sint, quo annum octauum imperante Eumenes II. regnare coepit. In Epiphane tamen qui puer regnum adiit et anno 28. obiit, tantum litterarum studium parum probabile narratu foret. Vitruuius de Philadelpho cogitauit; idem non minus perperam subiicit: *Insequentibus annis a Macedonia Zoilus* etc. Atqui ille multo ante Aristophanem tempore Alexandriam adierat, Philadelphi vtique aetate. Non minus ambiguam temporis diiudicationem facit alter Plinii locus XIII, II. s. 21. vbi de papyro: *mox aemulatione circa bibliothecas regum Ptolemaei et Eumenis, supprime chartas Ptolemaeo, idem*

Dixi supra ingenia Alexandrinorum, vrbis frequentiam et commercia, luxum et effusa in ludos studia, magnam ad litterarum deflexus et inclinationes vim habuisse videri. Infanum hoc Alexandrinorum in ludos et spectacula studium copiose redarguit Dio Prusensis *). Nec sane sine regum culpa ita accidisse videtur. Incredibiles enim ludorum apparatus sub ipsum regni initium a Philadelpho factos legitmo apud Athenaeum: Dionysi honorem ea prae se tulisse videntur. Attingit ludos Dionyso factos Theocritus **), idem Adonia. Ludos Musis et Apollini

I 2

insti-

idem Varro membranas Pergami tradidit repertas. Non potest Eumenes esse alius quam secundus, at Ptolemaeus vter fuisse dicendus est? Malim equidem de Euergete II. accipere, cuius initia regni in extremos Eumenis II. annos cadunt. Vitruuius tamen ad Epiphaneum retrahit. Ad eosdem adeo praecipue contentio illa, quae inter Alexandriae et Pergami reges fuisse traditur, qui bibliothecas magno certamine insituerent, (Plin. XXXV, 2.) referenda erit. Nec Hieronymi nos auctoritas abstrahet, qui parum explorete Attalum in Epist. ad Chromatium memorat: chartam defuisse non puto, Aegypto ministrante commercia; et si alicui Ptolemaeus maria clausisset, tamen rex Attalus membranas a Pergamo miserat, ut penuria chartae penitus pensaretur. Bonamicus l. l. p. 404. suspicabatur, Aristonymum, bibliothecis sub Ptolemaeo Epiphane praefectum, qui ad Eumenem profectionem parasse dicitur, odia regum excitasse.

*) Erant ludi et theatrales et in stadio: hi quidem circenses aurigarum potius; vt e Dione colligo p. 384. sq. add. Philostr. Vit. Apollon. V, 26. illi musici, mimorum et pantomimorum, psaltriarum et citharoedorum. Stadium erat pro Circo vel hippodromo; theatrum τὸ Διονυσιακὸν θέατρον. Polyb. XV. Exc. 28.

***) Idyll. XVII, 112. sqq.

institutos, in quibus recitationes fierent, e Vitruuio nouimus (praef. lib. VII.). Quinquennalia certamina in Serapio suo tempore habita Strabo *) memorat. Recitationes illae virorum doctorum, scripta sua hoc modo in vulgus proferentium, vti studia accendere potuerunt, ita ad declamationem et affectationem necessario duxerunt **). Magni illi Athenis viri, quoties animi impetus vel consilium ita ferret, ad scribendum se contulere; at hi, qui ostentandi ingenii causa, ad eorum, quibus probari cuperent, studium et cupiditatem, lucri aut gloriae aucupandae causa. Hoc idem de Alexandrinorum auditionibus testatur Dio (p. 363. extr.)

Quae vero Alexandrinis propria fuisse feruntur, seu ingenia seu mores spectes, magna ex parte communia dixeris magnis urbibus, et frequentia hominum laborantibus, imprimis quae nauigationis et commerciorum studiis tenentur ***); multo magis si aulae septa eadem vrbe comprehensa reputes: hactenus vix vrbs aliqua nostra aetate est, quae cum ea comparari possit, nisi forte Londinum. Nec multum inter se discrepant seu potentum seu plebis ingenia per omnia saecula comparatione facta. Quanta vitae elegantia sub Ptolemaeis fuerit, e praestantissimo Idyl-

*) Strabo XVII, p. 1145.

***) Non male hinc Caligula de Senecae scriptis ap. Sueton. 53. esse eas commissiones.

****) Multo magis in vrbe, in qua forum non vnus ciuitatis vel prouinciae, sed totius terrarum orbis erat, cum in confinis omnium terrarum media sita esset: vt ait Dio p. 372. A. B.

Idyllio Theocriti, eximio vitae priuatae monumento, discimus. Conueniunt in eo scriptores, et, quod mireris, per omnia tempora, Alexandrinorum ingenia fuisse sollertia ad inueniendum et excogitandum, simulque vafra, callida; eadem porro leuia, varia, tumultuantia *). Non potuit non in Alexandrinorum ingenia insinuare se aliquid ex vetere Aegyptiorum superstitione et longa seruitute**), quae meti-

I 3 culo-

*) *Hirtius* Bell. Alex. 3. *Ipsi homines, ingeniosissimi atque acutissimi, quae a nobis fieri viderant, ea sollertia efficiebant, ut nostri illorum opera imitari viderentur; et sua sponte multa reperiebant* — Dio Prusaeus in nobili oratione ad Alex. (p. 379.) morbum eorum sigillat, quod videri volebant dicaces et vrbani, at erant scurriles et ridiculi. Sunt ibi multa alia de ingeniis Alexandrinorum: studium summum spectaculorum p. 382. sq. acroases rhetorum et poetarum in theatris, sed ad populi arbitrium: p. 363. D. cantillabant auditores in recitatione p. 382. extr. Philo adv. Flaccum Alexandrinos pluribus locis exagitat vt leues ac seditiosos p. 519. extr. de Virtut. p. 563. sq. Strabo, laudato Polybio, lib. XVII, p. 1148. Veteribus iam Aegyptiis simile ingenium tribuere voluere nonnulli, vt intelligas ex Plutarcho T. II. p. 380. A. Studiis inanibus dedita erant ingenia; vt mimorum, morionum, psaltriarum, citharoedorum; iidem dicteriis, cauillationibus, risibus sibi placentes, lingua prompti et dicaces. Hac sua dicacitate saepe sibi mala accessuerunt, inprimis Caracallae immanitate in suam cladem prouocata. Herodian IV, 16. Dio LXXVII, 22. cf. de maledicentia in Vespasianum LXVI, 8. et vtroque loco notas. Verum Alexandrinorum ingeniorum picturam ad viuum delineatam Adriani Aug. epistola exhibet lectu dignissima apud Vopisc. Saturn. 8. add. ibid. c. 7. Vopisc. iudicium.

**) Dignum est memoratu, quod apud Philostr. Apollon. V, 24. occurrit, Aegyptum superiorem priscum religionum studium retinuisse, ἡ Αἴγυπτος ἡ ἄνω, μεστοὶ θεολογίας ὄντες.

culosa et adulatoria ingenia fingere solet. Increbuit superstitione utpote in plebe inter *incerta fortunae ex mercatu et nauigatione* iactata, aduenarum ex diuersis terris confluentium et promiscue habitantium coetibus admixtis, inprimis Iudaeorum, a Philometoris maxime temporibus, quorum Philo non minus quam decies centena millia Alexandriae et per Aegyptum habitantium memorat *).

*) Philo adv. Flacc. p. 523. l. 30. Sane decies centena millia Iudaeorum ad mores et litteras indigenarum immutandas nimium quantum conferre debuere. Ex quinque vrbis partibus duae habitabantur a Iudaeis, quamuis et in aliis haud pauci domicilia habebant. p. 525. l. 23.

AD

SANCTAM MEMORIAM
 AVGVSTISSIMI AC SERENISSIMI
 PRINCIPIS AC DOMINI

G E O R G I I I I.

MAGNAE BRITANNIAE FRANCIAE ET HIBERNIAE REGIS
 DEFENSORIS FIDEI

DVCIS BRVNSVIC. ET LVNEB. S. R. I. ARCHITHES. ET ELECTORIS
 PATRIS PATRIAE DESIDERATISSIMI

RECTORIS SVI MAGNIFICENTISSIMI
 PIE ET RELIGIOSE CELEBRANDAM

A. D. XXV. OCTOBRIS cl^ol^occclxiii.

QVI EST EMORTVALIS TERTIVS

OFFICIOSE ET HYMANITER

CIVES SVOS ET FAVTORES

INVITAT

ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA.

*Disputantur nonnulla de iudicio,
 quod defunctis Aegyptiorum regibus subeundum erat.*

Tardum pietatis nomen, haud quaquam tamen
 mala nostra fide impeditum, dissoluimus tan-
 dem, carissimi Ciues, cum propter Optimi Princi-
 pis, Parentis nostri communis, Augustissimi Regis,
 GEORGII II. discessum ex hac vita luctum publice
 indicimus, et, quod officium sub ipsum grauissimi
 funeris tempus praestare maluissemus, quantum per
 acerba hostium imperia licuit, etiam praestitimus,
 anniuersario hoc diei emortualis tertio, ad memoriam

Eius pie sancteque recondendam, sollempnem omnium ordinum coetum conuocamus. Excesserat Rex Optimus e mortali hac vita tempore quidem suo; quis enim sanctus et iustus vir non suo tempore moritur, quandocumque moritur? reip. vero vtriusque, et istius Britannicae et huius Hannoueranae, omninoque Europaeae, tempore alienissimo. Nam ille quidem maturus annis, rerum gestarum prouisarumque gloria cumulatus, nominis ac virtutum memoria ad omnem posteritatis aeternitatem consecrata, in fastigio felicitatis humanae constitutus, omnibusque huius vitae, iisque amplissimis, fructibus satiatus, cum extrema vitae pars in difficillima et vexatissima tempora incidisset, quibus sanctissimus animus, melioribus iam curis maturus, ad ipsum rerum humanarum fastidium adductus esset, tranquilla et subita morte, quae vere *εὐδαιμονία* dici posset, ad Coelites abierat; resp. vero, non modo in medio per altum cursu, sed etiam in atrocissima tempestate, procellis nimisque valde iam afflictâ, naufragio et ruinae tantum non deuota, gubernatore suo et magistro destituta erat. Cum itaque omnium populorum et prouinciarum luctus eo tempore esset acerbissimus, noster tamen dolor multo etiam erat amarior, quod non modo Regem ac Patrem Patriae communem, verum etiam nostrum proprio quodam nomine Patrem, Academiae nostrae Parentem ac Conditorem Augustissimum, lugebamus; tanto vero acrior, quod, si non occultare ac premere, nec tamen publice, vultu, oratione, sollempnibus, prodere eum per tempora licebat; vt, quanto magis ille pectore abstrusus et occultatus lateret, quod caeca

caeca vulnera facere solent, tanto latius ferperet et intima praecordia exederet. Quamobrem, cum iam nobis redditi simus, hoc est, cum reddita animis nostris cum pace sermonis et affectionum libertas sit, nihil prius antiquiusue habuimus, quam animos nostros debitae tantis nominibus pietatis religione exoluere et luctu desiderioque leuare; extenuari enim desideria nostra doloris libera significatione vel commemoratione vt plurimum solent. Dicta itaque est Senatus academici decreto crastina dies, qua ante tres hos annos sanctissima anima ad melioris vitae gaudia discessit, celebrandae Optimi et Immortalis Principis memoriae testandaeque publice pietati nostrae. Quam quidem ita praestate, Ciues, vt non leui et vulgari vos defungi officio arbitremini. Est enim illud longe grauissimum, est longe sanctissimum. Nam si nemo tam ferus et barbarus aut impius et inhumanus est, quin parentum, qui, quod natura nomen dederat, beneficiis et meritis expleverunt, mortem quamuis maturam pio funeris honore et luctu prosequatur, communem magnae huius familiae, quae earumdem legum, iurium ac bonorum, necessitudine continetur, Parentem non maximo dolore et luctu prosequemur? Quid vero? si idem communis Parens non modo communi vos indulgentia complexus sit, sed peculiaris etiam pietatis religione obligauerit? Atqui fuit ille omnis iucundae et verae vitae, quae inter sapientiae et litterarum studia tam liberaliter a vobis exigitur, praestantissimus auctor, Parens huius Academiae Georgiae Augustae et Conditor Clementissimus, cui et sacrum suum nomen impertiri et Rectoris Magnificen-

centissimi nomen mutuari sustinuit, quamque tantis beneficiis cumulavit et ornavit, ut nullus natura pater tanta in aliquem filium vel dulcissimum contulisse videri possit. Verum cum illa orationi crastino die publice habendae relinquenda sint, ut animus vester iam nunc earum rerum sensu imbuatur, quæ cum dicentis argumento audientiumque affectu coniunctæ esse possunt, nos pietatem vestram commemoratione iustorum et solemnium acuemus, quibus antiquissima Aegyptiorum gens, Regum suorum amantissima, funus eorum prosequuta esse fertur.

Locus est in Diodoro Siculo *) longe pulcherrimus et grauius, in quo, inter alia Aegyptiorum praeclara instituta, de legibus et moribus, quibus Regum vita circumscripta fuerat, nonnulla narrantur, tam aliena ea quidem a nostris moribus, forte etiam omnino ab opinione nostra de humanae naturae finibus, ut, quemadmodum vulgo ea suspecta reddere solent homines, quibus sui mores fidem vix facere videntur, inter impostorum sacerdotum Aegyptiorum mendacia Diodoro venditata, ea docti viri referrent. Apud Aegyptios, non a sapientibus tantum disputata, sed omnium mortalium opinione et confessione firmata et vulgata res erat, leges rege potiores esse, easque in ipsum regem non minus imperium habere, quam in ceteros ciues, in regem quidem tanto feruenter, quod is ad ceteros omnes legum minister atque arbiter esset. Quaecunque itaque ad regem villo modo pertinerent, non modo, quae publice gererentur

*) Lib. I, cap. 69. sqq.

tur et administrarentur, verum etiam, quicquid privatim ageretur, omnis inquam vitae priuatae atque ipsa victus quotidiani ratio, legum praescripto ac morum disciplina descripta accurate ac definita erant. Scilicet non sibi vacare, sui iuris esse regem putabant, sed populi esse, cuius saluti et felicitati totum se dedicarit et consecrarit, cum nomen regium et imperium susciperet: quae legentibus hominibus nostris, qui regum vitam ex licentia ac lubricitate cupiditatumque nulla lege circumscripto ac frenato impetu aestimant, non dubitamus odiosa, intolerabilia et omni seruitute grauiora habitum iri. Seruire enim regum imperiis quam bonarum legum plerique malunt, cum parum teneant, eam demum veram esse libertatem, quae legum seruitio contineatur, tantoque magis nos liberos, nostri iuris et potestatis esse, quanto seuerius et diligentius omnes ad peccandum causas et irritamenta exclusa, aut quanto maior bene ac recte faciendi necessitas imposita nobis sit. Sed fateamur, quod omnino infitiri non possumus, cum tempora nostra omnis sapientiae, doctrinae et elegantiae laudem habeant, et merito sibi vindicent, in arte tamen leges ferendi et imperiis ac regnis iura describendi rerumue publicarum naturam et habitum constituendi nos, vt cum sacerdotibus apud Platonem loquar, infantes esse. Neque hoc villo modo mirari debemus. Imperia enim nostra fere omnia naturas suas ab incondita barbaria et immanitate ducunt, et in summa ingeniorum feritate, omnium bonarum et ad ipsum vitae fructum vtilium rerum ignorantia, inter bellorum caediumque horrores, non condita et constituta, sed temere suborta

et

et enata fuerunt, et, quemadmodum furculi, qui inter faxa et caementa quamuis ieiuno et sicco solo radices infigunt, quaqua versum nulla potentior externa vis inhibet, ea explicant se et per humum serpunt, in eundem fere modum, qua licuerat, accreuerunt et coaluerunt, eademque fere adulta manserunt; nisi quod ipsa tempora rerumque vicissitudines nonnulla in melius, alia etiam in deterius, mutarunt. Nec sane res in multis veterum populorum imperiis aliter se habuisse videri debet. Fuere tamen regna nonnulla, quae a vita nomadica progressa, pluribus patribus familias in vnum coetum congregatis, regum imperium ab initio saltem haberent non aliud, quam quod patrum familias in suas familias esset; id quod in ipsis Aegypti primordiis euenisse probabile fit, nec in plerisque Asiae locis aliter euenire potuit; simili modo aliis in locis ciuitates aut tribus nomique, in aliis demi ac curiae plurium sparsim habitantium exortae auctaeque sunt; hinc ciuitates liberae ac respublicae legibus moribusque fundatae; ex quibus progressae nouae coloniae per Graeciam, Siciliam et Italiam ad meliorem rationem descriptae sunt; si quidem illae resp. iis temporibus constituebantur, quibus philosophiae studia, ad hanc potissimum partem versa, et ab omni inani subtilitate adhuc intacta, multa iam luce omnia illustrauerant, ad ferendas vero leges euocati erant philosophi, non contentiosi illi aut formularii, quales proxima ab iis temporibus aetate extitisse legimus, sed rebus gerendis nati homines, vere sapientes, qui sapientiae praecepta in vsum vitae transtulerant, naturas rerum atque hominum hoc vno confi-

consilio didicerant, si ad iuuandas eas aut emendandas idoneum quid excogitare possent, qui longo tandem rerum vsu exerciti erant et subacti, peregrinationibusque longinquis susceptis variarum ciuitatum ac rerump. bona ac mala cognouerant. Non itaque actutum pro fabulis habere licet, quae ab antiquis, ad nostrorum quidem morum aestimationem, parum verisimilia tradita videntur; quanquam, si, quae nuper a Suecis *) disciplina et institutio sobolis regiae sapientissime constituta est, cum illa Aegyptia comparetur, vti salubritatem eius, ita seueritatem et austeritatem referre ex magna parte videri potest; ita vt non magis fabulosa aliquando narraturus videri debeat scriptor, qui vitam regum Sueciae ex iis praeceptis descripturus sit; scilicet qualis saltem illa esse debuerit. Sapientes autem Aegyptiorum, qui, communi Orientalium more, iidem sacerdotes erant, cum tanta inter populares suos auctoritate et sanctitate essent, qui tandem negabimus, cum alias leges ferre, quae morum disciplinam sanctiorem sancirent, tum regibus suis mores condere potuisse, quibus et ipsorum regum et reip. felicitas firmaretur, cui confirmandae vix satis fulturae humana arte quaeri potest? Si quis porro hieroglyphica, quae in vetustissimi Regis Osymandyaee sepulchro apud Diodorum **) memorantur, accurate expendat, etiam ex his sacerdotum dicta confirmari intelliget; quanquam et summa illa admiratio, qua

Ae-

*) V. *Forme du Gouvernement de Suede* Art. 3. p. 29. et *Actes de la Diète de 1755, et 1756.*

**) Lib. I, c. 47. fqq.

Aegyptiorum instituta a sapientissimis Graecorum habebantur, qui eo profecti erant, haud quaquam nullius ad fidem momenti est; nam quid tandem mirationem tantam facere potuisset, nisi fuissent nonnulla tam praeclara, ut sapientissimis viris probarentur? Quod si tamen quis humanae conditionis fragilitatem et inbecillitatem ad tantum virtutis robor et fastigium educi posse neget, illud certe tenebimus, ut neque Diodorum haec commentum, neque sibi ab sacrificulis imponi passum pronuntiemus, sed, cum ille, aut is, quem excipit, ex commentariis sacerdotum sacris *) accurate pensitata transcripserit ea dicat, ut fuisse inter commentarios eos nonnullos ethici argumenti existimemus, in quibus, inter alia, regibus praecepta utilia et consilia praescripta, et, ut maiorem auctoritatem haberent, ad vetustissimos reges relata, ipsa quae historiarum fide, tanquam in eum modum gesta fuissent, expressa erant. Verum de his alio tempore; In praesenti, vita regum Aegyptiorum seposita, ad eorum exitum et funus nos conferimus.

Cum Aegyptii, quod in praeclara ista regum disciplina aliter fieri non potuit, regibus, saltem nonnullis, vterentur longe optimis et iustissimis, ipsi amore eos prosequuti esse feruntur et pietate incredibili, ut non magis de coniugum et liberorum ac, quaecumque hominibus carissima esse solent, salute, quam de regum incolumitate solliciti essent. Cum
que

*) Ib. αὐτὰ δὲ τὰ παρὰ τοῖς ἱερεῦσι τοῖς κατ' Αἴγυπτον ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς γεγραμμένα, φιλοτίμως ἐξητανότες, ἐκδησόμεθα.

que omnino publica morum disciplina animi ad beneficiorum gratam memoriam et retributionem obligati essent, reges illi suos non aliter, quam si dii essent, religiose colebant et venerabantur. Nam et non sine diuina eos prouidentia summam potestatem adeptos, et, quicumque mortales velint et possint maxima in alios conferre beneficia, eos omnino diuinæ naturæ participes esse arbitrabantur *). Itaque in morte regum luctus eorum erat tantus, ut suum quisque parentem efferre videretur, doloremque omnibus iis rebus significabant, quibus Orientalium mos carissimorum funera prosequi iubebat. Scindere vestes, fana claudere, nullum sacrum, aut festum diem celebrare; capite puluere foedato, nudato pectore, coetus virorum mulierumque promiscuos facere et bis die sollennem naeniam canere, laudes defuncti celebrare, virtutem commemorare **); ceterum victu omni lautiore ***), omni cultu elegant-

*) Secundum illud philosophi: πᾶν τὸ θεῖον μεταδοτικὸν τοῦ ἀγαθοῦ. Strabo lib. XVII, p. 1177. ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς εὐεργέτας καὶ βασιλικούς θεοὺς νομίζουσι καὶ τούτων τοὺς μὲν βασιλέας, κοινούς ἀπάντων μὲν σωτήρας καὶ φύλακας — de Meroes insulae incolis loquitur.

***) Ita int. ἀνακαλούμενοι τὴν ἀρετὴν τοῦ τετελευτηκότος h. *inclamantes, alta voce appellantes, celebrantes, non, ab inferis reuocantes.* Diod. l. I. cap. 72.

****) Τροφὴν δ' οὔτε τὴν ἀπὸ τῶν ἐμψύχων, οὔτε τὴν ἀπὸ τοῦ πυροῦ προσεφέροντο. *ibid.* Dicas, quo igitur alio victu vsi sunt? et forte cum aliis libris οὔτε τὴν ἀπὸ τοῦ πυρὸς legere malis. Enimvero oleribus, herbis, lactucis, radicibus bulbosus vescabantur, maxime vero medullis papyri et caulibus palustribus, loti puta et colocasiae, qui tenuiorum hominum et puerorum victus erat (v. *ib.* c. 34. c. 80.) et quo Aegyptus mirum

gantiore abstinere. Septuaginta diebus in hunc modum exactis *), cum interea corpus defuncti conditum more gentis et compositum esset, efferebatur illud et deductum in ipso sepulcri ingressu deponeretur. Iam primum, nullam unquam gentem sepulcrorum monumentis plus tribuisse aut impendisse, quam Aegyptios, qui *aeternas domos* ea appellarent, has autem in vita sedes *diuersoria*, satis constat. Deinde diuersorum temporum aut imperiorum ac dynastiarum diuersa fuisse sepulcra probabile fit. Ita antiquissimorum regum sepulcra ad Thebas haud dubie fuere **). Mox, cum ad Memphim rerum summa constitisset, in eius urbis vicinis locis pyramides et sepulcra facta. Etiam in lacus Moeridis insula, rex, eius lacus auctor, sepulcrum et duas pyramides sibi et uxori fecerat ***). Inde alii reges alias pyramides

rum in modum abundat v. Prosper Alpin. Rer. Aeg. lib. I, c. 17. III, 9-13. Ea res iam ex supputationibus impenfarum in pyramidibus sculptis nota ap. Herod. II, 125. ἔστε σαρμαλήν καὶ πρόμμνα καὶ σφόροα.

*) Etiam hoc ad nostros mores comparatum parum probabile videri potest. Si vllus Europae populus, quantus quantus est, non LXX. sed X. diebus continuis festae celebritati siue luctus siue hilaritatis vacaret, fame interea plerisque intereundum foret, cum satis magna ciborum et rerum necessariarum copia parata omnibus non esset. Verum et incredibilis soli Aegyptiaci fertilitas et tenuis exiguusque et parcus Orientis victus, qui a septentrionalium populorum ingluuie tantopere abhorret, ei rei fidem facit; cf. *Fourmont Descript. des Plaines d' Heliopolis* p. 96. Hinc tot dierum solennia et festa a totis prouinciis in Aegypto celebrari potuere.

***) Diod. I, 47. sqq.

****) V. ib. c. 52. cf. Herod. II, 149.

des ac sepulcra in eius lacus vicinia, et inter ceteros Mendes, seu quisquis ille fuit, Labyrinthum, regium sepulcrum, ad meridiem lacus, exstruxerant. Prae ceteris tamen celebratissima sunt sepulcra circa Memphim, in cuius vicinia etiamnum fabulosa plautities Saccara versus pyramidas extenditur hypogaeis frequentissima. Si, quae Diodorus paullo post de priuatorum sepulturis vniuersim narrat *), ad regii funeris exemplum expressa sunt, ad regium sepulcrum peruenturis lacus naui traiciendus erat, cuius gubernator seu portitor lingua patria *Charon* vocabatur; vnde Orpheum, qui peregrinatus quondam in Aegypto sacra indigenarum cognouerat, suam de inferis fabulam adumbrasse Aegyptii sacerdotes contendisse narrantur. Iam lacus nomen alio loco apponit Diodorus, (c. 96.) Acherusiam paludem haud longe a Memphi commemorans, vtique Graeae docti hominis commento. Sed in sepulcri, quoquo tandem loco illud esset, vestibulo augustus quidam iudicum confessus regem mortuum, antequam sepulcro inferretur, ad causam pro vita acta dicendam vocabat. Posito itaque ante verendum hoc tribunal mortuo **), libera vnicuique ex toto populo

pote-

*) V. ib. I, 92. cf. ea, quae c. 70. memorantur. Quae loca sequutus, ingeniosissimus Terrassonus, praeclarae illius et ad adolescentulorum magnis sensibus imbuendos animos vtilissimae fabulae, *Sethos*, auctor, nobilissimum illud reginae Nephthes encomium funebre scripsit.

**) Difficultatem in hoc Diodori loco c. 92. habere videtur illud, quod iudices sedent *πέραν τῆς λίμνης*, atqui non vltra lacum, sed *citra* haec gesta putanda sunt: loculo ad littus collocato, baris appellit; antequam tamen in barin ille imponatur, accusatio fit: *causla de-*

potestas dabatur regem accusandi, eiusque flagitia atque iniurias commemorandi. Ex altera parte sacerdotes dilecti erant, qui laudes eius et praeclare facta recenserent, et crimina in eum iacta diluerent. Infinita vero, quae ad sepulturam conuenerat multitudo, aut plausu aut fremitu dicta vtrinque excipiebat, vt, quod multis regibus euenisset, cum iudicum suffragiis et populi clamoribus damnati essent, sollenni et legitima sepultura tanto maiore cum contumelia priuarentur, quod non minus de omni futura mortui conditione, quam de sepulturae honore, illa sententia pronuntiatum esse, vulgo creditum fuisse verisimile est. Quae quis non existimet magnam ad heredes et successores in iustitiae et continentiae disciplina continendos vim habuisse? Iam laudes illae non ad generis nobilitatem et vetustatem, aut opes ac potentiam resue bellicas refe-

rum perorata soluit baris, et in hypogaeum ultra lacum corpus deportatum conditur. Est igitur *πέραν* h. l. dictum respectu ab hoc hypogaeo ad alterum litus factu. Attexuit tamen Diodorus, aut quem is excrispfit, sui oblitus, plura ab ea re aliena: nam mox, iudicio factu, inquit, cum laudatione, corpus alii in monumentis familiae deponunt (quae tamen omnia ultra lacum facta fuisse quis sibi persuadeat?) alii, quibus ea non sunt, domi suae nouum faciunt conditorium *κινόν σκήμα*. (ita iterum a lacu domum abducunt?) Inter haec etiam illud alienum ab Aegyptiis religionibus inferuit, quod, qui laudationem defuncti peragunt, *παρακαλοῦσι τοὺς κάτω θεοὺς σύννομον δέξασθαι τοῖς εὐσεβεῖσι*. Graeca haec sunt, non Aegyptia; non minus quam interpretatio illa picturae in sepulcro Osymandyaee ap. Diod. I, 49. aut illa quae apud Herodotum (II, 122.) vel apud Plutarchum sunt. (de Is. et Osir. p. 362.

referebantur, sed ad institutionem et doctrinam pueritiae liberalem, iustitiam, pietatem, continentiam ceterasque virtutes spectabant; quibus peractis, preces ad deos inferos mortui nomine fiebant, ut in piorum contubernium eum reciperent. Similem formulam in corpore condendo sollemnem Porphyrius memorat *); ventre enim extracto et in cistam reposito, is, qui condituram curat, ad Solem conuersus, *O Sol rex, inquit, vosque reliqui dii auctores vitae humanae, accipite me et in sempiternorum Deorum contubernium traducite. Ego enim deos, quos a parentibus colendos accepi, quamdiu in hoc aeuo vixi, religiose usquequaque colui; parentes, qui meum corpus genuerunt, semper honoravi; reliquorum hominum occidi neminem; deposito quenquam neque defraudavi, neque vllum malum nefandum in quenquam commisi. Si vero, dum vixi, aliquid de iis, quorum fas non est, bibendo aut comedendo peccatum est, non per me peccaui, sed per illa, indicans arcam cum ventre iuxta positam, et his dictis in flumen abiiciendam.*

Quis Vestrum, Ciues optimi, dum haec legitis, non Regem iustissimum, GEORGIUM II. ad tribunal illud terribile constitutum et fatalem vnam positam animo fingit? quis non idem rectum et immotum ac serenum sanctissimi Regis vultum, iudicum placida et annuentia ora, accusatorum solitudinem, defensorum frequentiam, subselliorum plausus et clamores secundos cernere et audire sibi vi-

K 2

de-

*) Περὶ ἀποχρῆς ἐμψύχων lib. IV, 10, (p. 379, ed. Forgeroll. loco iam a Wessell. laudato.)

detur? Quis non tantarum laudum ad nepotis Augustissimi, GEORGII III. animum magnam vim fuisse dicat, cum istas aui sui virtutes tanta cum veritate reddat, nisi quod iuuenili decore et maiestate eas mirum in modum ornet? Sed et ad pietatem nostram non modo testandam et significandam, posterisque approbandam, verum etiam ad eam inflammandam et amplificandam multum valebit, si diuinas illas virtutes mirabundi expendemus et religiose venerabimur atque adorabimus. Quod vt tanto maiore cum dignitate et amplitudine, atque etiam fructu ad animos Vestros, fiat, crastino die, hora X. oratione sollenni eas virtutes earumque laudes, qua ius fasque est, persequetur Professor Eloqu. Collega nostri amantissimus *). Ad quem beneuole audiendum, nostraeque pietatis sollennes caerimonias frequentia Vestra ornandas, vt vos, Illustriissimi Comites, Academiae nostrae decora, reliquique auorum et propria virtute conspicui Ciues, et quotquot omnium ordinum exoptatissimi Hospites sacris nostris fauetis, in templo Academico adesse, et solitam modestiam, pietatem ac religionem praestare nobis velitis, quam humanissime rogamus. PP. a. d. XXIV. Octobr. 1753.

* * * * *

Consilio scriptionis non male respondebat argumentum ex priscis Aegyptiorum mythis petitum: de quibus quid equidem iam tum statuerem (ante XX. et quod excurrit annos) non obscure a me est decla-

ra-

*) Fuit illa prelo expressa. eod. a.

ratum; si apertius ac disertius iudicium animi declarare voluissem, verendum erat, ne ipse vineta mea caederem commentationisque vim et effectum, quem quaerebam, interciperem.

Parum probabilia esse quae Diodorus cum de iudicio ante regum corpora in hypogaeum inferenda habendo, tum omnino de sepultura Aegyptiorum narrat, in oculos incurrit; non aequè expeditum est, rei seu verae seu falsae rationem satis probabilem afferre. Non enim satis est dicere, seu Diodorum, seu sacerdotes esse mentitos cum haec narrarent; saltem nihil, nisi quod veri simile esset, mentiri, nec fingere potuere tanquam instituta populi, si nihil unquam fuisset, quod fidem faceret; enimvero quae in simili argumento fingi solent, attemperata fere sunt populari opinioni, deflexa a vero, immutata, aucta, fundo tamen aliquo seu causa, quae fingendi licentiã faceret, subnixa. Videor autem mihi alio loco*) probabiliter disputando forsan effecisse, ut satis appareret, nec Diodorum haec finxisse, quippe qui in rebus priscorum Aegyptiorum nihil de suo tradidit aut tradere potuit, sed narrata ex aliis petiit, nec eum, qui haec primus tradidit, nullo aut prauo consilio ea exornasse, quae de regum vita commemoravit. Perfecti regis, ac potius institutionis disciplinaeque regiae, exemplum, ad Cyropædiae alicuius morem, ille proponere voluisse videtur, congestis in vnum ac dispositis, quae forte singula in historiis veterum regum occurrebant, aut adin-

K 3

ven-

*) De Diodori fide in *Commentat.* Vol. V, vbi v, p. 124. sq.

ventis aliis, quae vtilia publice esse putaret. Male aliquis haec tanquam vere ita gesta arripuit, quem Diodorus parum consulto est sequutus, cui semel propositum erat hoc, vt suam narrationem bonis praeceptis, sententiis exemplisque oneraret.

Narrata itaque sunt alia vera, alia veris similia, aut quae ex sapientiae praeceptis aliquis regi, si modo rerum natura talem regem ferret, praescripta esse voluit. Quod autem ad funus regium attinet, insont iis, quae memorantur, nonnulla moris vere Aegyptii: inprimis quae de luctu, tam de farco-phago ad hypogaeum delato recitantur; nec improbabile est, collocato eo sub vestibulum, planctu novissime iterato, voces lugentium, laudantium, interdum et execrantium esse subinde auditas, recteque adeo eam rem ad iudicium populi de defuncto rege trahi potuisse.

Maior fingendi licentia grassata videri potest in altero, quod vniuerse de funere Aegyptiorum commemoratur (c. 91. 92.) Iam primum ea, quae de more cadaverum condiendorum allata sunt, auctorem produnt haud indigenam, nec rerum Aegyptiarum fatis gnarum; multo vero magis ea, quae de sepultura et indicum confessu sub exsequiarum tempus facta memorantur; id quod Diodorus odorari potuisset, nisi ei auctor probatus fuisset, qui vtilia traderet, potius quam qui vera. Cum autem in hoc vnum inhiaret, vt, quae ad honestatem, temperantiam et iustitiam hominum animis instillandam facerent, narratis intexeret, iudicium sane de defuncto

functo cupide arripuit, idque exornauit forte de suo; nec animaduertit, quam parum probabile hoc esset, quod narrauit eum morem tanquam omnibus Aegyptiis, eundem locorum situm tanquam omni Aegypto, communem; ac si aut ex vniuersa Aegypto ad vnum locum comportari potuissent cadauera, aut vbique locorum cadauer trans lacum transfretari opus fuisset; in singulorum porro priuatorum, etiam ex plebe, funeribus XL. iudicum confessum celebrari potuisse. Deprehendere tamen et in his mihi videor nonnulla a more Aegyptio non prorsus aliena.

Quod itaque palus traicienda erat cadaueri in crypta deponendo, hoc in nonnullis vtique locis non modo oportunitatem, verum et necessitatem habuit. Fuere enim in inferiore quidem Aegypto, circa Memphim vtique, sepulcra in locis petrosis ab occidente; ipsum solum fabulosum, Saccara nunc dictum, quod Memphitarum funeribus destinatum fuit, fundum saxosum habet arenis obductum, et iugo collium petroso, cui pyramides acclinatae sunt, clauditur. Iugum autem illud continuum ab occidente toti fere Aegypto, qua versus austrum procedit, praetenditur. Qui itaque iter Memphi in haec loca facerent, iis modo alueus seu fossa Nili, modo stagnum ac lacus traiciendus fuit. Ex iis vnam paludem haud longe a Memphi Acherusiae compararunt Graeculi seu Aegyptii Graeca a suis popularibus repetere soliti (Diod. I, 96, extr.). Eadem res in aliis locis vsu venire debuit, non modo intra illorum collium claustra, verum etiam superatis illis collibus. Superest adhuc magna pars paludis Moeridis, nunc

Birket il Kerun dictae, non longe ab Arfinoe, nunc *Fiume* dicta vrbe, a Coptis habitata; quae loca vti-
nam a nostris peregrinatoribus, qui quidem aliqua
rerum scientia et iudicio instructi sint, adirentur!
Sunt ad eam paludem hypogaea amplissima, vrbis
instar subterraneae, ad indigenarum opinionem;
trans paludem autem colles cum cryptis, mumiarum
quas vocant, conditoriis; ad has cryptas aditus pa-
tebat nullus nisi trans lacum nauigio vectis; nar-
rant adeo incolae locorum fabulam de homine Cha-
ronti simili, qui olim mercedem pro transuehendis
corporibus exegisse dicitur *); quae fama etsi fabulis
inter Coptos ab antiquo tempore propogatis accen-
fenda sit, manet tamen ipsa res, vt constet similem
locorum situm, quem diximus, etiam in his lo-
cis fuisse.

Vt autem scriptor ille, quem Diodorus sequu-
tus est, aut quisquis narratiunculae primus auctor
fuit, iudicum confessum ac tribunal animo concipe-
ret, alio tempore significauit **) me suspicari ana-
glyphum hieroglyphicum eum hominem adduxisse,
Occurrunt enim similia partim in mumiarum fasciis,
partim in anaglyphis ac picturis ruinarum, quae
Thebis atque aliis in locis passim obseruata sunt ab
Pocockio et aliis; ex quo genere est quoque pictura
sepulcri Osymandyae ***).

Quod

*) *Voyage du Sr. Paul Lucas fait par ordre du Roi dans
la Grece — et l'Afrique* 1714. P. II. p. 42. sq. 50. add.
Pocock T. I. p. 66.

**) *Comm. de Diodori fide* in *Commentat.* To. V. p. 114.

***) Ap. Diod. I, 48. 49. vbi rex effectus munera singulis
diis ferens, quo adeo declararent Osiridi et diis infe-
ris

Quod autem ad locum e Porphyrio (de Abstinentia IV, f. 10) attinet, totus ille redolet scholam e qua homo profectus est; neque ille rem sui aevi memorat, verum ex Ecphanto, Pythagoreo incerti temporis philosopho, repetitam. Subesse et huic narrationi fundus aliquis potuit; saltem venter cum aliis intestinis in conditura fuit extractus; potuitidem Soli ostendi certa cum formula et in Nilum proiici; verba tamen ex Ecphanto allata aperte Pythagoreum produnt.

Contra non adeo improbabile est, ex iis, quae Graeci de rebus inferis fabulati sunt, ducta nonnulla esse ex Aegypto; nec tam ex religionibus opinionibusque, quam ex hieroglyphis, quae Graecis aduenis occurrerant. Eo praeter Charontem referam Cerberum cum Hecate; hieroglyphis enim haec propiora sunt.

ris, (πρός τε τὸν Ὀσίριον καὶ τοὺς κάτω παρέδρους) se vitam pie et iuste transegisse.

*) V. ea de re Diodor. I, 91. et quae in Spicileg. Antiq. Mum. disputata sunt T. III. Comment. p. 84. 85.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 IOANNES STEPHANVS
 P V T T E R D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM SVVM
 RVD. AVG. VOGEL D.
 COMMENDAT CIVIBVS.
 A. D. II. IANVAR MDCCCLXIV.

*Disputantur nonnulla ad Simonidis versus,
 in quibus, virum bonum constanter esse, difficile esse asseritur.*

Quum in omnibus, quae publice vobiscum aguntur, carissimi Ciues, vtilitatis vestrae ratio habetur, tum vero, ab ipsis inde Academiae nostrae incunabulis, praeclaro illud exemplo institutum est, vt, quotiescunque vobis ea forenna, in quibus rei publicae nostrae cura magistratusque insignia ad novum Prorectorem transferuntur, indicenda sint, de re aliqua ad mores et disciplinam publicam priuatamque pertinente aut ad vitae honestatem sanctitatemque faciente disputatiuncula praemittatur; vt ne, dum infinitarum rerum cognitione ac cogitatione animi vestri distinentur, ingenii ac memoriae omnis vis consumitur, interea melior animi pars, quae tamen multo

multo magis assiduo cultu ac disciplina seuera indiget, inculta plane et neglecta iaceat, verendumque sit, ne, dum omnia assequimini, quibus fingi ornari-que ingenia solent, iis destituti sitis, quibus, ut istorum ne vos poeniteat, et, ne ea ipsa siue in publicam siue in priuatam perniciem conuertatis, efficiatur. Omnibus enim praeclari ingenii et eximiae doctrinae opibus ac copiis praestat animus iustitiae, humanitatis, temperantiae ac moderationis studiis imbutus, et vnus fortiter pulchreque facti conscientia omnibus famae gloriaeque ludibriis anteferenda est; ipsum autem illud, quod ingenii vi effeceris, si ea maior solito aut intentior et vberior est, mirationem forte facere potest, bonorum autem et sapientum iudicio ita demum admiratione dignum habebitur, si a magna aliqua animi virtute profectum erit, aut in commune aliquantum vtilitatis afferet. Sequemur itaque et nos sapientissimum illud institutum in hac scriptione, et duce Simonidea aliqua sententia, in quam nuper apud Platonem incideramus, commentabimur nonnulla de prauo, quod magnam etiam iuuenilium animorum partem occupare solet, iudicio, vitam humanam atque quotidianum hunc rerum vsum non ferre perfectam virtutem ac sapientiam; grauitatem illam ac seueritatem disciplinae, quam siue diuinae humanaeque leges praescribant, siue sapientes, qui de moribus praecipiant, oratione commendent, vitaeue colore affectent, ipso rerum vsum, omnium auctoritate et exemplo remitti ac relaxari; "esse adeo tam excelsae et generosae virtutis studium vanum et inane; pati quemque suos manes; esse nonnihil fragilitati et imbecillitati humanae

nae dandum, nonnihil aetati et iuuenili calori ac licentiae condonandum; quodque adeo in litterarum studiis tarda nonnulla et inertia ingenia sequi solent, ut mediocri aliqua doctrina contenti desideant, id hi in vitae decursu amplecti videntur, ut mediocri aliqua, communi ac vulgari virtute ac probitate se defungi suoque officio satisfacere posse putent.

Quo ex funestissimo errore quum non pauca in vitam nostram mala manent, grauissimis quidem argumentis partim ex virtutis natura ac notione, cuius, nisi quod ad summa contendat, studium nullum esse potest, partim ex animorum nostrorum natura ac ratione, euellendus ille hominum animis et extirpandus est; nobis tamen quum attingenda tantum ac delibanda, non vero petraanda ea disputatio sit, ista omnia relinquenda; atque ea quoque, quum paullo copiosiore oratione indigeant, quae ad excusandam morum licentiam ac disciplinae relaxationem ab iuuenilis aetatis impetu et prouiore ad rerum iucundarum fructum natura duci diximus, in aliud tempus seponenda sunt: ad ea adhaerescamus, quae cum Simonidea nostra sententia aliquantum coniunctiora sunt.

Leuitati scilicet haud raro eum colorem quaeri videas, quod inter homines non perfecte bonos ac sapientes versandum nobis sit, et quod cum iis viuamus, quibus, magnam et excelsam aliquam virtutem summamque integritatem affectando, ne aut ludibrio aut odio, taedio certe ac fastidio, simus, valde verendum sit; eos itaque mores esse induendos,

dos et amplectendos, quibus aliis nos probaturi simus. Atque is locus ab ingeniosa multorum cupiditate valde ornari et amplificari solet. Ad quem refellendum quum egregie multa dici possint, vt breues tamen simus, habere hanc rationem aliquem tanquam veritatis fundum non negabimus. Nam obtemperandum vtique est et obsequendum iis, quibuscum viuimus; studiis eorum, moribus et ingeniis concedendum et inseruiendum. Eorum tamen vix aliquis, nisi profligatae ille et perditae nequitiae sit, inuenietur, cui quisquam eo tantum nomine, quod iustitiam, continentiam omnemque honestatem colat, minus probetur; nisi forte tempus inciderit eaque rerum conditio, vt aut eius studiis et conatibus flagitiosis factis verbisue resistat vir bonus ac fortis, aut hominis vanitas et ambitio vera virtutis laude retundatur, aut superbia et arrogancia exemplo meliore offendatur. Verum id, quod homines plerumque aegre ferre videas, ipsum illud est, quod omnes virtutis rationes tollit atque euertit, quando nimirum non tam virtutem aliquis, quam virtutis speciem et nomen aucupatur, in eoque fastus, supercilii, contemptus aliorum, vanae ostentationis et iactationis, tanquam sedem ponit, qua ille subnixus siue obrectatione alios maleuola et contumeliis incessat, siue tacita contemptus significatione mores cuique suos tanquam mendosos et vitiosos exprobrat. Interdum etiam ea, quae ex hominum ingeniis ac moribus procedunt, ad virtutis indolem ac naturam male referuntur, eiusque propria habentur; vt, si quis tristis ac seuerae frontis, aut difficilis ac morosi ingenii sit, coetus hominum fugiat et in solitudinem

nem se abscondat; quod si consilio et grauibus de causis non susceptum, sed vitae consuetudine, aut corporis valetudine, aut animi tristitia, interdum feritate, conceptum et collectum est, tantum abest, ut id, quod tamen nostris saepe ingeniis indulgentes facimus, virtutis naturae tribuendum eiusque proprium habendum sit, ut etiam optabilius videri debeat, ut cum magna et praeclara virtute, integritate et moderatione, leniores, faciliores ac venustiores mores coniuncti forent. Omnem itaque virtutem, modo pudore et modestia, facilitate et humanitate, comitata veniat, omnibus se hominibus probaturam esse quis dubitet? Nam perditis et impiis hominibus placere, nemo erit ingenue natus et educatus, qui studendum sibi esse putare possit.

Sed, ut hominum conuicia aliquis effugere possit, ipsum tamen vitae iter tot difficultatibus oblitum, tot anfractibus, deuerticulis et erroribus implicatum est*, ut nemo facile tam constantem cursum tenere possit, quin interdum siue ipso viae errore a virtutis spatii defleat, siue magnae alicuius utilitatis specie et eximii boni fructu obiecto extra recti tramitem declinet, siue inexplicabili viarum errore et fatali necessitate per auia ac derupta feratur, deiciaturque de statu ac detrudatur. Satis probabiliter haec dici, quis neget, inprimis quum nonnullorum hominum vitam, inprimis quae alto loco posita sit, cupiditati, iniustitiae et incontinentiae haud parum patere videas, et nemo facile sit, qui non aliquando in ea tempora se incidere meminerit, in quibus rectum cursum tenere perdifficile esset. Quorum

rum quidem alterum eo valere putandum est, ut vitae genera nonnulla sint, in quibus aliquis communi et vulgari prudentia et honestate contentus esse non possit, ad excelsam vero aliquam et generosam eximiamque virtutem eniti debeat, si dignitatem tueri velit. Quod vero tempora incidere aiunt, in quibus salus et incolumitas nulla alia ratione retineri aut recuperari possit, quam si culpam culpa redimas, crimen crimine tuearis, ut ipsa adeo necessitas, cui omnia humana parent, excusationem habere videatur; in eo praeclarum illud Retzii *), sagacissimi istius nouarum rerum molitoris, dictum auctoritatem habere debet: *Equidem, inquit, neminem adhuc a fortuna in eum locum adductum vidi, ut, nisi quod ipse improbaret ac damnaret, aliud, quod sequeretur, non haberet; Suae quisque culpa iis se erroribus implicat, unde nisi alio errore et peccato pedem referre non possit.*

Ex his, quae adhuc dicta sunt, nobilissimi istius Simonidei dicti vis et ratio diiudicari potest, de quo apud Platonem inter Protagoram et Socratem tam subtilis et docta disputatio instituitur. Petitum illud est ex carmine Simonidis ad Scopam, Creontis, Thessali, filium, quem et alio carmine, communicatis cum Castore et Polluce laudibus, ab eo celebratum esse ex fatis nota fabula constat **); ex quo
ta-

*) *Memoires du Cardinal de Retz*, T. I. p. 100.

***) V. Cic. de Or. II, 86. Quintil. Instit. Or. XI. 2. Diuitiis autem eminebant Scopadae, quorum tamen memoriam cum aliorum potentum et diuitum nomine, interituram fuisse ait Theocritus Id. XVI, 36. nisi Simonidis carmina seruassent, Est locus ille ex pulcherrimis.

tamen carmine, praeter memorata illa apud Platonem verba, nihil ad nos peruenit *). *Bonum quidem*

*) Quum fragmentum hoc ἄσματος Simonidei metro solutum, et disiunctis passim atque dispersis membris ac verbis apud Platonem Protag. p. 339. sqq. T. I. reperiat, reuocare id ad numeros suos et legibus melicis adstringere, operae pretium esse duximus.

Ἄνδρ' ἀγαθόν μιν ἀλαδέως γενέσθαι χαλεπόν,
— — χερσίτε καὶ ποσί καὶ νόῳ τετραγώνον —
— — ἀνευ ψόγου τετυγμένον —

* * * * *

5 Οὐδέ μοι ἐμμελέως τὸ Πιττάκειον νέμαται,
καὶ τοι σοφοῦ παρὰ φωτός, εἰρημένον. χαλεπὸν
φατ' ἐς θλόν ἐμμεναι.

— — θεὸς ἂν μόνος ἔχοι τοῦτο γέρας.

Ἄνδρα δὲ — οὐκ ἔστι μὴ οὐ κακὸν ἔμμεναι,
ὃν ἂν τις ἀμήχανος συμφορὰ κατέλῃ.

10 Τούνεκεν οὔ ποτ' ἐγὼ, τὸ μὴ γενέσθαι δυνατόν
διζήμενος, κενεῖαν εἰς ἄπραπτόν τ' ἐλπίδα μοῖραν
αἰῶνος βαλέω παναμώμων —
ἀνθρώπων, εὐρεδοῦς ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα
χθονός.

15 — ὑμῖν εὐρῶν ἀπαγγελέω.

— — πάντας δὲ ἐπαίνῃ

νημί τε καὶ φιλέω, — ἐκῶν ὅστις ἂν ἔρδη
μηδὲν αἰσχροῦ. —

— — ἀνάγκη δ' οὐδὲ θεοὶ

μάχονται.

Nullus hic nec de metri ratione, (vide tamen Hephaest. p. 59. et 60.) nec de verborum interpretatione agendi locus est. v. 12. μοῖρα αἰῶνος ἀνθρώπων, more poetarum, pro mortalibus simpliciter dictum esse videtur, addita alia descriptione: quotquot terrae spatiosae fruges consumimus. Quumque eodem versu in vulgg. editum sit: πανάμωμον ἀνθρώπων, si quis in Plat. p. 345. C. et p. 344. E. comparet, coniecere aliquis possit a poeta fuisse:

— — βαλέω, πανάμωμον μαϊόμενος
ἀνθρώπων, εὐρεδοῦς ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα
χθονός, ἔπειτα ὑμῖν εὐρῶν τόνδ' ἀπαγγελέω.

dem virum, inquit, vere fieri, vndique quadratum *), h. perfectum, et nulla labe dehonestatum, difficile est; et, nonnullis interiectis: Neque mihi Pittacium illud, quanquam a sapiente viro pronunciatum, satis scite dictum esse videtur: difficile, bonum virum esse. Enimvero hoc, tanquam praecipuum sibi soli, diuina natura habet; homo autem, quem calamitatis non suslinenda vis percellit, quo minus malus sit, expectari non potest. Quamobrem id, quod impossibile est, sectari super sedens, vitam innocuorum mortalium in spem inanem et infructuosam conicere neutiquam ausim, tanquam vitam perfectam et inculpatam viuere possint. Ego vero unumquemque laudo et probo, qui sponte quidem nihil turpe committat; Necessitati tamen ne dii quidem cedere erubescunt. Quibus in verbis, quum laudata Pittacii sententia nequaquam diuersa a Simonidea videatur, vt ne calumniatus esse videretur Simonides, quum eam reprehenderet, Socrates, a Protagora prouocatus, postquam eorum verborum interpretationem variè, more suo, tentauerat ac sollicitauerat, eo tandem

Ceterum Socrates et hic valde coactam interpretationem instituit, p. 345. D. dum ἐκὼν v. 17. ad ἐπαινημί refert, et supra p. 343, E. dum ἀλαθέως ad χαλεπὸν adiungit.

*) Frequentatum hoc, τὸ τετράγωνον, forte etiam ductum a Pythagoreis, qui diuinam naturam omninoque omnem perfectionem et absolutionem *quadrato* adumbrabant. *Quadrum* enim, siue numerum, siue formam, siue solidum corpus ac cubum, respicias, perfectae et absolutae naturae non minus symbolum haberi potest, ac figura *rotunda*, qua et mundum, et deum, et sapientem repraesentabant Stoici, vt vel ex Horatii loco notum, II. Sat. 7, 86. Respicit autem ad hunc Simonidis

dem delabatur *), vt Simonidem hoc velle dicat: Virum vere bonum *euadere*, (*γενέσθαι*) difficile vti- que esse, possibile tamen; at enim, si quis bonus vir euaserit, *vt in eodem statu habituque per totam vitam permaneat, et vir bonus constanter et nullo non tempore sit* (*εἶναι*), id vero non modo, quod Pittacus dixerat, *difficile*, verum adeo *impossibile* esse **), ne- que in humanam naturam cadere. Atque haec ve- tuftissimis fere morum magistris communis est sen- tentia, vt *non cadere in humanam naturam perfectam virtutem, nec vllam mortalium probitatem ac virtutem spectatam satis et firmatam esse* dicant, *quin ea necessita- tis vi et impetu de statu deiiciatur ac labefactetur*; id quod innumeris locis tum ex Gnosticis veteribus, imprimis Theognide, tum ex Tragicis, maxime ex Euripide, si hic locus esset, probari posset. Neque eam sententiam *ad excusandam ac deplorandam huma- nae naturae sortem* aliquantum valere negem; *ad vi- tiorum tamen aut criminum licentiam praesidium* inde male aliquis petat, quum et tempora illa atrocia ac ferrea, in quibus talis necessitas exoriri possit, per- raro incidant, et, quo minus accidant, humana fere

nidis locum Aristoteles Ethic. I, c. XI. — *τύχας ὅσαι κάλλιστα, καὶ πάντη πάντως εμμελῶς ὄγ', ὡς ἀγαθὸς καὶ τετράγωνος, ἀνευ ψόγου.*

*) Multa tamen argute magis quam vere interspergit, vt, cum ex particula *μεν* interposita argutatur: quam ta- men ex eius sensu non post *ἄνδρα ἀγαθόν* poni potuisse, sermonis genius docere debebat, sed post *γενέσθαι*. Nam *γενέσθαι μεν ἄνδρα ἀγαθόν, χαλεπὸν ἐστὶ.*

***) Respexisse eo et hoc in animo habuisse videntur ii, qui apud Zenobium Cent. VI, prov. 38. *χαλεπὰ ἀκούουσι τὰ ἀδύνατα.*

fere prudentia prouideri, fortitudine, constantia ac moderatione perfici possit. Habet enim hanc egregiam quasi dotem omnis virtus, vt non modo tranquillitatis et felicitatis animi nostri rationes ex ea pendeant, verum etiam, vt, quantacunque vitae nostrae in tantis rerum fluctibus praestari possit securitas, ea firmissimo eius praesidio contingat. Hanc itaque colite, Ciues carissimi, hanc amplectimini, sine hac nullius rei iucundae verum fructum, nullius aduersae fati magnum solatium esse putate. Facietis hoc tanto maioribus cum studiis, quod eum laudum vestrarum ac virtutum cognitorem, eum disciplinae publicae exactorem per hoc semestre habebitis, quem, quum magna in omni vitae tempore humanitate insignis sit, summa vos beneuolentia ac fide amplexurum esse dubitari nequit. Est is vir multis artis medicae egregiaeque doctrinae monumentis clarissimus,

RVD. AVG. VOGEL D.

qui a. d. II. Ianuar. hor. X. in templo Academico ex lege Regia nostrisque suffragiis magistratum Academicum suscipiet. Pietatis itaque vestrae et officii in illum hoc quasi bonum facite augurium, hoc totius anni huius date tanquam laetum aliquod auspici-um, vt hanc ceremoniam vestra frequentia ornetis. Quod si precibus nostris dabitis, vt vos, Illustrissimi Comites, praesentia vestra splendorem solemni huic pompae addere, vosque omnes, qui generoso sanguine, animorum ingeniorumque nobilitate doctrinaeque honestae studiis, Ciuitati huic litterariae decori ornamentoque estis, obsequium vestrum

et obseruantiam nouo Proreſtori probare uelitis, magnum nos noſtri, quo uos amplectimur, amoris et caritatis fructum ferre putabimus. PP. prid. Kal. Ianuar. ƆƆƆCCLXIII.

* * * * * *
* * *

Verba fragmenti Simonidei mihi ita conſtituiſſe uidebar, ut ad polyſchematiſtum carmen ſeu ad choriambicum mixtum ea referrem, choriambos iambis admixtis hoc fere ſchemate:

— u u	— u u —	u —	u —	— u u —
— — u		— u	— u	
u — —		u u	u u	
— — —		— — —	— — —	

Eſto tamen de hoc iudicium cuique ſuum; in lubrico enim loco me uerſari bene memineram.

De ſententia multo difficilius eſt pronuntiare, cum ea, quae in medio carmine interpoſita erant, a Platone praetermiſſa ſint. Interpretandi quidem ſubtilitatem in aliis quoque, quae Plato ex antiquioribus memorat, deſideramus: cum grammaticae artis uix elementa illa aetate recte tenerentur. Videtur a Simonide primum omnino Scopas tanquam uir uere bonus laudatus eſſe; ſubiectis mox aliis, quibus ille neceſſitate adactus in ciues forte inclementius quid ſtatuerat, nunc poeta Pittaci dictum haecenus emendat, ut *non tam difficile homini, quam omnino impoſſibile, nec niſi deo conceſſum cenſeat, nunquam de curſu recti deiici*, et honeſtatem intactam illibatamque per omnia vitae tempora retinere. Conuenit hoc etiam cum Pittacei dicti ſententia et cum iis quae de temporibus et rationibus memorantur, quibus ad-

ductus

ductus Pittacus verbum illud pronuntiauerit: difficilem rem esse *bonum virum esse*, seu verius, *bonum virum constanter esse*. Ipse enim iam senex ad tyrannidem fuerat admotus. V. Plutarch. Coniuv. p. 763. E. Suid. in Πίττακος. cf. Zenob. VI, 38.

Quod ad singulas fragmenti partes attinet: primus versus a Diogene Laertio lib. I, §. 76. memoratur, sed parum accurate, et ex h. l. emendandus. Idem ad Pittacum refert illa: ἀνάγκη δ' οὐδὲ θεοὶ μάχονται: verum delendum hoc in Diogene, quippe quod male ex margine irrepfit: quemadmodum et vox Πιττάκειον. Conuenit, sed et ipse mendo liberandus, Suidas in Πιττάκειον. cf. Menag. ad Diog. l. l. Quod in primis versibus τετράγωνος, ἀνευ ψόγου τετυγμένος dicitur, apud Suid. in τετράγωνος ex Damascio legitur τεταγμένος, quod minus bene defendebat et apud Iulianum quoque (in Caes. p. 46.) reponi volebat Cuper. Obsf. I, 11. p. 81. est enim τεύχειν *fabrefacere, fingere*. In quadrato autem, tanquam symbolo firmitudinis et constantiae, dici vix potest quantopere sibi placuerint veteres. In primis autem res traducta ad Mercurium, cuius hermae quadratae ad eundem sensum reuocatae sunt. V. Suid. in Ἑρμῶν (quem locum etiam Schol. Thucyd. VI, 27. p. 394. habet) et in Ἑρμῆν. Quid quod eundem quadratae basi insistentem, quod in aliis statuis non minus solenne fuit, eandem stabilitatis, fortitudinis et veritatis notionem animis subministrare volebant. V. Galen. Protrept. 3. Ultimi versus sententiam ἀνάγκη δ' οὐδὲ θεοὶ μάχονται docte illustratam dedit Spanhem. in Callim. Del. 122. inpr. ex Stobaei Ecl. phys. I, 8.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 RVD. AVGVSTIN. VOGEL D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM SVVM
 GOTTFRIED ACHENWALL D.
 COMMENDAT CIVIBVS
 IN A. D. II. IVL. MDCCCLXIV.

*Disputantur nonnulla de efficaci ad disciplinam publicam
 privatamque vetustissimorum poetarum doctrina.*

Veterum scripta quisquis ita legit, vt, animum continuo ad sua tempora referens, diuerforum populorum ac temporum diuerfas opiniones iisdemque de rebus iudicia diuerfa animaduertat, et in varietatis huius caussas sedulo inquirat, is mirabitur forsitan, qui factum sit, vt, cum poetae nostri nullis fere praemiis et honoribus publice ornentur, neque eorum doctrinae ac sententiae in grauioribus disciplinis vlla admodum habeatur ratio, contra apud praefatas Graeciae gentes tanta poetarum dignitas, tanta auctoritas fuerit, atque ea quidem tam constans et perpetua, vt, siue illae barbarae omniumque artium et iucundarum ad vitam rerum rudes et ignarae essent, siue ad mansuetiorem et humaniorem vitae cultum transiissent, leges, mores, ac religiones disciplinamque publicam ac priuatam ab iis pete-

peterent; quid? quod iis quoque temporibus, quibus ad maturitatem doctrinae ingenia tanquam percocta essent, doctissimus quisque philosophus laudare antiquos poetas et ad confirmandam sententiam suam eos aduocare solet. Quam quidem rem inter nostros philosophos paullo aliter se habere, non opus est, ut multis doceamus. Nos enim, iis similes, qui seminarum omne officium in illecebris oblectamentisque esse positum volunt, praeterquam quae ad delectandum animum nostrum aut ornandum faciant, vix quicquam expectari a poetis posse, existimare videmur. Cuius iudicii de eadem re, carmine inquam, inter veteres populos et nostros homines tam diuersi causas facile deprehendere licet cum in dissimili temporum antiquorum ac recentiorum conditione, tum in dispari poetarum vita, more et instituto, ipsorumque carminum argumentis variis inter se ac discrepantibus: ut mirum adeo non sit, in summa rerum hominum temporumque diuersitate diuersa quoque occurrere iudicia, nec easdem rerum dignationes et auctoritates per omnem aevi decursum perstitisse.

Iam omnium primum illud historiarum fide factis constat, eiusque rei causae e natura animi nostri ductae satis idoneae memorari possunt, apud omnes populos barbaros cantus ac musices saltationisque summam laudem esse *). Quod enim in ho-

L 4

mi-

*) Egit nuper ea de re, ingeniose tamen in nonnullis potius, quam subtiliter satis ac docte, *Brown*, egregiae sagacitatis vir, in *Dissertation on the rise, union and power — of Poetry and Music* Lond, 1763. Sed eorum

minum natura omnino positum esse videmus, vt sensuum et affectionum animi ac commotionum multo maturior in pueris oratio aliqua sit, quam rationis et intelligentiae; idem in populis barbaris et agrestibus fieri audimus, vt intra ea, quae appetunt aut metuunt, quibus gaudent ac dolent, primus eorum fermo se contineat, vtque is multo cum corporis orisque motu ac gestu, clamore incondito, vocisque magna intentione, coniunctus sit. Inde saltationes ac choreae, cantusque et musici soni, rudiores quidem illi et diffoni, a quibus tamen facile ad numeros certos modosque res deducitur. Quam rerum naturam, et peregrinantium inter barbaras gentes Europaeorum fidem, si sequaris, nullus forte barbarus populus aut est, aut vnquam fuit, qui non animorum grauius impulsorum commotorumque sensus affectusque clamore ad numeros motusque corporis facto declararet, adeoque sua carmina, quamvis incondita et horrida, haberet, quibus seu laetos seu tristes casus persequeretur, in coetibus seu publicis seu familiaribus cantu et saltatione torporem barbaris innatum detergeret, et modo fortunas suas ac facta resque gestas, modo maiorum suorum ac fortium virorum laudes, bella ac victorias, aut res calamitofas et aduersas celebraret, tum, si ad vllum aliquem vitae melioris fructum processisset, ea quae ad religiones et vitae in-

rum rerum lineas iam duxerat acutus philosophus, *Condillac*, in *Essai sur l'Origine des Connoissances humaines*; et obseruata id genus multa passim ab Herodoto, aliisque, etiam in Lucianeolibello *de Saltatione*, et in multis aliis, si modo animam aduerteris, veterum scriptorum, imprimis Strabonis, locis.

instituta pertinerent, commemoraret. Ita factum est, ut nulla essent seu publica seu priuata sollennia ac festa, nulla panegyris nullusque coetus, seu venatione seu messe, pugna ac foedere, sacrae gentilium vel popularium celebrato, in conuiujs maxime frequentibus, quin cantu saltationeque perstreperent loca sacra ac profana. Iucundum itaque ad cognoscendum est, dum eadem fere, quae de Canadensibus, Iroquoisensibus aliisque barbaris narrantur, de primis Graeciae Italiaeque populis memorata legas, multa vero vitae instituta, multos ciuitatum mores legesque, multas hominum opiniones, quae, multo ferioribus temporibus, inter Graecos cultiores viguerunt et passim obtinuerunt, ad origines has, tanquam ad causas suas, referre possis. Hinc verbi causa conuiuiorum communium ac publicorum tanta frequentia, sollenniumque ac festorum incredibiles illae celebritates; omnis enim barbarus populus magnos popularium coetus et congregationes sollennes facere amat; contra vero quo maiora diuersorum inter se populorum commercia fiunt, eo rariores ipsorum popularium coetus fieri dicas; hinc amor ille chorearum, cantusque ac musices; hinc plurimae in sacris faciendis religiones et caeremoniae et, quae inter barbaros prima in sacris deprehenditur, magnificentia apparatus. In hac hominum vita, hoc carminum amore ac studio quis non expectet auctores seu carminum seu saltationis cantusque honore haberi, primum coetu facto locum obtinere, magna inter suos esse auctoritate? incensa popularium studiis et plausibus ingenia ad noua et maiora tendere? in nouos numeros ac modos,

in noua carminum argumenta imminere? Ita emendatior in dies elaboratiorque carminis ratio; noua argumentorum inuenta; oratio locupletata ornataque; mythorum nouitas et varietas; vno verbo, omnia ea, quae de vetustissimo inter Graecos carmine eiusque emendatione ac perfectione seu memorata legimus seu probabili ratione facta assequimur. Multa sunt quae ex hoc rerum ordine ac progressu intelligi et ad certas rationes causasque reuocari possunt, inprimisque poeticae orationis antiquior, quam vulgaris, ortus, summaque eius, etsi in populo rudi, ad aurium iudicium iucunditas, verborum copia et varietas, numerorum facilitas; cur a narratione omnis prisca poesis processerit, carmenque epicum vnde naturam suam ac legem acceperit? inde drama quomodo natum et constitutum fuerit? vnde tantus mythorum in vetere Graecia amor studiumque, et ex studio tanta copia ac diuersitas? Verbo, innumera sunt quae inde seu lucem tenebris depulsis foenerantur, seu causas sibi iustas assignatas habent. Qui itaque primi vagantibus passim Graeciae populis certas sedes melioremque vitae cultum attulere, carmine id eos perfecisse peruulgatum est; quaecunque vitae morumque praecepta et instituta traderentur, quae leges condendis ciuitatibus scriberentur, quae religiones sancirentur, carmine ad citharam aut lyram cani solitas. Nunc tandem locum habuit praecclarum illud Horatii: *Siluestres homines sacer interpretaque deorum et reliqua* (Art. 390,) et illa: *fuit haec sapientia quondam Publica priuatis secernere, sacra profanis, Concubitu prohibere vago, dare iura maritis, Oppida moliri,*

moliri, leges incidere saxo: Sic honor et nomen diuinis vatibus atque Carminibus venit *). Quid quod ea ipsa res ad tanto maiorem et duraturam celebritatem facere debuit, quod in sua quisque tribu omnium suffragiis et iudiciis summus haberetur vates. Nostro enim tempore quo latius propagatur fama magni viri, eo tenuior esse solet applausus hominum etiam popularium. Frangitur impetus vndarum, quo liberius aequor. Contra vero si qua familia, si qua tribus, ciuitas, sibi tanquam suum vindicare possit virum magnum, suum tribulem seu ciuem iactare, intelligi facile potest, multo maiore eum habitum fuisse caritate et veneratione. Ita non, vt nostrorum doctorum virorum laus vix ad sexcentena capita e toto populo differri solet, verum ad omnes et singulos, senes ac pueros, vatis sui nomen ac fama disseminari, in omnium animo ac memoria haerere, vocibus et sermonibus agitari, ad liberos adeo, ab his ad feram posteritatem propagari. Ita Orphei, Lini, Musaei, nomina suis quoque carminibus superuixere. Cum enim poetae legum, morum, humanitatisque magistri vitaeque melioris auctores essent, mirari ne debemus, tantorum beneficiorum memoriam, cumque ea carminum ac poetarum auctoritatem et honorem, primo inter populares seu ciues fuisse magnam, mox etiam ad sequiora saecula perman- sisse **) ? Mirari ne debemus illud, quod in se-
cun-

*) Quales hi numeri fuerint et quae ratio cantus, vbi leges essent declamandae, alio tempore quaesitum est: v. inf. de *Legumlatoribus veteris Graeciae* disputata.

**) Praeclarus locus in Dial. de Orat. c. 12. *Ceterum felix illud et, vt more nostro loquar, aureum saeculum poetis*

cundo illo poetarum ordine, qui in epefin aut in hymnis deorum fortiumque virorum laudibus ingenia occupauerant, antiquissimum quemque poetam aut in ethico ac politico versari argumento, interdum nil nisi sententias morales decantare, aut fabulam suam, etiam epicam, ita temperare et adornare videmus, vt praeclarum aliquod et ad rem publicam vtile praeceptum popularium auribus animisque infundat?

Adeo vero veteris Graeciae vita, ex quo illa ad meliorem cultum processit, tota ex antiquiore illo more pependit, vt, nisi illum apud animum rite informatum descriptumque viuida specie et colore habeamus, nec legum ferendarum aut reip. administrandae ratio, nec vitae publicae priuataeque disciplina, nec philosophiae, seu contemplandis rerum naturis seu vitae institueudae consecratae, caussae teneri recte possint, multo minus ad suas origines reuocari. Vt pauca modo attingamus: Quae nos ad pueritiae institutionem in scholis, ad ethicam e sacris profanisque litteris hauriri solitam, referimus, ea petebantur e poetis *). Antiquior philosophandi mos ad sententias vitae morumque fingendorum breues et concin-

poetis et vatibus abundabat, qui benefacta canerent — Nec ullis aut gloria maior aut augustior honor: primum apud deos, quorum proferre responsa et interesse epulis ferebantur; deinde apud illos diis genitos sacrosque reges —

*) Τοῖς μὲν γὰρ παιδαρλοισιν Ἔστι διδάσκαλος ὅστις Φράζει, τοῖς δ' ἡβῶσιν γε ποιηταί. Aristoph. Ran. 1086. 7. (1054.) Apud Strabonem, vbi Eratosthenes poetis delectationem vnice propositam esse dixisset, (vnice

cinnas spectabat *); quod et in philosophiae originibus VII. Sapientum exemplo patet; idemque prius ad vitam ciuilem et publicam constituendam conuersus fuit, quam ad naturae rerum studium aut notiones rerum subtiles generatim ac summatim consideratione et verbo comprehensas **). Tum omnis prisca philosophia ab initio carmine enuntiata est ***), vnde necesse fuit, vt multa in ipsam philosophiam ex signis notionum, quibus vterentur, hoc est ex poetico sermone, se insinuarent. Nec vero iam multis id agendum, quod dudum egere viri docti, rerum partim experimentis id probando partim rationibus illustrando, vt doceamus, altius in animum descendere

(vnicè nimirum poeticam in artis formam, vt nunc est, redactam, non veterem illum morem respiciens) τοῦναντίον, διὸ παλαιοὶ φιλοσοφίαν τινὰ λέγουσι πρῶτην τὴν ποιητικὴν, εἰσάγουσαν εἰς τὸν βίον ἡμᾶς ἐν νέων, καὶ διδάσκουσαν ἥθη καὶ πάθη καὶ πράξεις μετ' ἡδονῆς lib. I, p. 28. 29.

*) Bene Plutarch. Thef. p. 2. B. σοφίαν illo tempore fere consiliis vitae, etiam domesticis et oeconomicis, aestimatam fuisse, qualia in Hesiodo leguntur: ἦν δὲ τῆς σοφίας ἐκείνης τοιαύτη τις, ὡς ἔοικεν, ἰδέα καὶ δύναμις, οἷα χρῆσάμενος Hesiodos ἠδοκίμει μάλιστα περὶ τὰς ἐν τοῖς ἔργοις γνωμολογίας.

***) Plut. Solon. p. 80. B. φιλοσοφίας δὲ τοῦ ἠθικοῦ μάλιστα τὸ πολιτικὸν ὡς περὶ οἱ πλείστοι τῶν τότε σοφῶν ἠγάπησε — praeter Thaletem τοῖς ἄλλοις ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς τὸ ὄνομα τῆς σοφίας ὑπῆρξε.

****) Primi philosophi τὰ δόγματα καὶ τοὺς λόγους ποιεῖσιν extulere, vt Orpheus, Hesiodus, Parmenides, Xenophanes, Empedocles, Thales — eodem modo, vt astronomia primum versibus tractata ab Eudoxo, Hesiodo, Thalete. Plut. de Pyth. Orac. p. 402. E, cf. eund. p. 406. B, C,

dere carmine tradita, inprimis, si illud cantui idoneum sit. Notum autem, antiquitus non modo lyricos modos cani solitos, sed ipsum versum heroicum cantatum fuisse *). Quid? quod nullus tum cantus sine lyra aut cithara fuit, vti e contraria parte nulla citharae vel lyrae musica sine vocis cantu; vt adeo ipsi versus sententiosi non modo numeris suis ac modis, sed etiam voce ac fidibus commendarentur. Apud Plutarchum **) Erato aliquis inter coenam lyra sumta *Hesiodaeorum Operum exordium* canit, et inter mensas secundas, libatione Musis facta, eidem Eratoni lyram pulsanti, accinunt conuiuiae *Hesiodae de Musarum ortu* carmina ***). Atque hoc ipsum forte animo tenendum, cum tantam musicorum modorum olim apud veteres ad inhibendos animorum impetus aut ad magnam virtutem inflammandos, vim fuisse audiamus, aut si causae reddendae sint, cur antiquarum rerum publicarum legumlatores in instituendis pueris musicae arti tantum tribuerint ****); praeterquam enim quod modorum nume-

*) Terpandrum non modo suis, sed Homeri quoque versibus, νόμον περιτιθέντα ἄδειν ἐν τοῖς ἀγῶσι narrat Plut. de Musica §. 2. Solon suam Elegiam ἐν ἀδῆ διέξηλθε. Plut. Sol. p. 82. C. Pythagoras dicitur μετὰ λύρας ἐμμελέστατα cecinisse versus Homericos ll. ρ, 51 sqq. Porphyr. in Vita Pyth. et Iamblich. c. 15. cf. l. l. ap. Cuper. de consecr. Herm. p. 9. et praef. §. §.

***) Sympos. IX. princ.

****) Ibid. p. 743. Vide inprimis *Athenaeum* XV, p. 620. quae enim de *Rhapsodis* ad illustrandam rem dici possunt, et satis nota sunt, et facili negotio ad has, quas posuimus, rationes reuocari possunt, cf. Heinf. ad Hesiod. Introduct.

*****) Vide v. c. Perizon. ad Aelian. VII, 15.

merorumque concentus tanta ad animos nostros vis est, vt, grauius licet commota et perturbata, mens tamen subsidat et ad mitem aliquem lenemque affectionem componatur; cum carmina, quae canerentur, ethici fere essent argumenti, etiam, si facta clarorum virorum et heroum celebrarentur, ipsis his sententiis carminum ac praeceptis adolescentum animos ad virtutem (σωφροσύνην και καλοκαγαθίαν) accendi inflammarique necesse erat *); quod quanta quamque diuina vi fieri debuerit quis non videt? Tenendum porro illud quoque, quod carmina canebantur in popularium seu tribulium coetibus, inter festas hilaritates, sacris factis, cum litatum esset, inter epulas sacras, in consessu seniorum, qui, multo rerum vsu et ipsa aetate graues ac venerabiles, accinerent pedequae titubante ac cano capite numeros carminis annuerent, siue, quod antiquiore more factum, αοιδὸς praecineret, siue, quod serius in vsu fuit, surgeret ex accumbentibus qui vellet, aut lyra circumferri solita alter post alterum fides pulsaret et virorum clarorum laudes celebraret **). Cogitandum cum his, qui gestus, quippe multo concitatiores, quae vox, qui vultus canentum fuerit. Paullo etiam maior vis ad praecepta altius in animos infingenda ipsi carminum naturae inerat; cum enim,

quod

*) Coepitque hoc iam ad veteres heroes referri inprimis in Chirone. Ita enim ille Achillem erudiit cithara. cf. Horat. Epod. 13, 11. sqq.

***) Odyss. 8, 73. et ibi Clark. Quintil. l. 1. X, 10. Nulla itaque illorum hominum sententia maior voluptas, quam accumbentes auscultare αοιδόν. v. Odyss. I, 6. cf. Certamen Hom. p. 231. Rob.

quod quidem poetices proprium est, ut utilitatem non nisi delectando venetur, carminibus illis, ea, quae utiliter praecipere possent, ad mythos et apologos, aut iucundas certe rerum imagines reuocata oculis ipsis animisque subiicerentur; cum nos, istos mythos legendo, tantam ex iis voluptatem capiamus: eos ne, qui cantari illa carmina in conuentibus hominum aut conuiujs, religiosis imprimis, audirent, mirifice delectatos et ad bonam mentem reuocatos fuisse dubitabimus? Ad innocentiam, verbi causa, ad castitatem et integritatem vitae amplectendam, Hesioidea ista de aurea reliquisque sibi succedentibus aetatibus, inter accumbentes, sacris factis, conuiuio senes iuuenesque decantata, quam potentia fuisse putabimus? aut illa, quae de felicitate populi iusti et miseris iniustae ciuitatis tam viuide praesentantur *)? Sed et illud in iis carminibus praeclarum, quod ad vitam maxime utilia in iis tradebantur, aut monebantur, quibus disciplina domestica, coniugum castitas, liberorum pudor, ciuium concordia, rerum publicarum salus contineretur. Tenue ad speciem est, sed ad omnem ciuitatum fortunam grauissimum, ac forte vnicum, ut ne desidia ignauiaeque quisquam in iis deditus sit; quam diuina vero fabularum suauitate ac grauitate praceptorum Hesiodus ciuibus suis industriam laborisque patientiam commendauerit, videmus. Est autem ea in re propitia aliqua et inuidenda vere veterum poetarum fortuna prae serioribus, quod ea
ma-

*) Hesiod. *Epy.* 226. sqq. cum quibus comparandus insignis locus *Odyss.* XIX, 109. sqq.

maxime morum praecepta occupare potuerunt, quae, vtut vulgaria, tum tamen noua ac praeclara haberentur; quae ipsa ad vitam vsunque quotidianum vtilissima fere sunt, et ad omnium hominum animos pariter vim habent, a doctisque et indoctis memoriae mandantur. Quid? quod multa ab iis grauiter ac magnifice dicuntur, quorum nos, si nostros mores audimus, ne sensum quidem fatis acrem habere possumus, cum ea ad illorum hominum animos vim maximam facile haberent *). Quantum tandem ad animos iusti rectique sensu perfundendos valuisse putabimus, quod ea ipsa, quae de deorum cura et inspectione rerum humanarum, de vindicta et ultione scelerum ad seram quamuis posteritatem pertingente, et sic porro, tradebantur, non nude posita aut ad subtiles et metaphysicas quaestiones deducta, sed ad sententias imaginesque sensui et phantasiae patentes reuocata essent **)! Frustra enim animi sensus et affectus nisi suis armis impugnatur; frustra abstrusarum rerum obscuritate et subtilitate voluntas ac lubrico animi impotentis tentatur. Quum itaque veteres illi poetae veri philosophi, virtutis vitaeque magistri, graues quidem illi, elegantes et suauis, fuerint, quorum doctrina faciles sibi ad hominum animos aditus pararet, tanta eos laude et auctoritate floruisse, *sapientes eos et magistros dictos et in regum aulis*

*) V. c. in illis, quae de ὕβρει, αἰδοῖ, ἠέτασις, hospitii sanctitate, etc. praecipiuntur.

***) Legat hic mihi aliquis Hesiodi locum Εργ. 213 - 273. et aliquamne vim ad impotentem animum habere ea potuerint, ex se ipso quaerat.

aulis morum quasi rectores, puerorum ac reginarum custodes fuisse *), ad mores nostros mirum vel absurdum videri non debet. Sed neque eos a nostra iuuentute, nisi cum magno disciplinae publicae privataeque detrimento, negligi ac contemni posse, in confesso est. Quod si quis enim dixerit, etiam a nostris poetis et tradi posse et vero etiam tradi vtilia et pulchra ad vitam animumque; non sane erimus tam barbari, et a Musis Gratiisque alieni, ut id inficiemur, aut ut a bonis nostris poetis iuuenum studia auocemus. Verum innumera, eaque ad vitam communem spectantia sunt, quae a nostris poetis vix satis bene dici possunt, quia et vita et oratio nimium exulta et polita est, quam ut de rebus tenuibus et vulgaribus cum laude, de plerisque sine fastidio, praecipere possit; praecessere porro antiquiorum studia, qui proprie dixere ea, quae non nisi semel proprie, adeoque feliciter satis, dici poterant; auocata quoque est poesis nostra ab vtilitate ad ingeniosam aliquam voluptatem; delectationem lectorum et ingenii sui applausum propositum sibi habent poetae, cum videant fordere ea quae primo loco ad vtilitatem erant comparata. Vno verbo eo res rediit, ut simplicissima quaeque vitae praecepta, quibus maxime cum omnium ordinum hominibus tum vulgo opus est, in canticis inter religiones et sacra cani solitis quaerenda sint; qua ipsa re summa horum canticorum vtilitas intelligitur. Neque tamen in nostris quoque poetis adiunctae ad delectationem maioris vtilitatis rationem nullam haberi putamus.

*) Notus αἰδοῦς Clytaemnestrae additus in nobili loco Homeri Odyss. Γ, 267.

putabimus. Laudantur a sapientioribus et probantur etiam ex iis, qui ad animum non modo suauitatis, sed et fructus habent plurimum, et pectus siue ad humanitatem et lenitatem molliunt, siue ad aduersas res confirmant, siue pietatis et religionis sensu perfundunt.

Vobis, Carissimi Ciues, felicitas ea vndiqueque cumulata contigit, vt, quaecunque ad ingenium ornandum pectusque pulchrarum rerum sensu imbuendum irrigandumque ex diuinis humanisque disciplinis peti copiae ac praesidia possint, ea praesto sint omnia abunde. Praestantissimis omnis scientiae artisque magistris ornata, egregiis cuiusque doctrinae opibus, facultatibus et instrumentis instructa, legibus tandem temperata est resp. nostra academica bonis et ad vestra consilia salutaribus: ita vt, quicquid otium litterarium ac tranquillitatem fouere et alere, sentiendi de rebus dissentientique libertatem (at quantum, quamque ingenuo viro dignum bonum!) tueri ac defendere possit, curatum sit diligenter ac liberaliter. Inuigilat rebus nostris CVRATOR ILLVSTRISSIMVS is, cuius Nestorea sapientia prouidetur, paterna plane indulgentia ac sollicitudine cumulatur, quicquid ad amplificandam exornandamque Academiam nostram vtilitatem aliquam habere potest. Quanta modo liberalitate bibliotheca nostra locupletatur! quanta munificentia amplius ei et magnificentius domicilium cum maxime paratur! cui et novum praeclarumque ornamentum dudum destinatum est iudicio nobis perhonorifico et liberalitate ad omnem memoriam immortalitatemque consecranda *Io. Friderici*

*derici ab VFFENBACH, Viri Generosissimi, natalibus ac nomine gentilitio, muneribus et honoribus, animi et ingenii virtutibus, aequae illustris, S. Caes. Maj. a Consiliis, loci a tribunitiis vicibus secundi in exercitu Hannouerano insignibus ornati, Exconsulis, Protoscabini ac Senatoris Liberae S. R. I. ciuitatis Francofurtensis. Elegantissimus enim ille mathematicarum et politiorum artium iudex auctorque opes suas non modo librarias, geometricas imprimis, physicas ac technicas etc. sed et insignes iconum, seu manu clarissimorum artificum, seu stilo, descriptarum, librorumque iconographiam illustrantium, copias, egregiumque instrumentorum gnomonicorum mechanicorumque omninoque mathematicis aut physicis theorematibus illustrandis inseruientem apparatus bibliothecae nostrae ita donauit, ut, cum viuere desierit, ad nos ea omnia traditione perueniant *). In tanta itaque et tam inuidenda Vniuersitatis nostrae felicitate, omniumque rerum utilium et iucundarum copia, quis vestrum, Ciues, paullo liberaliore pulchri honestique sensu imbutus, non ad summa quaeque contendat? non exquisitiorem aliquam et accuratiorem studiorum rationem prosequatur? nec satis sibi esse putet, dummodo tralatitiam aliquam et diobolarem doctrinam hinc secum asportet? Relinquamus ista aut a fortuna iniquius depressis aut humilibus illis et in terram pronis ingeniis; vos generosiores generosiore aliquam atque excelsiore rationem sectamini, et parentum vestrorum desideriis ac votis plene satisfacite. Quicquid publice ad utilitates vestras prouideri potuit, prouisum est et prouidebitur. Quumque iam feliciter et cum vestra omnium acclama-*

ma-

matione insignibusque fauentium studiis gesto magistratu abdicaturus se sit is, cuius nomen huic paginae in fronte praescriptum est: succedet in eius locum, cum bonis omnium bonorum omnibus, votis ac voluntatibus, vir ciuilibus scientiae philosophicaeque iurium seu humani generis seu populorum in societates suas coeuntium doctrinae laude florentissimus, quem inter principes politicae disciplinae historiaeque auctores Germania nostra olim memorabit,

GOTTFRID ACHENWALL,

D. Iuris Natur. et Polit. P. P. O. Is itaque quum Magistratum Academicum solita inter sollennia a. d. III. Iulii in templo Academico aditurus sit, vos, illustrissimi Comites, Generosissimi ac Nobilissimi Cives ac Commilitiones, vt celebritatem hanc frequentia vestra ornare vestrique amoris et obseruantiae reuerentiaeque hoc tanquam pignore ad debitum magistratui legibusque obsequium obstringere vos velitis, humanissime rogamus P. P. Kal. Iuliis c1910CCLXIV.

*) *Res euentum habuit a LXX.*

* * * * *

Sunt forte in his nonnulla trita nunc ac vulgaria, alia de quibus copiosius disputare potuissim; hoc alterum ne facerem, consilii ratio, cum summa tantum rerum capita essent attingenda, et paginae angustia vetare potuit, alterum ex isto, quo haec ante XX. annos scribebantur, tempore diiudicandum est. Noua tum illa plerisque atque etiam vana et inania, vt in nouis fit, si inuidientium maleuolentia accesserit, habebantur. Ab his tamen sensibus iudiciisque,

quae monstrata a me sunt potius quam declarata, nisi profectus fueris: de innumeris veterum historiarum mythorumque capitibus, de moribus institutis opinionibus, de priscis poetis epicis dramaticisque recte iudicari nequit. Inprimis autem ad lectionem Homericam melius instituendam melior haec vetustarum aetatum descriptio ac declaratio magnam vim et utilitatem habuisse videri debet.

Quod vero illo maxime tempore ad argumentum hac proluione tractandum me impulerat, erat, quod Montesquieum, summum virum, vt in tot aliis ex antiquitate petitis rebus, quoties earum causas et origines indagare studet, ita in honore musicae arti in vetere Graecia habito, fructuque musicae ad mores et disciplinam publicam priuatamque, tam perperam argutari viderem *), indolis et ingenii antiquitatis plerumque parum gnarum, adeoque pro ingenii acumine ad alia a genio tamen populorum ac temporum aliena deflectentem: quo exemplo tot alii, inducti viri sagacissimi veterum populorum et imperiorum ingenia nobis et instituta procuderunt, quorum, si animum seu veriore seu probabiliore antiquitatis sensu imbutum afferas, ne quidem vmbras ac lineas in ipsis scriptoribus antiquis agnoscas; vtque interdum, cum tradita legas copiose, quorum nulla extat memoria, eueniat illud quod in Marone de stirpibus arborum legimus, vt alia — *infecunda quidem, sed laeta et fortia surgant*, — alia *exuerint siluestrem animum*, dum populos feros ac barbaros artibus ac dolis aularum nostrarum vsos narrant; alio tempore *aliena ex arbo-*

*) *Esprit des Loix* IV, 8.

bore germen includunt acuti illi homines, nec longum tempus, et ingens Exiit ad caelum ramis felicibus arbos Miraturque novas frondes et non sua poma.

Verum vt ad virum summum, Montesquieum, redeam, is miro acumine musicae vtilitatis venditae rationes ab otiosa Graecorum vita, cum armis tantum vacarent, opificia autem et artes sellularias contemptu haberent, repetit. In quo quidem primo qualis vita Graecorum fuerit, quotidie multis variisque occupationibus districta, a viro acutissimo est ignoratum, tum ratio partim aliena, partim parum probabilis allata; tandem verior, nec vna, caussa, ex veteris Graeciae originibus repetenda, praetermissa videri debet. Quibus tamen viri summi in ceteris laudi nihil detractum esse velim, stulte ac feruenter omnia nolim laudari.

Ceterum totum hoc argumentum de vi modorum et numerorum ad animos veterum Graecorum, deque carminum vatunque auctoritate, subtilius temporum discrimen factum desiderat: aliter enim in antiqua feritate, aliter in quocunque humanitatis gradu ac progressu musices carminisque natura et vis ad animos temperata esse debuit. Ad hoc discrimen attentior esse coepi in Recens. litter. Gotting. 1764. p. 937. - 9.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
GOTTFRID ACHENWALL D.
 CVM SENATV
 ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS SACRA
 VICESIMA SEPTIMA
 IN A. D. XVII. SEPT. cIoIoCCLXIV.
 INDICIT.

*Proluduntur nonnulla ad quaestionem de causis fabularum
 seu mythorum veterum physiciis.*

Votorum, quae pro salute publica, omniumque priuata, ante hunc ipsum annum susceperamus, iamiam damnati, Ciues Optimi, quid religiosius aut cum fide nostra, officio et pietate, coniunctius esse potest, quam vt ea rite persoluamus, deoque immortalī gratias reddamus, qui et ea, quae tum precabamur, cumulate praestitit, et, siquidem mens humana tam imbecilla est, vt ne bonorum quidem, quibus indiget, rationem recte subducere possit, tot aliis praeclaris beneficiis rempublicam nostram ornauit et amplificauit, vt, quam vere incredibilis illa benignitas a paterno plane animo proficisci dicatur, temperata hac ad summam sapientiam indulgentia manifestum sit *). Integra tranquil-

*) Secundum illa fere poetae antiqui verba apud Platon. Alcib. II. Ζεῦ βασιλεῦ, τὰ μὲν ἐστὶν καὶ εὐχομέ-

quillitate et securitate, qua sapientum aequae ac rerum publicarum felicitatis summa continetur, fruimur; aurea Pax cum Bona Copia laetique rerum Prouentu his ipsis sollennibus nostris adest; rediit animis, cum Bona Spe, pristinus Vigor, laborumque, unde fructus sibi quisque proprios perpetuosque sperare potest Patientia *); affluimus otio illo dulci et iucundo, sine quo honesta et recta studia florere nequeunt; REGIS nostri AVGVSTISSIMI AC RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI eximiam res nostras amplificandi voluntatem cum his ipsis argumentis, hac bonarum rerum copia, tum multis aliis experimentis venerabundi perspeximus; Quid de CONSILII REGIS SANCTIORIS summa munificentia et liberalitate dicemus? quid de illustrissimi nostri CVRATORIS indefessa cura et incredibili studio, quo res nostras omninoque literas, aeternum Illi nomen debituras, et, cum his ipsis, si verum dicere volumus, quicquid est publicae et ad fera tempora duraturae felicitatis, amplectitur; quippe quae, nisi litterarum lumine collustretur, aut nulla est, aut coeco impetu fertur? Quae Ille et quanta hoc ipso anno decora et ornamenta noua Academiae nostrae conciliauit! quot vetera restituit! Verum, uti ea omnia enumerare, inuidiosum foret, ita et nouum illud felicitatis genus nobis contigit, ut in praedicandis, quae collata sunt publice in nos, beneficiis modesti et laudum parci esse possimus. Quod tamen taceri nequit, oculis autem

M 5

omni-

μένοις καὶ ἀνεύκτοις Ἄμμι δίδου, τὰ δὲ δευὰ καὶ εὐχομένοις ἀπάλεξε.

*) Callim. in Cerer. 138. ὅς ἄροσε, κείνος ἀμασσί.

omnium, nostris vero etiam animis, quotidie ob-
 versatur, Bibliothecae nostrae publicae, quae Eius
 liberalitate ita locupletata erat, vt, quamuis in spa-
 tiosissimis aedibus, anguste tamen habitaret, quam
 ampla et continuata et in dies nouis decoribus splen-
 didiora palatia nunc cum maxime parantur! qualia
 quidem non ita frequenter habitare Musis contingit,
 quas fere in parua et exigua aede, in balneo aut
 furno, vt poeta ait, paupere cultu, frigere vide-
 mus. Qui vero cumulus tantis bonis accedere pote-
 rat, vt tantae nostrae felicitatis Auctorem hos ipsos in-
 tra muros ac parietes receptum veneremur, etiam
 hoc votis nostris concessum fuit. Vidimus Acade-
 miae nostrae Tutelam ac Genium, et oculos nostros
 pauimus adspectu mitis ac benigni et ipsam huma-
 nitatem spirantis vultus; subiit adspicientium animos
 Theocriteum illud de Ptolemaeo: *Benignus, inquit,
 Musarum amans, amabilis, suauissimus* *). Quae gra-
 tus animus iam dudum exprimere vota precesque ge-
 stierat, ea coram, Eoque audiente, fecimus; et,
 cuius beneuolae ac propitiae voluntatis tot fructus
 percipere quotidie consueueramus, eius noua signa
 ac pignora in aditu facili, singulari comitate et be-
 nigno alloquio habuimus. Quarum rerum omnium
 cum apud alios populos perexigua interdum pars ad
 exhilarandas Musas, erigendas litteras et excitanda
 hominum ingenia satis valida sit, si in tanta omnium
 rerum, quibus honesta studia ali fouerique possunt,
 copia animi nostri paullo vehementius laetantur et
 effuse

*) Εὐγνώμων, Φιλόμουσος, ἐρωτικός, εἰς ἄκρον ἀδύς,
 πολλοῖς παλλὰ διδούς, αἰτούμενος οὐκ ἀνανεύων. Id. XIV, 61.

effuse gaudent, vt et in praedicanda felicitate nostra paullo animosiores et copiosiores videri forte possimus, ea quidem res tantum abest vt erubescenda nobis sit, vt placere nobis potius ea in culpa possimus. Si recte a philosopho gaudium res seuera esse dicitur, leuitatis certe aut insolentiae crimen ab ea laetitia abest, quae e grato bonorum, quibus fruimur, sensu profecta est. Quis enim indignetur ac succenseat animo, qui beneficiorum sensu aut memoria paullo sit concitator, aut alienae virtutis et praeclarae laudis eam ad admirationem abreptus, vt et afflari diuinitus quodammodo et ἐνθουσιαστέως videri possit! Cuius recti et laudabilis ardoris altius in animum nostrum insita sunt semina, quam quidem leuiter et in transitu haec attingenti videri forte possit, vt, quo incorruptiora hominum pectora sint, eo fere acrior ille sit ac vehementior. Quae res barbarorum quoque et incultorum hominum exemplis constat, quibus iucundarum et gratarum rerum sensus aequae ac memoria et acrior et diuturnior esse solet. Quid? quod hic ipse magnorum ex alterius virtute perceptorum fructuum sensus ex mortalibus olim deos fecisse dicitur, et recte quidem dicitur, modo non omnem antiquae religionis rationem inde deducere aut, quaecumque antiquitas coluit, numina in regum aut heroum ordinem referre placeat. Idem egregiorum, quae alterius aut sapientia aut virtute parta fuerant, bonorum et commodorum paullo acrior et viuidior sensus prima et poetices et eloquentiae semina in hominum animis excitauit. Raptus enim et percussus magnarum et in publicam vtilitatem ac popularium salutem incolumitatemque gestarum

rum rerum specie et magnitudine animus, et quasi diuino afflatu attonitus, cum ad celebrandas eas et laudibus efferendas, naturae ipsius impulsu et impetu ferretur, quando ad exprimenda sensa, rerumque magnitudinem et grauitatem, (quod, in rudi et recenti sermone, multo magis necesse erat fieri) verba idonea non suppetebant, ad comparationes et similitudines confugit, figuras et allegorias adsciuit, magnifica et splendida oratione omnia exornauit, resque ipsas, quae si a mente composita et sedata considerarentur, nihil adeo insoliti et inauditi haberent, forte etiam tenues essent et obuiaae, in mythos et fabulas mutauit; quae omnia haud dubie ipsam poetices naturam constituunt, ad quam, quum ingenia nostra arte quadam aut via et ratione imbuenda sint, istorum animi tum aliis causis physicis tum ipsa signorum, hoc est sermonis natura, quo sensa animi reddenda erant, ad poeticen informabantur. Iidem mythi et fabulae cum deinceps, quoties repeterentur, audientium et addiscentium animos non minus incenderent et inflammarent, inprimis si numeri et modi et concentus (*ρῦθμος καὶ ἀρμονία καὶ μέλος*) accederent, saltantiumque et choros agentium, hoc est, res narratas gestu exprimentium, concitati motus oculos praefrangerent, accedente etiam mox vetustatis auctoritate et religione; mirari ne debemus, si inter veteres omnis sapientia atque ipsae religiones ac ceremoniae ad fabulas et mythos rediere, horumque tanta inter eos vis et dignitas viguit? quomodo enim mythis non indulgerent ii, qui nullam aliam orationem haberent, quam quae omnia ad imagines rerum sensu perceptas, ad profopopoeias

et

et animandas res inanimes, ad allegorias, similitudines, apologos, ingeniosas fictiones, deduxisset? Quarum rerum ratio, paullo accuratius considerata et perspecta, et cum ipsa doctrina de idearum origine et signorum, quibus illae insigniri possunt ac solent, vi et natura, valde coniuncta est, et haud dubie, cum ad ipsam mythorum interpretationem, tum ad eorum originem et causam declarandam, veram indolem et rationem tenendam, deponendasque vulgares de antiquorum hominum super res divinas humanasque placitis ac doctrinis, de poetices natura certorumque eius generum siue indole siue origine, aut falsas aut suspectas opiniones multum valitura foret. Nec vero ipsa mythorum seu fabularum vis ac natura contemnenda et siue liberalis hominis otio siue philosophi acumine indigna habenda; quandoquidem omnis hominum sapientia ab iis primas origines duxit, et, quanquam, animis ipsa philosophiae subtilitate et dialectices grammaticesque acumine ad subtiliores rationes adductis, nuda nunc veritate merito magis delectamur, antiquarum tamen doctrinarum veterisque sapientiae interpretatio sine rectis *de fabularum vi et natura* notionibus male instituitur; qua eadem cognitione accuratior neque carere possunt ii, qui in intelligentiae nostrae mentisque naturam, vires ac leges, inquirere, eiusque quasi annales, opus haud dubie longe pulcherrimum et vtilissimum, condere instituant. Quoties itaque quaeritur, cur veterum de originibus rerum et populorum narrationes ac disputationes, ipsaque philosophorum siue de rebus naturalibus decreta siue de moribus praecepta, *mythis et fabulis* obvoluta sint; ei quae-

quaestioni ita occurremus, vt et mythos et vsum eorum magnam partem a *caussis physicis* repetendum esse dicamus, *caussas* autem illas quaerendas *partim* in ipsa hominis natura, *partim* in instrumento, quo mens humana fingeretur formareturque, hoc est, in sermonis natura et ratione, *partim* in natura rerum externarum, quae ad illam fingendam maximam vim habebat; Quae quidem paucis et tantum digito nunc a nobis ostendi poterunt, cum iustam disputationem de argumento, quod tam multas res complectitur, pagina haec non capiat.

Quod igitur ad *primum* caussarum genus attinet, a quo mythorum origines et caussas repetendas esse diximus, sunt eae in infantia generis humani, in mentis et ingenii vi nondum ad subtiles cogitationes et contemplationes exercitata positae. In hominibus itaque rudibus et modo a siluestri vita progressis vix cogitatio vllius rei esse potest nisi quae sub sensu cadat; feriuntur autem et impelluntur sensus multo grauius, si animi multarum rerum contemplatione auocati et districti non sint, sed in vnam rem oculis propositam intenti; infigunturque animis altius quae sensu tam viuido in illos descendunt; prodeuntque iterum tanto viuidoribus coloribus obuersantes menti rerum species, quoties memoria aut alia animi vi impulsae iterum eliciuntur. Eae itaque rerum species, vti paucae sunt numero, ita ad animum concitandum et mouendum potentes et efficaces; induunt enim tanquam habitum nouum, mirabilem, stupendum, grandescunt, aulescunt; eadem auribus aliorum infusae et auditu acceptae multo maiores et

et mirabiliores fumunt formas ; verbo conuertuntur visa et audita in mera rerum miracula et portenta : quibus nec explicandis et ad iustam rationem suamque naturam reuocandis nec recte describendis et enarrandis siue animorum intelligentia satis elaborata, siue sermo idoneus suppetit. Rerum itaque causarumque ignoratio omni mythologiae fundum substruere putanda est; quippe ex qua omnis persuasio de rebus praeter sollemnem naturae ordinem progressis, nouaque et insolita ratione natis, viresque obscuras et arcanas nactis, oritur. Ita ad omne *τερατολογίας* et superstitionis genus via patefacta est. Cum autem motus animorum affectusque rudiorum hominum, si semel concitati fuerint, vehementiores sint et ferinae naturae propiores: cum appetitiones rerum tum auersationes maiore impetu animis illabi facile expectes. Vt itaque odia hominum illorum et bella sunt interneciuua, ita admiratio, amor et reuerentia eorum, a quibus vtilia in se profecta meminerunt aut magnas et arduas res gestas viderunt audieruntque, est incredibilis, ad eum fere modum, de quo paullo ante dictum est. Ita heroum ac deorum naturas, quales in fabulis videmus, nasci et constitui necesse fuit.

Non minorem vim ad hominum priorum animos fabulis implicandos habuisse videri debet *sermo*, quo utebantur ad animi sensa explicanda et enuntianda; qui cum esset parum elaboratus et locupletatus, ne his quidem paucis notionibus, quae tum infidebant animis, par erat et satis idoneus. Laborabat itaque mens inueniendis intenta nouis signis, hoc est sonis verbisque, quibus sensa sua exprimeret;

sensa

fenſa autem cum vehementiore, quam quo nunc
vtimur, animorum impulſu et motu, mentibus eſſe
illapſa, paulo ante vidimus. Quamobrem, cum ſer-
monis egeſtas exiguam ſenſus partem redderet, ge-
ſtuum variorum et concitatorum auxilio, vocis in-
tentione, oculorum, vultus, motus, totius corpo-
ris, vt ita dicamus, loquela vti ſolebant: quae qui-
dem res iterum ad audientium animos grauiter im-
pellendos et concitandos magnam vim habere de-
buit: quicquid enim perceptum erat, non vno modo
aurium ſenſu, ſed nec minus oculis in mentem de-
miſſum fuerat. Ex noſtro igitur eloquendi modo ne
quis illa aut cenſeat aut diiudicet, quae de priorum
hominum eloquentia commemorata legimus; com-
paranda potius ſunt ea, quae de populis per ſepten-
trionalem Americam vagantibus paſſim tradita co-
gnoſcere licet. Sermo autem ille, idoneis ac propriis
vocalibus deſtitutus, conuertit ingeniorum vim ad ſub-
ſtituenda concreta abſtractis; conuertuntur cogitata
in facta; quicquid apud animum meditatione conci-
pitur, in rem actam geſtamque mutatum narratur; nec
modo humana vita, ſed rerum animantium quoque,
et rerum adeo inanimatarum, naturae ad actionem
aut loquelam deduſtae, nouis rerum miraculis nar-
randis materiam ſubminiſtrant. Ex his ipſis tan-
quam elementis ac principiis, vbi vita hominum ex-
cultu, ſermo magis expolitus fuerit, proficiſci ſolent
allegoriae, tropi, inprimisque metaphorae, cum
figuris; habent quoque inde ortum ſuum apologi,
fabulae aefopiae, parabolae, et quae alia a rerum ſimi-
litudine ſeu comparatione duſta ſunt.

Tandem magnam vim ad mythorum veterum naturas habuit *externarum rerum* conditio ac species, quae priorum hominum sensibus obuersata est. Incredible est ei, qui animum ad has cogitationes non traduxerit, quam diuersa animorum sint sensa et iudicia iisdem de rebus, sed diuersis temporibus, inter diuersos rerum externarum impulsus constitutis hominibus; multo magis summam esse necesse est discrepantiam sensus iudicique in caeli folique diuersitate. Quam igitur ad rudes illos et sensuum impulsui vnice vacantes hominum animos vim fuisse, et adhuc esse, putabimus in locorum, quae a paucis per familias ac tribus dispersim habitantur, naturis modo tristioribus modo hilarioribus, in siluarum horrore, desertorum solitudine et vastitate, lacuum, ingentium fluminum aut marium prospectu! Caloris frigorisque seu temperatione seu intentione vel laxatione nimia quam diuersis modis et corpora et animi afficiuntur! Addantur his aerumnae et calamitates, quibus vita illa priorum hominum obnoxia fuit; modo amnis, quos nulla humana ars et opera regebat vel coercebat, late vicina loca inundantibus, modo victus inopia et fame, modo pestilentia in corpora grassante; quot quantique terrores, ex tempestatum procellarumque saeuitia, aut ex ignium e terra grauiter concussa exploforum turbinibus! Noua haec rerum miracula, quae interdum admiratione ac stupore, interdum terrore et metu, animos percutiebant, nouas narrationes miras easque fabulosas procuderunt. Ita cum diis Titanum, Gigantum, Typhonis nomina et alia id genus monstra subnata sunt.

Ex his summatim tantum et per rerum capita commemoratis intelligitur, quam vere a nobis dictum sit, *veterum fabularum orgines a causis physicis* inprimis repetendas esse. Redeunt enim ad hominum rerumque naturas ea omnia, quae ad fabularum naturas et argumenta constituenda vim habere diximus. Ad quae tamen vberius pertractanda spatium, quod huic descriptionis generi praescriptum est, cum excludamur, faciamus id, quod rerum ac temporum ratio postulat, ut copiosorem disputationem in aliud tempus differamus, in praesenti vero ad id, unde deflexus erat disputationis cursus, redeamus, et quandoquidem crastinus dies, qui est Academiae nostrae natalis, nobis inter sanctiores et auspiciores est, eam laetitiam, quam cum honestissimum cum pietatis et officii rationibus coniunctissimum dicebamus, in pectora vestra, Ciues optimi, transfundamus, aut potius, cum vestra pietas ac virtus ipsaque eximia indoles animos vestros, uti beneficiorum memores ac gratos, ita ad laetitiae ex felicitate communi sensum non hebetes finxerit, ut generosum hoc de reip. nostrae incrementis gaudium in animis vestris inflammemus et nutriamus. Sed iam ipsorum huius Academiae conditorum sapientia prouisum est, ut huic diei cerimoniae suae, pompae ac sollemnia sint, quibus animi ad laetiores sensum excitentur; et accedent alia, quibus huius diei celebritas amplificabitur. Conferentur scilicet summi in arte salutari honores in Candidatos dignissimos*);

inter

*) *Aug. Gottlieb Richter, Zorliga, Chr. Lud. Alberti, Osteroda, Ern. Lud. Blancard, Cellis, Marc. Chr. Kay Dame, Gluckstadio oriundi.*

inter quae sollennia ab Illustri horum bonorum bra-
beuta *) pro Rege, pro domo Regia, pro Consilio
Regis Sanctiore, pro Curatore nostro, Tutela et
Praesidio rerum nostrarum, pro patriae nostrae et
huius Academiae incolumitate et felicitate, publice
vota suscipientur; quibus ut linguis animisque fa-
vere velitis, Comites Illustrissimi, Generosissimi in-
geniisque ac studiis Nobilissimi Commilitiones, hoc
est, quod humanissime Vos rogamus. P. P. a.
d. XVI. Septembr, MDCCCLXIV.

Inchoata est a me, non vero absoluta, dispu-
tatio *de causis veterum fabularum physicis*; nec satis mi-
rari possum, qui factum sit, quo minus ad eam alio
tempore reuocatus redirem: inprimis autem, *quae
inde sequerentur aut effici possent*, declarandum utique
erat subtilius ac diligentius. Sunt enim e priscorum
hominum institutis et religionibus, ex poetarum et
philosophorum placitis, ex omni vetere litteratura,
innumera, quorum illustrationes ex iis, quae in
commentatione illa posita sunt, peti possunt ac
debent.

Et primo quidem, ut notio naturae diui-
nae e causarum, a quibus profectas esse res necesse
est, contemplatione subnascatur animis, expectari
non potest in rudium hominum animis, qui omnino
de rerum causis nec laborant nec possunt laborare;

N 2

verum

*) *Georg. Gottlieb. Richter*, oratione *de animi medela
habita*.

verum quicquid est antiquae religionis ac philosophiae ex hoc fonte fluxit, ut rerum et opinionum elementa et stamina in mythis, hi autem in causis illis physicis, fundum suum haberent. Omnino igitur quoties de *notionis et opinionis de natura diuina inter ferros seu barbaros populos origine* quaeritur, (nam ea tempora, quibus melior philosophia cum meliore vitae cultu meliusque descripta hominum societate illuxit, prorsus e quaestione circumscribenda sunt) ad eas *causas físicas* est redeundum. Siue enim religiones ad informem stipitem, truncum seu saxum aliudue quod superstitione deuenerata esse dicitur, (nostri homines *Fetichos* appellant) siue ad fidera caelestia aliasque res naturales seu beneficio seu maleficio insignes et conspicuas, symbolice fere expressas, (ut naturae fecunditas, soli fertilitas, per Venerem Cererem et sic porro) siue ad magnos viros eorumue manes erant conuersae: nullae eae religiones esse potuissent, nisi animi hominum rudium illarum rerum sensu tam grauitate percussi, ut mirabiles, caras, sacras, omninoque praeclaras eas haberent: ab effectu igitur causarum obscurarum ad animos, non a causarum contemplatione, proficiscuntur illi sensus. In his tamen duo haec meminerimus, quorum magnum momentum est ad totam hanc disputationem recte constituendam: *primum*, etsi mente et cogitatione haec ad certas rationes et classes reuocari possunt, inter homines tamen rudes et barbaros notiones illas infinitis modis pro singulorum fere hominum ingeniis fuisse variatas et inter se mixtas, superstitiososque ritus et opiniones sequioris aetatis mature a primitiuis discessisse; parentis enim exemplo et

et imitatione filius eosdem ritus obseruabat, ita vt ne cogitaret quidem de cauffis seu de eorum vi ac fenfu; vt tamen, fi res ita ferret, aliis adiectis interdum, aliis immutatis, multa nouaret, non magis idoneo cum iudicio, fed temere et casu; nihil adeo in his poffe expectari, quod fatis confans et perpetuum pluribusque hominibus hominumque aetatibus fine vlla variatione effret commune; multo magis alienum effe ab toto hoc argumento et a fententia noftra, vt philofophicum aliquod, Socraticorum vel Stoicorum, acumen in vita antiqua aut in iis, qui eam adumbrarunt, Homero et aliis antiquioribus, expifcari velimus. Quoties itaque in Homero aliisque philofophemata fupereffe dicimus veterum hominum, de notione et fenfu communi et acumine hominum incultorum aut in incunabulis fapientiae verfantium cogitandum efft. *Alterum efft*: etfi nobis, cum alia vocabula nos deficient, promifcuae licet hac in re voces *religionum, dei, numinis, diuinae naturae*, adhibere, noftrae tamen harum vocum notiones profus funt abiiciendae, quoties de iis fenfibus et iudiciis agitur, quae rudium hominum animis infidere putanda funt. Non enim a mente, ad nullam facile rem, nifi fenfu perceptam aut ei fimilem, concipiendam exercita, vlla cogitatio aut ratio metaphyfica concipi potuit. Hoc idem illud efft, quod omnem difputationem reddit vagam et incertam, quoties quaeritur, quid veteres de deo ac diuina natura fenferint, et quo tandem tempore vera dei notio innotuerit. Turbatur eodem modo veterum philofophorum difputatio de cauffis notionis, quam de natura diuina homines fufcepere; vnde per to-

Ciceronis de Nat. Deor. librum fluctuat disputatio. Nisi itaque ante omnia subtiliter constitueris, quamnam notionem vocibus subiectam esse velis, idem negari et affirmari poterit; aliter enim affirmabimus, veteres dei notionem habuisse nullam, si deus mentem a materia diuersam, aliter si cum materia confusam, aliter si aetherem, si ignem, si naturae obscurum nomen, si elementa naturae sub personarum habitu efficta, aliter si formas nescio quas humana maiores et augustiores, deorum nomen designat. In rudibus populis dei notionem aliquam insidere hominum animis dicere licebit, ex quo naturam ab humana diuersam, quoquo modo praestantiozem, oculorum quidem sensui haud subiectam, nisi corpore assumpto, sensibili tamen specie, seu apud animum seu artis opere fingi solitam habent. Atenim quam late nomen hoc idem deorum passim vsurpatum videmus! Narrantur ab Herodoto Pelasgi habuisse et appellasse τὸς θεούς, (etymologiam ex suae aetatis genio ἀπὸ τοῦ θεῖον interponit ille perperam de suo) quibus signa informia ne nomine quidem insignita erant: quam diuersa notio subiecta esse debuit vocabulo, cum Herodotus illud apponeret, ab ea, quae Pelasgorum animis obuersata erat! Quid? quod, ex quo verior notio innotuit mentis a materia discretæ et omnium rerum effectricis, (quam, ita quidem vt vocibus idoneis certisque rerum argumentis demonstraret, id quod antea factum non erat, primus professus est Anaxagoras), ne sic quidem notio vocis constans, sed pro vnus cuiusque fere hominis ingenio ac iudicio varia ac diuersa fuit et esse debuit: quo factum est, vt ii ipsi philosophi, qui de mente omni-

omnium rerum effectrice cogitabant, τῶν θεῶν tamen nomine vterentur. Verum haec digito monstrasse sufficiat: eo redeundum est, vnde deflexum erat.

In barbarorum itaque hominum animis dicebamus prima omnis religiosi sensus initia et semina ab aliqua miratione proficisci; vt percussus sit animus adspectu, auditu vel tactu rei insolitae, nondum visae, aut vtilitate aliqua vel noxa nondum percepta probatae; potest hoc idem fieri in re ab arte profecta; quae vbi in caritate et honore haberi coepit, is, qui ea potitus est, suspicit eam et veneratur; id quod nostri homines, ad suas notiones referentes, pro cultu religioso habent; si gestum, quem nostra pietas adhibere solet, aemulatur barbari stupor; si prostrato corpore reueretur, si epulas vel dona apponit, si ornat: adorationis cultusque religiosi hoc genus esse putatur; atqui ipsa conditio barbari aliam cogitationem sensumque vix admittit, quam vt rem miratione et caritate prosequatur, vt inuolatam et sacram eam esse velit. Pro accessione habendum est id, quod serius ad morem antiquum accedit, vt notionem obscuram et confusam naturae alicuius humana maioris ac potentioris, subiiciant homines; vt, cum vnam et alteram vtilitatem vel noxam praestet ea res, vti serpens, mox alias quoque vtilitates et noxas ab ea expectent paulloque post se obtinuisse credant; quo exemplo inuitati alii eandem rem, tanquam vtilem, sibi parant; simili exemplo rem arte et manu factam: imitantur eandem alii specie licet informi et ad nostros sensus horribili, eique eundem honorem habent. Repetuntur

tur nunc caussae rerum ab idolo, sed illarum tantum de quibus persuasio inualuit. Ad religiones proprie dictas, quis satis bene haec referat? aut nomine cultus diuini recte designet? Res sacras habere, adorare, ritus imitari, innumeris populis solenne est, qui de diuina natura ne cogitasse quidem videntur; sunt adeo athei, etsi cultum religiosum apud eos agnoscere licet. Adeo ardua est illa contemplatio caussarum, a quibus hoc vniuersum profectum esse dicendum sit. Ita in summa varietate res comparata esse videtur vbiq; fere in iis, quae de adoratione lapidum et stipitum, omninoque *Fetichorum*, seu *Manitu* quos vocant, commemorantur: nisi quod in multis Africae aliarumque terrarum locis accedere debuit imitatio cultus religiosi, quem a Mohammedanis aut ab aliis aduenis suo more praestari viderant. Perperam tamen statuere videntur nostri homines, qui ea oculis suis cognouere, illos barbaros de natura diuina, caeli terraeque potente, ad nostrum morem inter haec cogitare. Accessit quoque apud populos illos alia superstitio, vt iisdem rebus; quas diuinas et sacras appellare licet, abuterentur modo ad rerum futurarum praedictiones, modo ad praestigias magicas; vt adeo passim ab Europaeis pro re diuina habita sint, quae ad *γυντεία* spectarent. Ad hoc genus permulta referenda sunt, quae de religionibus barbarorum, imprimis per Africam, legimus. Suas illi qui eos adiere, opiniones, sua animorum iudicia attulerant; adeoque nil praeter sua deprehendere et agnoscere poterant. Atqui barbari nostrarum notionum similia nec habent, nec habere possunt, nisi summo cum rerum miraculo

id

id factum credere licet. Cum Germani, Caesare nar-
 rante, Solem et Vulcanum et Lunam deorum numero
 haberent: barbarosne illos omnium rerum ignaros
 de symbolis diuinae naturae omninoque de causis
 mundi cogitasse putabimus? Infinitarum rerum co-
 gnitio comparata esse debet, antequam hominum
 stupor ad rerum causas conuertatur. Simili errore
 ludos iocosque, et ea, quae per festorum hilaritatem
 fiunt, plerumque vetere ritu tradita, habere solent
 scriptores pro actu religioso et pro pietatis genere*).

Ab rudiore hoc sensu progressi homines, vbi
 aut sidera aliasque res a natura obiectas aut magno-
 rum virorum animas cultu religioso profequi dicun-
 tur, novos vtique sensus induere putandi sunt; nec
 tamen ii cum nostris religiosis sensibus vilo modo
 comparandi. Contra, id quod humani generis na-
 tura aliter non admittit, manent ex pristino more,
 cui semel adsueueramus, prima elementa et sta-
 mina, quibus pro subtemine inferuntur notiones
 quae accedunt. Cogitatio illa subtilior de diuina na-
 tura permeante omnia et animante in aliorum
 praeterquam philosophiae rerumque contempla-
 tione subactos animos non magis potuit admitti, quam
 nunc a plebe nostra seu pagana seu urbana illa reci-
 pitur; vbi vero insinuauit se, cum vetere eam notione

N 5

con-

*) Innumera sunt huius generis in priscis et recentibus
 religionibus, quae per sacrorum et festorum licentiam
 fiunt, quae ad notionem cultus religiosi vix referri
 possunt: v. c. *αἰσχρολογία* in sacris Cereris. Apollod.
 1, 5, 1. Diod. V, 4. Ad nostros sensus nihil horum
 exigi potest, non magis quam Italorum vel Hispano-
 rum superstitiones.

confusam animos subiisse quis non intelligat? Quid? quod illi quoque, qui philosophicis notionibus imbutos haberent animos, id quod satis testati sunt et factis et verbis, patrium morem et opiniones, quas a puero imbiberant, tam alte animis suis infixas habuere, ut, non metu modo, de quo nunc non agitur, sed consilio quoque, veterem superstitionem haud facile profus abiicere et damnare auderent, sed plerumque vetera nouis, aut noua veteribus accommodare et interpretando antiqua temperare studerent.

Processit itaque omnis priscorum hominum religiosus sensus a miratione, quae, si ad res magna nocendi et efficiendi vi instructas conuersa erat, in metum abire debuit; multo serior est, et hominum iam ad humaniorem cultum erectorum, grata memoria beneficiorum acceptorum; ea autem, quae praeclara habet hic mundus, si sollennia, obuia quotidie et consueta essent, ad barbarorum animos omnino vim habere potuere nullam, nisi iam essent inter eos viri rerum contemplatione exerciti; qui non nisi in nomadum vita aut in populis agrorum fixos terminos habentibus nasci solent. Nam in rebus obuiis et solitis rudis barbarorum mens mirationis causas deprehendere nequit. Quid? quod in saeculis dudum omni philosophiae et religionum luce illustratis non nisi miraculis moneri et excitari potuere homines; cum tamen mentibus doctis et rerum notione imbutis incredibilia rerum miracula quotidiana vita, mundus, rerumque ordo sollennis, vndique obiciat. Etiam sensus ille religiosus, quo primo aliquis adductus instituere certum aliquod cultus genus coepit,

pit, mox inter posteros in morem ac sollennem ritum abire solet, quem plerumque illi ita peragunt, ut de origine et causa ne cogitent quidem. Potuere tamen inter haec erigi mentes ad considerationem caeli et naturae; potuit subnasai notio aliqua causae harum rerum et auctoris; seruata tamen cum his quoque sacra patria. Mihi adeo constare videtur hoc: quoties, qui horum hominum sensus et iudicium de diuina natura fuerit, quaeritur, ex ritibus religiosis eum quidem ubique erui non posse.

Quae modo a me exposita si ita, ut equidem arbitror, se habuere, ut a miratione rerum sensibus occurrentium omnis antiqua religio, quae quidem non diuino aliquo munere seu ministerio humanis ingeniis instillata fuit, profecta esset: expectandum erat, ut, quum eo progredieretur hominum sagacitas, ut res, quae sensibus subiectae non essent, adeoque diuinas quoque naturas, exprimere vellet, ad speciem aliquam, eamque humanam, eas recocaret; utque diuina omnia, deos, eorumque vitam, sedem, facta, curas, ad humanarum rerum exemplum fingeret; mox ut iis iterum assimularet ea, quae magna ac praeclara haberi vellet. Quam ampla fabularum seges ex hoc agro succrescere debuit! Recefferant tamen ab hac ratione et ab hoc more ii populi, qui hieroglyphis vsi sunt; hos enim in formas deorum mirum in modum compositas incidisse, nemo miretur.

Ex natura orationis veterum hominum, per rerum similitudines in animantium formas mutatas, qui-

quibus actio et loquela, sensus et consilium inef-
fet, deuolui solitae, et a magnis animi sensibus in-
flammatoque pectore progressae, cum verba propria
non suppeterent, quibus animi cogitata redderen-
tur, aliam, eamque permagnam, fabularum partem
natam esse, nunc quidem in vulgus notum est.

Neque illud nunc cuiquam mirum habebitur, in-
numera occurrere in fabulis vnius cuiusque populi,
quae ad locorum certas proprietates et naturas, ad
situm et caelum spectare putanda sint. Subesse igitur
et his causas physicas dicendum est, etsi alio
modo. Ita quae de Olympo deorum sede in poeta-
rum fabulis habentur, quae de Baccho, de Musis, de
Gigantibus et alia, nisi in iis locis, vnde prodire,
nasci vix potuissent. Quod porro religionum et ri-
tuum tanta est diuersitas pro diuersis populorum in-
geniis, quod Syrorum et Phoenicum religiones fuere
tristes et atroces, Hellenicae contra festiua hilari-
tate perfusae, quod alii deorum iras, malorum ge-
niorum fraudes, pro fundo constituisse, alii etiam
in cultum publicum daemones malos recepisse ferun-
tur: ea facile repeti possunt ab hominum ingenio et in-
dole, a caeli solique clementia vel asperitate, a cala-
mitatibus quas experti sunt, inprimis a pestilentia et
fame, qui quidem diri casus homines ad sinistra de
diuinae naturae cupiditatibus iudicia, et ad modos
insanos, etiam humano sanguine, numen placandi,
adduxere*). Quae causae si obscuriores sunt, quam
vt

*) Cf. Plutarch Orac. def. p. 421. D. Alia in libello de
superstitione.

vt primo statim obtutu inquirentium animis sese offerant, ignoscendum est, si a daemonum fraudibus repeti eae coepere. Est enim ea mentis humanae imbecillitas, vt, cum in causas rerum inquirere incipit, primo res aequae incognitas et mirificas pro causis subiiciat, vtque de causis physicis non nisi nouissimo loco cogitet.

Accidit autem inter Graecos mira res, vt cum esse coepissent, qui, pingui vtique Minerua, (nam Platicum aliquod acumen nemo desideret) super rerum naturis philosopharentur, cum partim vterentur iis deorum nominibus, quae iam vsu celebrata essent, partim alia adinuenirent, aut etiam ab externis populis allata admitterent, vt iis nominibus nouae superstruerentur religiones, vtque nunc exirent tandem dii modo noui, modo antiqui quidem, sed notione variis modis aucta aut variata. Quo factum est, vt mythologia Graecorum infinitas res diuersi admodum generis comprehenderet, neque adeo ex vno, quod vulgo creditum est, genere repeti possent fabulae. Id quod in nullo alio populo factum est, nec in Graecis fieri potuisset, nisi illi a primis barbariae initiis progressi et ad tantum litterarum fastigium euecti omnium aetatum notiones, iudicia, opinioniones, litteris suis infertas illigatasque retinissent, adeoque stultissima quaeque cum sapientissimis permixta habuissent; etsi id vnicuique populo euenire necesse est, vt ex pristinis moribus et opinionibus vestigia supersint, quae nulla aetas tollere potest. In Graecis vero ideo inprimis hoc euenire debuit, vt, cum rebus mutatis nominum vsus maneret,

ret, idem nomen res ad animi notionem admodum diuerfas declararet. Itaque, vt exemplo pateat, quomodo vnum idemque nomen variarum rerum notiones complectitur, ipsum Iouis nomen, quod ab initio Pelasgicum numen nescio quod, (Fetichum nostri dicerent) sed populare, designare potuit, mox ad aetherem declarandum deductum est; ita vt quoque nouae theogoniae locum faceret; inde poeticus ille ductus inter reliquos deos summus, Ἰουίας, Iupiter; modo Iouis nomen declaravit τὸ θεῖον omnino, modo symbolice varia, vt anni partes declaratae per Iouem puerum et adultum *); tum comparata cum ipso aliorum populorum numina, vt Ammon, Serapis. Nondum memoravi, plures populares fabulas singularum ciuitatum seu tribuum in fabulas Iouis immigraſſe, imprimis Cretenſium. Quam diuerſa ſerior haec mythologia ab illa antiquiore eſſe debuit! Interea communis omnium, publica priuataque, fuit religio, morem patrium, qualiscunque tandem ille eſſet, ſeruare; relictumque philoſophiae, vt de diuina mente, vniuerſi cauſſa, quaereret; vulgo fatiſ habitum, earum ſaltem rerum, quae ad ſe ſuaſque vtilitates ſpectarent, cauſſas ſeu a deo patrio ſeu omnino a diis, notione parum explicita, repetere. Verius igitur ad noſtrum vtique ſenſum dixeris vulgus de deo omnino non cogitaſſe, nec, quia idoneae rerum notiones non ſubeſſent, cogitare potuiſſe.

*) Cf. Ouid. Faſt. III, 437.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 GOTTFRID ACHENWALL D.
 CVM SENATV
 NOVVM PRORECTOREM
 COMMENDAT CIVIBVS
 KAL. IAN. c10ccclxv.

Delibantur nonnulla in vitae humanae initiis a primis Graeciae legumlatoribus ad morum mansuetudinem sapienter instituta.

Cum omnino hominis humanaeque naturae cognoscendae periucundum est studium, tum vero perquam dulce est perquirere, a quibus initiis vita humana ad hunc cultum et ad hanc elegantiam progressa sit; qua saeculorum diuturnitate, temporum varietate, quot opportunitatibus et commoditatibus, quot hominum rerumque copiis, quot denique casibus et euentis opus fuerit, maxime in plagis iniquiori caelo et solo obnoxiiis, vt ad humanitatis et mansuetudinis saltem elementa ab feritate et ignauo stupore vita adduceretur; quam vero illa dissimilis sub caelo clementiore, aut diuini alicuius ingenii sollertia ad mitiorem cultum iam conuersa, fuerit; quantis illa bonis pauca mala redemerit; quantum securitatis, libertatis, innocentiae, simplicitatis, frugalitatis, bonae valetudinis ac mentis

tis attulerit; donec vita haec nimis expolita et ad exquisitam elegantiam elaborata omni curarum generi, luxui, auaritia et malo pudori, pessimae paupertatis pesti, fraudibus his ac sceleribus, doctis iam, incrustatis et splendidis, ne frustra ingeniis nostris asperitas agrestis deterfa videatur, patere coepit. Habet vero haec eadem ortus huius et progressus humanitatis contemplatio vtilitatem ad omne literarum genus, quod cum natura nostra coniunctum est. Nullus certe philosophus de humana natura, idearum, signorumque, quibus illae illigantur, vi et origine, omninoque de animi viribus et facultatibus, propensionibus et affectionibus, probabiliter disputare, aut de moribus vitaeque institutis recte praecipere, aut societatis huius, in quam homines coiere, causas et conditiones perspicere potuit, nisi qui in harum rerum initiis inuestigandis et exquirendis multam et accuratam operam posuisset; quid? quod iis quoque, qui de sanctioribus doctrinis agunt, maximopere videndum est, ne, dum de homine eiusque natura disputant, quod plerumque facere solent, hominem nostris iam siue rectis siue prauis institutis, emendatum dicemus an corruptum? imprudentes cogitatione subiiciant. Quam in rem ingens sane et nunquam fatis pro dignitate praedicandum, ad philosophiae vero studia diuinum plane, beneficium acceptum aetas nostra refert iis, qui susceptorum in extremas terrarum oras itinerum et nauigationum commentarios vulgarunt, et populorum, modo ferina plane et siluestri vita vtentium, modo intra prima humanitatis initia subsistentium, modo eorum conditionem exposuerunt, qui certa quidem iam

~~quidem~~ iam imperii aut ciuitatis forma descripta, quia tamen aut barbaria hominum et ignorantia, aut vnus paucorumue hominum libidine, fraude vel violentia, corrupta ac deprauata erat societatis ciuili constitutio, ad vitam proiecti erant, quae bestiarum ac belluarum conditione miserior et aerumniosior haberi posset. Qua vna re ad verae philosophiae disciplinam plus profectum esse existimamus, quam omni illa opinionum vanitate et disputationum subtilitate, quae superiorum temporum delicias fecit. Intelligere enim, se hominem esse, humanaeque naturae dignitatem esse eam, vt suae felicitatis studium nunquam deponi vel abiici, nunquam eripi ei vel extorqueri possit, coisse homines in societatem non vnus vel paucorum hominum gratia, sed communis vtilitatis causa, nec religiones vllas aut opiniones ad elementa haec omnis iuris conuellenda et labefactanda valere satis posse: haec tenere, ad rerum hominumque fortunas plus refert, quam scire infinita alia, e quibus vulgo salutis nostrae summam ac spem aptam esse volunt. Verum eadem barbarorum ac ferocium populorum notitia non minus vtilitatis habere potest atque intelligendos et enarrandos veteres historiarum scriptores, et poetas, maxime Homerum, qui et obscuritatis habebit plurimum, et multa absurde dicere ac fingere videbitur, nisi animo te ad haec vitae initia, populorumque ab agrestis vitae licentia in iustas ciuitates et imperia paullo ante coactorum mores et instituta, referas. Non enim iam id monebo, totius omnino epici carminis naturam et rationem intra horum fere temporum facta, mores, opiniones contineri; nec facile, si ab heroica

vita discefferis, idoneum satis verae epici carminis naturae argumentum reperiri posse: verum in Homero faltem nemo aut cum fructu aut cum voluptate satis magna otium suum collocabit, qui non priscae istius vitae, temporumque, quae in ipso limine vitae melioris, vitaeque asperioris confiniis, effluxere, sensus, opiniones, moresque induerit sibi que ita obuios et familiares reddiderit, ut in heroum quasi locum succedere possit. Itaque, ut exemplis nonnullis utamur, regia dignitas et ius regium, quod a nostrorum temporum more tantopere abhorret, inter Achivos nullum aliud esse debuit, quam Cacicorum inter Americanos populos esse legimus; quorum omnis auctoritas a sapientia in conciliis populi et a virtute in bellis gerendis proficiscitur. Nulla iis ex tributis et vectigalibus emolumenta, nullae opes nisi quas ipsi sibi pararint. Eorundem praecipua munera (regum γέρα) si locum summum (προεδρίαν) in sacris publicis et communibus populi epulis, tum portionem carniū praecipuam, esse memineris, quem morem non minus inter alios barbaros, ut apud Celtas, servatum accepimus*), non ridebis Agamemnonem regiam dignitatem ex eo inprimis censere, quod sacris factis et epulis instructis primi vocentur reges et carne vinoque sese repleant (v. Iliad. Δ. 34. seqq. et al.). Quid? quot totum bellum Troianum non alio more ac ritu susceptum ac gestum est, quam quo nunc a regulis variorum Indiae populorum foedere

*) Diod. V, 28. vbi alia de Gallis Americanorum moribus simillima legas. Sic et de Hispanis apud Strabonem, de Britannis apud Tacitum.

dere inter se iunctis longinqua aliqua natio bello peti solet. Iisdem moribus Achilleae irae peruicacia, in Hectoris corpore foedando saevitia, Vlyssis vafrities, pugnae Achiuorum et Troianorum cum conuiciis iniatae, virtus corporis robore aut agilitate spectata, haec omnia, inquam, iis moribus plane sunt consentanea, eiusdemque generis infinita alia. Graeciam autem qui primi incoluere, ferarum ritu, cauernis, quarum in Graecia, Strabone et Pausania teste, ingens copia, pro domibus, herbis et glandibus pro victu vsos, Caraibis Brasiliaeue incolis nihil dispares ac dissimiles fuisse satis constat, nisi quod caeli clementia solique indulgentia feritatem et asperitatem morum vitaeque aliquantum temperauit. Sed quod Caraibis et Brasiliam incolentibus non contigit, vt accederent ad eorum fines, qui, initio non ab atrocibus iniuriis, auaritiae sceleribus ac fraudibus aut saltem superstitionum subtilitate et obscuritate factis; sed a vero humanitatis cultu orsi id agerent, vt mitiora suaderent, minus asperam et duram viuendi rationem traderent, commodiorem victum praeberent, pascendi, siluestria poma cum mollioribus et suauioribus permutandi, agri colendi rationem, tum artes mechanicas, vitae humanae vere magistras, docerent, et cum his denique philosophiae ac religionis diuina munera communicarent; (nam reliquis nostris malis ac miseriis facile careant;) haec, inquam, quae istis barbaris non contingere, ea Graecis benigna aliqua fortuna attulit. Adiere eos digni sancto humanitatis nomine homines, partim aduennae, Thraces, Phoeniciue et Aegyptii generis, partim ex popularibus, qui longinquis itineribus susce-

ptis aliorum populorum leges et instituta, litteras et sapientiam cognouerant, vt vagos et dispersos in ciuitates cogerent, leges et iura describerent, religiones consecrarent, regna et imperia, sed circumscripta illa legibus et vtilitate publica, conderent. Quorum immortalium hominum instituta tanto magis interest cognoscere, quod ex iis multa, etsi pleraque nomine tenus, interdum inani ritu, vi adempta, (quod idem in Germanico Romanoque iure factum videmus,) ad ea tempora mansere, cum, ipsis ciuitatum incrementis, artibus litterisque exulta vita, mutata in melius, polita et elaborata esset. Multae vero siue vulgares siue sapientum inter Graecos notiones et opiniones de rerumque naturis iudicia, quae nobis mira videntur, quoniam a nostris diuersa sunt, a prima ista animorum et sententiarum quasi inflexione ad certam rationem efformata sunt. Hinc omnino antiquiore aeuo augustum et venerabile habitum est philosophiae nomen; versa erant studia ad suam cuiusque, tum ad publicam felicitatem; vt is et esset et haberetur philosophus, qui siue legibus siue moribus vitam excoluisset *). Nos spatii, quod nobis adhuc eme-

*) Sic accipiendum, si Athenienses *Φιλοσοφίαν* inuenisse dicuntur ab Isocrate Paneg. 13. quae ab eo hisce laudibus exornatur: ἢ πάντα ταῦτα (inuenta et munera Athenarum) συνεξέωρα καὶ συγκατεσκευάσασε, καὶ πρὸς τε τὰς πράξεις ἡμῶς ἐπαίδευσσε, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐπράϋνε, καὶ τῶν συμφορῶν τὰς τε δι' ἀμαθίαν καὶ τὰς ἐξ ἀνάγκης γιγνομένας διεΐλε, καὶ τὰς μὲν Φιλάξασθαι, τὰς δὲ καλῶς ἀνεγκεῖν ἐδίδαξεν. quatenus vero illa verbis expofita est, λόγοι pro eadem dici solent, iisque eadem res praeclarae contineri, et ad τὸ φρονεῖν καὶ λέγειν referri. Comparandus quoque locus Cic. Tuft. V, 2.

emetiendum superest, memores, in institutis nonnullis et moribus antiquae Graeciae subsistemus, qui cum iam ex puerili institutione fatis forte noti nobis sint, causas tamen eorum, rationes et naturas *) perspicere nequimus, nisi homines feros, truculentos, violentos, ὑβριστὰς καὶ ἀπολάστους, ad mitius vitae genus traducendos apud animum nostrum cogitemus. Et primum quidem *κετείας* religio et supplicum sanctitas quanta antiquissimae Graeciae fuerit, ut a numine in totas ciuitates vindicandum et non nisi solenni expiationum religione eluendum scelus committeret, et detestabilis, ἐναγής, ἀλιτήριος haberetur, qui quantavis iniuria laceffitus supplicem sibi factum vlsceretur, notum est; cuius moris tota ratio ab hominum illa ferocia, vltionis crudelitate et irarum pernicacia, repetenda est. Est enim hoc inter vitae mitioris bona, ut incredibiles illas et faevissimas iras homines deponere consuescant. Itaque prima quoque iudicia vbique de caede fuisse habita legimus, non de rerum rapinis aut de contractibus. Eodem consilio asylorum et refugiorum iura constituta sunt, ut, cum nondum iudicia ad constantem et firmam fatis rationem descripta essent, a violentia et impetu eorum, qui iniuria laceffiti essent, seruatius reus iusta cognitione ius suum experiretur. Sapienter ab iisdem vitae humanae auctoribus constitutum, ut sanguine et caede etiam iusta de causa aut im-

O 3

pru-

Omnino in antiqua vita si sapientia aut prudentia praedicatur, aut philosophia ad eam refertur, a nostris notionibus prorsus discedendum est.

*) Nostri homines hoc appellant *l'esprit*.

prudenter perpetrata contaminari homines scelere, Furiarum taedis ardentibus agitari et perterrerī, ac mente capi, neque a tanta peste liberari ac religione exsolui, nisi certis lustrationum et expiationum cerimoniis operose institutis, posse crederentur. - Quid? illa ne, memoremus, quam recte religio animis iniecta sit, ut huiusmodi sceleris impunitate temere data a tota ciuitate ac populo graues poenas exigi, magnas calamitates, pestem aut famem, immitti, interdum feros nepotes ob maiorum delictum et impietatem plecti putarent? Feras gentes plerasque infidiari hospitibus et aduenis, eosque trucidare, ex nostrorum hominum narratione constat; siue ingenta immanitate efferatae, seu potius hostili olim aliorum incursum exasperatae id faciunt, seu quod hominum animis natura insitum est, ut omnem rem nouam et insolitam horreant, et, ne sibi noceri possit, caueant. Ea res haud dubie mouit antiquos legum latores, ut hospitii ius sanctissimum conderent ac deorum hospitalium numine et inexpiabili religione sancirent. Sepulturae autem religio, honoresque defunctis habiti, inferiae factae, ludi et festi dies in eorum memoriam instituti quantam vim ad rudiores animos habuisse credere fas est, cum pietas erga mortuos ad omne aliud pietatis genus animum temperet! Atque ea quidem morum et rituum instituta quorsum pertinuerint, videtis *); quae tanto maiore forte luce collustrari

*) Mansere ex hac antiquiore philosophia plura ad seriores aetates; veluti, quod, quae iniuste acquirantur, nunquam diu durare possunt v. ap. Stob. Tit. III, p. 36, 21. Tit. XCII, p. 511, 45. Theognis 195. quod terminorum sanctitas et Iupiter Terminus erat; quod

strari possint, si religiones illas antiquas enarrare, mysteriorum arcanas doctrinas ac caerimonias proferre, festorum ac sollennium pompas symbolicas prosequi, aut oraculorum et vatum vim et vtilitatem exponere liceret, vbi in libera ciuitate, ac populi nondum imperio obnoxii concilio, feroces animi inuiti ad publicam vtilitatem adducendi essent. Verbo infinita sunt, quae nobis quidem, si e nostris moribus et institutis aut ex nostrae vitae necessitatibus censemus et aestimamus, barbara, temere accepta, parum fructuosa videri possint, si tamen ad istarum aetatum istorumque hominum vitam referantur, prudentissima et vtilissima habenda esse liquet. Nihil enim ne a sapientissimo quidem homine populis rudibus et ferocibus praescribi ac praecipere potest, nisi quod eorum sensibus, moribus et opinionibus aliqua saltem ex parte accommodatum sit; quae enim nimium abhorrent, ea nec admittentur ab imperitis hominibus, nec intelligentur. Ferendum itaque est, si priscos sapientes multa, quae superstitionibus propiora sunt, aut constituisse aut retinuisse videmus; inprimis in vaticiniis et oraculis, in teletis, lustratio-

O 4

nibus

quod nepotes luere creduntur poenas maiorum; quod hospiti viam non monstrare, grauiter fert *Ἐρμῆς ἐνὸς δῖος*, Theocr. XXV. 4. 5. 6. et id genus alia. Inprimis autem sententiae exinde ductae sunt plurimae grauissimae Theognidis, Solonis aliorumque; ex eodem fonte Euripidis versus pulcherrimi fluxere. Vno verbo: vt in sanctissimae religionis doctrina recte tenenda et perspicienda, et iucundissima et vtilissima res est, non subsistere in eo loco, ad quem illa nunc, diuino beneficio, adducta est, verum ad initia et origines redire; sic in litteris et philosophia ea tempora cognoscere iuuat, quae omne systematum et hypotheson genus anteuertit.

nibus, expiationibus. Nisi forte Mosem quoque accusare volumus, quod non perfectam aliquam reip. formam suis popularibus scripsit.

Et haec quidem ad vera et recta de veterum hominum, legumlatorum imprimis, sapientia informanda iudicia, quae ne temere suscipiantur, ad omnem philosophiam et historiae iurisque notitiam permultum interest, non inutiliter disputata videri debent. Vti enim sapientes illi nequaquam cum nostrorum temporum viris doctis, philosophis et litteratis, comparari ac confundi possunt; non magis quam eorum sapientia cum nostra ex tanta litterarum luce totque aetatum et ingeniorum tanquam spoliis locupletata doctrina: ita tamen illi nec pro stupidis, stolidis et imperitis, aut pro germanis praestigiatoribus et veteratoribus sunt habendi: ne, dum nostras aetates, sacra nostra et religiones, nimis extollere volumus, tempora illa, quibus sanctissimi viri, quos patriarchas appellamus, quibus vates, quibus Moses iisque similes vixere, nimium deprimamus; et ne iniurii simus in optimi maximi numinis paternam in totum genus humanum per omne aeuum voluntatem et indulgentiam, cui nullo tempore subtractum esse voluit id, quod miseriam leuare, conditionem in melius mutare, mentem ad veriora fingere, praesidiaque ad bene recteque viuendum, pro eo, quo constituta erat quaeque gens humanitatis gradu, suppeditare possit: nec enim nos soli sapimus, nec nostrar modo, sed totius generis parens est is, quem adoramus, deus, omnium temporum, omnisque aeternitatis deus parensque. Interea tamen candide et
grato

grato cum sensu agnoscendum est: multo benigniore haud dubie forte aetatem nostram frui, Ciues Carissimi, quae in vitam omni iam cultu instructam, morum et religionis sanctissima disciplina emendatam, litterarum doctrinis artiumque elegantia expolitam incidit. Quae tamen vitae cultura et elegantia ne aut ad meras delicias, voluptates, ludos et oblectamenta, aut ad inane nomen, vanam externam speciem cum morum insolentia vitaeque licentia coniunctam, abeat, cauendum est; ne forte in medio omnis humanitatis cultu, dum politioris vitae nomen isctamus, morum turpitudine, ingeniorum ferocia, belluina intemperantia, sanctissimae religionis officiorumque pietatis et humanitatis contemptu, infra omnes feras gentes positi esse videamur. Sed pollicentur alia omnia ad omnem humanitatem iamdudum formata pectora vestra, ingenia mollia et facilia, generosae indoles, natalium honestas, aliorum etiam splendor, atque ipsa haec animorum ad Musarum sacra addictio artiumque cultura, quae *mores non sinit esse feros*. Habebit igitur, cur paterna vos indulgentia amplectatur is, ad quem nunc a d. II. Ianuarii academici fasces transferentur, Vir summe reuerendus,

PAVLLVS IACOBVS FOERTSCH, D.

in quo cum morum sanctitatem vitaeque grauitatem cum tanta humanitate et comitate coniunctam videatis, in nulla vtique eum re aut legibus et disciplinae publicae aut pietati et caritati ac beneuolentiae, qua erga vos ducitur, defuturum esse existimabitis. Pompeiae itaque, quae in templum academicum ducetur,

adeſte frequentes, o florentiſſima Iuuentus, atque hoc pietatis, reuerentiae gratique animi tam in elapſi ſemeſtris Prorectorem teſtimonium ac confeſſionem, quam in nouum magiſtratum pignus, edite. Quod vt lubenter faciatis, Illuſtriſſimi Comites, Generoſiſſimi, Humaniſſimi Commilitones, rogatos vos amicitiiſſime hac tabula ac monitos eſſe volumus. P. P. iſſis Kal. Ianuar. C1D1CCLXV.

Quanta litterarum noſtrarum incrementa a XX. inde annis facta ſint, vel hoc exemplo declarari poteſt, quod, quae in exordio huius commentationis in votis habueram, vt ea, quae de ortu et progreſſu humanitatis eiſque cauſſis ſummo cum fructu tradi poſſent, ſuos ſcriptores nanciſcerentur, inprimis qui ea, quae de barbaris per orbem terrarum populis a peregrinatoribus memoriae tradita ſunt, ſedulo compararent cum antiquioribus hitoriis, ea ab illo inde tempore a multis viris acutis et grauibus ſubtiliter, docte et copioſe pertractata ſunt. Iacta iam erant ei rei ſemina partim *Monteſquieu* ingenioſa de legum cauſſis diſputatione, partim *Ruſſauii* *) ſophiſtae acutiſſimi, declamatione et controuerſia inde mota; *Heluetii* quoque ſagacitas ſuperſtitioſum in nonnullis metum infregerat, in aliis temeritatem auxerat; vulgatus erat ſub idem, quo iſta ſcripſeram, tempus, *Iſelini* liber bonae frugis plenus, quo humanitatis fata expoſita ſunt; argumento tamen inchoato potius quam abſoluto; *I. Krafftii* libellus praeclarus inter Danos vul-

*) *I. I. Rouſſeau.*

vulgatus altero anno post in notitiam nostratum venit (LXVI.) eodem anno *I. G. Steebii*, simili argumento, sed secundo ab isto loco. Successit *A. Fergusonus* *) *I. Millar* **) *H. Homius* ***) *Gilb. Stuart* ****) nuper *I. Dunbar* *****) Maius latiorisque ambitus opus molitum collegam nostrum coniunctissimum, *Federum*, in disquisitionibus super voluntate humana, bonis votis prosequimur, vt binis voluminibus iam vulgatis tertium et quartum nature succedat.

Vitae priscae, qualis quidem illa ab Homero descripta est, summa capita iam antea *Feithius* exhibuerat in noto de antiquitate Homerica libello; etiam *Blackwalli* habebatur libellus valde utilis *****); sed, cum vterque philosophico acumine et orationis gravitate destitutus esset, nec illa tempora harum litterarum sensum et gustum ferrent, neuter in se hominum doctorum animos oculosque conuerterat; quae felicitas mox contigit libello Roberti *Wood* *****),
per

*) *Essay on the History of the civil Society*, 67.

**) *John Millar Obss. concerning the distinction of Ranks in Society*, 71.

***) (Lord Kaimes) *Sketches of the history of Mankind*, 79.

****) *Gilb. Stuart Vten of Society in Europe*, 78.

*****) *James Dunbar Essays on the history of Mankind in rude and cultivated Ages*, 80. *Add. W. Alexander History of Women*, 80.

*****) *Enquiry into the life and Writings of Homer*, 1735, 2. ed. 36.

*****) *Essay on the original Genius of Homer* 1769.

per se satis ieiuno, si quidem interpretationem Homeri inde petere velis, sed praeclaro ad excitandos magnos in animis sensus, ad inflammandam mentem iis rerum imaginibus et notionibus, quae ex caeli locorumque natura ac fitu comparandae sunt.

De epici carminis natura, adeoque de Homericæ epopœe argumento dicta a me sunt plura ad Virgilium To. II. Disquis. I. (sub a. LXXI.)

Quae vero summam argumenti huius commentationis constituunt, de institutis moribusque veteris Graeciae sapienter constitutis, miretur forte aliquis me summam tantum apposuisse, nec ea doctrina, multorum exemplorum ac locorum commemoratione, instruxisse, quam quidem illa recipiebant. Enimuero ut nec ignorari illa possunt ab iis, qui in hoc litterarum genere hospites non sunt, ita reseruanda ea sunt lectionibus priuatis super Graeca antiquitate, in qua illa sedem suam habent; nec omnino locis veterum oneranda est commentatio nisi in iis, quae aut obscura sunt, aut parum nota, aut quae in controuersiam venire, aut quae, si nude posita sint, non recte percipi posse videntur.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 PAVLLVS IACOBVS
 FOERTSCH D.
 CVM SENATV
 NOVVM PRORECTOREM
 COMMENDAT CIVIBVS
 IN A. D. III. IVL. c1010cclxv.

*De publicis privatae frugalitatis utilitatibus, imprimis ad
 maiorem civium frequentiam
 PROLVSIO PRIOR.*

Non quidem ii sumus, qui antiquis temporibus terrarum orbem frequentius cultum et habitatum fuisse, quam nostris, et maiorem hominum numerum, si capita censeantur, ante ea saecula floruisse contendamus, quae rerum conuersionem, cui nostrorum imperiorum ac regnorum origines debemus, antecesserunt; quae quidem quaestio, post *Voffium* et *Wallacium* ab acutissimo *Humio* *) agitata, nisi ad certas aetates, terras et imperia reuocetur, vniuersae quidem recte tractari nequit; sed in veterum tamen populorum historiis cognoscendis, incredibilia
 non-

*) If. Voffius *Var. Obs. cap. I. sqq.* (*Wallace Diss. on the Numbers of mankind in ancient and modern Times*)
Hume (political Discourses Nro. X.)

nonnullorum incrementa et in angustiis finibus malignoque solo hominum abundantiam mirari satis non possumus. Namque magnam Europae partem, Africam fere vniuersam, vastae nunc solitudinis speciem habere non tam mirandum, quam humanitatis vicem esse dolendam existimamus; et Hispaniam, Italiam, Siciliam, ipsamque Galliam quibus de caussis viris exhaustam languere videamus, dicere in promptu est; sed esse terras, quae olim non modo maiore, verum etiam ea frequentia floruerint, quae, ad communes rationes spectata, intra tam exiguos fines vix contineri, ali et sustentari potuit, hoc est, quod commouere facile possit animos. Et de Palaestina quidem et Aegypto nota res est. Graecia autem proprie ita dicta cum Peloponneso vix quartam M. Britanniae partem agrorum spatiis exaequat; solum eius tenue et exile; quot tamen ciuitates, quot hominum millia ea terra aluit! quae res in Peloponnesiaco maxime bello apparuit. Ipsa vero Attica, quae, haud multum abest, quin cum tertia regni Borussiae aut Saxoniarum, quae quidem Electori parent, terrarum parte comparari possit, terra falebrosa, saltuosa et anfractu littorum flexuoso arctata, quot classes, quot exercitus in bellum misit*)! Ex Ioniae, Doridis Aeolidisque angusto littorum ambitu, quot coloniae egressae nouas sibi per omnia interni maris littora sedes quaesiuerunt! Italia vero per ea tempora, in quibus nondum seruebat Romae,

(nam

*) Nolumus enim, cum res per se liqueat, impeditis Wallacii p. 54. 284. et Humii p. 220. sqq. rationibus vti.

(nam non nisi ipsa demum seruitute, vt solet, exoleuit fortissimarum gentium robur,) vt continua per CCCC. annos bella cum Romanis gerere possiet, quam referta hominibus esse debuit! quae ipsa res *Liuio* *) miraculo fuit, vnde toties victis Volscis et Aequis suffecerint milites. Multo tamen magis Magna Graecia, in extremis Italiae oris, miraculo tenere animos potuit, quae intra non magnos fines quot et quantas, quam opulentas et frequentes, vrbes habuit! Croton a Sybari sex fere milliaria Germanica aberat; haec tamen CCC. millia virorum contra Crotoniatas eduxit, qui C. millibus suos fines tuebantur. Habet haec narratio, quod in dubitationem vocare possis; sed Sybari XXV. vrbes parebant, ipsaque vrbs duo fere milliaria aedificiis occuparat **). Intra decem a Sybari milliaria Heraclea, nobilis vrbs, et hinc quarto milliari Metapontum; sexto inde Tarentum situm erat, quae opulentissima ciuitas et ipsa cum classe tum XXX M. peditum et III M. equitum exercitum aluit; deinceps vero Iapygum decem fere milliarium oram tredecim magnae vrbes colebant ***). Iam Roma quantum virorum copiam habuerit ****), vt intelligatur, hoc vnum memorasse satis fit, quod, Romana ditione per quatuor saecula vix ad duo milliaria prolata, ad CC. tamen millia, ciuium, qui arma ferre

*) Liv. VI, 12.

***) Strabo lib. VI. p. 403. Diodor. XII. c. 9.

****) V. Strabo VI. p. 429. sqq. 425. cf. Mazoch. in Tab. Heracl. T. I. prodr. 6. p. 46. sqq.

*****) de hoc multis Wallace I. I.

ferre possent, capita censa sunt. Nam iis temporibus, cum rerum caput esset, ingenti hominum vi Romam abundasse, in eo nihil est, quod mireris. Omnes enim vrbes, quae magnorum imperiorum sedes sunt, magna hominum affluentia celebrari necesse est. Sed ista hominum multitudo ac turba cum sibi ipsi grauis et infesta est, tum omnibus longinquiribus terris exitiosa; vt enim coarctata et compacta in vnum locum corpora facilius putrescunt, et magnae hominum frequentiae ipso spiritu aer inficitur, sic magni coetus concitatore et latiore vitiorum contagio contaminari solent; nec magis herbae nimis spissa vbertate sibi officiant, quam hominum corpora in eandem glebam depacta. Sed et, dum collecto circa pectora sanguine rumpuntur praecordia, reliqui corporis artus siccitate exarescunt. Quanto salubrior illa hominum frequentia, quae aequabili aliqua ratione per crebra oppida et vicos dispersa et feliciore et vtiliore hominum prouentu exuberat! Atque hoc si quid aliud, fidem impetrare videtur narrationi de Aegypti pristina *εὐανδρία*, cum *Diodorus* in populi quondam censu septuagies centena millia *) numerata fuisse, nec suo tempore infra tricies centena millia censerit dicat **). Namque eorum calculos non admittemus, qui ex iis, quae de Sesostris aequalibus narrantur, trecenties vices centena millia (XXXII. Milliones) conficiunt. Idem *Diodorus* antiquis tem-

pori-

*) VII. Milliones ad nostros calculos. Cum *Diodoro* convenit *Ioseph.* B. I. II, 16. *Vespasiani* tempore incolarum septuagies centena quinquagena millia fuisse.

***) L. c. 31. etiam *Euseb.* et *Lettre à la fin du Voyage du Sr. Lucas en 1714. P. II. p. 289.*

poribus vicos in Aegypto memorabiles et vrbes ultra XVIII M. fuisse e sacris commentariis prodit; Amasidis autem aetate, sub Cyri tempora, ad XX M. vrbibus frequentatam Aegyptum, *Herodotus* tradit*). Ptolemaei Lagi tempore plures quam XXX M. in recensu scriptas, eundemque vrbium numerum ad sua tempora mansisse, ita narrat *Diodorus* **), vt fidem facere possit; *Theocritus* vero ***) Ptolémaeo Philadelpho XXXIII M. trecentas triginta nouem vrbes paruiffe affirmat; quo tamen numero victoriarum praemia, Phoenices, Coelesyriae, Arabiae, Libyae etc. vrbes comprehensas esse ipse subiicit. Sed his subductis, et re ad antiquum numerum reuocata, est forte quod, cum nostris terris comparatione facta, incredibile videri possit. Sed primum, vrbium nomine etiam vicos omnis generis comprehendi vidimus; deinde Aegyptus continuis Nili diuerticulis et fossis distincta, quacunque editioris quicquam foli eminebat, vicatim habitabat; qualis huius regionis facies nostra etiam aetate esse fertur, vt per CC. leucarum iter ****) continui se inuicem vici excipiant; *****) tum in tanta caeli clementia, cum frigoris vis nullis ignibus frangenda sit, filuis ac saltibus
aut

*) Lib. II, c. 177. ex eo Plin. V, 11.

**) Lib. I, c. 31. vbi *τριμυρσους* adstruit quoque d' *Origny* T. I. p. 124. 199.

***) 33, 339. vrbes. *Theocr.* *Idyll.* XVII, 82. in laudem Philadelphi scripto eique tradito: vt dubitationi locus non sit. cf. d' *Origny Egypte ancienne* p. 189.

****) Maillet (*Descript. de l'Egypte* p. 22. et 4°. Sinarum eandem faciem esse, satis notum est.

*****) h. e. 21. dierum iter. (Apud *Abulfedam* XXV. dierum iter ab *Affleuan* ad *Fostat* est.)

aut nihil aut parum soli relinquendum est; cum in nostris terris modo sexta, modo quarta agrorum pars necessario nemoribus confita esse debeat. Adde agrum in horti morem cultum, vbertatem soli summam, etiam arte partam, Nili aquis quaquauerfus admissis et ductis; non itaque de femente ac messe ad nostrum morem facta cogitare licet. Praeterea ingens fuit copia olerum et leguminum, plantarum palustrium et radicum esculentarum, ita vt solum Aegyptium etiam ea sui parte prodesset frequentiae habitantium, qua nullum frumentum metebatur. Saxonicas terras, quanquam eas multis in locis aut incultas aut maligne cultas iacere satis constat, inter reliquas tamen Germaniae prouincias cum eximia cultione niteant, vltra CCXX. vrbibus et ad quinquies mille vicis frequentari aiunt; atqui eae non nisi duodecimam milliarium quadratorum, quae Aegypto continentur, partem spatii suis patent*); vt, hanc proportionem si sequare, non modo non insigniter, sed ne satis quidem culta videri possit Aegyptus. Sed mirabilis illa incolarum non modo Aegypti, verum aliarum quoque terrarum antiquis temporibus abundantia non leui fama fertur; et potest illa tanto maiorem admirationem mouere, si, quantopere profcis illis saeculis omnia ea defuerint, quibus nostra aetate magnus hominum numerus ali solet, cogite-

*) (Saxonicarum terrarum superficies ad 730. milliaria germanica quadrata asurgere fertur. Si Templeman rationes valerent, ex quibus Aegypto tribuitur superficies $8793\frac{3}{4}$ milliarium: vere ista a me dicta haberi possent. Verum isti calculo vix satis fidem habere licet. Exploratum tamen hoc est, quantouis maiorem et latius fuisse Aegyptum. v. inf.)

temus: defuere enim tot opificiorum et artium inuenta, quibus vtimur. Sed luxuriantis hominum prouentus caussae cum multae aliae afferri soleant, satis enim subtiliter et acute omnia haec a praestantissimis viris, *Montesquieuo*, *Heluetio*, *Humio*, et omnis humanitatis grauissimo illo auctore, *Mirabauio*, nam *Sufsmilchium* nominasse sufficit, perpolita sunt; vna tamen caussa est, qua tantum non summa rei contineri videtur, quod maior inter veteres illos populos, quorum frequentia celebratur, frugalitas victusque simplicitas et εὐτελεια viguit, quodque etiam tum, cum luxu diffluerent, minus pernicioso luxus genere corrumpebantur; quo ipso efficiebatur hoc, vt cum cibo modico et tenui contenti essent, eadem terra plures alere possent, connubiaque adeo frequentia iungerentur pluresque tollerentur liberi; quorum corpora, non minus quam parentum, cum ex nutritione et continentia essent valida ac vigentia, operique adeo faciendo idonea; rerum prouentus ex talium manuum opera iterum erat tanto maior et locupletior, adeoque ad plures alios alendos satis copiosus. Quae disputatio, cum praesentis scriptionis fines excedat, seponenda illa quidem nunc a nobis est, ab ipsis tamen academicis rationibus non plane aliena videri debet. Quamuis enim bonarum et vtilium rerum copia affluat academia, si frugalitas in nulla laude sit, non facile florere eius res nec magna ciuium frequentia accrescere possunt. Luxuria diffluere, molliter ac delicate viuere, non magis bonae menti infestum, quam ingenii vigori inimicum est. Musarum contubernium sancte, continenter, seuerè, sobrie est obseruandum. In qua

vero ciuitate nisi magnis impensis, magnoque peregrinarum mercium ac cupediarum apparatu, iucunde viui non potest, ad hanc ne non magni adeuntium et commeantium concursus fiant, valde verendum est. Recte itaque et sapienter huic omnis virtutis ac sapientiae fundamento bonis legibus, moribus et institutis prouisum est; prouidebitur etiam nunc ab eo, ad quem magistratus academicus defertur, Viro Illustri et Iurium consultissimo,

CHRIST. FRID. GE. MEISTERO, D.

Dabitur hoc beneuolenti eius et paterno plane erga vos animo, cum ipsi vnice cordi sit, quam plurimos vestrum et quam maxime possit, iuuare et ornare, vt quam maximos caritatis suae fructus ferat, et quam minimum ex legum seueritate ac necessitate dolorem ac molestiam percipiat. Tradentur ei insignia honoris summi in Academia nostra die III. Iulii hora locoque solito; quibus caerimoniis vt vos Iuuentutis Principes, Comites Illustrissimi, vosque Generosissimi Nobilissimi-que Commilitones, et quotquot sacris nostris fauetis, frequentes adesse velitis, humanissime rogamus. P. P. ipsis Kal. Iuliis MDCCCLXV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

PRORECTOR

CHRISTOPH. FRIDRIC. GEORG.
MEISTER D.

CVM SENATV

ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS SACRA
VICESIMA OCTAVA

IN A. D. XVII. SEPT. MDCCCLXV.

INDICIT.

*De publicis privatae frugalitatis utilitatibus ad maiorem
civium frequentiam.*

PROLVSIO ALTERA.

Tanto maiorem omnino in aliqua ciuitate et imperio frequentiam hominum esse, quo maior hominum numerus facile ali possit; id quidem, Cives Optimi, cum per se est euentissimum, tum a viris sapientissimis, imprimis a *Mirabauio*, grauissimo humanitatis vindice, satis est demonstratum. Est enim hoc illud, quod ad matrimonia iungenda et liberos suscipiendos inuitet ciues, qui neque in incertam spem, neque ad certam miseriam, connubiorum foedera inire neque tollere amant liberos, quibus mox siue inedia pereundum siue inter miseras, aerumnas et duros labores, anima agenda

fit). Raro autem, sub aequiore faltem caelo, physicae rationes, quamquam earum magnam vim esse lubenter fatemur, maiora alicuius populi incrementa intercipiunt; latent fere morbi semina partim in reip. descriptione, partim in disciplinae publicae aut incuria aut inconstantia. Sed dum de hominum opinionibus fatis sollicita sunt imperia, et strenuam interdum hac in re *exsercent inertiam*; mores interea vitamque priuatam ac publicam, et, quo vno omnis hominum emendandorum ratio continetur, puerorum h. e. futuri populi institutionem, (multo maius, grauius ac splendidius, quam aliud vllum regionum iurium**), quae imperiorum maiestas in priuatorum fortunas vindicare sibi potest) arbitrio ac lubrici ciuium aut fortunae ludibriis rerumque fortuitarum conuersionibus relinquunt. Iam eae res, quibus aluntur homines. ita comparatae sunt, vt partim necessitatibus hominum satisfaciant, partim afferant iucunditatem, partim ad luxum pertineant. Illis natura humana aut non, aut aegre, his recte caret. Illis vitae fomes alitur et inflammatur, his opprimuntur, restringuntur. Illis corpora animique maius robur, maiorem vigorem consequuntur, his debilitantur, franguntur. Cum autem eae res variis modis et artibus parentur et a variis materiis petantur, omnium

*) Οι μὲν γὰρ πένητες οὐ τρέφουσι τέκνα, φοβούμενοι, μὴ χειρόν, ἢ προσήκει, τραφέντα, δουλοπρεπή καὶ ἀπαίδευτα καὶ τῶν καλῶν πάντων ἐνδεᾶ γένηται· τὴν γὰρ πένταν ἔσχατον ἠγούμενοι κακόν, οὐχ ὑπαμένουσι μεταδοῦναι τέκνοις, ὥσπερ τινὸς χαλεποῦ καὶ μεγάλου νοσήματος. Plut. de amore prolis. Sub f. p. 497.

**) *Regalia* nostri homines vocant.

omnium tamen prouentus aut e terra est, aut, vnde esse possit, e terra habet. Vt earum vero rerum, quibus vitae humanae necessitates et iucunditates continentur, satis magna et hominum siue natorum siue nasciturorum numero par et suffectura copia et abundantia adsit, duabus potissimum rationibus effici potest, partim, si maiori earum rerum affluentiae et vbertati studeamus, partim si earum vsum prudenter temperemus. Iam prior ratio, ad intelligendum quidem, perquam facilis est et expedita. Non enim, idquod magno nostro bono fit, hac in re is error obuersari prudentum animis potest, quo, cum de imperiorum potentia siue comparanda siue tuenda agitur, praestringi fere illorum oculos videmus, vt non eo potentiores existiment se, quo maius ipsi robur in se habeant; quod hominum rerumque maiore affluentia et prouinciarum, quas iam tenent, meliore cultu, facile et sine bellis assequi possent, aut quo sapientius ipsi sibi consulant suisque vtilitatibus et opportunitatibus quam callidissime vtantur; sed eo validiores aliisque metuendos se fore putent, quo inertior aut infirmior et fractior vicinus quisque sit populus et quo minus alii, quid e re sua sit, intelligant; non, inquam, in hominum illorum sollertiam cadere simile quid hac in re potest, vt suum populum tanto maiorem necessitatum et vtilitatum copiam habere putent, quanto maior alterius inopia sit. Sed consensus omnium summus in eo est, vt rerum, quibus vita sustentatur, tanto maiorem satietatem fore putent, quo maior partim terrae cultus sit pluriumque rerum ac generum, quae ex agris non modo victui et cultui, sed arti et indu-

friae hominum suppeditentur, prouentus, partim quo maior siue naturae ac fortunae beneficio siue artis et ingenii aut industriae humanae ope earum rerum affluentia fit, quarum permutatione et exportatione ea, quae terra nostra non fert, ab aliis arcessi possint. Opificia itaque, artes ac mercatus non magis sunt supplementa agriculturae, quam incrementa; cum mutuae plane harum rerum utilitates, mutua damna, sint. Nullum tamen horum generum sine hominum, bonorum quidem et utilium, (bene enim Graeci bonos ciues *χρησιμους* appellant; ut autem utiles sint, disciplina publica priuataque, hoc est educatione, efficitur,) iusta frequentia recte fieri potest. Redit itaque semper oratio ad incolentium frequentiam.

Enimuero summa rerum utilium in aliquo populo abundantia, siue imperantium prouidentia, siue, ut fere fit, fortuito aliquo rerum variarum consensu, parata esto: nisi tamen populus ille suis bonis contentus inter maximas opes victu et cultu ex suarum terrarum prouentu parato utatur, nihilque peregrinae mercis admittat; quod tamen nusquam factum videmus, nec fieri posse putamus; sed si domesticis opibus peregrinae copiae redimuntur, ea ipsa copia, quam dicimus, breui tempore inopiam necessario adducet; nisi cultus soli et industriae prouentus fructusque multiplicetur mirifice. Nam plerumque, quo plura ab aliquo populo exportantur et permittantur, eo magis rerum utilium copia minuatur necesse est. Importantur enim in tali populo fere ea, quae mera luxus instrumenta, fomenta et incitamenta habenda sunt,

sunt, raro res vtilis aut necessariae, quarum inopia talis terra, vtpote in tanta incolarum frequentia, laborare vix possit; Huius tamen generis sunt ipsae illae res, quae exportantur et cum minus vtilibus, atque etiam noxiis, quae aduehuntur, permutantur; Itaque in felicissimo quamuis prouentu abundantiam earum decrescere sensim, exhauriri et exinaniri consentaneum est. Quo magis porro, necessariarum rerum vsu non contenti, iucunda et splendida et magnifica expetimus, eo maior prouentuum ex agris et omnino pecuniae nostrae pars parandis iis erit impendenda, cum antea ea, quae ad victum cultumque pertinebant, multo minore fructuum seu reddituum annuorum parte seu continerentur seu pararentur. Igitur eo sensim adducetur res, vt in privata cuiusque fortuna tanto maior fiat factura, quanto maius lucrum; eo lucentior expensarum summa, quo vberiores sint ex agris pecuniae fructus. Quae mali contagio cum per omnes mox ordines manet, et ab infimo quoque maiores in victum cultumque sumtus aut fiant aut faciendi sint: grauioribus inde operarum mercedes exigentur, annona calefiet, rerum venalium pretia accrescent. Interea pretia fundorum decrescent, et prouentus eorum annui singulis annis minuentur. Cum enim colonorum et agricolarum numerus iam antea minor esse coepisset quam pro affluentia hominum, qui partim nihil operae et vtilitatis in remp. conferunt, partim ex publico luxu victum opesque sibi quaerunt, nunc, cum nulla amplius annonae vilitas, nulla vitae cultusque facilitas sit, qua vna florere agricultura potest, et sine qua ager vtiliter coli nequit, multo maiorem

in agris solitudinem fieri necesse est. Interea, cum minore operis, quod faciunt, fructu et vtilitate, maiora fere ab iis exiguntur tributa, vt publicis priuatisque dominis ad ingentes sumtus tolerandos suppetat; ipsa miseria ordinem proborum et honestorum virorum in contemptum adducit, summaque eorum calamitas lautioribus ludibrio esse solet. Vt vero agricolarum, sic vtilium artificum et opificum frequentia non minus diffluit, cum ex vtilibus artibus lucrum paruum aut nullum proueniat, rerum vtilium nullus sit honos, omnium animis ad luxum et splendorem vitae conuersis. Hinc matrimoniorum difficultates, mox detrectationes, eaeque ipsae cum minore eorum, quae contrahuntur, sanctitate; liberorum vero, quos liberaliter alere nequeas, suscipiendorum auersationes; cui enim liberos tollere lubeat, si non expediat nec parentibus nec liberis? Quo ipso eadem illa mala, vnde haec orta erant, vires sumunt latiusque manant; vulgatur tandem miseria et solitudo et per omnes ordines grassatur. Itaque necessaria plane haec rerump. est *περιπετεια* et in orbem quasi circumactio, vt ad id redeant, si seruari volunt, quod ab initio sequi debebant, vt frugalitatem, paupertatem et modicum rerum vsum amplectantur. Peruenimus igitur ad alterum illud, de quo ab initio disputare susceperamus, et quae altera erat ratio, qua rerum ad vitae humanae sustentationem vtilium affluentiae prouideri, vtque frequentia incolarum magna esset, effici dicebamus, vbi, temperato ac parco vtilium et iucundarum rerum vfu, copia earum tanto maior et pareretur et seruetur.

Ethuius quidem rei declarandae non valde impedita ratio esse nobis videtur. Quod enim interdum videmus fieri, vt tanta fit alicuius hominis ingluuies, vt per vnum diem intra rapacissimum ventrem recondat id, quod aliis in tres pluresue dies fatis fuisset, idem in lautiorum hominum coenis fieri necesse est, vt tanto altilium, volatilium, siluestrium, factorum, pomorum, bellariorum, vinorum apparatu mensa oneretur, quo plures familiae in vnum mensem ali potuissent. Tantundem itaque ei, quod reliquis ad victum cultumque suppetere debebat, detrahatur; vt adeo his aut eo tenuiore victu et parciori vtendum aut plane carendum sit. Nullus itaque in aliqua ciuitate, si recte rem aestimes, prodigus ac luxuriosus homo esse potest, quin id ad maiorem tenuiorum egestatem pertineat. Vt enim ille delicate ac molliter viuere possit, centum aliis misere et calamitose est viuendum. Quid? quod nemo nostrum ne laute quidem viuere potest, nisi sint alii, qui de fructibus et emolumentis operarum suarum, siue in agro siue in frugibus arte aliqua ad vitae vsum tractandis et elaborandis, tantundem, tanquam demensum sibi detractum, nostris vsibus concedant, seu pensione illud seu vectigali seu tributo alioque nomine persolutum. Quae res multo maiorem habet euidenciam, si singula ad pretia sua reuoces, et calculis vtaris. Iis enim impensis interdum lautioris hominis, vnus quidem ex his, *quibus in solo viuendi caussa palato est*, coena paratur, quibus non modo tota aliqua domus, sed pagus, interdum oppidum aliquod, per mensem, per annum ali possit, et minore saepe alitur; id quod ad totum populum
 nil

nil attinere ne putemus. Vt enim huic homini tantum suppetat, quantum in vnam coenam impensae faciendum sit, certae populi parti tantum laboris, nullo ad se redeunte fructu, tolerandum est, quo pretium istud mensae efficiatur, Vicus verbi caussa pagusque aliquis fatis numerosus opus facit, cuius fructum alter ille, vt vna coena effundat, percipit. At illis, qui laborem tolerant, quanta tandem fructuum pars relinquitur, vnde cum liberis, coniuge ac grandaeuo parente viuant! si modo viuere est, aut in stupore aut in solo miseriae sensu aegram animam trahere. Quae adhuc dicta sunt, ad victum tantummodo pertinent; quae tamen minor impensa est, quam quae in vestitum vitaeque cultum, domum, hortos, utensilia, vasa, reliqua, fit. Quotacunque ex iis pars aequiparari tandem potest ei summae, quae a paupere colono tugurio suo cultuique impenditur? aut quot millia ex his colligenda sunt in vnam summam, ad efficiendum eum sumtum, quem locuples vnus facere solet? et ille tamen; quod tanto grauius est, cum tantum absumat eius, quod paratum est, nihil ipse siue operae siue curae ac consilii ad communem vtilitatem affert.

Sed iam fingamus, fingendum enim hic est, quod vix vt fiat, sperari potest, illum ipsum profuse sumtuosum, siue sapientiae grauitate siue doctrinae christianae sanctitate siue disciplinae publicae, qualem in multis rebus publicis viguisse nouimus, auctoritate adductum, vitae simplicitatem amplecti et paruo contentum, quod natura postulat, id ventri ac cupiditatibus dare; iam in communi fundo, seu massa,
tan-

tantum esculentarum omninoque ad victum cultumque facientium rerum et pecuniae manebit, quantum antea profuse consumebatur; nec tanta prouentus copia permutanda erit luxus blandimentis ab externo artifice petendis. Hoc ad melius habendos, vestiendos, tuendos reliquos omnes nonne satis erit? Sic ne putabimus numerosam hominum sobolem defore? At agrorum quam diligens nunc cultus erit, quam felix prouentus? quanta igitur frugum vberitas, ad plures alendos? quanta ad opifices, artifices et variarum rerum operas nutriendas? quantus hinc hominum ardor? quanta mercaturae studia? Itaque moderatiore hoc in commune usu rerum utilium et iucundarum effectum videtur id, quod initio positum erat, ut maior hominum numerus ali possit.

Multis quidem modis exemplisque ea res confirmari potest, sed utamur vno, quo ad moderatiorem, communiorem, et ad plures pertinentem luxus naturam res reuocetur. Sint mille ciues, quibus mille cuique thaleri in annum ex fructibus conficiantur; at sint decies mille alii, quibus vix quinquaginta thaleris tuenda vita sit. Si numerosa soboles contigerit, his fame inopiaque enectis parum numerosa succedet aetas proxima. At iidem centum thaleros annui fructus ex opere habeant; iam valebunt, vigebunt, iam liberos, *ditis examen domus, circum residentes Lares possitos*, videbunt. Ex eo itaque ipso, quo mille illi vivebant, si aequali omnes censu et communi frugalitate utantur, nouies mille alii homines commode ali possint. Quo maior itaque et quo latior per plures populi ordines vagatur luxus, eo magis deficere aliis, quo tueantur se, tandemque ipsos deficere homines

mines necesse est. Sed latius haec res patet, quam vt breui disputatione comprehendi possit. Vno tamen exemplo defungamur. Ne ordines vitae ciuili tolerare videamur, sint in aliqua ciuitate decem, qui c^lo thaleros, quinquaginta, qui l^o, centum, qui CCC. sint dena millia ciuium, qui C. thaleros siue in terrae fructibus siue in operae pretio ac mercede habeant, vnde commode victus cultusque suppetat. Iam decem illos bis aut ter quemque mille tales numos, undecunque corrogatos, expendere ponamus; nisi aliunde prouideatur, vnde ea detractio tanto maiore terrae cultu ac prouentu siue ex agri reditu siue ex opera et arte refarciatur, tantumdem reliquorum necessitatibus decedere necesse est; ita tanto maiorem annonae caritatem ingruere, pretia rerum incendi; vt ab iis, qui centum se tuebantur, non iam eodem pretio id, quod ad vitam necesse habeant, emi possit. Quae si ita se habent, vt posuimus, is populus, qui magna simplicitate, frugalitate ac temperantia vtatur, vt eius victus, vestitus ac vitae cultus sit facilis, parcus, domesticus, vili emtus, saltem moderatus, ad hominum frequentiam et celebritatem maiores aliis et potentiores causas, materias et opportunitates habere videtur; modo ista vitae tenuitas non oppressioni detestabili, feruituti ac miseriae publicae debeatur; nam in legum et libertatis interitu non minus tenuiter viuunt homines, at non aequae salubriter. Sed ista vitae tenuitas et paupertas, quam nos laudamus, quae cum ipsa rerum necessariorum vbertate et satietate coniuncta est, et laboris tolerantiam, diligentiam, honestatem ac sanctitatem comites habet,

bet, BONAE MENTIS illa MATER PAUPERAS, a libertate bonaque disciplina proficitur; illa corpora durat ac roborat, non frangit, animos fortes ac generosos amore patriae, fide, coniugum, liberorum, tribulium incendit. Cum itaque in frugalitate tantum momenti ac virium ad magnam hominum multitudinem alendam sit; antiquis autem temporibus regna ac republicas nonnullas inprimis ciuium abundantia floruisse iam antea viderimus, etsi iis rebus non magnopere abundarent, quibus nunc cum maxime vita nostra excolitur et adiuuatur, agriculturam dico artificialem, opificiorum et mercaturae plurima genera; si porro rerum exemplis ac monumentis docuerimus, victus cultusque tenuitatem ac vitae frugalitatem memorabilem inter veteres populos viguisse, laudi honorique fuisse: videmur nobis probabile fecisse id, quod positum est, ad illam inprimis causam referendum esse, quod illae ciuitates tam frequenter habitarentur.

Et quam vellemus id, quod modo rationibus adstruximus, nunc suis exemplis confirmare! Sed, cuius rei causa hanc ipsam disputationem ingressi sumus, eo redeundum est, vt, quod felix faustumque sit, sollennia Academiae nostrae natalitia a. d. XVII. huius mensis celebranda indicamus. Quorum cum apud singulos homines et familias tam iucunda et cara memoria sit, tum vero ordinum, vniuersitatum ac corporum, quorum vita multo magis subitis et variis casibus obnoxia esse solet, longe laetissima esse debet illa celebritas. Quanto vero maiore cum hilaritate bonisque votis exigendus erit iste dies, si
in-

inter res vndiquaque prosperas ac secundas, integro et incolumi omnium, quae nobis cara sunt, statu, in omnium, quae votis nostris expetiueramus, euentu ac successu, illuxerit! Saluus est REX INVICTISSIMVS, pacis omnisque felicitatis nostrae auctor ac statutor; salua est REGINA, laetissima puerpera; floret regia familia, noua nunc iterum sobole aucta; floret resp. nec habent, qui ei praesunt, *sapientissimi viri*, quod suarum curarum ac consiliorum poeniteat. Curatoris vero nostri ac Parentis, et si quod eo dulcius nomen est, cruda ac viridis senectus, vt votorum summam, sic nunc, votis exauditis, animorum maximam alacritatem et laetitiam continet. Secura pace, bonisque pacis integris fruimur; agricultura, qui omnis felicitatis publicae priuataeque fundus est, nunc in nostris cum maxime terris laude, honore et dignatione aliis aequatur artibus, incrementis vero et vtilitatibus alias artes mox aut exaequabit aut superabit; sunt summi viri, qui, famae potius veritatem quam splendorem sequuti, vt communibus studiis eam emendarent, Societatem honestissimam ac pulcherrimam coiuerunt. Habent terrae nostrae *Varronem* suum *), virum summo genere, summa virtute, qui ad rem agrariam tam multarum rerum scientiam, tot disciplinarum, quarum nullius vsu carere agricultura potest, opes, eam ingenii subtilitatem et prudentiae maturitatem attulit, vt exemplo, scriptis vtilissimis, et, munificentiae genere memorabili, praemiis e priuata re ad publicam vtilitatem proposi-

*) *Otto de Münchhausen*, auctor vtilissimi libri: *der Hausvater*.

positis, artis omnium artium ac disciplinarum principis facile in his terris auctor ac conditor posteritati appellandus sit. Neque id nihil ad nos pertinere arbitrabitur. Nostra enim ipforum prosperitas tanto solidior ac fundatior esse debet, quo magis publicae priuataeque rei administratio florebit, quoque magis artium vtilium, industriae ac diligentiae publice priuatimque ratio habebitur. Pro tot tantisque bonis communibus, pro iis bonis, quae reip. nostrae propria sunt, pro illo ipso nouo Regiae clementiae ac beneuolentiae pignore, quod in Serenissimi Ducis Eboracensis accessu ad hanc urbem habemus*), agenda sunt Deo O. M. gratiae. Quod quidem ut rite a nobis agatur, supplicatio ac pompa publice instituetur, et iis orationibus, quae inter caerimonias duobus doctoribus creandis habebuntur, persoluentur vota, noua suscipientur. Quibus sollennibus ut interesse velitis frequentes, Comites Illustrissimi, vosque Generosissimi ac Nobilissimi Commilitones, ita rogamus, ut, si precibus nostris locum relinquatis, pro magno id vestrae humanitatis documento et exemplo simus habituri. PP. in Georgia Augusta. d. XVI. Septembris cl^o Id^o cclxv.

*) XXII. XXIII. Augusti e. a. LXV. v. *Gelehrte Anzeigen*. p. 817 sq.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 CHRISTOPH. FRIDRIC. GEORG.
 MEISTER D.
 CVM SENATV
 NOVVM PRORECTOREM
 RVDOLPHVM AVGVSTINVM VOGEL
 COMMENDAT
 CIVIBVS.
 IN A. D. II. IAN. MDCCCLXVI.

*De publicis privatae frugalitatis utilitatibus ad maiorem
 civium frequentiam*

PROLVSIO POSTREMA.

Vnum restat, Ciues Amantissimi, vt *de frugalita-
 tis publicae ad hominum affluentiam vi et utilitate*
 suscepta nuper disputatio, quantum quidem in tali
 scriptionis genere fieri potest, absolatur, vt, quae
 de veterum nonnullorum populorum simplicitate ac
 victus cultusque tenuitate praedicauimus, idoneis
 exemplis confirmemus.

Vt itaque ab Aegyptiis, lubenter enim in hoc
 populo, cui omnis cultioris humanitatis debentur
 initia, versatur oratio, vt ab his, inquam, cum in-
 credi-

credibilia aliquando eius gentis fuisse incrementa tradantur, initium faciamus, quam tenui ac simplici victu vsi fuerint, ex iis aestimetis licet, quae de puerorum educandorum ratione narrat Diodorus *). Non iis, inquit, per leges licet liberos exponere; quicquid natum est, tollendum est, *ut tanto maior hominum frequentia sit, quippe quae ad imperii hominumque felicitatem plurimum conducat.* Alunt vero pueros cum nulla plane molestia, quae ex sumtu faciendo oriatur; cuius rei incredibilis prorsus ratio est. Cotilia enim quaedam ex vili paratuque facile materia confecta, papyri imos thyrsos, sub cinere tostos, radices et caules palustres, nunc crudos, nunc elixos et assos, iis apponunt. Sine calceamentis et nudi plerique educantur, ob commodam caeli temperiem. Impensarum, quas in puerum faciunt parentes, donec ad virilem aetatem pervenerit, summa non XX. drachmas **) excedit. Miram autem palustrium huiusmodi plantarum esculentarum copiam ac varietatem fert Aegyptus, loti imprimis ac papyri, iucundo plane sapore ***) , arundinis, fabarum, lactu-

Q 2

carum,

*) Lib. I, c. 80. et c. 82. vbi etiam primos homines agrosti vitam sustentasse contenditur: quam *ἀγρωστὴν* edulem esse dicendum est. v. *ibid.* Wessel.

**) *Tres thal. et octodecim bonos grossos* ad summum nostrae pecuniae valorem. Sic tandem *liberos tollere libeat et expediat!* (Plinii Paneg. c. 27.). In nobili illa tabula alimentaria Traiani Imp. singulis pueris ad menstruum alimentum, adeoque ad victum cultumque, XVI sestertii, h. totidem boni grossi, aestimatione ad nostri temporis pecuniam facta, singulis puellis XII. praebebantur.

***) V. Theophrast. VI. de causis plant. 16. IV, 9. XXI, 50. (15) Alios v. ap. Borrich. Hermet. c. 4. *Dulcissimum*

carum, alliorum atque olerum, de quibus copiosa apud Herodotum et Diodorum est narratio *); quorum hic quidem Aegyptios ad eandem hanc prompti paratique cibi affluentiam prouocasse memorat, vt docerent, primos mortales in Aegypto a natura procreari debuisse **). Neque priscis aetatibus nostri aevi fides defit. Namque et hodie oleribus maxime, lactucis, alliis ac fabis viuunt, eoque ipso, quamuis tenui, victu admodum frugaliter vtuntur ***). Neque tamen siue corporibus robur siue animis hilaritas decedere traditur; vnum gentis studium esse, festa et choreas ad tiliarum cantum agere. Piscium praeterea multitudine Nilus abundat ****). Quae omnia si quis memoria et animo teneat, tam frequentibus vrbibus ac vicis, vt nuper commemorauimus, eam ter-

num esse saporem olerum et leguminum inprimisque alliorum ac ceparum, nota res est. Testantur idem passim peregrinatores v. c. *Le Bruyn voyage au Levant*. T. I. p. 639.

*) Herodot. II, 92. Diodor. I, 34. etc. 43. De *papyro* v. Plin. XIII, 22. (II.) et ad e. l. Guiland. Alpin. de *Plant. Aegypt.* p. 53. De *Loto*, *Nenuphar* Aegyptiis dicta, v. eund. p. 50. 73. secundum Plin. XIII, 17. Dioscor. IV, 114. et de pane ex ea confici solito Herodot. l. l. Galen. de *alim. facult.* I, 5. *Nymphaeam lotum* esse satis constat. cf. de Schmidt *Diff. in Act. Soc. Lat. March.* Vol. II. p. 89. etiam olim Mahudel *des plantes sur les Monumens d'Egypte* in T. III. de *l'Hist. de l'Acad. des inscr.* p. 181.)

***) Diodor. I, 10. et 43.

****) Alpin. *rer. Aegypt.* I, 17. III, 9. 10. 13. Maillet *Description de l'Egypte* p. 108 sq.

*****) Herodot. II, 93 sq.

terram habitari potuisse, non mirabitur; at nec illud incredibile videbitur, quod ex vna huius terrae provincia sexcenta millia hominum ad nouas sedes quaerendas olim exiisse a Mose traditum accepimus. Erit enim nec hoc admittendum, si reliqua in suspicionem adducimus. Quid? quod intelligi hinc quodammodo potest, quomodo tam magnificae structurae opera in Aegypto plurima surgere potuerint. Quum enim operas tam tenui victu alere posses, in eas vtique non magna fuit impensa facienda. In maiore pyramide pecuniae in raphanos, cepas et allia, quo scilicet victu vtebantur tenuiores, alendis operis, impensae summam notatam fuisse satis constat, quae mille et sexcenta talenta conficiebat *). Ingens pecunia, si quidem, quas in res et in quanta rerum vilitate facta sit, cogites; nullo tamen modo cum vlla sumtuum parte comparanda, qui nostra aetate ad centum hominum millia per viginti aut triginta annos alenda essent infumendi **).

Plura quae hic commemorari possint, chartae angustia omittere iubet. In Graeciam nunc nauigandum est, omnis elegantiae ac τοῦ κελοῦ vnicam

Q 3

magi-

*) Herodot. II, 125. Diodor. I, 64. Si Graecos scriptores communi talento vsos esse dicendum est, fiunt hinc I, 859. 800. thaleri; sin Aegypto, quod minarum atticarum LXXX est, 2, 462, 400 thaleri.

***) Si Aegyptiacam, adeoque maiorem, quam modo posuimus, aestimationem admittas, in singula capita singulis mensibus $19\frac{9}{12}$ Pf. singulis vero annis 19 Gg. 9 Pf. circiter erogatum fuit. (Egit de his eodem fere modo post illa acutissimus de Pauw *Recherches philos. sur les Egypt.* p. 76. T. I. p. 322. T. II.)

magistram, atque adeo simplicitatis, sine qua nihil pulchrum esse potest, non indiligentem commendatricem. Et Athenae quidem, habuere eae etiam ferioribus temporibus ac corruptis ciuitatum moribus laudem eximiae frugalitatis; qua de re praeclarus Luciani locus est *); multo tamen maior ille paupertatis amor iis temporibus fuit, cum descriptae aequaliter fortunae tanto validius luxuriae frenum iniicerent. Cibus quidem ordinarius panis erat siue sub cinere siue in furno coctus, aut maza e farina fale subacta, piscis cum falsamentis, paucae carnes, infinita porro placentarum genera, quo cibo mirum quantum delectabantur, cum bellariis in mensis fecundis. In Amphidromiis, quod festum erat Atheniense, quo se inuicem quam lautissime exciperent, opiparae talis coenae apparatus a vetere Comico enarratur: segmenta casei chersonesitae tosta, brassica cocta, cum oleo, pectuscula agnorum pinguium, turdi cum piscibus et calices meraciores **). Rideas, si, quae apud Aristophanem et Athenaeum ***) ad luxum referuntur, cum profusis beatorum nostrorum coenis compares: carnem puta leporinam, colostrum et caseum inde pressum ****); mel, ficus, lactucas, oliuas; modo corollae, flores, cithara et vnguenta ad manum essent. Atqui iam tum Xenophon ex commerciis et mercatu maritimo Italiae, Cypri,

*) Lucian. Nigrin. l. 12. 13. Chionis Epist. VI,

***) Eubulus ap. Athen. II. p. 65.

****) V. lib. XIV. p. 640. it. Aelian. V. H. I, 18. IV, 22.

*****) V. Aristoph. Vesp. 107. 108.

Cypri, Aegypti, Lydiae, Ponti et Peloponnesi delicias eo confluisse querebatur *).

In quo tamen inprimis mirabilis vitae εὐτέλεια veterum conspicua fuit, est vestitus reliquique vitae cultus simplicitas ac potius tenuitas. Ἰμάτιον et χιτῶν, pallium et tunica, eaque e lana et quidem natiui coloris, nec multiplicem vestium copiam, nec ambitiosam mutationem admittebat. Pauperes ac philosophi solo pallio, eoque vsu trito, τριβώνιον appellabant, contenti, si sordes contraxisset, illud fullo-num opera lauandum, interpolandum ac poliendum curabant. Vnum fere patri familias, interdum et matri, satis visum fuisse, nota de Socrate narratio docet. Vestitu quidem et habitu Athenis neminem e ciuibus quicquam habuisse, quo a seruo aut aduena discerneretur, diserte narrat Xenophon **). Si qua hac in re esset luxuria, ea ad mulieres pertinebat. Floridas iis, flauas, ac purpureas vestes ***)) cum aliis ornamentis in deliciis fuisse, negari nequit; nihil tamen est in eo luxu, quod cum nostra elegantia comparari possit. Domus priuatorum nihil splendoris ac ne ornatus quidem habebant. Dicaearchus, qui Ptolemaei Lagi tempore floruit, Athenas ita describit ****), vt via ad eas amoena perueniri dicat;

Q 4

omnia

*) De Athen. Rep. c. II, 7.

**)) De Athen. Rep. c. I. §. 10.

***)) Ἀνθήρα. ἐξηγητισμένα ἱμάτια. κροκωτά. conf. Aristoph. Lyfistr. 42. seq.

****)) De Statu Graec. p. 8. in Geograph. Gr. min. T. II. editum olim (1589.) fragm. a Stephano; qui etiam *dialogum*

omnia vndique cultu suo mansuetioris vitae amoenitatem et vbertatem ostendere; at vrbem ingresso domus occurrere plerasque εὐτελείς, paucas elegantes; vt primo adspectu dubitaret hospes, essentne hae nobiles illae Athenae? mox tamen, aedificiis publicis conspectis, facile, vt crederet, adduci. Locus est Demosthenis *) in quo, si quis Aristidis, Miltiadis et reliquorum magnorum virorum aedes intueatur, nihil eas vicina quaque domo splendidiore reperiri ait, cum tamen ii ipsi magnificentissimis templis aliisque aedificiis vrbem ornassent. Omnino priuatarum aedium parum gratus aut speciosus adspectus esse debuit: si quidem gradibus ad eas adscendebatur; ambiebant praemunitiones **); prominebant superiores aedium partes, ὑπερῶα, in vias publicas proiectae; fores aperiendo extrorsum vertebantur ***). Nec vias aut expeditas et latas, aut bene descriptas fuisse ex Aristotelis loco ****) suspicamur, in quo antiquos in describendis domibus ac viis rationem quam maxime impeditam sequutos esse narrat, vt,

facto

logum Dicaeàrchi Sympractorem adiecit; cuius tamen lectio parum fructus affert; odiosa prolixitate, quam dialogi habere solent, insuper taedium faciente.

*) Olynth III. p. 23. C. ed. Colon. Allobr. (p. 35. ed. Reisk. add. *περὶ συντάξεως* p. 174.)

***) Προφράγματα. nos *Stacketen*. saepimentum vallis factum

****) Aristot. de cura rei famil. lib. II, c. I. p. 684. A. T. III. Par. De prominentiis aedium in vias publicas cf. Polyaen. III, 9, 30.

*****) De rep. VII, c. II. p. 586. C. (sic et Goguet l. c. T. V. p. 335.)

facto ab externis in urbem impetu, urbeque ab hostibus capta, tanto difficiliores essent exitus. Suppellectile autem quam vili et parum copiosa vti sint Graeci, ex Xenophontis loco disci potest *). Cum in omnem itaque cultum tam parum impendendum esset, agri quamuis angusti prouentu vitam tolerare poterant. Non itaque est, quod mireris, e Solonis legibus, adeoque centum ante pugnam Marathoniam annis, populo in quatuor classes descripto, primae classis, adeoque diuitum, censum D. medimnos annui reditus fuisse; nam ita accipiendum esse videtur, quod Plutarchus memorat, in ea classe fuisse τοὺς ἐν ξηροῖς ὁμοῦ καὶ ὑγροῖς μέτρα πεντακόσια ποιοῦντας, qui tantum iugerum haberent, vt prouentus ex agris annuus siue tritici et frumenti, siue olei ac vini, D. medimnos, h. e. bis mille fere Brunsvicensis *Himten* (seu CCCXXXIII. mensuras *Malter* dictas) conficeret **). Sicyone quantum possiderent ii, qui diuites haberentur, ex eo colligatis. Aratus, cum exules LXXX. a Nicole eiectos cum D. aliis reduxisset, erant autem hi e ditioribus, quorum agri aliis aut dati aut venditi erant, vt ortam ex eo, quod hi agros suos repetebant, contentionem componeret, CL. talenta contulerat, quibus aut redimeretur aut compensaretur cuique sua possessio. Si rationes nostro more subducas, diuitum horum fundi, CCC. circiter thaleros quisque, aestimati sunt ***). Partim itaque possessionum aestimatio illa

Q 5

aeta-

*) De re dit. Athen. c. IV, 7.

**) V. Arbuthnot. p. 196. comparato cum eo grauiissimo auctore *Hausvater* Tab. II. post p. 598.

***) Nam 150. talenta, si seuerè agas, efficiunt nostris numis thaleros 174356. Si aequas portiones numeres,

aetate esse debuit nostrae aetati prorsus dissimilis, partim valde parco victu contentos fuisse necesse est, quibus prouentus ex agro quantumuis angusto satis magnus esset. Athenis tenuis fortunae homines ac serui in diurnum victum choenice tritici se tuebantur *).

Apud Romanos nolo recoquere antiqua illa feruere moris exempla, quod *bina tunc iugera populo Romano satis erant, nullisque maiorem modum attribuit Romulus* (Plin. XVIII, 2. vbi plura in eam rem sunt) vnde si familia se sustentasse fertur, ad horti morem cultum

317 thal. vnaquaeque est. Est autem narratio apud Plutarchum in Arato p. 1031 sqq. Cic Off. II, 23. Potuere tamen agri isti esse satis magni, neque ex eorum aestimatione iudicium fieri potest. Vniuersae Atticae, agrorum domuum ac fortunarum omnium, aestimatio intra 5750 talenta h. sex circiter millena millia nostra, cenfebatur. v. Polyb. II, 62. cum quo conferendus Demosth. de classibus p. 74. C.

*) (Choenix erat pars quadragesima octaua medimni; medimnus Atticus quatuor modios Romanos, adeoque totidem fere mensuras nostras *Himten* dictas, exaequabat; huius mensurae duodecima pars choenicem aliquantum superare potuit. Iam si tritici modium L. libris censeas, choenix ad IV. libras fere efficiet panis cocti; quod sane satis esse potuit ad explendum ventrem. Enimvero diligentiore haec ac subtiliore indigent calculo: est enim discrimen inter pondus granorum, farinae ac panis cocti ex eadem mensura frumenti. Arbuthnot aequiparat choenicem Anglicae mensurae *Pint*; olim choenicem binis libris et librae quarta parte aestimabant viri docti, vt Hostus). Alio tempore diuersa choenicis ratio fuit, vt viri docti satis docuere. Itaque mensuram diuersam Theophylasti Simocattae tempore fuisse dicendum est, qui *binas choenices* diurnum ad mensum tum, fuisse narrat. Epist. LXXVII.

cultum agrum fuisse necesse est, eumque soli fertilissimi, prouentusque vberissimi. Forte nostris patribus familias non difficilis res erit ad iudicandum, si apposuero, quod Columella habet lib. II, 9, 1. *Iugerum agri pinguis plerumque modios tritici quatuor, mediocris quinque postulat; adorei modios nouem, si est laetum solum; si mediocre, decem desiderat.* Plinii autem verba sunt (lib. XVIII, 24. f. 54.) *Serere in iugera temperato solo iustum est tritici aut siliginis modios quinque, farris — modios X. hordei VI.* Pone nunc multiplicationem feminis, quam bono agro consentaneam existimaueris, fac septenam, qualis iis in terris vulgo haberi solet; et habebis prouentum duorum iugerum annum: nec tamen mente dimittendum, spectare haec loca ad seriora tempora, cum iam dudum septem iugera singulis diuiderentur *). Iam porro feruorum demensum diurnum binarum ac trinarum librarum, in graui opere, interdum adeo quinarum farris erat **). Itaque cum libra Romana paullo

*) (Duo iugera familiae alendae sufficere potuisse, post haec negatum vidimus ab auctore libri: *de la Felicité publique* T. II. Sect. III. c. 5. Sed primo mirari libet negatum videre, quod factò ipso declaratum satis est; tum peccat auctor in iugeri modo definiendo; tandem ad alendam familiam plus postulat frumenti, quam satis est. In singula capita per annum mensuras (*Septiers* dictas, 25. l. 30. librarum singulas.) distribuit *tres*, at *duas* omnino sufficere docuit *Messance Recherches sur la population d' Auvergne etc.* 1766. p. 286. Sed dubitationem sustulit *Süssmilchii* acumen c. 15. To. II. p. 26. sq.)

***) Cato de RR. 56. *Familiae cibaria: qui opus facient, per hyemem (in mensem) tritici modios IV.* (h. intra libras LXXX. et C. Plinius XVIII, 12. *Italicum triticum*

paullo minoris ponderis esset, quam libra Troica, multoque adeo magis quam vulgaris nostra libra, parviore victu talem feruum, quam operarium apud nos, cuius demensum trium nostrarum librarum panis esse solet, se sustentasse necesse est. At huic porro nostro operario butyri, lardi, leguminis, carnis, farti, cereuisiae admensum dandum est; cuiusmodi nihil plane feruo Romano praebebatur: sed pulmentarium vilissimum, lora et certo anni tempore vinum; olei in annum quarta pars amphorae, seu XX. librae, cum salis modio *). Inutili autem feruo vnam libram praebitam fuisse ex Horatio colligas, et XII. Tabularum auctoritate nexis libra farris in diem decernitur. Ex quo simul intelligi potest, quomodo tantus feruorum numerus Athenis **) ac Ro-

cum grauius pondere esse ait, et ad libras XXV. interdum modium pendere. De granis autem haec accipienda sunt) *per aestatem modios IV. S.* (quater nos femissem.) *Villico, villicae epistatae, opilioni, modios III.* (forte, quoniam illis pulmentaria et opsonia praebantur) *Compeditis* (feruis, qui in vinculis habentur, adeoque grauiissimum opus faciunt, nec quicquam opsonii accipiunt) *per hiemem panis P. IV.* (pondo quaternas in dies, adeoque in mensem CXX. libras.) Apud eosdem Romanos, cum rerum pretia aucta essent, *quinque modios et quinque denarios* in mensem feruus, sed qui mimus esset, accipiebat. Seneca Ep. 80. (Dimensum militum haud multum abludit; nam in mensem fuit IV. modiorum tritici, quos libras Gallicas LX. pondo fuisse apud *Le Beau* To. XLI. *Hist. de l'Acad. des Inscr.* p. 137. sq. legas; sed vir doctus medimnum georgicum, qui sex modiorum erat, arripuit, pro Attico, qui tantum IV. modiorum fuit.)

*) Cato R. R. 57. 58.

**) Athenaeus VI, 20. p. 272.

Romae ali potuerit. Scilicet tam vili, parco et exili victu nutriebantur, vt semper ad manum et in promptu esset, quod ipsis fatis esset.

Sed dum suscepti fidem et constantiam seruando vni officio satisfacere volumus, ne alteri, eique grauiori, deesse videamur, verendum est. Agitur enim nunc cum maxime hoc, vt, decedentis de ornatissimo munere Prorektoris vices et insignia Virum Illustrem et Experientissimum,

RVDOLPH. AVGVST. VOGEL, D.

rite suscepturum esse, vobis publice declaremus. Cuius rei causa sollennis ex more pompa in templum Academicum die Ianuarii II. ducetur, Deo immortali pro rebus nostris saluis ac florentibus vota reddentur, fientque preces, vt constantem ac perpetuum nobis bonorum horum fructum esse iubeat. Vos autem, Illustrissimi Comites, Generosissimi ac Nobilissimi Ciues ac Commilitiones, si quem vnquam amoris, studii et operae nostrae fructum cepistis, ne huic celebritati frequentia vestra desit, et, vt munus per se non vno molestiae genere circumfusum vestra pietate, modestia et obsequio quam maxime alleuetur, videbitis. PP. Kal. Ian. c10 lccclvi.

* *
* *

* *
* *

* *
* *

Non ignoro, nec tum, cum ista scriberem, non memineram, quam ambigua et controuersa illa frugalitatis, parco victus et simplicitatis laus sit, in primis si de diuersis aetatibus, populis sectisque homi-

minum agatur. Ingens discrimen ac magna varietas est corporum animorumque ex caeli folique natura, ex more et confuetudine, ex neceffitate et inopia, ex copiis rerum et affluentia. Prouifum est Naturae, almae et vniuerfae fuae soboli prouidentis parentis, cura, vt non vno modo bene viui poffit, vtque etiam tenui et exili victu corpora poffint aliorumque fuum confequi. In terris verius auftrum vergentibus refpuunt corpora victus copiam ac firmitatem, coenam vinctam et adipatam, panem afperum ac durum, fine quo borealium corpora durare non poffunt; contra in illis regionibus clementiore caelo aut magno aestatis calore vtentibus victus ex herbis et oleribus aut frugibus ad nutritionem et robur corporum fufficit; aliarum terrarum corpora nifi ex animantium efu fuffentari vix poffunt. Mutari tamen et inflecti poffunt haec ipfa more, vfus, afuetudine, maximeque religiofo ritu; id quod inprimis in ieiuniis cernitur, re inter populos multi cibi avidos incredibili, nifi ipfa res fidem faceret. Quoties itaque de fimplicitate et frugalitate quaeritur, primo loco ad caelum, folum, morem, referre illam et aestimare confentaneum est. Illud vero vix vt moneam neceffe est, non agi hic de illa victus tenuitate et penuria, qua aut filueftres populi, aut barbari, aut qui praua reipublicae ratione ac forma vtuntur, laborant, partim ex agrorum afperitate ac fterilitate, partim ignauia fua ac defidia; quae non nifi morum humanitate et meliore vitae cultu abftergi poteft, infeftiffima genti humanae peftis, quae fere aut inferri aut alio folet imperantium vitio et imperitia. In tota itaque hac difputatione de iis

popu-

populis ac terris cogitandum est, in quibus liberalem victus copiam seu soli bonitas seu cultus et industria iam parauit, ita vt ali recte ac sustentari possint corpora, vires roburque suum habere, modo aequaliter distributa, aut iis, qui ea parauerant, relicta alimenta fuerint. Vnde tamen si quid detrahi necesse est, vt societatis ciuilibus necessitatibus subueniatur, si quidem ex iis fructibus, seu soli seu operae et industriae beneficio paratis, pars aliqua destinanda est iis, qui, quoniam aliis curis, muneribus, negotiis vacant, ipsi terram colere aut eius prouentum tractare et elaborare manu et arte non possunt, tum reipublicae vsibus, qui nunc in immensum aucti sunt; si itaque diminui necesse est vsum eius quod quisque sua manu parauit: aut curandum est, vt fructus prouentusque eadem ratione qua plures inde ali opus est, augeantur et amplificentur, aut verendum, ne singulis de demenso suo, vnde ipsi viuunt, aliquid subtrahendum sit. Quod si earum erogationum, quae in publicum fiunt, auctus nimis magnus factus fuerit; multo magis si privata nonnullorum profusio et luxuries accesserit, nec de nouis copiarum parandarum modis diligenter curatum fuerit: necessario sequitur, vt maioris ciuium partis paupertate sustentanda sit partim resp.: id quod forte nemo indignetur; partim paucorum luxus: indigna res, quae tamen plerisque nostrae Europae terrarumque omnium regnis et imperiis est ferenda: vnde intelligi arbitror, a nulla re humanum genus, etiam in cultu humanitatis non contemnendo, abesse longius quam a perfecta describendorum imperiorum ratione, qua quidem efficiatur

tur hoc, vt neminem amiffae libertatis naturalis poeniteat. Intelligetur porro illud: non minus ad politicam disciplinam, quam ad philosophiam fpectare frugalitatis vtilitates. Nam ad virtutem animi corporisque vires, omninoque ad fummum bonorum finem, fine temperantia et continentia perueniri non poffe, omnes philofophi clamant, ipfeque Epicurus, qui cum Ioue fe de felicitate certaturum effe aiebat, modo puls et aqua ne deficeret *). Nec modo ad eam rempublicam, quae feu communibus populi fuffragiis feu optimatum confiliis regitur, valitura eft frugalitas morumque fimplicitas, verum nec minus plurimum intererit omnium imperiorum, luxuriesne an temperatus rerum vfus inter ciues plus valeat. Neque enim vllius imperii fractae funt opes, quin ab aulae ac potentum luxu, profufione et inertia, prima mali labes manaret: quid, quod ii ipfi, qui ambitione fua omnia peflundederunt, cupiditatis facem habuere fere inopiam ex prodigantia, et, quae eam fequi folet, auaritia, natam **).

Iam fi femel illa fortunarum vitaeque commodorum inaequalitas aliqua in ciuitate aut populo eorum auctus habuit, vt diutius res tolerari nequeat: fuccurrendum erit partim nouis inuentis et incrementis cul-

*) *Μάζαν καὶ ὕδωρ ἔχων.* Aelian. V. H. IV, 13. cf. ibi not.

***) Praeclare Diogenes: οὐ γὰρ ἐκ τῶν μαζοφάγων οἱ κλέπται καὶ οἱ πολέμοι, ἀλλ' ἐκ τῶν κρεαφάγων οἱ συνοφάνται καὶ τύραννοι. ap. Porphyr. de: Abstin. I, §. 47. Paulo aliter: οὐ γὰρ ἐκ τῶν μαζοφάγων, Φησὶν ὁ Διογένης, οἱ τύραννοι, ἀλλ' ἐκ τῶν δειπνούντων πολυτελεῶς, ap. Iulian. Or. VI. p. 196. D.

cultus agrorum, et operarum in prouentu ad artium opus elaborando, cuius permutatione aliunde copiae peti et importari possint, partim seu paucorum seu plurium luxurie et profusione ad moderatum opum usum, adeoque ad frugalitatem reuocato, qua in morem versa et ali plures et bene ali possunt.

Qua de re cum mihi ita esset disputandum, vt nec ad meram argumentationem dicenda reuocarem nec in rerum exemplis nimis reconditam doctrinam sectarer, verum scribendi genere populari, quale tamen illud inter doctos esse debet, vterer: continui me in exemplis antiquitatis, quae communis et popularis doctrinae finibus circumscribi solet; cumque in ipsa quaestione tria haec insint: maiorem minoremue frequentiam incolarum cuiuscunque terrae esse posse, eiusque rei causam inprimis in facilitate vel difficultate parandarum rerum, vnde ali sustentari-que possint corpora, positam esse; si prouide curatum fuerit, vt harum rerum laetior copia adsit, aut vt, quae adest, aequabiliter ad corporum sustentationem distribuatur, posse ita effici, vt in communi frugalitate alantur corpora plura, et melius alantur, roburque et vigorem consequantur, ad defendendam vero remp. animos irasque suscipiant, quae in fractis per inopiam et indigentiam animis corporibusque esse possunt nullae satis idoneae. Frugalitatis adeo laus et virtus non modo cernitur in eo, quod non plus, quam aequum erat, nec male, nec a quibus fas non erat, consumitur; verum in hoc quoque, quod a corporibus duratis et bene habitis plus nouarum copiarum acquiritur et paratur,

eoque maior rerum vtilium prouentus curatur: coniuncta adeo cum frugalitate industriae laus est; quo ipso fit, vt vagetur interdum disputatio assumanturque plura in eam, quae ad aliam forte disputationem spectare videri possint. Descriptum itaque a me argumentum est ita, vt I. multas terras, quae nunc infrequentia hominum et sterilitate agrorum laborant, magnam incolarum multitudinem aliquando habuisse, exemplis demonstrarem; II. frugalitatem magnam vim ad maiorem ciuium frequentiam habere posse, et vero etiam III. istis in terris habuisse, illud rationum idonearum declaratione, hoc exemplorum explicatione, docerem.

Iam de plerisque huius disputationis partibus actum est, postquam illa scripta erat, in multis virorum doctorum libris, quibus arithmetica politica fuit pertractata: in hoc enim argumento defudarunt passim scriptores, qui interdum solum capitum numerum computarunt, parum memores, non satis esse ad regnorum salutem ac felicitatem, vt magnus ciuium numerus sit, nisi ea quoque cura habeatur, ne iis ex penuria et inopia contabescendum sit. Inprimis ne vltius persequeretur ea, quae hac commentatione comprehensa sunt, otium fecit *Suffmichius* inde a cap. XV. sqq. etsi sub aliis rerum appellationibus. Mihi itaque nunc satis erit attingere nonnulla quae cum antiquis litteris coniunctiora sunt; cum de ipsa re, quae declaranda erat, nemo nostra aetate dubitationem faciat.

Quod igitur ad primum illud quaestionis caput attinet, iis, quae de magna hominum frequentia in vetere Italia, et in Magna Graecia, extrema eius parte, narrata legimus, fides vel ex eo fit *), si soli vbertatem caelique clementiam, inprimisque si exempla similis hominum frequentiae in nonnullis Italiae vrbibus exeunte Saec. XII. et XIII. compares **). De Aegypto in vtramque partem disputatum est a viris doctis. Vir antiquitatis studiosus, d' Originy ***), Aegypti inferioris superficiem bis

R 2

mille

*) De frequentia eorum, qui Sybarin, hoc est vrbem cum agro, incoluere, disputatum est alio loco: *de Sybaritar. ac Thurior. rep. et LL. Sect. I.*

**) Florentia v. c. ad CM. habuit ciuim, qui arma ferrent; Bononia XXX M. peditum, II M. equitum. Multa sunt hinc de rebus, quae legi possunt apud Muratorium, e quibus sua plerumque petiit V. C. Denina *Rivoluz. d' Italia* Lib. XII. c. 7. sqq.

***) *Egypte ancienne* — Par 762. ch. 2. T. I. p. 36 sqq. Singulis militibus, vnde se alerent, assignatae XII $\alpha\rho\upsilon\upsilon\pi\alpha\iota$, erat aurem numerus militum CCCCX M. et portio agrorum ipsis relicta tertiam agrorum partem constituisse dicitur: Secundum haec ille argumentatur; vsus locis Herod. II. 168. Diod I. 73. Add. Goguet *Origine des arts* T. IV. p. 281, (ed. Par. 759.) Illud in hoc militum stipendio vix fidem facit, quod iidem milites, quoties per vices apud regem satellitum more excubabant. quouis die panis tosti quinque libras, carnis bubulae binas libras, vini sextarios quaternos accepisse dicuntur; quam rapaces horum hominum ventres fuisse dicemus! *Templeman*, cui ars illa terras et capita computandi tantum debuit, nescio quo calculi errore, attributis forte desertis arenarum et montium tractibus, Aegypto assignauerat milliaria anglica quadrata ad XIV centena millia DCC. quae sunt germanica VIII M. DCCXCIII. (8793. in quae si 2400. capita in singula millia distribueres, exiret numerus

XXI

mille CCLX. superioris mille DLXVI. trium Oasium CCCCXX. adeoque vniuersam Aegyptum IV mille CXLVI leucarum quadratarum esse*), multiplici ratione effecerat; et in terra, nunc omni fere cultu destituta, plus tamen quam XX M. pagorum numerauerat *Maillet*. Retudit vtriusque impetum et calculos severe castigauit scriptor grauissimus, *d'Anville*, qui terrae arabilis Aegypto reliquit non nisi CC M. et centum leucas quadratas**), adeoque vix dimidium istius summae; ita vt, ad efficienda septuagies centena millia, singulis leucis attribuenda essent capita 3333. quod omnem fidem excederet. Enim vero non minus *d'Anvillium* cupiditate popularem suum oppugnandi verum deseruisse manifestum fit; non enim ad vulgarem soli bonitatem ac fertilitatem, qualis Galliae est, nec ad iugera, quae nunc arantur, reuocari potest Aegyptus.

Falli

XXI millionum et 103200. capitum, quae Aegyptum obtinuissent; quo ipso numero computatio erroris redarguitur.)

*) 4146. leucarum quadratarum: (leucae XXV efficiunt gradum vnum). Quod si notam *Vaubani* rationem sequaris, vt 850 capita in vnam leucam distribuuntur, quippe quae inde ali possint, non vltra 3,524,000. capita in Aegypto numerari potuissent. Atqui hoc exploratae fidei scriptoribus repugnat, si vel *Agrippae* regis auctoritatem apud *Ioseph. B. Iud. II, 16. p. 190.* memineris, qui suo tempore septem milliones et L millia incolentium Aegyptum memorat. Enim vero hoc in plerisque hisce computationibus accidere solet, vt, quod in vnam regionem cadit, alienissimum fit ab altera: Aegyptus quidem, quo est solo caeloque, vix cum alia terra comparari potest; multo minus si eam innumeris *Nili* fossis interceptam et in hortensem morem coli solitam reputes.

**) *Memoire sur l'Egypte. p. 26.*

Falli sane necesse est, quicumque veterem Aegyptum aut ad praesentem terrarum faciem aut ad communem aliarum terrarum rationem et indolem reuocauerit. Praeter illa, quae in ipsa commentatione dicta sunt, reputet aliquis haec cum fide ab antiquis tradita: cum centesimo grano Aegyptum triticum reddidisse adhuc Plinii aetate (lib. XVIII, f. 21.); porro tertio quoque mense *ducenties centena millia modiorum* frumenti Romam Aegypto esse aduecta *); attamen iam tum fossae Nili neglectae omnisque illa cura, ab arte, ingenio et industria hominum profecta, magnam partem erat sublata; Nihilominus Iuliani Imp. aetate *aliquoties iactae sementes in loco pinguis cespitis cum augmento fere septuagesimo renascebantur* (Amian. XXII, 15.) In tanta soli fertilitate, et in tanto Aegypti cultu, quantus ille antiquioribus temporibus fuit, cum hortensi aliquo, vt diximus, soli cultu comparando, temerarium esset, ex nostrorum locorum naturis aliquid statuere velle, et veterum scriptorum fidem temere eleuare.

R 3

Quod

*) Aurel. Viçt. Epit. c. I. Modius Romanus exaequat, vt tamen aliqua parte superet, mensuram Brunsvic. *Himten* dictam. In annum sunt 80,000,000. modiorum Romam missa. Iam iugerum agri recipit tritici modios quatuor vel quinque (vt ap. Colum. XI, 2, 75. est) Facile itaque potest calculus fieri, quot iugera ad illam messem faciendam suffecerint, pro modo fertilitatis, quem statuere velis seu centies seu septuagies auctorum granorum. Verum haec, vt acuta sunt et subtilia, ita ad rem parum tuta ac certa. Non magis ausim de redditibus regum Aegypti disputare ad morem doctissimi et acutissimi Pauwii: *Recherches philos. sur les Egypt. et Chinios* T. II. p. 314. sq. nam nimis vaga et incerta sunt haec omnia, si valorem rerum et argenti reputes. Nec certiora sunt apud V.C. de *Schmidt*. Opusc. p. 310. sq.

Quod autem ad summam Aegyptiorum frugalitatem victusque tenuitatem attinet, etsi nihil in his, quod aut perpetuum per omnes aetates aut per omnes ordines seruatum fuerit, statuere licet ex vna vel altera auctoritate; qua in re plerumque ii falsi sunt, qui de Aegypto egere; habuere tamen illa causas suas constantes, primum in soli caelique natura, tum in religioso cultus ratione, ad illam comparata. Namque religiones Aegyptiae animantium plerorumque vsum interdicebant, relegabantque ad eo Aegyptios ad victum ex oleribus et plantis; hunc autem ipsum caelum torridum ficcumque multo magis requirebat, animantium carnes fastidiebat. Quam porro ieiunia ex religioso ritu seruanda ad victus copiam vel inopiam vim habeant, vti iucundum est ad cognoscendum, ita graue ad rerum publicarum fortunas in nostris quoque hominibus. Neque illud in disputatione super frequentia hominum in Aegypto praetermittendum, quod Aegyptii omnium hominum maxime salubri corpore vfi sunt, id quod Herodoto mirationem faciebat (II, 77.); ita cum et aetate in multos annos protracta et prolis procreandae vi notabiles essent, si matrimonia iusta et matura nutriendaeque prolis facilitatem adieceris, maioris hominum copiae numerum vt ineamus causas idoneas subesse patet *). Quae si quis omnia ac singula
repu-

*) Comparanda sunt hanc in rem quae de Sinis, de Indis, de Persis, de Iudaeis, narrata sunt. Armenios christianos prole felicissimos esse multi tradunt, inter hos *Chardin* in Persis vidit inter eos familias plus quam quingentis capitibus abundantes; causasque eius rei cum ex matrimoniorum facilitate, tum ex educandae prolis parato victu, ex adultiorum vero fo-

reputet, vti nimis calidum est in antiquis rebus quicquid occurrat, vel affirmare praefraete vel negare, ita quiuis modestior vel timidior cauffas plerumque videbit dubitandi multas ac graues, affirmandi vel negandi nullas fatis idoneas. Ceterum de Aegypti fertilitate post illa, quae scripseram, accurate egisse vidi d' Orignium *).

Quod ad frugalitatem ac victus vestitusque tenuitatem inter Graecos, inprimisque Athenienses, attinet; non ignoro, quae altera ex parte de luxu eorum tradita sint et tradi possint. Verum diligenter in his attendendum est ad tempora, tum ad ipsius luxus genera et modos.

Ea enim aetate, qua luxus iam peruagatus erat Graeciam, hoc in argumento nec vtimur nec vti possumus: defecerant enim iam tum domus ac familiae, et exhaustae viris vrbes pleraeque, corpora autem, quae supererant, fracta erant cum animis ex longa seruitute, quam post Alexandri obitum regum potentia imposuerat. Nostra disputatio ad eas aetates spectat, qua liberae ciuitates suae salutis caussam in eo versari intelligebant, idque curabant, vt et fuscipere liberos prodesset et fortes liberos habere laudi esset. Nec ignoro, quae hac de re disputata sunt,

R 4

ad

brietate ac frugalitate, ieiuniisque religiosis repetendas esse, ex eodem intelligere licet: *Voyage en Perse*. To. II. p. 122.

*) *D'Origny Egypte ancienne*. T. I. p. 91. sqq. Non dum enim illum tum, cum illa scriberem a. LXVI. infpexeram.

ad Athenas maxime spectare; de aliis Graeciae civitatibus pauca haberi, quae ad quaestionem faciant. Verum omnino de Athenis quae cum fide memorantur, haecenus de ceteris Graeciae partibus aestimationem relinquunt, quia illa vrbs omnium maxime opibus ex mercatu et navigatione floruit; quod si non omnis parsimonia et frugalitas ex illa exulavit, multo magis in reliquis vrbibus et agris eius vestigia superfuisse necesse est. Quid? quod adeo in nostrae aetatis summa luxurie simplicitas tamen vitae et frugalitas non omnino omnis ex oppidis, vicis et pagis exulat. Contra in vrbe, quae magni imperii caput est, quo frequentior illa seu civibus seu aduenis est, tanto exuberantior est luxus: ad quem modum de Athenis, de Corintho et aliis vrbibus, alio more de Roma, erit pronuntiandum, quae magnitudine sua ac luxurie Italiam perdidit: (cf. Colum. praef. §. 15. sqq.) Luxus autem, imprimis in tam vaga vocis acceptione, genera sunt infinita; alia aliis perniciosiora; alia subitam, alia lentam tamen inferentia; in omnibus autem hominum, rerum, locorum, ratio habenda; quibus effici solet, ut quod alteri populo aut civitati noxam, alteri afferat si non vtilitatem, saltem noxam multo levio-rem; ita ut nihil magis fluctuet quam omnis de luxu suscepta disputatio, nisi ea ad singulas causas et exempla deducatur. Habuit tamen luxus, quem vocant, veterum multas et magnas diuersitates, in primis si partim instrumenta luxus consideres; quae priscis aetatibus fuere a nostris diuersa, nondum in vtramque Indiam navigatione aperta, tot artibus et opificiis nondum aut inuentis aut expolitibus; partim
 si ge-

si genera luxus seu publici seu priuati a nostris abhorrentia cogites, vt in aedificiorum publicorum multitudine et magnitudine, in pompis sacris, in ludis, in balneis, in vnguentis et sic porro; vtut cuncta luxus genera conueniunt inter se in eo quod efficiunt, vt feruientium miseria, dominantium contumelia remp. perdat, perditaque illa res tandem eo redeat, vt ad rudem, asperam et immanem vitam relabatur seu populi seu prouinciarum conditio; cuius rei exemplum luculentissimum habemus Italiam per ea tempora, quae inter antiqua et noua media sunt. (cf. *Denina* V. cl. T. IV. p. 170. sq.)

Magnam eruditionis speciem habere solet, si vetera rerum pretia ad nostram pecuniam referimus, et, comparatione facta, ex iis de rerum pretiis seu infanis seu vilibus, aut de impensarum modica vel immodica summa, de diuitiis vel paupertate, opibus vel inopia, luxurie vel frugalitate, iudicamus. Atqui omnem illam aestimationem lubricam parumque tutam, plerumque falsam aut erroneam, esse equidem compertum habeo *). Parcitas enim vel vilitas argenti auri aerisque incredibilem in his facit discrepantiam, vt, quod numo modo venit, alio tempore et loco drachma ematur. Prouentuum itaque copia vel inopia, reditusque ex agro, comparati cum hominum necessitatibus, expensis, affluentia, paupertatis vel diuitiarum arbitrium iustum facere possunt, non talentorum vel minarum nomina.

R §

Quam

*) Emendatiora nonnulla dedi ex hoc genere in ipsis Prolusionibus quam olim erant expressa.

Quam rem, si quid aliud, declarat profecto census Atticae VI M. talentis aestimatus; de quo alio loco diximus *). Inprimis vero Solonis tempore raritas esse debuit argenti summa, quandoquidem medimnus frumenti equiparatus est drachmae; quam rationem si ad alias res transferas, pretia rerum incredibili discrimine a nostris opibus discrepasse intelligas **). Creuere mox rerum pretia, atque etiam

ex-

*) *Antiquar. Abhandl.* P. I. p. 205. sqq.

***) Fac drachmam ad nostram pecuniam, quo quidem loco res nunc sunt, 4 bonos grossos, aut si subtilissime rationes exequaris, cum iis insuper $9\frac{50}{100}$ pf. valere; medimnum atticum autem aequalem esse quatuor modiiis Romanis adeoque totidem fere mensuris Brunsvicensibus, quas *Himten* vocant, nisi quod aliquantum has excedunt; emtas adeo esse apparet quatuor nostras mensuras *Himten* 9 grossis vulgaribus a Maria appellatis; adeoque singulae 2 gr. 2 pf. Venit igitur Athenis id, quod nunc 24 grossis, interdum carius, paratur, expensa 2 gr. 2 pf. Ad eandem rationem se habebant Solonis aetate alia: v. ap. Plutarch. p. 91. B. ouis venibat vna drachma, quinis bos. Imputatum quoque in sacrificium *πρόβατον καὶ δράχμη ἀντὶ μεδίμου* sc. in epulas: quod tamen de priuato sacro accipiendum; nam publicis et sollennibus sacris victimae maiores caedebantur: cf. ibid. vbi *ἱερῶν ἐκκρίτων* alia pretia axone XVI. definita memorantur. Fuisse tamen iam tum luxum aliquem, quem Solon reprimere voluit, ex hoc intelligas: quod Solon mulierem *ἐξιέναι* iussit *ἱματίων τριῶν μὴ πλέον ἔχουσσαν, μηδὲ βρωτῶν ἢ ποτῶν πλείονος ἢ ὀβολοῦ φερομένην, μηδὲ κἀνήτα πηχυαίου μεζονα* Plut. Sol. p. 90. B. quae vt recte intelligi possint, haec monenda sunt: *ἐξιέναι* esse *prodire in publicum*, et quidem h. l. ad pompas festorum, vt Panathenaea, in quibus contentio fuisse videtur inter mulieres cum in alia magnificentia, tum in canistrorum, quae gestabant, sumtuoso ornatu. Cum vero esculenta et potulenta efferre vetantur mulieres, quae oboli valorem supe-

excanduerē, ut tamen, si singula sequi velis, non facile ad calculorum concordiam ac paritatem reuocare ea possis *). Essent in his multa, quae praeclare constituere liceret ex oratoribus atticis, si modo otii satis ad id perficiendum suppeteret. Sed coniunctum ea cum re esset aliud studium, retractandi ea, quae recentiores super comparandis mensuris, ponderibus et monetis nostris cum antiquitate scripsere; in quibus vix duo sunt, qui satis inter se conveniant. Vtinam contingat his quoque alter nunc Io. Fr. Gronovius doctrina, subtilitate, otii liberalis fructu par illi, qui de festertiis scripsit.

superent, spectare hoc suspicor ad Eleusinia, ac similes profectioes religiosas. Quod tamen obolus satis esse potuit ad quamvis cibi potusque copiam parandam, ingens argenti pretium declarat.

- *) Ita Demosthenis aetate medimnus tritici *quinque drachmis* veniit; et quod vna drachma emi solebat Solonis aetate, X. drachmis veniit Menandri aevo: si quidem ille ap. Athen. VIII. p. 364. E. si X. drachmis *προβάτιον* emptum fuerit, *καλλιερεΐσθαι* posse ait; at solere sacro facto talentum impendi: *Αὐλητρίδας τε καὶ μύρον καὶ ψαλτρίαν, Μενδαῖον, Θάσιον, ἐγγέλεις, τυρὸν, μέλι, Μικροῦ τάλαντον γίνεται τὸ κατὰ λόγον.*

*) ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
ABR. GOTTH. KAESTNER
 CVM SENATV
 ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS SACRA
 VICESIMA NONA
 IN A. D. XVII. SEPTEMBRIS CLO ID CCLXVI.
 INDICIT.

Prolusionis caussa disputatur
*de elegantiorum artium ac studiorum vsu et fructu ad
 disciplinam academiaram publicam **).*

Quemadmodum, si cum hominibus perfectis, hoc est absolutae rationis, adeoque etiam perfectae virtutis, viueremus, Ciues, omnino nullis legum sanctionibus, aut poenarum minis ac terroribus indigeremus, ita in populis ad aliquam reipublicae seu ciuitatis formam reuocandis id spectare solent legum fanciendarum auctores, vt, quo ferociores asperiores ac praefractiores hominum animi, quo

*) Scripta est ante hanc alia prolusio *de Coloniaram iure et caussis prior*, quam paullo post praefigemus posteriori, quae idem argumentum persequitur.

***) Si cui curae est videre ac comparare has easdem notiones vernaculi sermonis proprietate expositas, adeat *Gel. Anzeigen* 1766. p. 945. sq.

quo rudiores et horridiores sint mores, eo grauioribus eos poenis ac suppliciis illigent; quo vero mitiores et mansuetiores ciuium suorum esse animos cernant, eo minus poenarum metui, plus honoris ac laudis studio honestatisque et bonae existimationis naturali amori tribuant; quod enim aliquis in contrariam partem memorare possit atrocissima supplicia in Francogallorum populo, qui humanitate alias gentes superare sibi videtur, legibus constituta, id et similia alia exempla modo ab imperii forma ad dominationis libidinem descripta, modo ad morem antiquum nulla regnantium cura vel sapientia emendatum referendum est. Nulla autem est respublica ac ciuitas, nulla hominum confociatio, in qua, tum constituenda, tum administranda, bonae mentis, liberalioris institutionis et educationis, et egregiae alicuius ad existimationem, laudem et bonorum omnium beneuolentiam consequendam propensionis, tantopere ratio habeatur, quam vniuersitas litteraria; ad quam qui confluunt et ciuitatis ius sibi impetrant, eo ipso, quod nomen suum profitentur, sacramenti velut religione sese obstringunt, se non plebeiorum ac fordidorum hominum ritu, quos poenarum ac suppliciorum terroribus coerceri necesse est, sed tanquam adolescentes ingenuos, liberaliter educatos, optimis artibus imbutos, omnis praestantiae, laudis ac virtutis cupidissimos, honeste, modeste et decenter esse victuros. Itaque disciplina academica, cum aliis de rationibus, tum potissimum hac de causa, minus seuera ac tristis, minus rigida ac dura esse solet; non quod imperii vis ac robur hac in parte claudicet et vacillet, nec fatis

valeat

valeat per se ac vigeat; nihil enim faciliore negotio compesci potest aut profligari, quam civium in rebusp. academicis flagitiosa audacia; *Hi motus animorum atque haec certamina tanta pulveris exigui iactu compressa quiescunt*; verum quoniam sapientissimorum virorum animis obuerfabantur omnia illa, quae modo memorata sunt. Videbant iidem, ad animum iuvenilem fingendum ac firmandum et honesta sui fiducia imbuendum haud exiguam vim habere illud, si in tutela se sua esse, se suis rebus ipsos superesse, decus vel dedecus a se ipsis petere sentiant adolescentes; esse omnino academiam magnam aliquam domum ac familiam, quae patris familias iure et auctoritate regatur, neque adeo esse aut esse posse disciplinam aliam quam domesticam, ipsumque iudicium domestico simile, nisi in iis causis, quae prorsus civiles sunt et civili iure ac lege disceptandae.

Quo itaque plus rectae et ingenuae civium indoli, animorum morumque mansuetudini et humanitati, in ciuitatibus academicis relinquatur, eo graviore cura ac sollicitudine eas ciuitates teneri necesse est, vt ciues habeant ingeniis et moribus politis, ornatis et ab omni ferocia intactis; atque eo diligentius prouidendum est, vt ea in promptu sint, quibus bona indoles ali, praeclararum rerum studia incendi, animi ad laudem erigi, a flagitiosa et sordida vita reuocari et in optimis artibus ac studiis teri ac subigi possint. Qua in re satis apparet, quantum vim, vti ad felices in disciplinarum studiis profectus, ita etiam ad morum vitaeque honestatem et elegantiam, puerilis olim institutio, siue priuata
siue

siue publica in scholis, habeat. Nullus facile ad academias accessit feroculus et factiosus aut turpis et facinorosus homo, quin talis ex scholis aut penatibus suis exierit. Nesciunt ii, qui scholarum inspectionem et iuuentutis omnino educandae curam sibi publice demandatam negligunt, se non minus academiarum esse corruptores et eueriores, quam totius reipublicae omnisque virtutis ac religionis pestes. Nam virtutis ac religionis fundamenta in scholis iaci necesse est; in academiis huic tanquam areae inaedificari. Sed inter ea, quae in ipsis academiis ad morum disciplinam et honestatem valere possunt, vnum est; quod si adfuerit, statim mitioribus adolescentum ingeniis, honesta verecundia, politioribus omnisque humanitatis significatione sese prodit; sin ex academiis exulet, ingeniorum stupore, animorum ferocia, morum asperitate, stulta arrogantia, vecordia et insolentia, graue sui desiderium relinquit, *litterarum, inquam, et artium elegantiorum et humaniorum studium*. Quod quanquam ipsa rerum experientia satis probat, nunc tamen in causas huius tanquam effecti paullulum inquirendo, ipsam rem paullo vberius, licet breuissime, declarabimus.

Et primum quidem ipsarum *artium et studiorum humanitatis et elegantiae* ea est natura ac vis, vt ad animi voluntatem inclinandam et bonis ac propitiis affectionibus et impulsibus impertiendam vnice valeant. Nam, dum id, si non vnice, attamen inprimis in academiis, et recte quidem, agitur, vt memoria subtilibus doctrinis, acutis distinctionibus, nudis praeceptorum argumentorumque enarrationibus, oneretur,
aut,

aut, rerum verborumque subtilitate, intelligendi ac iudicandi vis acuatur; ad intelligentiam et doctrinam egregie multum, ad voluntatem, adeoque ad honestatem ac virtutem, nihil dum profectum est. Sunt porro pleraeque disciplinae ita comparatae, vt cum morum animorumque habitu parum aut nihil habeant quod commune coniunctumque sit; fierique adeo potest ac solet, vt in sua aliquis scientia ac disciplina sit princeps, qui tamen ab animi honestate liberalitate et humanitate sit alienissimus; quo magis verendum est, ne, in summa ingeniorum per subtiliores disciplinas expolitione, inueniles animi ad bonos mores ac sensus ingenuos, honestos, generosos, nihil omnino proficiant. Quid? quod in ipsis non modo philosophicis doctrinis, verum in sanctioribus ac diuinis litteris interpretandis aeuo exacto, videmus consensisse multos, qui tamen de fructu aliquo ad se inde deriuando, de cupiditatibus animi sui reprimendis, de officiorum suorum numeris, et quae his similia sunt, ne vllam quidem suscipere cogitationem: quod si a veteranis, litterarum studia, etiam sapientiae diuinae humanaeque disciplina, eum in modum coli potuere, quid in iuuentutis calore et impetu rerumque externarum ad animum vi futurum esse putabimus! Virtutis, religionis ac patriae amor, rerum praeclararum ac pulchrarum studium, sensus generosi, homine ingenuo et liberaliter educato digni, ab omni humilitate ac feruili scurrilique foeditate alieni, et super ipsas adeo fortunae sordes eminentes, nullis profecto argumentorum ac verborum subtilitatibus in hominum animis excitari possunt, et misere falli videas ple-

rum-

rumque eos, qui expositis miro cum acumine praeceptis diuinae humanaeque prudentiae se consequutos putant hoc, vt ad morum sanctitatem nescio quam homines adducerent; si quid fuit, quod hominum animos inter illa ipsa mouit, non sane illud a praeceptis nudis et spinosa horridaque oratione expositis profectum est; contra faciles expugnatum, et ad persuadendum iis quod velis idoneos habeas animos, si aut auctoritate et grauitate, aut amoris ac beneuolentiae significatione eos tentaueris; vnde etiam ad iuueniles animos flectendos et a prauo inconsultoque facinore auocandos maiorem plerumque habet vim aequalium ac familiarium suafusus et hortatus, quam subtilis e sacris profanisque litteris argumentantium obiurgantiumque loquacitas. Non facile expugnatur animus nisi, primo loco, factis et exemplis propositis, vsu et consuetudine admotum, secundo loco, sententiis grauibus, viuidis rerum ad sensum declarationibus, argumentorum probantium in mouentia conuersionibus, exemplis mentem attonitam percellentibus, orationis porro dignitate, interdum etiam pulchritudine et ornatu. Voluntatis enim nostrae inclinatio ac propensio cum iis animi nostri facultatibus, quae propius cum sensuum impulsibus, iisque aut in memoriam reuocandis aut menti tanquam in tabula exhibendis, nimis amice conspirat, quam vt abstractio ac subtilis disputatio quicquam eam attingat. Cupiebamus ac nolebamus, desiderabamus et auersabamur, laetabamur ac moerebamus, multo ante, quam iudicandi elaboratior facultas intercedere poterat, quo minus in firmatos earum rerum habitus prorumperemus.

S

Non

Non autem animorum habitus retexi possunt, nisi vias sequaris, quibus quasi per texta ea tela et perfecta fuerat. Cum itaque, ut ab his retrahamus disputationem, animus, qui elegantioribus artibus et litteris sese addixit, omnino rerum, siue formis siue ideis pulchrarum, sensu, admiratione ac studio, imbuatur, atque etiam praestantioris cuiusque virtutis, mollioris sensationis, symmetriae et harmoniae, ordinis ac decoris venustatisque alicuius in ipsa honestate, semina imbibat, ab omni autem facto distoue, quod liberali ingenio indignum sit, auertatur; cum porro in optimis scriptoribus, vitae humanae magistris, omnis virtutis publicae priuataeque praeconibus et laudatoribus, ille versetur, et grauissimis sapientissimorum ac summorum virorum sententiis et exemplis non inflammari non possit; eum ex humaniorum litterarum studiis non modo ingenii sed omnis virtutis fomitem accipere, et ad vitam honestam plurimum et incitamenti et adiumenti habere manifestum est. Quid? quod eo modo culta ingenia, cum aliquando in vitam publicam prodierint, non modo fucum et pigmentum politioris alicuius et exquisitioris culturae, quam non nisi ex elegantium hominum consuetudine assequare, multo facilius et citius accipiunt, verum etiam, in ipsa illa arte ementiendi bellam egregiae erga omnes beneuolentiae significationem, paullo plus candoris, humanitatis et verae honestatis retinent. Sed hoc illud est, quod vulgo ignoratur, artes ac disciplinas elegantiores non ad exoletam modo aliquam linguam, ad res antiquitatis obscuras, ad auctorem aliquem classicum intelligendum spectare, sed, cum
ad

ab iis, post sanctissimam religionem, tota voluntatis nostrae et propius cum sensibus coniunctarum animi facultatum, penes quas tamen in humanis animis imperii summa est, vis et emendatio pendeat, humanitatis doctrinas omnino vnicum esse studium, quod siue per se animos ad virtutis, certe ciuilis, et honestatis amorem accendere, siue aliis disciplinis, iisque sanctissimis et grauissimis, eam veluti dotem largiri possit, vt, quicquid est diuinae humanaeque scientiae, non modo memoria comprehendatur et subtili iudicii acumine dispungatur, verum etiam in animorum voluntates influat, eas animet, moueat, percellat.

In grauissimo nos versari argumento videtis, Ciues amantissimi, et quam vellemus totam eius vim in animos vestros infundere! hoc est, instillare omnis voluptatis ac dulcedinis perennem quasi aliquem fontem, quo irrigatum pectus vestrum perpetua ad feram quamuis senectam tranquillitate fruatur, nunquam aegra ignauiae taedia experiatur, nullisque, nisi puris et nulli poenitentiae locum daturis, gaudiis pateat. Si qua tamen vitae pars est, quae artium et litterarum suauitatem et iucunditatem recte ac plene persentiscere possit, iuuenilem eam esse putate. Plurimarum pulcherrimarum rerum sensus in animis nostris hebet, vbi iuuenilis ardor refrixit, phantasiae viuida olim vis exoleuit, fracta interdum rebus aduersis animi vis et retusa iacet. *Singula de nobis anni praedantur euntes. Eripuere iocos: —*

Sed cum in destinatae huic scriptioni paginae extremo margine iam dudum haereamus, duo adhuc

Ieuiter faltem funt attingenda, e quibus rem, quam propofueramus, accuratius demonftrare animus erat. Primum, fi facultates animorum noftrorum inferiores, quas vocant, inprimisque repraefentandi et imaginandi vim, neglectas et incultas iacere patimur, nec bonis et pulchris optimarum rerum imaginibus ac formis animum inftruimus et adornamus: animi noftri natura ita fert, vt non modo horridus et incultus ille ager turpiter fqualeat, verum etiam vt herbis noxiis, venenis ac toxicis exuberet, vtque animus in omnem prauitatem, foediffimas libidines, flagitiofas turpitudines, luxuria incredibili feſe effundat. Porro, cum aetas veſtra, florentiffimi Iuuenes, honeſtae voluptatis, gaudii ac delectationis, fructum iure ſibi vindicet; quod enim omnes mortales ſectamur, dum nobis belle eſſe dumque valere, quanquam ſua quiſque lege, volumus, id vobis, Cariffimi, quis deneget? ſed poſtulatur a vobis tantum hoc, vt eam voluptatem non ex contaminatis ſenſuum faecibus ac fordibus, ſed ex rebus bonis, honeſtis, pulchris petatis. Neque porro quiſquam adeo iniquus in vos et durus eſt, vt debita haec et conſentanea veſtrae aetati gaudia ex ſuo ſenſu, guſtu ac more definiat, et aut noſtrae aetatis ſeueritatem et triſtitiā vobis imperet, aut a vobis id expectet, quod nos ſiue muneris et officii ratione, ſeu rei familiaris augendae, forte et lucri captandi, ſtudio, ſeu famae cupiditate, ſiue etiam longo uſu et aſſuetudine, facimus, vt ex ipſis ſeuerioribus ſtudiis et laboris aſſidui aerumnis ſi non delectationem, atamen nec importunum taedium contrahamus. Optimo vtique iure inueniles luſus iocosque et omnem hila-

hilaritatem ac festiuitatem, tanquam possessionem vestram ac regnum, vobis vindicatis. In humanam naturam peccaret, qua quidem re nullum grauius est sacrilegium, qui vobis illa ereptum iret. Enimvero regere illa et ordinare, circumscribere et temperare, hoc est, quod leges faciunt; hoc, quisquis vestri amantissimus est, facit. Cum autem alia, quibus animi refici et recreari possint, aut, vt in ciuitatibus academicis, nec nostri arbitrii, nec in potestate nostra sita sint, aut litterarum studiis refragentur, nec bene cum otio Musarum conueniant, aut abutentium prauitati et nequitiae pateant; ecce paratissimum vobis et tutissimum exquisitissimae voluptatis fructum, humaniorum litterarum et elegantium artium studia. Quibus quum nec aetas vestra vacare debeat, nec vos sine iis recte in vlla disciplina addiscenda versari aut vlli vitae officio ac muneri satisfacere aut aliquem idoneum vitae cultum animique bene temperati constantiam, et *ευταξίαν*, assequi possitis, quam praeclare vobiscum agitur, dum simul omnis purae et honestae delectationis copia in iisdem studiis vobis apponitur et propinatur. Seuerioribus studiis fessus torpet animus? non iam postulamus, vt a Digestis reduces iterum otii et animi causa ad Digesta advoletis et ex iis animum recreetis. Sed nunc libellum aliquem elegantiozem, praestantiozem historiarum cuiusuis aevi ac populi auctorem, vtilem aliquem poetam, Tragicum sententiis gravem et ad adsuefaciendum humanitatis sensui animum vtilem, Comicum, vitae ciuili ac domesti-

cae optimum magistrum, in manus sumite; aut ipsi aliquid in chartam conicite, vel versus pangite, leuius certe ac tolerabilius insanietis quam bacchico furore. Exterorum populorum descriptionibus itinerumque ac nauigationum narrationibus quantum voluptatis honestissimae capi potest! At lectionis taedet. Recte; iam penicillo pictorio aut calamo delineatorio formarum pulchritudinem adumbrate; aut, si magis placet, artificum opera aere expressa cognoscite, veterum monumentorum reliquias recensete. Multi fingendis ex argilla similitudinibus omnique plasticis genere, alii vitrum lapidemue torno terentes, ebur lignumue scalpentes, egregium sibi languoris et fœcordiae remedium peperere. Nondum musicam, diuinam hanc omnis taedii depultricem et auerruncam deam, non eas artes, quae cum corporis robore, agilitate, celeritate aut bona valetudine ac dignitate, coniunctae sunt, attigimus. Sin autem ad naturae studium animus bene informatus delatus fuerit, nunquam ei, quod teneat aut excitet se, deesse poterit. Quibus voluptatum et lusuum honestorum generibus si animos vestros adsuuefeceritis, Ciues optimi, primum ingentia vobis ad omnes disciplinas viatica et adiumenta parabit; tum ad vitae officia et politiorum hominum coetus obeundos amplissima consequimini praesidia; denique nunquam vos seu desidiaetadio victos seu inquietae mentis tanquam furiis actos ad friuola et futilia, aut ad despectissimorum ac contemptissimorum hominum computationes aut impuras confabulationes recurrere oportebit; neque adeo,

adeo, quicquid pravae noxae inde ortum est et oriri solet, vnaquam ingenia, ad vitae elegantiam et humanitatem comparata, contaminare poterit.

Quod nouum vitae institutum vtinam cum his ipsis anniuersariis sacris, quae vobis, Ciues, nunc cum maxime indicimus, initium habeat! quam fausta et vere aurea haec nobis lux futura esset! Ita demum, quicquid labis vestro coetui nonnullorum exitioforum et vecordium hominum audacia adspersit, eluetur! ita demum nihil erit, quod felicitati nostrae decedere putabimus. Prosperitas publica, res imperii florentes, successus laeti consiliorum et curarum Regis nostri Augustissimi et Consilii sanctioris; Curatoris nostri ac Parentis vegeta et sufficiens tot curis, tot laboribus, senectus, et nostrae felicitatis pertinax et cum annis increfcens amor: quae ac quanta bona, si ad ea hoc vnum accesserit, vt vos his tantis bonis non indigni esse videamini! Agentur Deo O. M. gratiae et noua vota suscipientur in templo academico, quo pompa ducetur. Praeibit verba Decanus Ordinis Medicorum Spectabilis *) inter sollennia creandis nouis in arte medica Doctoribus instituenda. Vos itaque, si nos amatis, quod vtique facitis, Illustrissimi Comites, Generosissimi ac Nobilissimi Commilitiones, frequentes adeste, bona ac fausta verba dicite, P. P. d. XVI. Sept. MDCCCLXVI.

*) Phil. Ge. Schröder v. *Gel. Anz.* 1766. p. 1233. 36.

IVSSV ET AVSPICIIS
 REGIS AVGVSTISS. POTENTISS. CLEMENTISS.
 RECTORIS ACADEMIAE NOSTRAE
 MAGNIFICENTISSIMI
G E O R G I I I I I I .
 ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
ABR. GOTTH. KAESTNER
 CVM SENATV
INSTITVTVM HISTORICVM
 IN A. D. XXIII. DECEMBR. CIOIO CCLXVI.
 INAVGVRANDVM
 INDICIT

Quum multarum earumque praestantissimarum rerum ea non raro calamitas fuerit, vt siue hominum stupore et inscientia, siue opinionis aliqua leuitate et temeritate contemtae aut spretae et neglectae iacerent, historiae tamen quanta esset dignitas, praestantia et vtilitas, nullus facile fuit paullo doctior et prudentior, quin perspiceret et verbis testaretur. Quae enim est disciplina, quae non siue fundamenta sua, siue materiam, ornamenta saltem ac lumina, ex ea petat? Siquidem omnis fere scientia ac doctrina nostro tempore non tam intenta ipsarum

rum rerum contemplatione diuturnaue vnus cuiusque obseruatione ac iudicatione comparatur quam iis, si non continetur, tota tamen innititur et incumbit, quae ab aliis inuenta, prolata, ornata et expolita memoria atque animo comprehendimus; vt interdum adeo in rebus aliunde acceptis tota subsistat eruditio. Iurium certe nulla potest esse scientia paullo accuratior, nisi imperiorum et populorum historias, tanquam fundamentum, ei substruxeris. Diuinior vero disciplina tanto maiorem historiae dignitatem ac splendorem conciliat, quod, quoad factis et rebus gestis nititur, historicae fidei stabilitatem ac firmitatem vnice respicit. Tu autem, sanctissima philosophia, vitae lux, vniuersi huius interpretis, mirandorum summi opificis operum enarratrix, veritatis auctor eademque restitutrix, quae etiam ex sacra doctrina tenebras et squalorem superiorum saeculorum depulisti, ciuitatum vero ac rerump. sola sospitatrix et emendatrix, quibus constituendis et describendis legumque tutela firmandis nisi tu adfueris, non nisi caeco impetu ac temere coalescunt imperia, vt monstris ac portentis similia sint, et in paucorum eorumque nequissimorum vtilitatem esse constituta videantur; nostrorum autem animorum diuiniore naturas, vires, opes ac facultates incredibiles, earumque impellendarum, regendarum aut incitandarum rationes, omninoque illa rerum miracula, quae suo quisque pectore circumferimus, quis, nisi te hierophanta initiatus, cognoscat? Quid tamen te nulla historiae luce collustratam esse dicemus, a qua nisi materia, in qua tractanda verferis, sit suppeditata, et multorum saeculorum experientia

breuis vitae angustos fines protulerit et dilatauerit, a veris et vtilibus rebus ad subtiles et spinosas positiones delaberis et in angusto ieiunarium quaestiuncularum spatio tereris. Quae cum ita sint, vt historiae summa ad ceteras disciplinas vtilitas nemini non in oculos incurrisse videri debeat, ipsa autem per se dignitatis et amplitudinis, nec non vtilitatis fructusque incredibile quantum habeat, quomodo tandem fieri potuit, vt studium tamen historiae recte siue cognoscendae et addiscendae siue condendae ac conscribendae ad nostra fere vsque tempora tantum non neglectum contemptumque iaceret, et vix aliqua dignatione et honore etiam ab iis haberetur, qui historiam praecipuo in loco habendam esse putarent? In academijs autem per aliquot saecula studium hoc iis disciplinis, quas plerisque hominibus non tam dignitas sua et auctoritas, quam principatus alicuius, quem illae inter scientias tenere putantur, opinio a monarchorum inde stupore accepta, aut vtilitatis alicuius ad ventrem pascendum respectus, commendat, non modo erat posthabitu, verum etiam ad scholasticorum studiorum censum detrusum ac reiectum. Quae res, id quod multis alijs rebus bonis et vtilibus vsu venire solet, duplex malum reciproco quodam aestu in se replicatum et recurrens peperit; nam contemptus grauissimi et honestissimi studii generosiores animos ab eo abalienauit, ita vt in re difficili obscuram et ignobilem operam ponere nolent; eo tamen ipso euenire necesse fuit hoc, vt, cum nulla recte cognoscendae, diiudicandae et conscribendae historiae praecepta vigerent, annales et historiae patrum memoria conditae rerum grauitate
ac

ac dignitate, verborum honestate ac venustate, carerent, in rebus vero futilibus cognitu audituque indignis, obscuris iuris quaestionibus, ad quas interdum tota historiae ratio fuit reuocata, notationibus genealogicis et ceremoniis conuentuum, confessorum aut sollennium, barbarico potius fastu quam vlla elegantia notabilibus, occuparentur, orationis autem squalore et barbarie horrerent. Ea ipsa res non raro prudentibus et doctis viris, qui non ad omnem humanitatis sensum occalluerant, omne recentiorum historiarum studium in fastidium adduxerat. Ii autem libri, quibus in academica et scholastica disciplina ad historias, imprimisque historiarum orbem tradendum utebantur, nullo plane cum rerum dilectu, ordine et veritate erant perscripti, nulla utilitate ad prudentiam vitae seu ciuilis seu domesticae instructi, omni autem iudicii acumine et subtilitate, grauitate et auctoritate, quam melior et consummatior philosophia sola afferre potest, erant destituti. Redibat itaque res fere in orbem, vt et contemptus eius studii neglectum pareret et neglectus contemptus causam et excusationem faceret. Verum cum, vt in aliis rerum iudiciis, ita etiam in hac de studii historici utilitate ac praestantia existimatione, nubeculae illae ex superiorum saeculorum barbarie, (inter quam omnes nostrae disciplinae, sacrae et profanae, et pleraque nostra instituta, inprimis academiae, initia, interdum etiam incrementa, habuere) rerum veritati obductae, partim philosophiae partim humaniorum disciplinarum artiumque tanquam luce essent dispulsaе: melior etiam in academiis studio historico lux affulsit. Inprimis autem academiae

nostrae singulari aliquo prouidentiae diuinae munere contigit, vt a primis inde incunabulis historiae studium, etsi illud monachico illo vetere academiarum instituto classi philosophicae adhaerere iustum est, inter vtiliores et praestantiores disciplinas referretur, a viris autem doctissimis, optimis et integerrimis, mirifica indulgentia et cura susciperetur, qui illud multo magis ornarent et locupletarent, in praeclaraque luce collocarent, alii etiam genera nonnulla historiae, aut partes et capita, peculiari doctrina magna cum laude traderent et illustrarent. Quae res quantum ad academiæ nostrae celebritatem et accuratiorem aliquam studiorum regendorum rationem profuerit, cum per se manifestum sit, dicere nunc necesse non est. Omnino enim vera ac solida academiarum laus famaeque ac splendoris perpetuitas ab iis maxime pendet disciplinis, quibus, vt classicae illae tres disciplinae recte et vtiliter tractentur, doceantur et addiscantur, vtque eae omnino verarum, grauium et absolutarum disciplinarum formam accipiant, efficitur. Philosophiae itaque cum matheſi, historiae et humaniorum litterarum, studia quanto maiore cum laude in quacunque vniuersitate litteraria vigeant, eo magis reliquas etiam disciplinas omnes florere, contra autem has et ipsas deflorescere, deperire et tantum non extinguj necesse est, quoties ista studia aut nullo honore habentur aut ingenia ad eas accedunt iis litteris et doctrinis non fatis imbuta et ornata, sine quibus in ceteris omnibus est caecutiendum, vt vix vlla doctrina inde comparari possit, quae in aliqua laude ac dignatione sit habenda. Quocirca academias videmus passim
viris

celeberrimis instructas, si de iis disciplinis quaeritur quae ad nobilem illam *triadem facultatum* referri solent, iacere tamen et lenta tabe consumi, quandoquidem exulant ex iis eae disciplinae aut aegre pomeriis adhaerescunt, quibus aluntur ingenia, et ut in se descendant suisque studiis vitae, non soli ventriculo, consultum esse velint, excitantur. Contra Georgia nostra Augusta si inter ceteras academias non delituit, sed maturam celebritatem, matura incrementa habuit, illam felicitatem non tam eo consequuta est, quod in disciplinis sollennibus viros nacta est doctissimos et clarissimos; etsi enim hoc ipsum magnam vim ad eius celebritatem habuit, commune tamen ipsi fuit cum aliis academiis: verum quia liberalius in illa habitae, diligentius excultae, viris doctissimis, qui scriptis, non modo lectionibus, eas expolirent, instructae sunt eae disciplinae, quas Pontificius stupor olim ignorabat, dominatio et fraus obterebat: mathesis, inquam, cum physica ceterisque disciplinis ex illa ductis; philosophia ad vitam et actum deducta; litterae humaniores a verborum spinis ad rerum et sententiarum fructus reuocatae, inque his historica studia, ad vitae magisterium, civitatum, legum, institutorum emendationem, et opinionum ac fraudium depulsionem translata.

Cum itaque res sit praeclara et exoptatissima, ut studii historici amor ardorque quam latissime spargatur, ipsa autem historiae recte cognoscendae, tradendae ac condendae ars et ratio paullo maiore luce collustretur: perquam commendabili profecto et fructuoso ad academicam imprimis nostram iuven-
tu-

tutem consilio institutoque Collega noster amantissimus, Vir excellentissimus,

IO. CHRISTOPH. GATTERER,

Historiarum P. P. O.

cum adhuc studium historicum meliore et accuratioris ratione ac praeceptione, exemplis etiam praeclaris propositis, emendauisset; alia autem, quibus historia siue fidem et veritatem anquirat, firmat et adfruit, siue lucem salubrem et vitam mutuatur, egregie ornasset et illustrasset, inprimisque Diplomaticam, cum magno et ad nostram aetatem et ad posteritatem fructu et vtilitate, in disciplinae academicae formam cum eximia doctrinae ingeniique subtilitate redegisset, vt tamen studii historici praestantia vtilitasque vberius et explicitius declararetur, adolescentum porro animi ad illud amplectendum inflammarentur, ingeniaque acuerentur, dum per diuersas variasque historiae partes circumferuntur et in interiores earum recessus admittuntur, iam a duobus inde annis ACADEMIAM HISTORICAM condiderat, hoc est, societatem cum virorum doctorum et historicis studiis florentium, tum iuuenum ad accuratioris doctrinae laudem adspirantium, qui partim in historicis disciplinis perlustrandis ac cognoscendis exquisitiorem operam ponerent, partim salebrosis incaeduisque locis, cuius generis multa passim per historiae spatia cursum morantur, culturam adhiberent, alias plagas ac regiones ad mitiorem et elegantioris cultum componerent et exornarent, eas autem litteras ac disciplinas, quae fundamenta historici studii et firmamenta sunt, inprimisque co-

di-

dicum ac diplomatum cognoscendorum et diiudicandorum artem et scientiam, geographiam, numismaticam, heraldicam, ut quemque ingenium seu voluntas ferret, subtilius cognoscerent et tractarent. Quod enim in reliquis disciplinis usu venit, ut, quo accuratiorem operam in iis ponere institueris, ita indices earum fines longius recedere et spatia prospectumque multo latius quam primo aditu cogitatione praeceperas, patere sentias, id multo euenit magis in historia, ubi a singulis populis et imperiis ad vniuersum genus humanum processeris; nec cognitionem recte institui posse facile perspicias, nisi, non modo ingenia populorum, mores, ritus, instituta, leges, artes, opera, et quaecumque ab ingenii humani vi proficiscuntur, cognoueris, verum etiam illa indagaueris et erueris, quae earum rerum causas praebere solent, imprimisque caeli folique morem, naturam, munera et beneficia, a quibus, nisi arte et consilio emendata ea siue etiam corrupta fuerint, omnia illa, tanquam e seminibus suis, necessaria ratione procedunt. Ut autem ea, quae modo commemorata sunt, historici studii adiumenta et praesidia sodalibus in promptu et ad manum essent, liberali porro opera ac cura idem Collega noster honoratissimus eorum apparatus aliquem instruere et adornare instituit, diplomatumque adeo, earumque partium rerumque, quae in iis imprimis spectari solent, ut characterum, sigillorum, monogrammatum, praeterea insignium sigillorumque gentilitiorum, numorum ac monetarum aliorumque monumentorum, quae historicis argumentis fidem faciunt, earumque tandem rerum, quae soli naturas de-

declarant et cuiusque populi industriae tanquam materia subiectae sunt, eique aut affluentia sua aut commoda exportatione aut scita et ingeniosa elaboratione opes ac potentiam conciliant; earum, inquam, rerum omnium promptuarium aliquod indies magis magisque locupletandum et ornandum ordinavit. Quae quidem omnia quantum ad ampliora studii historici incrementa, inprimisque ad iuuenilium animorum follertiam acuendam et generosiorum aliquam aviditatem ac cupiditatem tot ac tantas res praeclaras et vtilis, sine quibus historiae studium aut nullum aut vanum et ineptum est, cognoscendi valere debeant, monere opus non est.

Cum interea Academia haec, exactis intra priuatos parietes incunabulis suis, vegetae iam iuuentae robur sumisset: conditori eius et membris consultum et e re visum est, vt illa iam nouo **INSTITVTI HISTORICI** nomine ornata in publicum prodiret. Rex itaque noster augustissimus et potentissimus, cuius sacrosanctam maiestatem cum propter alias immortales virtutes adoramus, tum ob insignem in vniuersitatem hanc litterariam indulgentiam summa cum pietate veneramus, praeclarum hoc de historia, tuendis imperiorum et regnorum iuribus, decoribus et praesidiis, vtilissima disciplina, bene merendi consilium, pro admirabili illa facilitate ac voluntatis propensione, qua, quidquid remp. nostram amplificare et ornare potest, aut prouidet, aut annuit, re ad se delata, propter insignem vtilitatem magnopere probauit,

INSTITVTVMQVE hoc HISTORICVM propitio ac fauente numine suscepit, regia auctoritate confirmauit, quoscunque honores, priuilegia ac decora societas litteraria publica habere potest, ei addixit, et quicquid ad eius dignitatem aut tranquillitatem pertinere possit, clementissime concessit; Senatui autem academico eiusque Prorectori negotium dedit, vt Institutum historicum in curam tutelamque Vniuersitatis nostrae academicae reciperet, legesque eius et statuta auctoritate sua confirmaret. Cuius rei tam laeta auspicia quandoquidem debitis sollennibus ex more peragenda sunt, cumque iis a. d. XXIII. Dec. hora a meridie II. dicta sit: nostri officii esse duximus, amicitiae autem ac beneuolentiae erga Collegam coniunctissimum hoc quasi pignus publice edere voluimus, vt vos, Illustrissimi Comites, Generosissimi et Nobilissimi Ciues, et quotquot sacris nostris aut litant aut fauent, tabula hac proposita humanissime rogaemus, vt sollennibus his in auditorio maiore celebrandis, inter quae a Gatterero, Viro Excellentissimo, Commentatio *de arte inueniendorum numismatum recentiorum, quae vulgo Schaumünzen siue Medaillen dici solent*, praelegetur, frequentes adesse, nouo instituto fauere et fausta quaeuis apprecari vélitis. P. P. Gottingae a. d. XXII. Decemb. clō lō cclxvi.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 RVDOLPH. AVGVSTINVS
 VOGEL D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM SVVM
 ABR. GOTTH. KAESTNER
 COMMENDAT
 CIVIBVS.
 KAL. IVI. c18cclxvi.

De veterum coloniarum iure eiusque cauffis.
 PROLVSIO PRIOR.

Quum omnium rerum auspicia bonis votis omnibusque tanto lubentius prosequamur, quo magis siue vtilitate et fructu aliquo suo se commendent, siue eorum, ad quos pertinent, amore ac caritate, gratiae nobis ac iucundae eae sint: non veremur, Ciues amantissimi, ne non inter follenniores dies merito referri bonisque verbis et omnibus celebrari vobis videatur dies ille, erit autem d. III. Iulii, quo magistratus academici insignia in Virum Illustrem,

ABR.

ABR. GOTTH. KAESTNERVM

transferentur, qui, vt mathematicarum disciplinarum feueritatem cum Musarum lusibus vnus omnium coniunxit, ita disciplinae feueritatem omni comitate, humanitate et lenitate, qua idem Musarum consortium animum eius imbuit, temperabit. Quod itaque et viri dignitas, summus erga vos amor, publicaeque vtilitatis studium, vestra vero pietas et officium, postulat, hoc facietis, ornamenta Academiae huius splendidissima, Comites Illustrissimi, et vos, natalium, ingeniorum ac virtutum decoribus ornatissimi iuuenes, et quicumque sacra nostra aut colitis aut fauore vestro prosequimini, vt sollennibus his frequentes interesse, animis linguisque fauere, velitis.

Atque ita fere officio nostro satisfecisse videri possemus, nisi mos a maioribus acceptus ita ferret, vt in tali tabula, in qua ea, quae e re vestra esse videntur, proponi solent, de re aliqua vndecumque petita disputatio, quasi corollarii loco, adiiciatur. Quae quum vix de quaestione recondita et ex penetrabilibus certae alicuius disciplinae, cui vestrum aliqua tantum pars vacet, depromta, institui possit, sed in eiusmodi argumento consumenda sit, quod aut omnibus, aut plurimis saltem, cognitu seu vtile seu iacundum videri possit aut debeat, (quo etiam consilio sapientissimi nostrae reip. conditores hoc scriptionis munus in eos contulere, quibus humanioris doctrinae cura in academiis relicta esse solet, Professores eloquentiae eos appellant, quoniam scilicet hoc litterarum genus ac studium omnibus ac singulis commune esse seu putabant seu volebant prudenti-

T 2

tiffi-

tiffimi viri) quae, inquam, quum ita sint, circumspicientibus nobis, quod nonnullorum saltem animos quodam modo tenere possit, offerebat sese ista quaestio *de veterum coloniarum iuribus*; in quam quidem animus siue incidere siue deduci tanto facilius poterat, quo plura hoc tempore inter Britannos de coloniarum iuribus disceptari audiuimus. Quid enim, inquis, quum coloniarum deducendarum ac deductarum tam frequens in antiquis scriptoribus sit commemoratio: similisne iuris disceptatio nunquam incidit? aut, si incidit, quod tandem ius in eo sequuti sunt veteres? sin minus incidit, quae eius rei causae commemorari possunt?

Iam de veterum coloniis earumque iuribus egerunt multi, ita tamen, vt aut ad antiqui moris ac ritus indagationem operam omnem referrent, aut, quum iura exponenda essent, ritus potius et instituta aliqua nobis commemorarent, certe de causis earum rerum parum solliciti essent*). Diuersa quidem a nostris coloniis veterum coloniarum fuisse iura, factis obuium. Nam quum nostro tempore coloniae non minus sint membra eiusdem corporis, pars eiusdem imperii et ciuitatis, ac veteres coloni, adeoque iisdem legibus teneantur, iisdem iuribus vtantur; veterum coloniae, si Romanorum colonias excipias,

*) *Valesii* nota ad excerpta Polyb. p. 6. *Spanhem.* de praest. et vsu Numism. T. I. diss. IX. p. 564. sqq. Non ad manus erat, cum haec scriberemus, *Bougainvillii* diss. quae praemium Academiae Inscr. et Eleg. Litter. Paris. anno 1745. reportauit; sed eius argumentum habetur in Memor. Treuolt. eiusd. a. T. CXXXVII. p. 494. De Sigonio et aliis mox dicitur.

pias, liberae et antiquae ciuitati nullo modo fuere obnoxiae, aut, si origines suas reuereri debuiffe memorantur, non minus tamen libertate et αυτονομια vſae ſunt, quam aliae ciuitates aut imperia, quae maiestatem alterius populi comiter habere et ήγεμονευεισθαι necesse haberent*). At, qua tandem, inquis, ratione, quibus de cauffis, haec tam diuerſimode comparata ſunt? Fuit ſcilicet coloniarum veterum diuerſa a noſtris coloniis natura, diuerſum conſilium, diuerſus ad metropolim reſpectus ſeu *relatio* ac vinculum; et tota deducendarum coloniarum ratio non niſi ſero hominum prudentum animos aduertit, vt, a caſu et priuatorum lubidine, reip. conſilio, voluntati et auctoritati vindicaretur. De quibus quidem quo liquidius ac certius conſtiterit, eo tutior erit iurium finitio ac deſcriptio. Omnino enim, niſi ciuitatum inſtitutionem, principia ac conſilia, perſpexeris, iura earum declarare ac definire fruſtra ſuſcipias. Sed tum interdum illa ſolet incidere dubitatio, vt, ſi in argumento hiſtorico verſeris, ex rerum naturis ac principiis multa iura deducere poſſis, quae factis confirmari nequeant; ſiue, quod eorum memoria intercidit, ſeu, quod iure ſuo homines aliorum vi et iniuria excluderentur, ſeu, quod nunquam rem in eo loco conſtituerat temporum progreſſus, vt eorum iurium notitia et intelligentia animis obiiceretur; vt hoc ipſo tempore multa, quae colonias attingunt, antea a nemine animad-

T 3

verſa

*) *Grot. de Iure B. et P. lib. I. c. 3 §. 21, 3 II, 9. 10, 2. Esprit des Loix liv. XXI. c. 21. Melon Eſſai ſur le Commerce ch. IV. VI. Dictionnaire Encyclop. Art. Colonies.*

versa aut parum subtiliter constituta, nunc primum accuratius declarata sunt. Nam si, ut hoc exemplo utamur, Albani de iure suo in colonias maturius cogitassent et deliberassent, non illi Romam ea incrementa capere permisissent, quibus ipsi mox invidia incensi nimis fero remoram facere volebant. Quum porro interdum iura, suis rationibus rite substructa, quibus tamen contraria facta in historia commemorentur, aut facta interdum possint excitari, quibus nullum aut obscurum ius subsit: ea quidem omnia in sua genera in tali disputatione referenda sunt ac segreganda.

Coloniarum quidem notio subiici animo potest nulla, quin et hominum coetum et pristinam sedem et nouam habitationem cogitatione verses. Potest autem quum populi aut ciuitatis aliqua pars, tum totus interdum populus ac ciuitas, in nouas sedes deduci; quod tamen posterius genus *migrationis* potius nomine appellare vsus fert, et insunt alia in re a coloniarum naturis diuersa. Itaque nec *barbarorum colonias* Europam et reliquas terrarum partes infedisse dicimus tum, quum ex vltimo oriente fluctuum more aduoluti antiquis imperiis excidia, nostris origines afferrent; nec expeditiones eorum, qui cruce signati erant, in Terram sanctam in coloniarum numero habentur, etsi consilio eo susceptae erant, ut nouas sibi sedes quaerent Franci, seu conuenae Europaei *); nec Iudaei, cum Aegypto relicta, ad occupandam Palaestinam discessere, in
colo-

*) Cf. *Memoires de l'Acad. des Inscrip. To. XXXVII. p. 496. 506.*

coloniam exiisse dici solent; non magis quidem hi quam Hispani, qui et ipsi nouas fedes non alio modo tenuere, quam excisa gente, quae eas tum inhabitabat. Iam terrae, quas nouae coloniae occupant, aut hominum cultu plauē vacare, aut non satis frequenter coli, aut, licet satis cultae, prioribus eiectis, a nouis colonis possideri possunt. Primo quidem modo omnis terrarum orbis est habitari coeptus et nostro quoque tempore insulae nonnullae; altero coloniae Europaeorum in magnam Americae, Africae Asiaeque partem, maxime littoralem, deductae; quemadmodum olim Phoenicum, Graecorum aliorumque populorum; nouissimo tandem modo quum alii passim, tum imprimis Hispani in America occupanda, grassati sunt. Sed siue in veterum colonorum locum succedant aduenae, siue cum iis permixti habitent, vtrumque seu pacto fit, vt Carthaginem olim, nunc Pensylvaniam, conditam esse notum est, et vt habitasse narrantur Iones cum Cretensisibus, qui Colophonem iam tenebant (Paus. VII. 3. p. 528. alia exempla v. ib. eod. cap.) seu vi; vti maior pars Ionicarum coloniarum in Asia condita fuit (v. Paus. VII, 2. 3.): et a vi quidem, incurfu et iniuria, verendum est, ne plerarumque ex nostro continenti per totum terrarum orbem disseminatarum coloniarum initia repetenda sint; vt haecenus adeo Europaei ab immanitate maiorum suorum, qui imperium olim Romanum, adeoque cultissimam orbis terrarum partem, armis occuparunt, non adeo longe discessisse videri possint. Potest et illa diuersitas memorari, vt aliae coloniae a cultioribus locis in incultas terras, aliae ab incultis in cultiores transeant. Ad

quod genus examina referri possunt barbarorum, qui plerumque eas terras ipsi vastant et diripiunt, in quibus mox sedem figere decreuerunt. Commemorauimus pleraque, quae coloniarum notionem, indolem ac genera diuersa declarare possunt, ut in eo genere subsistere liceat, quod proprie ac vulgari usu eo nomine appellari solet. Quoties enim populo in rem publicam seu ciuitatem legibus constitutam descripto (inter feros enim, siluestres ac barbaros, coloniarum nomen locum non habet) pars aliqua ciuium ad alias sedes quaerendas discedit, in coloniam ea exire aut mitti ac deduci dicitur; siue id fiat lege et scito populi, siue ciuitate non prohibente, siue etiam ea inuita, ut in seditionibus ac diffidiis domesticis. Metropolin autem quae causae adducere possint, ut ciuium partem finibus suis exire aut iubeat aut permittat, eae modo *a necessitate*, modo *ab utilitate* aut utilitatis aliqua opinione petendae esse videntur: Nam socordiam nonnullorum imperiorum, aliorum stultitiam aut superstitionem, quae omnium suarum virium et opum fundum, *ciuem*, suppliciorum adeo minis, fugarunt, quod a Gallis et ab Hispanis factum, cum opinione certe aliqua coniunctam fuisse credere licet. Et *neesse* quidem visum est hominibus, iuuentutem ad alias sedes quaerendas mittere, quotiescumque populus aut ciuitas nimis laetis incrementis augeteretur, quam ut ali nutririque multitudo posset; id quod in rep. bene ac sapienter instituta accidere vix vnquam posse arbitramur, quum tot exquisitiora consilia et artificiosi modi (vtamur enim ea voce) sustentandae plebis excogitari possint, modo animi hominum ad hanc sollertiam et sagacitatem fatis acuan-

acuantur; verum in iis populis, in quibus nec agrorum idoneus cultus, nec mercatura et nauigatio esset, contra autem magnus hominum prouentus et laetiora indies incrementa, vel vnus anni sterilitate ingruente, saepius ea calamitas incidere debuit. Neque adeo mirum aut a fide alienum est, si in primis vitae humanae aetatibus longe maxima pars coloniarum, in primis Graecarum, quae Italiae, Galliae, Asiae et Africae oras frequentarunt, eiusmodi calamitatibus exordia sua debuissent memoratur: neque Gallorum et Aboriginum Ver sacrum alias causas habuit *). Necessitas patriam relinquendi et nouas sedes quaerendi etiam inde nonnumquam nata est, quod metropolis bello deleta esset; vt Phocaeensibus, patria a Persis capta; aut si ciuili discordia ac bello ab ea parte, cuius causa superior esset, altera pars esset expulsa. Frequentiores tales causae esse debuerunt, cum tam frequentes fierent barbarorum incurfus, fines vero nullis essent castellis satis muniti; vt primo impetu totam regionem externus hostis occupare posset. *Utilitatis*, quae coloniarum deductiones suadere possit, pro reip. natura variae rationes esse possunt; estque hoc illud genus, quod certa tandem ratione administrari, lege populi describi, et proprie coloniae nomine appellari coepit **); patet autem hoc genus latissime.

T 5

enim

*) V. *Dionys. Halic.* I, 16. *Puffendorf.* de Iure N. et G. VIII, II, 6. *Hist. de l'Acad. des Inscrip.* Vol. III, p. 93. sqq.

***) Cadit in hoc genus definitio apud Seruium ad Aen. I, 12. *est pars ciuium aut sociorum missa, ubi rempublicam habeant, ex consensu suae ciuitatis aut publico eius*

enim colonia mittitur, vt stirps liberioribus auctibus crescat, aut vt pauperes ciues agros fortiantur; quem Romanorum et Atheniensium *) maxime morem olim viguisse vulgo notum est. Interdum vrbs a plebe egena, otiosa et nouarum rerum cupida, colonia deducta, liberatur. Aut inuitamentum est melius ac fertilius in alia terra solum aut maior agri portio **). Antiquissima ratio illa est, quum victor victos in alias terras abduceret eorumque agros aliis populis assignaret, vt vtramque gentem pacatam securo imperio teneret; quam quidem iam Affyrios et Babylonios, vt in Iudaeis, Alexandrum ac Romanos sequutos esse, fatis constat. Coniunctum cum eo illud coloniae mittendae genus, cum quasi in supplementum noui coloni in victas vrbes mittuntur, aut,

cum

eius populi, unde projecta est, consilio. Hae autem coloniae sunt, quas ex consilio publico, non ex secessione sunt conditae.

*) Liban. argum. or. Demosth. περὶ τῶν ἐν Χερρόνησῳ.

***) Plerasque nouarum coloniarum causas enumeratas videas apud Senecam *Consolat. ad Helv. c. 6. Alii longo errore iactati, non iudicio elegerunt locum, sed lassitudine proximum occuparunt; alii sibi armis ius in aliena terra fecerunt: quaedam gentes, cum ignota peterent, mare hausit, quaedam ibi confederunt, vbi illas rerum inopia deposuit. Nec omnibus eadem causa relinquendi quae-rendique patriam fuit. Alios excidia urbium suarum, hostilibus armis elapsos, in aliena spoliatos suis expulerunt; alios domestica seditio submouit; alios nimia superfluentis populi frequentia, ad exonerandas vires, emisit; alios pestilentia aut frequens terrarum hiatus aut aliqua intoleranda infelicitatis vitia eiecerunt; quosdam fertilis orae et in maius laudatae fama corruptit, alios alia causa exciuit domibus suis. Nihil luculentius esse potest hoc Senecae loco.*

cum poenae loco adempti victis vrbibus agri nouis colonis assignantur. Tales κληρουχίας Athenienses in vrbes agrosque eorum, quos bello sibi subiecerant, mox adeo eorum quos sociorum nomine comprehendere solebant, miserunt*). Etiam infestas hostium incurfiones coloniis in finibus positis reprimere consultum visum inprimis Romanis **). Praeclarum coloniae deducendae consilium sequuti narrantur, si modo vere, olim Yncae, Peruanorum reges, digni qui toti terrarum orbi, certe barbaris illis, a quibus cultissima gens fuit excisa, imperarent; namque illi ex provincia ingrati et ieiuni soli in aliam vberioris et felicitioris agri aut clementioris caeli regionem transmittabant populos suos ***). Speciosum etiam illud consilium, quo Athenienses deduxisse colonias Isocrates memorat (Paneg. c. 9.), vt nomen Graecorum latius habitaret et barbaros reprimeret. Sed longe omnium praestantissimum genus est illud, quod commerciorum, nauigationis ac mercaturae causa instituitur; quod quidem nostris temporibus omni arte perfectum et elaboratum esse nemo vt nec neget ita nec miretur, quum nauigandi arte veteribus longe ac multum antecellamus. Ab hac enim nauigationis nostrae praestantia, qua effectum est,

*) Diodor. XV, 23. Πλεονεξίαν hanc excusat Isocr. Paneg. p. 89. non missos esse nisi in agros desertos. Sed tandem Ol. C, 9. τὰς γενομένας κληρουχίας ἀποκαταστήσαι τοῖς πρότερον κυρτοῖς placuit, et lex facta μηδένα τῶν Ἀθηναίων γεωργεῖν ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς.

***) Sigon. de ant. Iure Ital. II, 2.

****) Garcillasso de la Vega Comment. Reg. f. Yncarum historic. P. I. lib. VII. c. I.

est, vt multo facilius et promptius nunc fit, colonias in officio continere et commercia cum iistueri; ab ea omne fere id repetendum esse videtur, si quid recentiorum aetatum coloniae prae antiquis laudis et praestantiae habent. Nec tamen priscis temporibus hoc coloniarum genus, quantum per nauticae rei, quae tum erat, naturam licuit, prorsus ignotum aut inuitatum fuit; nam eiusmodi colonias non Phoenices modo, Carthaginenses et Massilienses, verum etiam Athenienses, in Thracia et Ponto *), Ptolemaei reges ad mare Erythraeum, iam olim Idumaei et Iudaei in altero huius maris littore, forte et Syro Macedones in India, condiderunt. Condi autem et hae possunt duplici consilio, aut solius mercaturae et navigationis causa, vt pro emporiis, foris et nundinis, quo interiorum terrarum mercatores confluant, vtque pro receptu nauium, mercium et hominum sint; quam vtilitatem fere Batauorum coloniae Asiae, et aliorum populorum quum aliis in locis tum in Africae littoribus, praestant; aut cum coniuncta aliqua dominandi et imperii fines propagandi libidine; aut, quae ratio ceteris facile praestat, variasque ad ipsam metropolin habet vtilitates, ita condi et collocari possunt, vt a ciuibus ex metropoli eo migrantibus accuratiore arte et industria agri colantur, e quibus mercaturae materia prouentura sit. Hoc vltimo fere consilio deductae sunt coloniae in Americam; quippe quae non tam auri argentique

CO-

*) (De his egit diligentius aliis, etsi alieno loco, *Will. Clarke Connexion of the Roman Saxon and English Coins.* Lond. 1767. 4. p. 53. sqq.)

copia, quam ii, qui primi adierunt, votis expetierant, quam earum rerum prouentu Europam beauit, quae a colonis Europaeis, cultu diligentiore, e solo eliciebantur; vt saccharum, herba Nicotiana, ligna et succi ad medicamenta tingendas quae lanas vel lina idonei. Nullum ex his genus est, quod non veteres experti sint: Tyrii quidem ac Sidonii, vt tantum stationes nauium et emporia haberent, Carthaginienses autem, vt etiam imperii fines propagarent; quod non tam consilio quodam suo, quam, quod et Alexandriae et Romae opes metuendae erant, fecisse videntur. Hoc vnum sagacitatis et astutiae vtrique populo defuit, quod religionum nomine et colore ad exterminandos ac delendos aut in seruitutem miserimam redigendos incolas vti nesciuerunt.

Causas, rationes et consilia, coloniarum deducendarum vidimus: expedita deinceps erit nostra de earum iuribus disputatio. Quum societatis humanae iura omnino non, nisi sero, et vita hominum iam admodum exulta, paullo accuratius describi ac definiri coeperint: nulla omnino de coloniarum iuribus disputatio in illa tempora inferri potest, quae, ab rerum inde originibus, ad imperiorum ac ciuitatum, legibus ac religionibus sapienter descriptarum, non ortus modo et incunabula, sed adultam admodum aetatem effluerunt. In promptu enim est ad intelligendum, quoties priscis temporibus in colonias discederetur sine vlla populi lege, aut etiam inuita ciuitate, aut parte ciuium vi ex vrbe pulsa ad nouas sedes quaerendas profecta, nec metropolin de vlllo suo in eos iure, nec illos de vlla necessitudine aut obsequio cogitasse.

Loca,

Loca, quae a nouis colonis erant occupata, agri, moenia, nouae ciuitatis initia constituiffe videbantur, cui suo iure vti liberum efflet. Id quod tanto magis locum habebat, si in terras aut insulas mari interiecto remotas coloni exiissent. In toto itaque illo genere, quod ad necessitatem referebamus, de coloniarum necessitudine cum metropoli nulla nasci potuit quaestio. Quae patria sua eiecta erat iuuentus, siue victus difficultate ac fame, siue alia magna calamitate vrgente, ea metropolin suam nouercae potius quam matris loco habere debuit, et de officiis in eam muniisque suis parum vtiq̄ue fuit sollicita. Mores quidem ac consuetudines institutaque a maioribus accepta cum sermonis ac linguae consociatione, cum populis in nouas sedes migrarunt; sensus forte etiam aliquis necessitudinis alicuius, qualis inter populares ac consanguineos esse solet, animis infedit; at de iure aliquo nemo profecto iis temporibus cogitauit. Ea cogitatio tum demum hominum animos subiit, quum sua interesse viderent, vt ius aliquod vigeret; quum vtilitas aliqua animos acueret, vt in illud inquirerent. Quando itaque coloniae vtilitatis alicuius caussa, inprimisque eo consilio deductae sunt, vt imperii fines propagarent ac munirent, aut vt navigationis ac commerciorum vtilitates firmerent, tum demum metropoles iura sese aliqua in colonias habere senserunt ac viderunt; etsi principio non statim perspexerunt, quam late illud ius suum pateret; verum, vt res et tempora ferebant, modo hoc modo alio iure vsae sunt. Ita satis habuere, modo liberum aditum et stationem nauium, commercia et fora, in coloniis haberent, plerumque sic, vt barbari,

bari, qui vicinas terras incolebant, ad mercatum confluerent: in ceteris rebus coloniae autonomae habebantur, suisque iuribus ac legibus utebantur. Mox etiam pacto in certas leges conuentum est. Tandem colonis vrbe deductis leges scriptae, et diuersis quidem modis pro diuersis coloniae mittendae consiliis, temporibus ac rationibus.

Quod si itaque iura coloniarum et in eas metropoleon partim ex ipsa re, necessitudine et mutuo vinculo, quo vtrinque tenentur, partim ex populi lege, conditione proposita aut imposita necessitate, proficiscuntur: prius quidem caussarum genus non nisi fero et pedetentim, vt tempora tulerunt, perspectum, hoc vero, cum singula et quidem alia post alia diuersis temporibus iura constituerentur, subnatum est et excreuit paullatim in illa coloniarum iura, quae nunc habentur aut quae inter Romanos viguerunt, a quibus ea, inter veteres quidem, omnium diligentissime fuere descripta; neutrum tamen genus aut ad caussarum rerumque principia subtiliter referre aut vniuerso rerum complexu explicitum describere curae fuisse videtur.

De coloniarum itaque inter veteres iuribus si agendum est, non nisi per singularum coloniarum exempla incedi potest, quorum aliud alia iura, leges aut conditiones complectitur: quod si inde summa forte plerorumque iurium, quae inter coloniam et patriam esse possunt, conficitur, non tamen vllum coloniae exemplum laudari potest, in quo omnia ea iura simul viguerint. Magnum enim in toto hoc genere discrimen facit diuersa temporum locorumque

que ratio, nec nisi saeculorum decursu ea, quae ad ciuitates et regna pertinent, recte perspici ac teneri solent; idcirco etiam necessitudinis illius, quae inter patriam et coloniam est, notitiam ac scientiam maiorem subnatam esse, credere par est, partim quo magis rerum usus ac ratio aut tempora et casus eam suggererent, partim quo maior inter vtramque consuetudo ac notitia maneret; quam arte facere, et mutuis commerciis, nauigatione, praesidiis impositis, continere, sero didicere homines. In propinquo itaque, nec longe a metropoli distito loco sedem figere debuit colonia, in quam illa ius suum exercere inciperet. Accidit ita. vt ad ditionem potius metropoleos adigeretur colonia, et missis in eam praefectis regeretur; a liberis tamen ciuitatibus, in quibus ii, qui exirent, aequali utebantur iure cum iis, qui manerent, aequali cum metropoli iure colonia fuit plerumque constituta. In imperiis autem ac regnis nouas vrbes conditas regni partem fecisse, et res et historiae satis declarant. Regna enim, etiam ea, quae aliis in rebus, quae ad opes tuendas aut amplificandas valere possunt, admodum allucinantur et oscitant, finibus tamen proferendis mirum quantum inuigilant. Hoc enim vnum genus opes et potentiam assequendi nosse videntur, quod scilicet omnes etiam barbari norunt, vt magnum terrarum tractum possideant. Vt itaque necessitudo satis magna inter metropoles ac colonias esset, nec nimis distitae nec nimis propinquae ac viciniae eae esse debuerunt; ne aut in idem imperium confluerent, aut nullo inuicem nexu ac vinculo teneri possent. Hoc quidem alterum quo minus fieret, Romani sedulo curasse videntur.

dentur, dum vsque ad Gracchorum tempora nullas colonias extra Italiam deduxerunt *). Et habebant ante oculos exempla coloniarum, quae metropoleon incuria maiores opes et mox ipsis grauem et odiosam potentiam sibi pararant; Carthaginem, Maffiliam, Syracusas, Corcyram, Cyzicum, Byzantium et Albam ipsam.

Primos autem ad maiorem necessitudinem progressus fecisse et ad iura mutua subtilius recensenda et exquirenda animos aduertisse videntur Graecae ciuitates, quae de principatu bello contenderent. Suas enim quaeque colonias naturali aliqua sibi societate iunctas esse, nec sine scelere et impietate partes aduersas sequi, videbat. Tum, vt principatus et imperii iura stabilirent, etiam a coloniarum necessitudine, officio et pietate, quodcumque possent iuris deriuare coeperunt, adeoque, quam late id pateret, perspexerunt. Mercatus ac nauigationis utilitates mox alia metropoleon iura expediuere, easque, vt iure suo vterentur, adduxere. Quae si ita ponimus, non tam opinionis vanitatem, quam rerum naturam, et factorum, quorum iis in rebus memoria supereft, vestigia et indicia sequi videmur; et exempla in nostris coloniis habemus, in quarum initiis et originibus multum abest vt subtilitatem consilii et prudentiae mireris. Multa iam ab Europaeis populis Americae littora erant occupata et hominibus frequentata, priusquam utilitas, quam ex
his

*) Vellej. II, 15. Coloniae deductae enumeratae I, 14 et 15.

his coloniis, in primis per agrorum cultum, metropoles capere possint. animis occurreret. Nihil enim aliud sibi ab initio inde propositum habebant, quam ut aurum effoderent. Itaque in iis chartis, quibus siue libertas eo nauigandi siue eas possidendi ius conceditur, originibus, hoc est, metropoli et imperio, cuius ciues erant, vix quicquam aliud reseruatur, quam modo quinta pars, modo decima, auri argentique, quod ex metallis nouorum colonorum industria esset erutura.

Omnino credi vix potest, quam parum regna Europae et imperia in primis coloniis in Americam deducendis rebus suis consultum esse voluerint; adeo et iura coloniarum, et caussas, et consilia, quae mittendarum esse deberent ac possent, aut ignorarunt aut neglexerunt*). Quod si iam tum fuissent, qui ex priscis historiis coloniarum exempla collecta ac disposita ante oculos posuissent, forte mala ex illa socordia aliquando nascitura iam tum prouideri potuissent: verum maluere recentia imperia per plura saecula sua mala pati, nec nisi magnis multisque damnis adduci ut meliora probarent, quam veterum rerumpublicarum et imperiorum bene instituta sequi, et quae a sapientibus viris ex antiquorum temporum comparatione ducta et prudenter monita essent, in vsus suos conuertere.

Multorum itaque saeculorum decursu, stirpium ac populorum excidio, rerum vsu et experientia,
opus

*) Cf. solertissimi ingenii virum *des Broffes* in *Hist. des Navigations aux Terres Australes* To. I. p. 22. sqq. (add. *Adam Smith Wealth of Nations* Lib. IV. c. 7.)

opus fuit, vt tandem de iis constaret, quae primo obtutu statim in oculos incurrere debere putes; cuiusmodi haec sunt: nulli cui licere, nisi auctore ciuitate, patriam relinquere et alio migrare; in ciuem enim ciuitas summum ius habet; porro soli ciuitati ius fasque esse colonias mittere, de earum vtilitate vel necessitate decernere, locum ac sedem, colonorum numerum ac conditionem praefinire; tum ciuitatem colonis suis non concedere de iure suo in eorum personas ac facultates et in posteros eorum; sed hoc solum agere, vt eos alio commodiore solo collocet; colonos autem deductos idem ius, eundem locum et ordinem, quem habuerunt, retinere: nisi melioribus propositis conditionibus ad patrium solum commutandum fuere inuitati, aut deterioribus adapti. Itaque iura summi imperii metropoli manere integra, nec coloniam ciuitatis liberae et autonomae naturam induere posse, nec bellum indicere aut legatos mittere. Cum autem vnicuique cui liberum sit, in coloniam migrare aut domi manere: quandoquidem iis, qui alio migrant, et vectura, et aliae vitae commoditates, et in nouo solo ager, interdum quae ad eum colendum necessaria sunt, suppeditantur, cumque ciuitas tutelam eorum ac curam nunquam deponat: esse sane ciuitati ius et fas, condiciones certas praescribere, iura certa commerciorum vel nauigationis constituere, etiam eiusmodi, quibus colonis minus liceat, quam antiquae patriae eiusque ciuibus, aut quibus iura his ipsis praecipua feruentur, colonorum autem libertates et iura circumscribantur ac praecedantur. Quae tamen ex prima pactioe et

formula coloniae deducendae erunt iudicanda; quae si, conditorum incuria vel inscitia, male erunt instituta, aegre quidem medela adhibebitur, reuocabitur tamen res ad principia, quae vocant generalia. Contra autem metropolin ad tuendam ac firmandam coloniam nihil omittere necesse erit, nec vlla re committere, vt ius suum depofuisse aut officium deseruisse videri possit. Haec et eiusmodi alia, quae vulgo nunc constant, non nisi multorum casuum et euentorum fortuna discere et in summam doctrinae colligere contigit.

Iam quum Romanarum coloniarum diuersae a Graecis caussae ac consilia fuerint, diuersa earum instituta ac leges fuisse mirandum non est. Sunt in iis expedita omnia. Mansit, ad nostrum morem loquendi, ius summum apud remp. Rom. ad cuius, tanquam metropoleos, speciem et imaginem constituta noua ciuitas, vt Romam aliquam minorem referre ea videretur; propagata tamen ex vetere illa sic, vt iura institutaque P. R., non sui, arbitrii haberet. (Gell. XVI, 13.) Reliqua coloniae lege e SCto definita, pro diuerso coloniarum genere (vt si esset Romano an Latino iure) ac pro diuerso deductionis consilio: quod fere aut ad ciues egenos, quibus agri assignandi essent, aut ad fines coloniis tanquam praesidiis occupandos spectauit; (militares enim colonias quippe a violentia et iniuria profectas non memoramus), quae tamen ad statum ciuilem ac priuatum pertinerent, relicta fere integra ac libera. Sed de his quidem post Sigonium *) ac Spanhe-

*) De ant. Iure Italiae lib. II. c. 2. seqq. III, 3. sq.

mium *), quorum deinceps riuulis alii cum Heinecio sua topiaria irrigarunt, disputare nihil attinet. De Carthaginiensium aliorumque populorum coloniis exigua memoria, quae ad nostra tempora peruenit, in aliud tempus seponetur. Graecarum autem coloniarum ac metropoleon quae iura mutua apud veteres memorentur, in alteram disputationem vt referuemus imposta nobis est necessitas. P. P. prid. Kal. Iul. cD Iō CCLXVI.

*) Orb. Rom. c. 8. 9.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 ABR. GOTTH. KAESTNER
 CVM SENATV
 SVCCESOREM SVVM
 CHR. GVIL. FRANC. WALCH
 COMMENDAT
 CIVIBVS.
 KAL. IVL. c1800CCLXVII.

De veterum coloniarum iure atque cauffis.
 PROLVSIO ALTERA.‡

Exfoluenda est fides, quam nuper obligauimus, Ciues Cariffimi, cum de Coloniarum veterum iuribus disputare institueremus, ne, quod nomina interdum non bona faciunt, vt ipfa mora solutionem explicitam esse putent, dilationis beneficio nimis liberaliter vfi, animo tandem debiti memoriam profus dimittamus.

Ad Graecorum colonias res erat deducta, vt, quae de earum cum originibus fuis neceffitudine paffim memorata feſe obtuliſſent, vno loco ſubiiceremus. Neminem enim ex antiquitate fuiſſe nouimus, qui ea iura aut vno volumine eſſet complexus,
 aut

aut ex instituto vno loco commemorauisset. Quid? quod raro adeo iuris hac in re omnino mentio fit. Scilicet vniuerse ea, quae, ad nostram disciplinarum formam, in lure gentium et lure publico vniuersali iura recenserentur, veteres ad *morem fere*, siue a natura profectum siue a maioribus acceptum, ad το νομιμον και δικαιον, referre solebant. Iuribus enim a natura fixis, quibus subtilis disputatio vix vnquam roboris quicquam adiecit, sanctionem quasi aliquam grauioremque maiestatem ipsa ea opinio aut recordatio afferre videbatur, quod iisdem maiores pro institutis ac moribus, quos sequerentur, essent vsi. Quae res non animaduersa iis, qui eas disciplinas ex historiis et monumentis veterum illustrare voluerunt, interdum fraudi fuit, vt simplicitatem antiquorum hominum riderent, quibus iura inter nos vulgatissima ne nomine quidem nota essent; aliis, qui compilandis tantum antiquitatibus studerent, manifesta res non tamen in oculos venit, vt viderent, male se ritus et caerimonias aliquas memorare, quae iurium potius sanctiones essent, quibus iura illa, siue hominum veterum ingenio siue legumlatorum prudentia, augustiorem formam accepissent. Locis itaque, ex scriptoribus vetustis, nonnullis congestis, quae ex iis de coloniarum iure constitui possint, videbimus. Ante omnia tamen ea in memoriam reuocanda sunt, quae nuper *de coloniarum natura ex temporum, locorum rerumque conditione varie definienda* disputauimus, illudque inprimis animo tenendum, *Graecorum colonias ex urbibus plerumque populari reip. administratione vsis esse profectas.*

Omnia coloniarum iura et officia Graeci omninoque veteres *necessitudinis* notione et vocabulo consecrassè videntur. *Ευγγενειαν* enim et *generis familiarumque communionem ac coniunctionem* inter coloniam et metropolin intercedere visam, et vtriusque ciues *consanguineos et propinquos* fuisse habitos, permultis veterum scriptorum locis, e quibus permulta ab aliis memorata sunt, satis constat *). Quod itaque, rerum natura ac ratione ita ferente, naturalique aliqua iurium officiorumque sanctitate iubente, erat praestandum, id, *pietatis* sacro nomine sancitum, magis vtiq̄ue verendam horrendamque speciem praebere debuit. Atque in hoc omnino veteres legumlatores diuiniore ingenii et sagacioris alicuius sapientiae, quae naturae humanae interiores recessus rimaretur, admirationem faciunt, quod iura et officia, quae nude et ieiune proposita, aut spinosa subtilitate exposita, ingenia tantum ad fraudes acuunt, ad animorum autem sensus nullam vim habent, Augusta aliqua specie, quae venerationem ac reuerentiam horroremque adeo religionis in hominum animis excitaret, induerunt et consecrarunt. Colonia itaque metropolin suam ea pietate, qua liberi parentes, colebat et amabat **); et quemadmodum a liberis

*) Duxit hinc commentum suum Hobbes de Ciuitate c. XXIV. coloniam esse *prolem ciuitatis* et vel *in potestate manere* vel *emancipari*, sed male ille ex ingenioso dicto argumentationem petit, aliisque auctor fuit, vt eadem comparatione indolem coloniarum comprehensam putarent.

***) *Ὡς γονεῦσι πρὸς τέκνα*, vt in monumento Locrorum publico, quod Timaeo memoratum Polybio quidem suspectum habebatur, nec tamen vt in formula quicquam

beris omnia pietatis officia nullo iuris respectu sed solo animorum affectu ex domestica disciplina contracto praestantur, ita colonia pietatis officia ex sanguinis coniunctionisque necessitudine adimplebat, vt de nulla facile naturalis iuris alicuius et obligationis vi cogitaret: metropolis autem tanquam paterna indulgentia et amore amplectebatur coloniam, auctoritate patria, consilio, hortatione, monito regebat. Sic Corinthii apud Thucydidem *) Corcyram se condidisse dicunt, *eo utique consilio, vt suam coloni auctoritatem sequerentur et se colerent.* Ex eodem porro loco et ex multis aliis fatis apparet, principatum aliquem metropoli in coloniam communi vsu seruatum fuisse; qui quanquam interdum multis de causis cum reliqua necessitudine intercidisse aut exoleuisse videtur: vt vel Albanorum exemplo et oratione apud Dionysium Halic. docemur **), et vt nonnul-

V 5

larum

quam reprehenderet. Exc. de Virt. et Vit. ex Polyb. lib. XII, p. 40. Ed. Vindob. vide ibid. Valefii notam. p. 159. Laudatur loc. Dionys. Halic. III. f. 7. p. 137, 33. (143, I.) adde f. 10. p. 140. extr. Phoenicum simile iudicium videas ap. Herodot. III, 19. vbi v. Weffel.

*) Thucyd. I, 38. ἐπὶ τῷ ἡγεμόνες τε εἶναι καὶ τὰ εἰνότατα θανατάζεσθαι. αἱ γοῦν ἄλλαι ἀποικίαι τιμῶσιν ἡμᾶς, καὶ μάλιστα ὑπὸ ἀποικίων στεργόμεθα. Hoc illud ἡγεμονεύεσθαι ap. Thucyd. III., 61. vbi Thebani de Plataensibus conquerentes: ὅτι ἡμῶν κτισάντων Πλάταιαν, ὕστερον τῆς ἄλλης Βοιωτίας, καὶ ἄλλα χωρία μετ' αὐτῆς, ἀξυμμίτους ἀνθρώπους ἐξέλασαντες ἔσχομεν, οὐκ ἤξιλον οὗτοι, ὥσπερ ἐτάχθη τὸ πρῶτον, ἡγεμονεύεσθαι ὑφ' ἡμῶν. Nouissima utique de pactione aliqua accipere necesse non est.

***) Dionys. Halic. III. f. 10. p. 140. extr. et f. 11. p. 142. pr.

larum coloniarum magis opibus auctarum, Carthaginis, Cypri, Byzantii, Massiliae, exempla declarant: tamen communi vsu et consuetudine viguit, et, a quo inde tempore de principatu concertationes Graeciam diftraxerunt, multo magis modo disputatione modo vi et armis est defensus. Dubitari itaque nullo modo potest, an veteres metropoles ius aliquod in colonias retinuerint. Etsi enim ius illud interdum minus subtiliter et minus accurate definitum et declaratum est, vt et ad vnum fere vel alterum munus et officium, de quo tum maxime agebatur, a coloniis exigendum, omne id, quicquid haberetur, iuris relatum esse videri possit, tamen, si exempla talium factorum singula colligas, nullum facile est iuris, quod in colonias metropolis habere solet, et potestatis genus aut caput, quod non aliquando memoratum aut vindicatum videas. Quid? quod adeo vi colonias ad obsequium adigere suumque principatum manu defendere *) non dubitarunt metropoles, quod Boeoti apud Thucydidem fecisse ita narrant, vt iure se fecisse declarent **). Si tamen coloniae metropolin suis vtilitatibus non studere, sed omnia ad se trahere, pro beneuolentia malignitatem,

*) Multae coloniae fuere euerfae, quod defecerant; δι' ἀποστασιν, vt Camarinaei a Syracusanis. Thucyd. VI., 5. Samii ab Atheniensibus. Diodor. XII., 27. 28.

***) Thucyd. III., 61. Ibidem Boeoti Plataeenses *patria instituta violasse* aiunt: παραβλίνοντες τὰ πάτρια, quo ipso exemplo videmus metropoleos seu patriae iura *patrii moris* nomine declarari. Idem Boeoti Plataeenses ad belli societatem vocantes lib. II, 2. ἔτις βούλεται κατὰ τὰ πάτρια τῶν πάντων Βοιωτῶν ζυμμαχεῖν pronuntiant, cf. III, 65. 66.

tem, pro indulgentia odium expromere, incrementis laetioribus inuidere, eaque mala fraude atterere seu intercipere viderent; iam neque ipsae in officio sibi esse manendum, sed, qua tandem possent ratione, suae reip. prouidendum esse existimabant. *Omnis colonia*, inquit Corcyraei de Corintho metropoli querentes *), *honore prosequitur suam patriam, si bene erga se animatam videat; at, si iniuriosam et contumeliosam in se videat, ab ea abalienatur. Non enim mittuntur coloniae ea conditione, ut sint seruae, sed ut cum iis, qui domi relinquuntur, aequali iure sint.*

Maiorem huic necessitudini sanctitatem et religionem afferebant instituta nonnulla alia, inprimis *religionum et sacrorum, legum et institutorum communio*. Nam, antequam res et tempora augendarumque opum consilia metropoles adduxerant, ut coloniis suis iura et leges scriberent, quemadmodum Romani, Decemviris vel Triumviris coloniarum deducendarum constitutis **), coloniae patria iura ac leges in nouas sedes transferebant et pro rerum conditione nouae ciuitati accommodabant ***). Quid autem

*) Ap. Thucyd. I, 34.

**) De iis Sigonius de ant. Iure Ital. II, 4.

***)) Adeo eadem ciuitatis forma seu popularis seu optima- tum, Sic Atheniensium πολιτεία amplexae fere erant insulae Cydades; v. Isocr. Panath. p. 243. D. 241. D. Sin coloni diuersi erant generis, de institutorum, quae sequerentur, ratione conueniebant inter se. Sic Gela Siciliae condita a Rhodiis et Cretensibus, νόμιμα δὲ Δωρικὰ ἐτέθη αὐτοῖς. Thucyd. VI. 4. Cf. 5. de Himera. Exem-

autem in tali discedentium et manentium necessitudine magis consentaneum, quam ut sacra et religiones, quibus imbuti erant, coloni retinerent? inprimis eo tempore, quo publica religio non nisi ad ritus ac caerimonias a maioribus acceptas referretur. Sed alius ritus, qui tamen pro iure haberi non potest, hanc vim habere debuit, ut religionum ipsa species multo esset nouis coloniis augustior; quandoquidem *sacra patria*, hoc est, signa deorum patriorum, instrumenta et vasa sacra, inprimisque ignem sacrum ex ara in penetralibus urbis, seu prytaneo, accensum secum portabant *). Etiam maiorum sepulcra in patria, quam coloni reliquerant, aliaque monumenta, pro ea, quae erat prius gentium summa circa haec religio, magnam vim ad inflammandos pietatis sensu animos et in obsequio retinendos habere debuere **); antiquioribus temporibus etiam vatum responsa et oraculorum religio; nam nisi fortibus a deo petitis vix aliqua colonia deducebatur, quas, ut toti huic consilio, ita patriae urbis decre-

Exemplum rarum est Thuriorum ap. Diodor. XII, 35. inter quos dissensio erat orta *πολας πόλεως ἀποίκους δεῖ καλεῖσθαι τοὺς Θουρίους*. aliud non dissimile in Cumis condendis v. Strab. V. p. 372. conf. de Zancle Pausan. IV, 23. p. 337.

*) V. Etymolog. M. iam Valesio laudatum in *πρυτανεία* p. 694, 28. Hinc Herodot. I, 146. cum vellet dicere, Ionum colonias Athenis exiisse, his verbis utitur: *ἀπὸ τοῦ πρυτανείου τοῦ Ἀθηναίων ὀρμηθέντες*. De signis deorum asportatis res est nota. cf. Pausan. VII, 2. extr.

***) Non dissimili ratione Epidamnii exules Corcyraeos per communes sepulturas obsecrant, ut se restituant. Thucyd. I, 26.

decretis, magnam auctoritatem conciliaffe *) credere licet. Praetermittimus auspicia **); nam de Romanorum coloniis nunc non agimus.

Quae omnia, quanquam ipsa natura ad ea adducebat, ipsi tamen populi *maiorum more* potius obferuare videbantur; ita vt *neceffitudinem ac religionum legumque communionem* pro fundamento ac principio, a quo iura sua et officia repeterent, haberent ***); quorum nunc exempla aliqua ad suum quaeque caput relata memorabimus. Ad principatum igitur metropoleon, qui neceffitudine et patria auctoritate continebatur, pertinuisse videtur inprimis hoc, vt ad bella, quibus essent metropoles implicitae, multo autem magis, si calamitate graui afflictæ aut ab hoste essent obsessæ, coloniae auxilia mitterent

*) Callimach. H. in Apoll. 56. 57. ib. Spanhem. Exempla v. ap. Pausan. VII, 2 - 5 Cic. de Div. I, 1. ext. Atque haec more ac ritu fiebant, et sunt illa *νομυζόμενα*, de quibus Herod. V, 42. vbi Dorieus, qui sibi Cleomenem in regia dignitate praelatum videbat, indignatus Sparta discedere volens, obtinet a populo, vt coloniam deducere sibi liceret, Ol. LXII, 3. *αἰτήσας ληθὸν, Σπαρτιήτας ἄγε εἰς ἀποικίην, οὔτε τῶ ἐν Δέλφοις χρηστηρίῳ χρησάμενος, εἰς ἡντινα γῆν κτίσων ἴη, οὔτε ποιήσας οὐδὲν τῶν νομιζομένων.*

***) V. Cic. Philipp. II, 40.

****) Minus itaque accurate Coloniæ et Metropoleon iura ea ipsa commemorantur, quae eorum principia et fontes potius sunt. Si v. c. Athenienses Notium Colophoniorum deducebant, fecerunt sane iure suo, quod *κατὰ τοὺς ἑαυτῶν νόμους κατώκεισαν τὸ Νότιον.* Thucyd. III, 34. sed de eo iure, quod per se manifestum est, non quaeritur.

rent *). Quae res Atheniensibus, qui inter caeteras Graeciae ciuitates longe maximum coloniarum numerum deduxissent **), non parum ad principatum Graeciae consequendum profuisse videtur. Mox eadem coloniarum munera foederum et pactio- num sollennibus sunt firmata, quibus copiarum, commea- tus, aliarumque rerum conditiones definirentur. Quamobrem mira res videri non debet, si vsu et consuetudine loquendi communi sociorum nomine (*συμμαχων*) comprehendi saepe videmus colo- nias ***). Quod si colonia munus suum praestare detrectaret, non modo ius violare, sed, quae res ad animos continendos multo magis valere debuit, aduersus pietatem et religionem fecisse videbatur. Quae autem aduersas adeo partes sequeretur, aut in aduersa acie pugnaret, et eos, qui metropolin op- pugnarent aut bello adorirentur, opibus suis iuua- ret, ea, iuxta atque ii, qui contra communi ori- gine

*) V. c. Thucyd. VII, 57. p. 482. et infinitis aliis lo- cis. Sic Corinthii Syracusanis misere auxilia non vno tempore.

***) Isocr. Paneg. p. 47. Steph. (c. 9. p. 135. Batt.) Pan- ath. p. 392. 393. 400. Meurs. de Fortuna Att. c. VI. Aristid. Panath. p. 112 lebb. (194. Cant)

****) Videmus quoque ab eodem nomine promiscue impo- sito profectum hoc, vt, quando Athenienses socios graui tributo vexasse dicuntur, ad colonias et insulas id non minus pertineat, quia sub sociorum nomine comprehensi erant. φόρος is s. σύμμαχικος (v. Spanh. ad Iulian. Or. I. p. 166.) primum modicum tributum mox admodum fuit auctum: res nota, et v. Meurs. Fort. Attic. c. 7. cf. p. sq.***

origine oriundos arma ferebant *), impium et nefarium scelus committere, diis hominibusque inuisa, multoque grauiore perfidiae poena esse vlciscenda credebatur **). Interea coloniis maiestas sua et maiestatis iura, saltem domestica, quae nos appellamus, manebant. Nihil deminutum de libertate foedera iungendi, paciscendi et transigendi quibuscum vellent, modo ne cum iis societatem facerent, qui infestis consiliis armisque metropolin vexarent. Quid? quod Potidaeatae, Corinthiorum coloni, a quibus, vti mox videbimus, magistratum sibi missum accipiebant, *Atheniensium tamen socii erant, et quidem vectigales* ***).

Contra metropoles coloniarum tutelam suscipere, curam agere, vtilitatibus et commodis studere,

*) Vt si Dorianes contra Dorianes, Iones contra Iones arma ferebant. v. imprimis cap. 57. lib. VII. Thucyd. vnde singulae propositiones firmari possunt. Erant autem et hi συγγενεῖς inter se.

***) Hinc in victos interdum crudeliter saeuitum est. Sic Pericles in Estiaeenses ap. Plutarch. Pericl. p. 165. cf. Thucyd. I, 114. it. Colloquium Meliorum Thucyd. V, 85. sq. Potuit tamen, vt supra vidimus, illa necessitudo adeo relaxari et ipso tempore obliterari, vt, quemadmodum inter Albam et Romam factum legimus ap. Dionys. Halic. III, 3. *ad foedus metropolis et colonia descendere potuerint, quo caueretur, vt neutra alteram bello peteret, sed res antea repeteret.*

****) Thucyd. I, 56. *ἑαυτῶν (Atheniensium) ἑυμμάχους φόρον ὑποτελεῖς.* de tributo annuo, quod Atheniensibus socii pendebant ex Aristidis et Periclis instituto ad res contra Persas constituendas. Cf. Thucyd. I, 95.

dere, si in magno discrimine verarentur, opem ferre, publica calamitate afflictas recreare *) tenebantur. Qua in re si officium suum desiderari passae essent, a pietatis officio recessisse videbantur **). Indignum autem et scelestum habebatur, quanquam vi aliena interdum id facere coactae sunt, contra eos, qui a se originem ducerent, arma ferre ***). Et sane videri debuit talis ciuitas in suos liberos, suam progeniem et in viscera sua saeuire. Illud, admodum dubitamus, an coloniarum obsequium et metropoleon ius ac potestas in eas flagitauerint, vt, quod nonnunquam factum legimus, coloniae graui bello imminente duces a metropoli peterent ****). Quod autem coloniae, quoties reip. tempus et vtilitas legum mutationem aut restitutionem postularet, vti si excusso tyrannidis iugo libertatem recuperauerant, a metropoli petierunt, vt sibi mitterentur, quos legibus scribendis adhibere possent *****), prudentia potius ac ratio suasisse, quam

*) V. Plutarch. Timol. p. 236. D. F. Hinc toties bella suscepta et communicata, vt ab Atheniensibus bellum Siculum, *διὰ τὸ συγγενές, διὰ τὴν συγγένειαν.* v. c. Thucyd. III, 86 VI, 6 Diodor. XII, 53. 54.

***) Corcyraeorum exemplum v. ap. Thucyd. I, 24. et quae Melii de Lacedaemoniis V, 106. Etiam Phoenices adv. Carthaginem. v. Herod. III, 19.

****) V. Thucyd. VII, 57. p. 482.

*****) V. Spanhem. l. I p. 582. Syracusani in Timoleontis, quem Corinthii miserant, honorem legem tulerant, vt, quoties bello externo vrbs peteretur, Corinthio duce vterentur. v. Plut. Timol. p. 254.

******) V exempla ap. Plutarch. Timol. p. 248. A. in Diono p. 981. C. *μεταπέμπεται ἐν Κορίνθου συμβούλους καὶ συναρχοντας.*

quam iuris alicuius necessitas impulisse videtur. Interior enim reip. administratio omnisque adeo ciuiliū iurium descriptio, quantum quidem nobis obseruatum est, metropoles nullo modo attingebat; poterat autem vtile videri, vt ex ea vrbe viri prudentes et legum institutorumque patriorum intelligentes arcefferentur, e qua ipsi primo legum suarum tabulas secum transtulerant. Verior est illa ratio, qua coloniae, quae nouam a se coloniam dimittere vellet, dux a maiore patria petendus fuisse dicitur *). Sic enim Thucydides **), postquam Epidamni conditorem Phalium Corinthium memorauit, prisco eum more, hoc est, lege et instituto seu iure, e metropoli esse arcessitum subiicit. Spanhemius olim ex Pausaniae loco probare voluit, etiam metropoli partem praedae iure antiquo debitam fuisse, quotiescunque colonia in urbem hostibus ereptam deducta esset; sed eum et loci sententia et rei ratio destituit. Quis enim dubitet, urbis captae praedam victori in-

te-

*) Quid? quod omnino metropoleos auctoritas etiam ad coloniarum colonias pertinere debuit; quo etiam arbitrium a Themistocle inter Corinthios et Corcyraeos de Leucade spectasse putamus. Plutarch. Themist. p. 123. E.

***) Thucyd. I, 24. κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον. Etiam ibi Schol. vocem μετακληθεὶς male accipit. Erat autem insignis ad omnem posteritatem honos conditoris, οἰκιστοῦ, quem a metropoli delatum esse, rei sane ratio fert. cf. Thucyd. VI, 4. Athenarum ciuitas Ionibus in Asiam migrantibus προέπεμπεν (non προσεπ.) ἡγεμόνας ἐκαστοῖς ἐφιστάσα. Aristid. in Panath. p. 114. I. (197. Cant.)

tegram iure cessisse *)? Ita in urbibus aut euerfis aut a barbaris receptis non erat quod reprehenderentur Athenienses, si, in iis restituendis, veteribus quos reuocarant colonis nouos in supplementum ex suis ciuibus scriberent, iisque agrorum partem assignarent **). Ita porro non tam iuris quam moris potius indolem et naturam habere videtur hoc, quod coloniae in numis insignia seruant patriarum urbium ***). Melius ad principatus iura retuleris *προεδριαν* metropoleon, de qua infra dicetur et morem summos sacrorum antistites ab iis petendi, si talis quidem mos vsquam obseruatus est ****).

Exempla occurrunt magistratuum a metropoli in colonias missorum. Potidaeam, nobilem Palles in Thessalia urbem, magistratum publicis negotiis administrandis Corintho, metropoli, missum accepisse Thucydides memorat *****). Idem Lacedaemonios Cythera quotannis magistratum iuri dicundo

*) Spanhem. de vsu et praest. Numism. T. I. p. 570. Locus est Pausan. V, 22. p. 436. pr.

***) Cf. Isocrat. Panath. p. 215. Batt. Herodot V, 77. Aelian V. H. VI, 1.

****) De quo egit idem Spanhem. p. 568. sq. (Appellant quoque coloniae heroem in metropoli coli solitum, *πίστην* suam: v. exempla ap. Neumannum V. C. *Populorum et Regum Num. anecd.* To. I, p. 107. et p. 63.)

*****) Spanhem. ibid. p. 575. Scholiastes Thucyd. I, 25. sed eius parua aut nulla auctoritas, nisi alia grauior accesserit.

*****) Nomen *ἐπιδημιουργός*. Thucyd. I, 56. vbi conferri potest Schol.

cundo misisse docet *). Nec tamen id communi iure factum, sed aut ex singulari more aut ex lege aliqua et conditione in ipsa deductione coloniae imposita repetendum esse existimamus.

Namque, ut ad hoc progrediamur, saepe ea memorari passim reperimus, unde diuersas interdum diuersis coloniis deducendis leges fuisse scriptas et condiciones propositas colligimus, quibus ii, qui nomina sua coloniis dare vellent, adstringerentur eoque ipso inaequali iure ac foedere essent **). Huc refe-

X 2 refe-

*) Κυθηροδίκην. Thucyd. IV, 53. v. Spanhem. p. 581. Cytherios autem colonos Lacedaemoniorum fuisse ex cap. 54. p. 269. l. 67. Ed. Ducker. ibid. VII, 57. p. 482, 43. sq. 483, 74. patet. Aeginetae iura ab Epidauriis petebant. Herod. V, 82. Τοῦτον ἔτι τὸν χρόνον, καὶ τὸν πρὸ τούτου, Αἰγινῆται Ἐπίδαυριων ἦκουον τότε ἄλλα καὶ δίκας, διαβαίνοντες ἐς Ἐπίδαυρον, ἐδίδοσαν τε καὶ ἐλάμβανον παρ' ἀλλήλων οἱ Αἰγινῆται. Scilicet Epidauro coloni infederant Aeginam, ut discere licet ex Pauf. I, 29. p. 178. med.

***) Cf. Pufendorf. de I. N. et G. VIII, II, 6. Athenienses videmus aliis coloniis tantum vectigalia imposuisse, ut in ceteris rebus sui iuris eae essent; at colonias alias videmus *decreta* non fecisse nisi *praescripto Atheniensium* nomine. Sic Deliorum marmora nonnulla in Exerc. de Delo Misc. Obsl. crit. Vol. VII. p. 7. cf. p. 16. Cumque Athenienses satis callide colonias in Συμμαχων nomine conclusissent, turbata hinc nonnulla sunt vtriusque generis officia. Sic συμμαχος euocatos fuisse Athenas in causis grauioribus a populo diiudicandis notum est vel ex Xenoph. de Ath. rep. p. 694. C. quod ipse ille reprehendit factum. Tractata eadem vexatio et contumelia ad colonias. Exemplum Deliorum et Rhenaeorum commemoratum v. in ead. Exercitat. p. 15.

referendum esse arbitramur, quod in Xenophonte occurrit, exemplum vectigalis colonis pro agris assignatis impositi *). Idem alia etiam exempla declarant **); atque has esse formulas, de quibus Harpocratonis locus accipiendus sit, existimamus, cum ἀποικία ***)) interpretatur tabulas, secundum quas interdum coloniae deducantur.

Verum etiam deductae iam coloniae cum metropolibus suis foedera sanxere: quale videtur illud fuisse, quod inter Locros Italiae et Locros Graeciae factum Timaeus memorauerat ****)). Decreta porro, altera in alterius siue honorem siue utilitatem, seu de mutua amicitia, communiue aliquo bono ac commodo, saepe fecere. Sic idem Timaeus decreta memorauerat, quibus constitutum erat, vt ci-
vi-

*) Xenoph. Cyri exped. V, 5, 3. et 6.

**)) Apud Thucyd. I, 27. quem locum male acceptum vidimus in nota Grotii de I. B. et P. per Barbeyr. T. I, p. 381. (2) Corinthii, qui magnum colonorum numerum conficere volebant, proclamant: ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ τὸν βουλόμενον ἵέναι. Hoc igitur alias non visitatum erat. Et sane si peregrini vna cum ciuibus in coloniam mittebantur, debuit tum diuersa colonorum conditio esse. Apud Thucyd. III, 61. verba supra laudata ὡσπερ ἐτάχθη τὸ πρῶτον huc vocari possint.

***)) Ἀποικία (int. τὰ α. non ἡ ἀποικία, vt scribitur) ἰδίως τὰ γράμματα, καὶ ἂ ἀποικοῦσι τινές. cf. Valef. ad Polyb. p. 159. extr.

****)) V. Polyb. Exc. Valef. lib. XII. p. 40. Vindob. συνθήκας tamen ἐγγράπτους forte rectius iungas cum πρὸς τοὺς ἐξαιρεταμένους, et sic ad superius genus hoc foedus esset referendum.

vitatis ius commune inter se haberent Locri. *)
 Ita nonnunquam commune connubiorum ius **) in-
 ter consanguineas gentes nouis decretis firmatum in
 marmoribus legitur. Cum autem iura illa omnium
 coloniarum ex libera ciuitate prodeuntium commu-
 nia fuisse videantur, antiqua tantum iura, quae exo-
 leuerant, reuocari iis decretis debuere, nisi dete-
 riore iure colonia ab initio missa fuerat.

Ex sacrorum autem ac religionum communione
 haec fluxisse videntur siue iura siue officia, vt ad
 certa sollennia, diis fere πατρωοις a metropoli ha-
 bita, quot annis mitterent coloniae, qui iis interef-
 sent ***) et sacrificia ac donaria ferrent. Iidem epu-
 lis sacris adhibebantur et in ludis sacris sedem in
 theatro assignatam habebant. Vicissim sacris colo-
 niarum sollennibus legati a metropoli missi intere-
 rant, quibus id honoris ex more tributum, vt victi-
 mae molam falsam adspargerent et libationem sa-
 cram facerent; vtque in ludis princeps locus iis da-
 retur ****); qui honos etiam viris ex metropoli, si
 qui aderant, principibus fuit habitus *****). Si-

X 3

mili

*) Polyb. ibid.

**) Ἐπιγαμίαι.

***) Θεωρούς. De hoc genere forte accipiendus Thucyd.
VI, 3.

*****) Προεδρία.

*****) Apud Thucyd. I, 25. Corinthii exacerbati in Corcy-
raeos colonos suos: ἄμα γε καὶ μίσει τῶν Κερκυραίων,
ὅτι αὐτῶν παρημέλουν, ὄντες ἄποιοι. Οὔτε γὰρ ἐν παν-
ηγύρεσι ταῖς κοιναῖς δίδόντες γέρα τὰ νομιζόμενα, οὔτε
Κορινθίῳ ἀνδρὶ προκαταρχόμενοι τῶν ἱερῶν, ὥσπερ αἱ
ἄλλαι

mili iuris necessità tenebantur eae coloniae, quibus quotannis frugum primitiae aut decimae diis patriis in metropolin erant mittendae; qua religione etiam

ἄλλαι ἀποικίαι. Turbant hic Intpp. Nam τὰ γέρα, τὰς τιμὰς καὶ προεδρίας, interpretatur Scholiastes. At Diodorus XII, 30. qui eundem locum Thucydidis ante oculos habuisse videtur: τοὺς δὲ Κερκυραίους inquit μισοῦντες, διὰ τὸ μόνους τῶν ἀποικῶν μὴ πέμπειν τὰ καταδισμμένα ἱερεῖα τῇ μητροπόλει. Scilicet Scholiastes nimis anguste, Diodorus autem paullo latius explicuit, vt genus tantummodo certum poneret, cum Thucydidēs omnino γέρα memorasset, h. omnia ea, quae honoris causa metropoli essent praestanda in sollennibus communibus, sub quorum adeo censum etiam προεδρία et ἱερεῖα cadunt. In explicandis verbis Thucydidēs προκαταρχόμενοι τῶν ἱερῶν iterum a Scholiaste in fraudes inducti sunt viri docti; subiicit enim ille: διδόντες τὰς καταρχάς. ferri hoc potest; at additur: ἔθος γὰρ ἦν, ἀρχιερέας ἐκ τῆς μητροπόλεως λαμβάνειν. Verum id quidem; vt supra vidimus, sed ad h. l. male refertur. Vertunt autem illa verba in hunc modum: *neque in sacrificiis, cum viscera distribuebant, a viro Corinthio auspicabantur*; quam recte id fiat, ipsi viderint. Nam viscerum distributionem heroicis quidem temporibus factam scimus, at deinceps exta diis offerebantur, vt vel ex Athenionis Comici ex Samothracibus loco ap. Athen. XIV. p. 661. A. constat. προκαταρχεσθαι autem haud dubie, idem ac κατάρχεσθαι, ad sacrificii auspicia spectabat, atque ea, quae ipsam immolationem antecedebant, χέριβα, οὐλοχύτην, τριχοτομίαν, σπονδὴν, complectebatur (vide vel Valkenar. V. C. ad Euripid. Phoeniss. p. 216). Erat autem is honor praecipuus viris principibus, qui sacris aderant, habitus, vt sacra haec ministeria per eos fierent; id quod ex heroicis temporibus mansisse videri potest, cf. Odyss. Γ. 445. in quibus adeo mactatio victimae et percussio viris primariis tanquam eximium munus relinquebatur. v. ibid. 442, 5. 6. Apollon, I, 427.

etiam Carthaginienfes obstrictos fuiſſe conſtat*), Tyriorum colonos.

Iecimus, quantum per libelli breuitatem licuit, Ciues cariffimi, tanquam fundamenta, quibus multa alia ſuperſtrui, et ex antiquis hiftoricis obſervata ſub capita ſua referri poſſint. Vocat nos nunc noſtra metropolis, cura et amor noſter, Georgia Augusta. Sunt enim quodammodo, ſunt academiae ingeniorum metropoles, vnde tanquam coloniae quotannis exeunt: et ſacra noſtra, inſtituta ac mores ad alias terras vehunt; quae coloniae modo illae ſemper neceſſitudinem et pietatem retineant, multarum proſecto terrarum ac populorum communis patria et origo Georgia noſtra Augusta erit appellanda; tutelariorum autem Heros, Curator noſter Illuſtriſſimus, modo eius cura et auſpiciis bona ſe illa conſequutas eſſe

X 4

memi-

*) Polyb. Exc. Legat. CXIV. p. 761. Curt. IV, 2, 10 ap. Valeſ. ad Polyb. p. 160. Vind. et in pr. locus Diodori XX, 14. Laudant in eadem re Spanhem. de uſu et praef. Numif. p. 581. et alii eum morem, quo quotannis a plerisque Graecis urbibus frumenti primitiae Athenas conuehebantur. Sed veremur, vt recte hoc ad coloniarum munera referatur. Nam ex Iſocratis Paneg. c. 7. (p. 133. Batt.) ſatis intelligitur, in acceptarum ab Athenienſibus frugum memoriam hunc morem ſeruatum fuiſſe, nihilque eum cum patriae reſpectu ac pietate commune habuiſſe. Ariſtides autem in Eleuſin. p. 450. D. Steph. eundem locum ante oculos habuit, et, quamquam verbis minus propriis, eandem ſententiam tractauit. Cf. eund. Panath. p. 105. Iebb. (182. Cant.) et p. 188. l. 16. (p. 328. extr. Cant.) Poſteſt tamen ſimilis Athenienſium mos memorari: Nam Panathenaeis ſingulae coloniae bouem Athenas mittebant ad ſacrificium et epulas. v. Meurs. Panath. cap. XV.

meminerint, vt olim immortales illi vitae mitioris et melioris auctores, communi aliqua omnium terrarum religione coletur. Pro cuius vita ac prosperitate etiam nunc, secundum eas preces, quas pro Rege nostro Indulgentiss. et Gente Regia facimus, noua vota suscipimus. Sed fiet id sollennibus verbis inter eas caerimonias, quas nunc indicimus. Transferentur enim a. d. II. Ianuarii magistratus academici insignia ad Virum summe Reuerendum, Professore Theologici Ordinis Primarium,

CHR. GVIL. FRANC. WALCHIVM D.

cuius viri grauissimi pietas, placidumque ac mite ingenium, Ciues optimi, non minus omnes probos et ingenuos animos ad sui amorem alliciet, quam disciplinae feueritas malos terrebbe. Itaque vos, Illustriissimi Comites, generosa propagine gentisque nobilitate, aut generosiore etiam animorum indole conspicui Iuuenes, et quicumque tandem voluntatibus nobis animisque addicti estis, rogamus et hortamur, vt frequentes fauentesque adesse velitis. PP. ipsis Kal. Ianuar. c̄l̄ō l̄ō c̄cl̄xvii.

De argumento duarum harum Prolusionum actum est ab eo inde tempore a multis; opportunitatem et locum praebente bello, quod posthaec exortum est, Magnae Britanniae cum coloniis Americae. Nec itaque necesse, nec ad animum gratum est, descendere iterum ad ea, quae satis commode pertractata

etata sunt ab aliis, inprimis ab illustri viro, L. B. de Sancta Cruce *).

- *) Mr. Le Baron de Sainte Croix de l'Etat et du sort des Colonies des anciens Peuples. Philadelphie 1779. 8. Impugnat ille partim Mr. de Bougainville Diss. qui a remporté le prix de l'Acad. des Inscr. en 1745. Quels étoient les droits des Metropoles Grecques sur les colonies; les devoirs des colonies envers les metropoles; et les engagemens reciproques des unes et des autres. 12. partim alterum librum: *History of the Colonisation of the free States of Antiquity, applied to the present Contest between G. B. and her American Colonies.* 1777. 4. Gallice versum a V. C. Cerisier: *Histoire de la fondation des colonies des anciennes Républiques* 1778. 8. Iudicia horum libellorum dedimus in Recensibus nostris litterariis (*Gelehrte Anzeigen.* 1779. Zug. 59. 1780. p. 613.) Insurrexit quoque in Britannum John Symmonds *Remarks upon an Essay, intituled History etc.* 1777. 4. Attigere idem argumentum alii, inque iis V. C. Adam Smith *Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* To. III. Lib. IV, c. 7. minus probandus in rebus antiquis quas intexuit; inde ductum *Fragmens sur les Colonies.* Lausanne 1778. Occurrunt quoque nonnulla passim in iis libris, qui de legibus coloniarum, et de iure eas ferendi agunt; vnum hoc non praeterire liceat, quod de prudentia in coloniis deducendis iam nonnulla monita fuere a Bacone in *Essays* num. XXXIV. *Plantations* (To. III. *Works* p. 349.) tum a Ioh. Child in *Discourse of Trade* Chapt. 10. p. 164. Verum ita omnium aetatum mos tulit, ut in libris multa salubriter monerentur, quae latuerunt eos, quorum manu et consilio imperia administrantur.

*)ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 PHILIPPVS GEORGIVS
 SCHROEDER D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM SVVM
 IO. CHRISTOPH. GATTERER
 COMMENDAT
 CIVIBVS
 A. D. IV. IVLII MDCCCLXVIII.

*Repetuntur origines panificii
 frugumque inuentarum initia. **)*

Exacto iam iusto ac legitimo tempore, quo magistratus academicus geri solet, transferetur ille a. d. IV. Iulii in Virum Excellentissimum,

IO. CHRISTOPHORVM GATTERER,
 cuius eximium de academia nostra deque rebus vestris,
 Ciues amantissimi, promerendi studium a vobis, qua
 estis

*) Exierant ante hanc Prolusionem aliae, tempore prior-
 res, *Legum Locris a Zaleuco scriptarum fragmenta*,
 Disputatio prior; et posterior; tum *Legum Charondae*
fragmenta, sectio prior; quas reieci in Tomum II. qui
 Prolusiones de *rerump. Magnae Graeciae institutis et*
legibus deinceps complectetur.

***) V. *Gelehrte Anzeigen* 1768. p. 676.

estis humanitate, postulare videtur, ut obsequio, amore et pietate eum vos vicissim demereatis. Tradentur autem ei insignia et ornamenta magistratus a Viro Illustri, *Ayrero*, qui, Prorectore iniqua valetudine tentato, munia, quae in eum superiore semestri transtulerat, iterum sibi imponi passus, per aliquot menses vicaria opera praestita, nouo in remp. nostram merito suum publicae utilitatis studium illustrauit. Agentur inter reliqua sollennia gratiae Deo O. M., qui academiam nostram, grauissimo metu perculsam, redita iterum ac firmata Sospitatoris nostri ac Parentis, Illustrissimi *Munchhusi*, bona valetudine, nuper recreauit. Quod autem festi huius diei caerimonias multo illustriores et memorabiliores faciet, erit hoc, quod Serenissimus Brunsvicensium Dux, FERDINANDVS, cuius incredibilem comitatem nuper, cum hanc academiam inuiseret, vos deuota mente adorastis, academicis his sollennibus coram adesse dignabitur; se enim praesente omnia ut agantur utque hac postera die praelectiones se audiente habeantur, litteris ad Exprorectorem datis Ipse indulgentissime nobis iniungere sustinuit. Quemadmodum autem ii, qui, magnae alicuius rei summa expectatione cruciati, cum vix solitis negotiis animum applicare possint, sermonibus cum amicis ferendis longi temporis taedia fallere solent, ita nos, sermonem ad iucundam aliquam et vtilem fabulam protrahendo, vos detinere in vestroque conuentu conspectuque tanquam in confabulantium circulo, nimis tardi temporis compendia facere iuuat.

Venit nuper in manus nostras nouum volumen praeclari operis super artibus et fabricis aetatis nostrae,

Aca-

Academiae Scient. Regiae Paris. cura strenue procedentis, quod *rei molendinariae, pistoriae et panificii rationem et disciplinam* complectitur *); in quo cum inter alia de origine panificii primisque frugum ferendarum et percipiendarum initiis, breuiter quidem, sed probabiliter tamen satis, agatur, recurrebant in mentem ea, quae cum apud alios tum apud *Goguetum* **) eadem de re tradita olim legeramus; in quibus cum iam tum multa, quae aut perperam et parum accurate aut falso ac temere exposita essent, animaduersa votum expressissent, vt existeret aliquis, qui haec diligentius retractaret; fore enim operae pretium in tam graui et vtili argumento; venit in animum, decerpere ex iis nonnulla, quae in hoc libello paullo curiosius exquireremus. Et nunc quidem de *inventarum frugum, omnisque vitae melioris* (ἡμερῶν βίου) *primis initiis* dispiciemus; In aliam disputationem seruabuntur ea, quae ad *frugum perceptarum tractationem, qua in alimentum idoneum conuertuntur*, pertinent.

Vt multarum itaque aliarum rerum, ita cum frumentorum tum panificii vsum, nisi ab ipso deo
com-

*) *Description et Detail des Arts du Meunier, du Vermicellier et du Boulanger. Par Mr. Malouin.*

**) *De l' Origine des Loix, des Arts et des Sciences;* doctus liber et vtilis, cuius lectio adolescentibus satis commendari non potest; idem tamen in multis fidei fluxae et subleuae, multo magis in locis excitatis. De agricultura locum fere ex *De la Mare Tr. de la Police Livr. V. tit. II.* sqq. descriptum esse deprehendimus. Petiere ex eodem hoc fonte multa Auctores *Encyclopaediae*, indiligentes quidem illi et leues in iis, quae historica fide tradenda erant, sed in aliis acutissimi viri et subtilissimi.

commonstratum dicere malis, non tam hominum aliqua sagacitas, tanquam diuinitus acceptum, caelo deduxisse, aut, ita vt nihil omnino esset, quod eo duceret, eruisse et repente protulisse, quam, pro ingenii humani indole, aut fames et egestas suasisse, aut similitudo aliqua et cum noto cibi genere comparatio monuisse videtur. Quibus autem temporibus, quibus in terris, et quos inter homines, frumentorum vsus cultusque primum inuentus sit, quaesitum est a multis; et est sane quaestio, quae discendi cupiditatem iniicere possit. In magna tamen sententiarum varietate, quas opinio potius quam rerum ratio ac fides protulit; cum sint adeo, qui aut omnino negent, vt Ill. de *Buffon*, aut dubitent tamen, an cerealis graminis siluestris vsquam reperta sit herba, nonnulla esse videmus, quae non modo ab historica et critica subtilitate recedere, verum etiam parum subtiliter definita esse et constituta videri possint. Nam primum omnino non bene quaeritur, quo terrarum in loco frumentum siluestre proueniat, nec de primo frumenti vsu infinite quaeri potest; sed de certo frumenti genere dispiciendum est, de tritico, de hordeo, de fecali et sic porro. Sunt enim fruges, quae in australis plagae terris domesticae sint et vernaculae; in septentrionali autem solo vix hortensi cura educentur. Oryzam, zeam mays, alia genera, vt exemplo vtar, oriens habuit et adhuc habet multis in locis, quae triticum, multo magis hordeum et fecale, ignorant. Diuerforum itaque generum diuersa fuisse initia necesse est; nec vnus generis vsu inuento statim omnium etiam reliquorum vtilitas patuit. Farris vsus in Italia per multa saecula

cula viguit, cum hordei aut tritici esset nullus; fecalis autem ne Plinii quidem tempore. Cultu porro genera non mutari, variari tantum ea, quae generi subsunt, species vocant, satis constat *); genus tamen aliquod, quod in aliis terris, quamuis et in illis esset vernaculum, exile tamen erat, horridum, dirique saporis, adeoque neglectum, ignotum et inutile iacebat, in solo feliciore cum laetius effloresceret, facilius ad cultum inuitare potuit, atque etiam excultum est cultuque emendatum. Ita fecale, triste olim, amarum et ingratum, cultu longo mitigatum est. Praestantiora tritici genera in nostris terris vix reperiuntur; atque etiam in felicioribus plagis robus facile in siliginem vertitur, quae iterum in bonum solum translata in robum, cultus diligentia, transit. Tandem nec illud animo est dimittendum, varia ratione frumenta inuenta dici posse ac solere. Fuere scilicet fruges inuentae, cum per multa tamen saecula, vt etiamnum apud multas Americae et Africae gentes, nulla alia culturae nota esset ratio, quam hominum manu, sine vlllo idoneo instrumento rustico; nulla alia frumenti fruitio, nisi tosti aut in pulvem conuersi. Potuere itaque vel sic, multis annis post, fruges iterum inuentae dici, agriculturaeque ratio monstrari, quando aratio esset reperta, aratro aliisque instrumentis aratoriis inuentis; quae tamen, nisi ferro inuento, armentorumque, ac boum inprimis, ministerio, et stercoracione, quae totam fere melioris culturae rationem con-

*) Inprimis post Linnaeum v. c. *de Transmut. frument. in Amoenit. acad.* Tom. V. p. 116.

continet, animaduersa, vix esse potuit satis elaborata. Porro fruges aut sic inuentae dicuntur, vt cum aliqua in terra siluestres et agrestes essent herbae, cultus earum et satio monstraretur, aut vt aliunde illata grana ad sationem distribuuerentur. Ita Ceres modo hac, modo illa ratione dicta est fruges inuenisse *).

Iam quaestione ita instituta, vt dubitetur, quodnam frumenti genus omnium primum hominibus innotuisse probabile fiat, earum initio regionum ratio esse habenda videtur, in quibus primum in magnos coetus, ciuitates et imperia, humanum genus coiisse traditur; tum autem de eo frumenti genere esse dispiciendum, quod in illis terris domesticum et vulgare esse, et vel temerario cultu laetissime efflorescere constat. Clementiore igitur sub caelo et in fertilissima Asiae parte, inter Euphratem et Tigrim sita, vnde omnis cum sacrorum tum ceterorum scriptorum fides ipsaque rerum ratio ac natura, generis humani non modo origines; saltem quatenus eae nobis innotuere; verum etiam prima vitae cultioris, legum litterarumque disciplinae, oppidorum imperiorumque conditorum, initia repetit, primas fuisse fruges satas, vel sine scriptorum fide (et tamen hanc, neglectam vulgo, afferemus paullo post) paullo subtilius dispicienti probabile fit; neque adeo difficile est ad intelligendum, *triticum* aut *zeam* (h. e. *triticum zeam* vel *speltam*) debuisse esse illud fru-

*) V. c. frumentum sponte inter herbas natum hominibus eam monstrasse ex Creticis historicis narratum tradit Diodor. V, 68.

frumenti genus, quod primum fatum fuerit, cum vtrumque, inprimis tamen haec, iis terris fuerit domesticum. Iam quae iisdem ex terris ad nouas sedes quaerendas digressae sunt gentes, aliae quidem ante inuentas fruges discedere potuere, aliae frumenti acceptam notitiam animis iterum dimittere, aliae dimissam et obliuioni traditam multis post saeculis casu vel exemplo recuperare, aliae tandem, cum in aliis terris, quas accefferant, diuersum quidem frumenti genus, sed similitudine tamen aliqua eius, quod domi viderant, se commendans, reperissent, in eodem tentarunt, quod in altero vtiliter fieri olim viderant. Mox, quae missae ab iis coloniae nouas terras et insulas, nauigatione etiam instituta, frequentarunt, aut ex prisca patria semina cerealia secum attulere aut, quae in nouis sedibus sponte nata reperirent, cultu emendauere. Neque circa legumina ratio potuit esse admodum diuersa *).

Omnino iucundum est cognitu, quot quantisque rerum vicissitudinibus populorumque migrationibus, diuina prouidentia ita moderante, effectum sit, vt frugum fructuumque ac plantarum per totum terra-

*) Exemplo quoque res patet populorum Indiae, Americae et insularum, qui ea frugum cerealium (vt Indi oryzam, quam Herodotus quoque innuit lib. III. 100.) tum stirpium radicumque genera excoluere, in quae, vtpote sponte nascentia, inciderant, cum eas terras adiissent: v. c. Cassia seu Manioc; palma farinifera, quam Sago appellant; Arum esculentum, quod iam veteri Asiae, Syriae saltem et Africae, innotuit: Dioscor II, 197. Plin. XIX, 5. f. 30. V. *Manetti specie di frumento e di pane* Art. IX et X, p. 162. sqq. et sic plura alia.

terrarum orbem permutatio fieret et transportatio; scilicet vt Indies manifestius declararetur illud, quemadmodum communis omnia parentis cura et indulgentia contineantur, ita communi inter se vinculo et genus humanum et totam rerum naturam esse vinctam ac copulatam. Babyloniae non minus atque Indiae iam ab initio nobiliora frugum genera domestica fuisse, cultu tamen mox excitata et emendata, eadem Aegypto siue illata siue a filuestri ad mitiorem naturam adducta, paullo post probabili aliqua ratione ostendemus. Ex iisdem, Osiridis et Patris Liberi (rerum nomina symbolica sunt, quod non dubites,) cura, latius vitae humanae cultus serpere coepit. Mox Phoenices frugum sationem, vndecunque ipsi eam acceperant, ad nouas terras ac colonias secum attulisse verisimile est; Carthaginienfes autem, qui agricultura non minus ac nauigatione claruere, per Africae, Hispaniae et Galliae littora cerealia semina dispersisse dubitari nequit. Alexandro vero Asiam victoriis peragrante, Aristotelis inprimis cura, factum est, vt multa frugum, leguminum, arborum herbarumque genera Graecis partim innotescerent, partim, idque multo magis sub Seleucidis et Ptolemaeis, ex Asia in Europam transportarentur. Mox Romanorum arma Mithridati illata apertusque oriens variis arborum et plantarum generibus ditauit Italiam; a Romanis vero eadem cum reliquo vitae cultu in ceteras Europae terras fuere inuecta. No-
vis iterum plantis, oleribus certe et frugibus, Europam impertiuere barbari, Gothi inprimis *), qui
ex

*) Linnaeo saltem, Viro Ill. auctore; in disputatione mox laudanda.

ex septentrionali Asia fines imperii Romani sunt ingressi. Etiam expeditionem in Palaestinam susceptam nonnulla arborum plantarumque genera aduexisse narratum meminimus. Tandem frequentibus hisce omnium terrarum commerciis, quae nauigatio emendatior fecit, in vnam Europam omnium terrarum populorumque bona ac mala influxerunt.

Verum vt eo, vnde deflexit, redeat sermo noster, primas frugum generisque adeo humani origines nuper noua ratione Ill. *Linnaeus* *) in Sibiria australi reperisse sibi visus est. In quem locum cum primum incideremus, percussus nouitate rei animus haerebat aliquamdiu et subsistebat. Obuersabantur enim cum multa alia, tum disputationes super montium Armeniorum iugis ac variis cacuminibus, et ductae inde multorum doctorum virorum de Paradisi ad maris Caspii littora situ opiniones, inque his Schukfordiana de Noachica habitatione in Bactriana regione quaerenda, et id genus alia. Enimuero subsidente paullulum hoc animi tumore, cum paullo diligentius inquireremus, opinionem illam probabilitate sua carere intelligebamus. Nam primum quidem in tota generis humani antiquiore historia non modo nihil ea habet, quo firmetur aut ad speciem saltem aliquam veri exornetur, quae autem de Bactriano imperio e Ctesia ac Iustino produntur, manifesta videntur prauae affectandae et rebus affingendae vetustatis studii vestigia habere; verum etiam multa sunt,

*) In Disputatione a. 1764. Vpsalae habita *de necessit. promov. H. Nat. in Russia* §. 12.

sunt, quibus ea penitus subuertatur. Prima enim generis humani in ciuitates, vrbes et imperia, collecti vestigia, constante antiquitatis fide, nonnullis etiam adhuc apparentibus indiciis, citra mare Caspium, in australi Asiae parte, reperiuntur; ultra mare Caspium vero nulla veterum memoria vllum magnum imperium aut populum ad meliorem vitae cultum progressum prodidit, ad quem tamen, frugibus re-
 pertis et agricultura inuenta, in tanto temporum decursu, necessario aliquando gens aliqua peruenire debuisset. Contra populos, qui eam plagam incoluere, perpetuis erroribus passim vagatos, modo siluestri vita, modo pastoritia vsos, armentorum saltem, non agrorum, curam habuisse, et historicorum fragmenta, et ea testantur, quae de iis narrantur, qui modo sub Scytharum, modo sub barbarorum nominibus in Asiam vel Europam incursiones fecerunt. Nec nisi fero admodum in iis terris imperia, ad ceterorum quidem populorum exitium nata, quae tamen artes vitae cultioris et instituta aemularentur, existisse liquet. Fac igitur triticum aestiuum et hordeum distichum in Baskirorum terris, quas aliquando melius cultas fuisse, dubitari non potest*), sponte provenire, fac fecale cereale agreste Sibiricis agris nasci, vnde panem coquant; potuit illud, ferius illatum aliunde in istas terras clementioris caeli et soli frumentum, mox solo inculto relicto, agrestem habitum induere; at agrorum cultum ferendarumque

Y 2

ac

*) Extant multae passim reliquiae tumulorum, metallorum, vallorum ac murorum: V. *Rytfschkov. Descr. Gubernii Orenburgens.* P. II. p. 56.

ac percipiendarum frugum artem quomodo iam ab initio inde adfuisse credas, cum omnis historiae fides desit, cumque populorum aut vnus populi, qui in illis terris ad agriculturam progressa sit, antiquior memoria supersit nulla; cum contra de populis Scythiae nomadibus narratio frequens et disertata occurrat? Potuissent itaque frumenta siluestri quidem ortu in iis locis gigni, eorum tamen ferendorum et colendorum ratio multis seculis esse posterior, vt in aliis plantis, aliis in locis, sexcenties accidisse constat. Si vero humanum genus diluio superstes non omne in interamnam planitiem, inter Tigrim et Euphratem, descendisse statuas, sed processisse partem in vltiora, alios etiam ad orientales plagas, et Indiam versus latius habitasse; non quidem repugnabimus; si tamen per aspera et continua montium iuga, aliquot centenis millibus passuum itinere continuato, hominum exiguam turbam ad altissimos illos, qui Sibiriae fines faciunt, montes statim properasse contendas, vnde aucta iterum stirpe denuo prodiret, id vero, vel historicis argumentis probatum, vix fidem extorqueret. Chaldaica itaque fama, quam ab Abrahamo ad posteritatis memoriam proditam Moses sacris litteris consignauit, ipsi rerum naturae ac fidei vel maxime consentanea est et in hoc, quod raram et imbellem hominum turbam, omnibus vitae necessitatibus destitutam, in planitiem camporum, magna fructuum plantarumque esculentarum copia abundantem, maluisse descendere, quam aspera ac continua montium iuga sequi, verisimile est.

Si qua sit terra, quae primas sibi in genere humano alendo ac nutriendo partes, primasque frugum

gum origines, vindicare possit, Babyloniam eam esse, iam supra diximus, quippe quae, litterarum sacrarum omnisque priscae historiae conspirante in idem fide, prima magnos hominum coetus, in ciuitates et vrbes collectos, magnique imperii prima vidit initia; quae fieri nequierunt, nisi ipsa haberet terra, vnde magnam hominum copiam alere posset. Sine frugibus autem cerealibus et victu e frumentis parato nondum vllum populum audiuius aut per ciuitates habitasse aut imperium certa ratione descriptum constituisse. Quod itaque de Athenis suis apud Platonem *) Aspasia contendebat, cum in ea terra primae fruges enatae fuissent, homines etiam primos ibi nasci debuisse, inuersa ratione paullo tutius de Babylonia pronuntiari posse putamus. Sed habemus etiam eximium hanc in rem Berosi fragmentum **), in quo ille testatur *Babyloniam, hoc est terram inter Tigrim et Euphratem, ferre triticum agreste (adeoque sponte nascens) et hordeum, eruiliam praeterea, sesamum, radicesque palustres; nasci porro in ea terra palmas, poma et reliqua frugiferarum arborum genera; nec non piscibus auibusque terrestribus et aquatilibus eam abundare ***).* Quod si agreste triticum

Y 3

in

*) In Menexeno p. 237. E.

**) Ex Alexandro Polyhistoro descriptum a Syncello Chronograph. p 28.

****) Φύειν δὲ αὐτὴν ἀγρίους καὶ κριθὰς καὶ ὄχρον καὶ σήσαμον καὶ ἐν τοῖς ἔλεσι φουμένας ρίζας ἐσθλισταθον. ὀνομάζεσθαι αὐτὰς γόγγας, ἰσοδυναμεῖν δὲ τὰς ῥίζας ταύτας κριθαῖς. Quo de loco dispiciendum est paullo accuratius. Primum, qui ὄχρος sit, nescitur. Possis κέγχρον, *milium*, coniectare. Et memorat sane illud

cum

in ea terra nascebatur, matura Babyloniorum ad exquisitiorem vitae cultum incrementa fidem faciunt, mature etiam tritici huius, siue triticum vulgare siue triticum zeam eo nomine appellauit Berofus, vsum et fementem inter eos in notitiam hominum venisse. Erat autem imprimis idonea ea terra ad frugum culturam. Fertilitate enim Babylonii et Assyrii agri nihil inter veteres vulgatus; et vt Herodoti saltem, qui per istas terras iter fecit, fide vtamur, frumenti tam luxurians vbertas, vt ad ducena, est vbi ad
trice-

sesamo Herodotus I, 193. inter ea legumina, quae felicem in Babylonia habent prouentum. Reperitur quoque alias κέγχρος cum σήσαμον iunctum, vt Diodor. II, 36. *Sesamum, mitium* Plin. XVIII, 10. Sed dubitari nequit ὤχρον hic legendum esse, leguminis genus, etiam nostris terris frequentissimum, Romanis *eruiliae nomine* appellatum v. Plin. XVIII. 10. 5. qui locus tantum non transcriptus est ex Theophrast. Hist. Plant. VIII, 3. τὰ δὲ προμηκέστερον, οἶον ὁ πικρός, καὶ ὁ λάθυρος (cicerulae genus) καὶ ὤχρος (ita scrib. pro ὤχρος) Porro ἐσθίεσθαι nihili est; pro quo aut scribendum cum Scaligero ἐσθίεσθαι, aut plenius ἐσθίεσθαι καὶ ὄνομαζ. aut, quod malis, ρίζας ἐδεσάς. ὀνομάζεσθαι δὲ αὐτὰς γόγγας. Quod vocabulum vti cum simili Arabum voce herbam esculentam designante conuenire videtur, ita potius corrupte scriptum suspicaris; nec γόγγας sed γόμας a Berofso exaratum fuisse. *Gomè* autem aquatici generis planta est nobilissima, quam cum papyro eandem esse docuit Celsus Hierobot. P. I, p. 137. at *Gomme* origani genus est ap. Hefych. Radicum autem medullifarum ac bulbofarum varii generibus Babylonia non minus quam Aegyptus atque etiam India, vsci assolet. cf. Diodor. I, 10. et 43. II, 36. Porro de *palmis* in Babylonia agro nascentibus conuenit Herodotus I, 193. (cf. Strabo XVI, p. 1078. A.) ficum autem, vitem, oleam, in eo prouenire negat.

tricena, redderet *). Quod utique non ita accipien-
dum esse patet, ac si natura foli id sola effecerit;
verum, ut in aliis locis, v. c. Libyae, Aegypti,
Thraciae, quando similis fertilitas agrorum memo-
ratur, caeli folique naturalem bonitatem humano
cultu insigniter esse auctam facile intelligitur; quo
cessante mox laudata illa fertilitas et ipsa cessavit.
Itaque frustra nunc in iisdem terris feliciorum ali-
quem frugum proventum expectes aut vlla antiquae
felicitationis vestigia; imprimis in Babylonia, cuius
solum olim Euphrate per fossas innumeras recepto
irrigari solitum, temporum rerumque vicissitudinibus
manuum cultu deftitutum ita exaruit, ut ex planitie
arenosa caloris vis incredibilem in modum intendi
soleat. Ex iis porro, quae de agrorum Euphratis
vndis riguum cultu apud veteres Babylonios nar-
rant scriptores, proclive est ad intelligendum, hor-
tensium potius cultu fruges ab iis curatas fuisse; quo
ipso summae vbertatis miraculum a prodigii opinione

Y 4

libe-

*) Herod. loc. laud. I, 193. vbi terram non pluuiis sed ho-
minum opere irrigatam summa fertilitate esse praedi-
cat; frumento tamen duntaxat ferendo: τὸν δὲ τῆς Δη-
μητρὸς καρπὸν ὡς ἀγαθὴ ἐκφέρειν ἐστὶ, ὥστε ἐπὶ διη-
κῆσια μὲν τὸ παράπαν ἀποδοῦ· ἐπειδὴν δὲ ἀριστα αὐτῇ
ἐαυτῆς ἐνεῖκη, ἐπὶ τριηκῆσια ἐκφέρει etc. Frumenti
genus idem mox declarat nomine suo: τὰ δὲ φύλλα
αὐτόφι τῶν τε πυρῶν καὶ τῶν κριθῶν τὸ πλάτος γίνεται
τεσσέρων εὐπετέως δακτύλων. Ait igitur, *quaternum facile
esse digitorum illic latitudinem tritici atque hordei foliis.*
Rabbinos audire tibi videare, triticum Palaestinae ce-
dro Libani exaequantem magnitudine: ap. Cellium Hie-
robot. P. II. p. 115. Verum reliqua ab Herodoto eo
loco memorata et ipsa narrandi ratio nullam credulita-
tis suspensionem admittunt.

liberatur. Conueniunt enim cum culturae ratione ea, quae de Sinensium opere rustico Haldius narrat *). Possit forte aliquis suspicari non tam triticum nostrum, quam Indicum illud, vt nonnulli vocant, vulgo *zeae* nomine appellatum, Herodotum declarare voluisse; verum diuersi vtrumque generis esse, viri naturae rerum intelligentes satis diferte docuere **).

Sed

*) Du Halde *Descript. de la Chine* Vol. II. p. 77.

*) Scilicet alia est *zea Mays*, aliud triticum *Zea*, nobilius tritici genus: illud, frumentum Turcicum seu Indicum vulgo appellatum, ex America prodiisse creditur, deductum in multas Asiae, Indiae, Africae, Europae, partes, vt in Italiam; (*Turcici* nomen non ex eo accepit, quod ex Turcorum terris exportatum fuit, verum ab aristarum similitudine aliqua cum crista seu pluma in apice Turcorum capitibus imposito) hoc vero veteres vulgo nomine *Zeae* declarant. *Zea* haec, seu *Spelta*, multis veterum locis celebratur. E Graecis primum Iones in Asia eius notitiam et vsum habuisse videntur; hinc apud Homerum *Ζείδωρος ἄρουρα*, mox et apud Hesiodum. Celsius II. p. 99. *Zeam*, *far*, *olyram*, *speltam*, pro eodem frumenti genere haberi vult. Enim vero: *Qui Zea utuntur, non habent far*, sunt Plinii verba XVIII, 19. Vulgari sermonis vsu, vti nec inter nos, ita nec olim, genera haec accurate semper fuere discreta, ita vt nomen *Zea* transferrent interdum ad similia. Ita Dionysius Halic. *far* per *zeam*, et eadem *zeae* voce *olyram* interpretatur Herod. II. 36. Peregrina itaque multo magis frumenta ac legumina simili more scriptores suis vocabulis appellant, interdum quidem satis incommode. Idem Herodotus paullo post se *milium* in Babylonia vidisse narrat arboris magnitudinem aequans. *Milium* forte *Indicum* vidit, de quo v. Plin. XVIII, 10. sq. Subtilius Theophrastus H. Plant. IV, 5. ext. femina in India nasci, alia leguminibus *similia*, alia tritico, alia hordeo, narrat; quae Macedonum sermonibus eum accepisse probabile fit. Addit ille: ἐρέβινθος μὲν γὰρ (*cicer*) καὶ φάνος καὶ τ' ἄλλα τὰ παρ' ἡμῶν

Sed differenda sunt in aliud tempus, quae de frugum initiis inter Aegyptios, Phoenices et Graecos, porro in Sicilia, Italia aliisque in terris, narranda habebamus, Vos autem, Comites Illustrissimi, reliquique Ciues sanguinis, ingenii animique nobilitate praestantissimi, humanissimis nostris precibus tantum tribuite, vt sollennem nostram pompam frequentia vestra ornatam esse velitis. PP.
 cl̄o Id̄o CCLXVIII. a. d. III. Iulii.

ἡμῶν οὐκ ἐστίν. ἕτερα δὲ ἐστίν — κριθαὶ δὲ καὶ πυροὶ (nascuntur enim utique nostra frumentorum genera in India: cf. Strabo et Diod. II, 36.) καὶ ἄλλ' ὅτι (leg. ἄλλο τι) γένος ἀγρίων κριθῶν, ἐξ ὧν καὶ ἄρτοι ἡδεῖς. *Silvestre hordeum* itaque et hic in India deprehendere videri possimus; Enim vero de frumenti aliquo genere Indiae, quod cum hordeo nostro comparet, eum loqui manifestum est; quanquam Plinius, qui illa verba transtulit, minus accurate, *Hordeum*, inquit, *Indis sativum et silvestre*, XVIII, 13. Ita et Strabo satis accurate ex Oaëficrito, libro XV, p. 1017. in Musicani regis Indorum terra nasci σῖτον αὐτοφυῆ πυρῶ παραπλήσιον, igitur non verum triticum silvestre. Quod Herodotus apud Indos milio assimulat, vnde victitant vulgo homines, σγυσα esse videtur: lib. III, 100. Ceterum Herodoto sua sublegit Apollonius Tyaneus de India narrans apud Philostr. de Vita A. III, 5.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 IO. CHRISTOPHORVS
 GATTERER
 CVM SENATV
 ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS SACRA
 XXXI.

IN A. D. XVII. SEPTEMB. MDCCCLXVIII.

RITE

INDICIT.

*Origines Panificii frugumque inuentarum initia.
 PROLVSIO ALTERA. *)*

Sollennia indicimus, Ciues amantissimi, anniuersaria Georgiae Augustaе, diem laetum ac festum, si quis alius, faustum et auspdatum, et inter bona verba ac vota nuncupanda exigendum; quippe quo natales et incunabula parentis nostrae communis ac nutricis, Georgiae Augustaе, pia mente recolimus, simulque laeta eius incrementa, prosperos consiliorum successus, secundos rerum euentus, verbo, bona nostra publica ac domestica, apud animos

*) V. *Gel. Anz.* 1768. p. 1113.

mos nostros recensemus exultantesque gaudio ad vnicum Boni Euentus Bonaequae Fortunae auctorem, eumque indulgentissimum, Deum O. M. grato sensu perfusas mentes conuertimus. Recordamur porro non sine religione ac retractamus magnorum virorum memoriam: qui primi sapientia sua, doctrina nominumque suorum celebritate, vniuersitatem hanc ad eam, qua nunc floret, famam laudemque euehere; eorumque consilia et virtutes, coniunctas mutua beneuolentia ac necessitudine voluntates, publicaequae ac communis vtilitatis Ordinum omnium studium, quod non ad eum, cui quisque adscriptus esset, Ordinem omnia traheret, aut suae cuiusque disciplinae soli rerum summam arrogaret, multo minus vt ad se, ad suam priuatam famam nominisque celebritatem rerum summam referre mallet, ea omnia nobis exempli praeclari loco ante oculos ponimus. In primis gratulamur Academiae nostrae viros meritis et auctoritate grauissimos ex iis superstites, qui Georgiae Augustae primordia et incunabula non modo viderunt, verum eam etiam teneram et infirmam suo sinu exceperunt, fouerunt, educarunt, et ad dignitatem eius famamque secundam apud externos firmandam nominum suorum scriptorumque celebritate plurimum effecerunt. Sed cum iis ipsis aliud habemus maius, insignius et memorabilius diuinae indulgentiae exemplum documentumque, ipsum, inquam, auctorem, parentem ac nutritorem Academiae nostrae, Illustrissimum *Munchhusium*, superstitem, qui XXXI. hoc anniuersarium solenne sospes et incolumis viuendo attigit, suamque hanc filiolum nutritiamque, quam Ipse suscepit, aluitque ac nutriuit,

triuuit, laetis incrementis efflorescere et adolefcere, mox roboratam et firmatam caput efferre vidit; quique etiam nunc incredibili indulgentia et amore eam amplectitur, quotidie in eam beneficia noua cumulat, fupplectili autem libraria ita inſtruit, vt, in tanta earum rerum, quibus litterarum ſtudia acuuntur, copia, tales alumnos, qui ad accuratiorem aliquam eruditionem perueniãnt, tum demum defuturos eſſe Georgiae Auguſtae credere par ſit, quando natura effeta ingeniis felicioribus proferendis defecerit. Ingeniis enim praefidia et adminicula non raro deeſſe ſolent; adminiculis et copiis litterariis ingenia non item. Rariſſimum autem hoc et vnicum forte exemplum protractae in tam ſeros annos curae ac tutelae Curatoris Vniuerſitatis noſtrae et Nutritoris, eiudemque Fundatoris et Auctoris, quis eſt, qui, modo a rebus noſtris alienus non ſit, non pro incolumitate et bona valetudine Viri immortalis vota preceſque fuſcipiat? Hoc idem faciet publice, ſollennibus verbis, Vir Excellentiffimus, Collega noſter coniunctiffimus, *Io. Phil. Murray*, Ampliffimi Ordinis philoſophici h. t. Decanus, qui, ad philoſophiae doctorem creandum renuntiandumque *) oratione habita, pro REGIS Auguſtiſſimi, Piiffimi, Reginae, feminae ſanctiſſimae, totiuſque Regiae ſtirpis, ſalute ac felicitate, pro reip. adminiſtris publicaſque fortuna rerumque proſperitate, fuſcepta ante hunc annum vota perſoluet nouaque vota fuſcipiet. Ad quae agenda ac dicenda quum ſollennis pompa in templum Aca-

de-

*) *Io. Ern. Faber*, Profeſſorem mox Kilonienſ. tum Ienenſis Acad.

demicum sit ducenda: vestra humanitas, officium et amor, Ciues amantissimi, fidem nobis facit, fore vt et frequentes sollennibus his interesse et ad audientiam admissi, quo soletis, more fauere dicenti velitis. Atque hoc est, Comites Illustrissimi, Iuvenes stirpis, animorum, ingeniorumque nobilitate florentissimi, quod, quum iure quodam nostro postulare possimus, beneficii tamen in nos collati loco habebimus.

Nobis interea cum id officii impositum sit, vt, antequam ab aliis ipsa pugna instruatur et confertur, leui quasi velitatione animos experiamur et virtutem accendamus, atque disputatione aliqua, de re cognitu non iniucunda, instituta ad auditionem ipsam proludamus; reuocemus agedum ad animos quaestionem, quam nuper agitare coepimus, de *panificii originibus frugumque inuentarum quasi epochis*. Prima quidem frumenti, siue tritici, siue, quod probabilius est, zaeae, cum sponte enati tum cultu humano sati et elaborati, vestigia in Babylonia inuenisse nobis videbatur; eamque opinionem vt aliis historiarum argumentis rationibusque, ita inprimis insigni Berosi loco firmari posse arbitrabamur. Nunc, quae de ceteris terrarum orbis regionibus reliquisque frugum generibus obseruata nobis sunt, bona cum venia vestra, in medium afferemus.

Aegypto in tanta soli fertilitate, quae Nili beneficio contigit, vllum frumenti genus domesticum esse aut sponte in ea nasci, neminem vidimus qui
tra-

tradiderit, praeter Diodorum *), in loco tamen, in quo Aegyptium aliquem Graeculum exscribit, ad extollendam patriam laudibus omnia ad Aegyptum trahentem et in maius ferentem. *Isidem ait tritici et hordei fructum inuenisse, cum is antea passim in agris cum aliis herbis nasceretur, ignotus tamen vulgo esset.* Contra Aegyptio solo propria et vernacula erant varia herbarum esculentarum, olerum, leguminum, cauliumque ac radicum palustrium genera **), in primis agrostis, papyrus ac lotus, quibus partim igni tostis, partim farinaceo inde alimento confecto et in pulvem verso, magna Aegyptiorum multitudo olim victitabat et adhuc passim victitat. Quod si infirmio-rem minusque valentem cibum bulbosas illas radices praestare debuisse dicas, sub tali caelo valentiore cibo corpora non admodum indigere cogitandum est. Si itaque Isis et Osiris frumentum inter Aegyptios et agri culturam inuenisse et triticum hordeumque, aut, quod verius dixeris, *olyram* ***), (speltae ge-
nus

*) Diod. I, 14.

**) V. Diodor. I, 10. it. 34. 43. Plin. XXI, 15. f. 10. est in his nobilissima colocasia: ibid. 15. aron esculentum, Manioc plantae simile: Plin. XIX, 5. f. 30. Inprimis fabae aut certa saltem earum genera Aegypto videntur fuisse domestica v. Theophr. H. Plant. IV, 10. Plin. XVIII, 30. Ceterum de his videndi Ol Borrich. Hermes Aegypt. c. 4. Prosp. Alpin. Hist. Aegypt. nat. P. I. lib. I, 14. et 17. lib. III, c. 9 15. Passim etiam Celsius in Hierobot.

***)) Deprehendas facile feriorum temporum ac scriptorum incuriam etiam in hoc, quod Isidem triticum et hordeum inuenisse dicant, quo scilicet Aegyptus sub Ptolemaeis, vt credere fas est, vti coepit. Antiquiores Aegyptii *olyra* victitabant; at tritico hordeoque vesci extremo sibi probro ducebant. Herod. II, 36.

nus esse videtur, Romanis interdum *arincae* nomine declaratum) primi ostendisse passim apud veteres memorantur, haec eadem fama hominum ore ferri et celebrari potuit, si eae fruges aliunde, ex peregrina terra, in Aegyptum inuectae fuere; nam Isis et Osiridis nomina nihil vetant, quominus ita statuas, quando quidem, ut supra diximus, tantum habenda videntur esse symbolica. Ceterum ab Aegyptiis Libya et forte Africa proprie dicta, incredibili fertilitate inter veteres celebrata, agri colendi frugumque rationem accepisse videri potest.

Apud Phoenicas, quantum quidem ex fragmentis historiarum Sanchuniathonis per indotum hominem, Philonem Byblium, graece conuersis apud Eusebium *) colligas, cum in iis veterum saltem narrationum doctrinarumque fragmenta et vestigia facile agnoscas, illa primum asperitas ac feritas, tum victus omninoque vitae emendatio viguit, qualis esse solet populorum, qui non tam advenae alicuius sapientis opera, quam communi rerum vicissitudine, a siluestri vita ad mitiorem humanioremque cultum processere. Plantis enim principio vti sponte e terra natis, mox ad arborum fructus, tandem, inuento iam ferro, ad fruges terrae agrisque culturam conuersi sunt. Ad *Dagonem*, Philo vertit *Sitonem*, h. frumenti praesidem, mox autem inuento frumento et aratro, *Iouem Aratorem* appellatum, referebant haec inuenta Phoenicum mythi **): in quo nemo veteris sermonis et moris

NON

*) Praep. Euang. I, 10.

***) V. Euseb. II, p. 36. C. p. 37. D.

non profus rudis, haerebit. Nec tamen Phoenicen admodum frugibus abundasse, sed ab eo saltem tempore, cum ob mercaturae et nauigationis opportunitates magna hominum copia alenda esset, frumento peregre inuecto indiguiffe, ex iis colligas, quae Hiramus cum Salomone erat pactus *), et quae de Iudaeorum mercatu apud Tyrum memorantur ab Ezechiele. Ex narratione, quam Seruius **) ex antiquiore scriptore memorare videtur, patet Tyriorum morem fuisse, vt de pecunia publica frumenta de peregrinis coemerent, atque vt ad hoc ipsum naues frumentariae haberentur in portu; Iis enim correptis Dido aufugit.

At Phoenicum coloni, Carthaginienses, vti nauigatione et mercatura, ita agrorum colendorum studio nulli facile populo, ne nostrorum quidem temporum, cesserunt; itaque eorum per Africam ditio- nem omni frumentorum genere laetam fuisse legimus. Ab iisdem probabile fit agriculturam in Hispanias, coloniis Poenorum frequentatas, fuisse al- latam, in quibus inprimis Baeticam olim incredibili frugum prouentu felicem celebrant scriptores, in- primis Strabo ***).

Iam inter Graecos quem fugit frugum inuen- trices celebrari Athenas? Res multis mythis est ob- scuro-

*) I. Reg. V, 11. II. Paralip. II, 10. cf. Ezech. XXVII, 17.

**) Ad Aen, I, 363.

***) Strabo lib. III, p. 212.

obscurata; satis tamen apparere videtur hoc, sub Erechtheo fuisse aliquem, seu verum Triptolemi nomen fuit, seu symbolicum, nihil enim hoc refert*), qui primus fruges inuenerit; quem quod Ceres docuisse arationem dicitur, id eo pertinet, quod Terra mater, Δημητηρ, beneficium hoc summum praestiterat. Num vero is sponte natus in Attica fruges aratione coluerit, an aliunde inuexerit, definire paullo difficilius est.***) Verum ante quam in hanc dubitationem descendamus, monendum est, quod vulgo parum attenditur, non fruges omnino, aut frumenti genus praecipuum, triticum, in Attica tradi inuentum, sed tantum *hordeum κριθας*, quas et Graeci scriptores interdum diserte memorant, et omnes omnino scriptores pro antiquissimo frugum genere habent. Verum et ipsum Atticae solum gignendo tritico minime, contra hordeo imprimis erat idoneum, quippe quod tenue esset et gracile***) in quo hordeum egregie proficeret. Iam vt in eam sententiam procliuior sis, vt hordeum Atticae domesticum sponteque in ea enatum existimes, cum alia facere possunt, tum magna illa fabulae de inventis

*) Cum Triptolemus plures plagas adiisse dicitur, potest ille, non minus quam Liber ac Ceres, persona videri symbolica; saltem fabula ab aliis ad alios traducta. Sic in Thraciam rege Lynco venisse fertur. Serv. ad Aen. I, 323. Consecrata autem fuit frugum inuentarum memoria per teletas Eleufinias.

**) Vtrumque a scriptoribus asseritur. Aduentitiam frugem ex etymologia Eleufinis ab ἐλεύθω, *uenio*, declarant inepti scriptores; ipse Diodor. V, 69.

****) Theophr. H. Plant. VIII, 8.

ventis in Attica frugibus celebritas; nisi enim ita statuas, quem fundum fabula tam vulgata habeat, non apparet. Concedas forte hordeo Atticum tanquam patrium solum; nihilominus tamen rationem et artem colendorum agrorum aliunde illatam in Atticam dixeris; quam opinionem ex eo ducere ac firmare possis, quoniam vno eodemque tempore non modo fruges inuentae, verum et ipsa aratio elaborata, boumque ad eam vsus, cum vomere, vano, aliisque aratoriis instrumentis, traditus Atheniensibus esse narratur; quae omnia, nisi ab aduena aliquo monstrata, vno eodemque tempore accipi non potuere; si itaque arationem, aduentitium et extraneum inuentum, Atheniensibus inter ceteros Hellenas primis fuisse communicatam dixeris, ex Sicilia afferri quidem aratio potuit, quod a Cerere factum Siculi scriptores vulgo iactasse videntur *); hordeum tamen ex ea insula transuectum in Atticam esse nequit: nam Siciliae, quod mox videbimus, triticum proprium est, non hordeum. Vt ex Aegypto in Atticam peruenisse agri culturam putes, nonnulla sunt, quae suspicionem mouere possint; modo ad intelligendam proclive sit, quomodo sub Erechtheo **) demum aut alio Atheniensium rege in

*) V. Diodor V. 4.

**) V. Marmor Parium Epocha XII. Sed in his magna opinionum est diuersitas. Fuit inter alios *Philochorus Ἀρχιδος*, h. historiae Atticae scriptor non ignobilis, (laudatus v. c. Macrobio Sat. I. 10. et saepe memoratus ap. Syncell. et Euseb. vt eius fragmenta qui collegerit, operae pretium facturum esse videatur) qui hypothese, quam hic exponere non vacat, seruiens, multa aliter, atque auctores ceteri, tradidit, magnasque adeo in histo-

in Atticam illud ex Aegypto beneficium migrare potuerit, cum paullo certioribus indiciis iam Cecrops ex Aegypto aduenisse memoretur. Quicquid est, habet Atticum solum praecipuam hanc inter Europae nostrae terras auctoritatem, vt primum in ea hordeum solum fuerit, siue natiuum ibi ac siluestre, siue aliunde illatum. Dubitari itaque non potest, iis, qui in illis locis peregrinantur, agri Rharrii, non procul ab Eleusine siti, qui primus frugibus confitus esse fertur *), ad spectum sanctitatem aliquam ac religionem habere videri.

Triticum autem in reliquas terras occidentales primum peruenisse suspicamur ex Sicilia insula; cuius suspicionis fundamentum habemus non modo antiquas de Cerere et Proserpina fabulas **), insulam consecratam iis deabus et praecipua caritate habitam, et summum, qui in hac insula olim fuit, tritici, praeter alia frumenta, prouentum, verum etiam hoc, quod iam Homerus *hordei triticique segetes sine aratione et satione* in ea prouenire dixit, quodque antiqua fama obtinuit, circa Aetnam repertum olim fuisse triticum agreste singulari specie; quo ipso factum esse, vt triticum in Sicilia repertum Ceresque

Z 2

apud

historiis Atticis turbas fecit. Ita et Phanodemus ὁ τὴν Ἀττικὴν γράψας ἀρχαιολογίαν voluit omnia ex Attica repetere, vti Dardanum. Dionys. Hal. I, 61. In hunc vel similem scriptorem incidit auctor de Orig. G. Rom. 2. qui Ianum ex Creusa, Athen. Regis Erechthei f. nasci fecit.

*) V. Pausan. I, 38. Situm eius oculis subiectum vides in le Roy *Monumens de la Grece* pl. IX.

***) V. Cic. Verr. IV, 48.

apud Siculos nata esse crederetur. Debemus memorabilem hanc narrationem Aristoteli *), quam Diodori locus insignis firmare videtur, vndecunque ille sua exscripserit. Narrat enim in Leontino agro aliisque Siciliae locis pluribus etiam nunc triticum nasci agreste **). Neque huius narrationis fidei quicquam detrahit, quod sequentibus temporibus nulla eius rei fit memoratio, neque nunc vestigia extant ***); cum Aetnae incendiis loca illa, iam antea cauis subterraneis et speluncis peruia, mox plane ruinas fecerint magnamque late vastitatem agris intulerint.

Ex

*) Aristot. de mirabil. Aufcult. p. 1157. Par. (p. 723. 4. Duval.)

***) Diodor. V, 2. In Siculis autem Diodorus pro gravissimo auctore est habendus. Μεχρι του νυν Φυεσθαι τους αγριους ονομαζομενους πυρους. Odyssæae autem locus est J, 105. sqq. de mira terrarum, quas Cyclopes inhabitabant, quaeque sub Aetnae radicibus sitae erant, fertilitate. Famam scilicet inter Siculos Graecosque vulgatam, narrationis, rerum miraculis, vt delectaret, exornatae, fundum habuit diivinus poeta: Κυπλώπων δ' ἐς γαῖαν — Ἰούμεθ', οἳ ἔα θεοῖσι πεποιθότες ἀθανάτοισιν. Οὔτε φυτεύουσιν χερσὶν φυτὸν, οὔτ' ἀρόωσιν. Ἄλλὰ τὰ δ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται, Πυροὶ καὶ κριθαί. — Ergo triticum et hordeum indigena planta, sponte proveniens: si modo poeta haec ad narrationis fidem tradidit, non ad poeticam rationem fertilitatis notionem auxit et ornauit. Ita in *aurea aetate* terra segetes ferre dicta sponte et sine opere humano. Ad Homeri locum provocat quoque Diodor. V, 2 et 69.

****) Fazzellus idem de sua aetate testatur, in pluribus Siciliae agris nulla mortalium cura excultis, soli liberalitate mira ac naturali, provenisse atque in aristas felicissime excreuisse triticum; id quod ipse vidisse profitetur. Bene haec. Dubitari tamen potest, an veteris culturae reliquiae illae fuerint.

Ex Sicilia in Italiam migrasse frumenta agri-
que colendi inuentum, vicinia insulae credere sua-
det, cogit etiam antiquior inter Italos vitae cultus.
Et sane Saturnus classe aduectus et hospitio exceptus
Ianum ruris cultum docuisse fertur*). Difficultatem
facere potest, quod in Italia *far adorem* vnicum,
quod coleretur, frugum genus, ab antiquissimis inde
temporibus memoratur; *populum saltem Romanum
farre tantum e frumento CCC. annis usum Verrius tra-
di erat*, grauis auctor, apud Plinium **); vt adeo
far, domesticum Italiae frumentum fuisse videatur.
In Sicilia autem tradi vsquam *far* aut prouenisse aut
inde in Italiam importatum esse, nunc quidem animo
non succurrit ***). Si viris doctis fidem habeas, ex
Libya fruges ad Italos venisse Festi auctoritate euin-
citur; sed locum Festi male interpretantur ****); vti

Z 3

etiam

*) Macrob. I. Sat. 7. Sext. Aurel. Vict. de Orig. G. R.
c. 3. et tamen idem Euandro tribuitur c. 5.

***) Plin. XVIII, 7. f. II. *Far* haberi video idem ac no-
strum *Dunkel*, et, excusso iam mola folliculo, *Spelt*
appellatum. cf. *Martyn* ad Ge. I, 75. qui minus bene
Plinium *far* et *zeam* confudisse ait; immo vero Plinius
discernit *qui zea utuntur, non habent far*, XVI, 8. f.
19. Idem distinguit *far* a tritico; ita et Colum. II, 6.
vbi genera tritici et genera adorei distinguuntur: in
hisce est *far*. Habetur tamen *far* pro genere tritici
durio ac ponderosiore.

****) Ne in Verrinis quidem Ciceronis; nisi communi fru-
menti nomine designari dixeris; vt in quibusdam locis
hordeum.

*****) Festus in *Libycus campus*. *Libycus*, inquit, *cam-
pus in Agro Argeo appellatus, quod in eo primum fru-
ges ex Libya allatae sunt, quam ob crussam etiam Ce-
res ab Argeis Libyssa est appellata*. Quaesiuerunt inter-
pretes

etiam perperam ad Triptoleum prima arationis initia per Italiam referunt *). Ad meliorem colendorum agrorum rationem Etruscos, qui primi vitam in Italia ad tam exquisitum cultum expoliere, nihil omnino attulisse, vix tibi persuadeas, auctoritatem tamen ac firmamentum suspicionis habemus nullum.

Post *triticum* in censum venit *filigo*, circa cuius inuentum non est vt diu haereamus, cum et ipsa tritici genus sed deterioris conditionis sit, nam pondere et nitore praestat *robus* **), at filigo tritici vitium est; Plinius tritici delicias vocat ***). Transfit in eam pro foli et cultus natura triticum, et iterum conuertitur triticum in filiginem. Siliginem ignorabant

pretes *agrum Argeum* Romae in vico Tusco; at hic fuit Argiletum, ab argilla dictum. Apud Festum vero ager Argiuus est intelligendus in Peloponneso. Vindicasse sibi Argiuos cum antiquiorem originem, tum deorum munera, Cererisque hospitium, repugnantibus Atheniensibus, ex Pauf. I, 12. p. 34. liquet.

*) Sophocles enim in dramate, quod Dionys. Halic. I, 10. et Plin. XVIII, 12 laudant, argumento seruiens, inter terras, ad quas Triptoleum cereales fruges circumferre facit, Italiam nominat. Similiter in Siciliam eum delatum esse, traditum ab aliis ap. Laetant. ad IV. Theb. Statii 658.

***) Robus a rubro colore, vt *πυρός* quasi *πυρρός*. Siligo altero a robo loco inter tritici genera memoratur quoque a Colum. II, 6. De tritici generibus subtiliter agit *Targioni Tozzetti sull' Agricoltura Toscana* (1759) p. 122. sqq.

***) Plin. XVIII, 8. f. 19. add. Colum. l. c. Sollenne hoc esse Etruriae agris, vt robus in filiginem transeat, notat *Targioni Tozzetti* l. c. p. 135.

bant Graeci, qui simile genus habebant, *σείδαλι* *). At totius Galliae, Germaniae, Septentrionalium terrarum, filigo est propria, contra robus Italiae, Siciliae, Graeciae, Africae **). Non autem filiginem sed robum, proprie dictum triticum, genus archetypum et primum illud, quod cultu hominum proueniret, fuisse, inde colligas, quod in locis illis, in quibus primum cultum fuit, in Aegypto, Sicilia, Creta, nullum nisi primi generis triticum prouenit.

Secale nostrum seu *Rogga* multo serius in notitiam venit. Plinius id tanquam Alpinis populis proprium frumentum memorat, ut adeo ad eos ex Germaniae versus septentrionem porrectae oris afferri potuerit; uti etiamnum nostris terris illud familiare est: *Secale*, inquit, *Taurini sub Alpibus Asiara vocant* (habes nostrum *Kessen*, comedere, pleno ore pronuntiatum) *deterrimum et tantum ad arcendam famem; secunda sed gracili stipula, nigritia triste, sed pondere praecipuum. Admiscetur huic far, ut mitiget amaritudinem eius, et tamen sic quoque ingratiſſimum ventri est. Nascitur qualicumque solo cum centef. n. o grano: (ad Italiae solum caelumque haec aestimanda puta) ipsumque pro laetamine est ***); unde satis liquere videtur, crebriore mox usu cultuque meliore amaritudinem huius frumenti fuisse mitigatam, cum eam iam nemo sentiat, nisi forte qui triticeo pani a tene-*

Z 4

ris

*) Galen. de Aliment. fac. lib I, c. 2. ubi de frumentorum generibus respectu ad diaeteticen habito agit.

**) cf. *Tozzetti* l. l, p. 132. sq.

***) Plin. XVIII, 16. s. 40.

ris innutritus fuerit. Si fecale cereale in Sibiria sponte nasci liquide constaret, a Celticis populis, e quibus coloni Alpes infederant, in Europam illatum suspicari aliquis paullo calidioris ingenii coniectator possit, modo barbaros tam prouide et consulto migrationes suas instituisse et vna eademque primaque generatione hominum superstite absoluisse constaret, vt, quas in primis sedibus nasci vidissent, herbas frugesque secum portasse videri possint.

Briza Galeno *) tanquam Thraciae et Macedoniae peculiaris ac propria memoratur. Idem eam cum typha, quae, v. c. in Alfatia satis frequens est, comparat; quibus iudiciis aliisque argumentis eam eandem cum *monococco* nostro **) esse colligit Dodonaeus ***); vt adeo brizam paullo maiore cum verisimilitudine suspicari possis a barbaris populis in Germaniam fuisse inuectam. *Olyram* Aegypto seu domesticam seu familiarem supra vidimus; Homero tamen illa quoque memorata est ****).

Fabas sua sponte nasci plerisque in locis, sicut septentrionalis Oceani insulis, quas ob id Fabarias appell-

*) De Alimentor. facult. lib. I. c. 13.

***) *Einkorn*.

****) Stirp. Hist. IV, 1, 5. Hist. Frug. c. 7.

*****) V. Herod. II, 77. Hom. II. ε, 196. 9, 564. pro equorum pabulo. *Olyris costis* vescuntur et homines in Mauritania. Anon. Ant. Cpol. I, 1. p. 7. in Banduri Imp. Orient. T. I.

appellarunt Romani, Plinius narrat *); item in Mauritania passim filueftrem occurrere, sed praeduram, et quae percoqui non possit. Aegypto certa fabarum genera domestica fuisse satis constat.

Legumina apud se nata esse gloriabantur Phe-neatae in Arcadia **), Cereris beneficio ea accepta referentes, excepta faba; (*κναιμω*) quod tamen a nostris faseolis diuersum omnino genus, nobis nunc ignotum, fuisse, post Dodonaeum affirmat Linnaeus ***).

Quod si iam in vnum conferas origines frugum et propagationes, (nam de auena, milio, aliisque frugum leguminumque generibus alio tempore nonnulla monere satius erit) nobiliora frugum genera, zeam atque triticum, cultum inter Babylonios, zeam forte etiam inter Indos, accepisse probabile fit. Olyra Aegypto domestica est. Inter Europaeas terras triticum Sicilia, far Italia, hordeum Attica, primae tulisse feruntur. Secale Plinii adhuc tempore Taurinis tanquam peculiare frumenti genus tribui, mira sane res est. Cum Taurini, origine quidem Ligures, temporum successu cum Gallis fuerint

Z 5

rint

*) Plin. XVIII, 12. f. 30. Infulam *Burchanam*, seu *Borcum*, in Amasii (*Ems*) ostiis sitam; cum aliis prope adjacentibus, ad Fabarias has referunt viri docti.

**) Pausan. VIII, 15.

***) Dodon. *de frugum hist.* (insert. quoque Stirp. Hist. Pempt. IV.) 2, 1. Linnaeus in *Culina mutata: Amoen. Acad.* Vol. V, p. 125. quos omnino consulimus, vna cum Celsio in Hierobotanico, et *Manetti delle Specie diverse di fromento e di pane* (Firenze 1765. 4.)

rint permixti, vt adeo inter Gallicos populos censerentur, debuere ii vtique communem habere hanc frugem cum aliis populis Gallicis siue Celticis. Citra Alpes saltem et in Germaniae oris secale primum fatum esse suspicari fas est, quandoquidem in Galliis frumenti genus hoc nunquam in aliquo pretio habitum esse constat, contra autem per totam Germaniam tradito a patribus cultu eximio et olim exaratum fuit et adhuc exaratur. P. P. d. XVI. Sept. cl̄ccclxviii.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

PRORECTOR

IOANN. CHRISTOPHORVS
GATTERER

CVM SENATV

SUCCESSOREM SVVM

PAVLLVM IACOBVM FOERTSCH

COMMENDAT

CIVIBVS

IN A. D. IV. IAN. MDCCCLXIX.

*Absoluitur disputatiuncula de frugum satiuarum
panificiique originibus *).*

Super frugum inuentarum temporibus ratiunculas nuper quasdam nostras subduximus, Ciues amantissimi. Expedita itaque nunc et patefacta via est, vt ad frugum inuentarum tractationem, qua in alimentum idoneum conuersae sunt, progrediamur. Hanc autem frugum tractationem ab initiis inde humani generis, diuersis temporibus, variam admodum ac diuer-

*) V. Gel. Anz. 1769. p. 185.

diuersam fuisse, historiarum monumenta declarant; Neque vlla facile res memorari possit, quae, cum primis experimentis aliquam sui notitiam faceret, longius ab ea perfectione abfuisse videri possit, quam ferius ocyus attigit, quam panis conficiendi artificium. Quae quidem res ad illam cogitationem nos adducit, in quam, generis humani historiis cognoscendis, et alias saepe incidimus. Vti enim ea fere, quae hominibus maxime erant necessaria et vtilia, non modo sine vlla ingenii humani sagacitate, et casu plerumque rerumque ipsarum vicissitudinibus, inuenta, verum etiam solo vsu rerumque experientia elaborata, exculpta et ad eam absolutionem perfectionemque perducta videas, quae subtilissimis mechanices chemicesue theorematibus continetur, quorum tamen scientia prorsus vacabat omnis prisca aetas, aut illud certe aeuum, in quo illae res absolutae sunt; ita quoque ciborum et edulium tam varia genera, temporum successu, et progressu inde a fero isto et horrido agrestium hominum victu facto, tam multiplici et exquisita arte, tam accommodate ad corporum nostrorum valetudinem, succorum naturas, ventriculi et intestinorum vires, ad praesentis porro vitae mollitiem, elaborari coepere, vt sine multa et chemices, et diaeteticas, physicas etiam omnis, intelligentia eo perueniri potuisset neges. Atqui, vt sine vlla scientiae subtilitate id effectum esse credas, tum alia, mox monenda, tum communis vitae exempla suadent. Sed et nouam admirationem facit hoc, et illa cogitatio nos inprimis delectat, quod, cum victus ratio et olim fuisset et nunc apud multos populos sit admodum tenuis et dura, valetudini

tudini corporum infesta, et modo acrimonia, modo pituitae crassitudine, modo alui vel tardatione vel resolutione noxia, ut, si nobis nunc tali victu utendum esset, fieri vix posset, quin variis mox morbis febribusque corpora nostra tentarentur; vitae tamen duritiae, laboris patientia, vacuitate curarum, continuis per siluas saltusque discursibus, corpora humana ita roborantur et firmanentur, istique alimentorum naturae attemperantur, ut eo victu non modo sine noxa utantur, verum etiam succos utiles et incrementa inde viresque sumant. Quodcumque autem homines ab illa vitae asperitate recedunt et ad mitius molliusque vitae genus, intra aedium testata, in umbra vel ad focum, progrediuntur, ut fractae iam sellulariis artibus vires victum grauiorem recusent; tum videas homines quamuis rudes et barbaros naturali aliqua sagacitate, rerumque usu et experimentorum fide, victum sensim mutare, molliore, temperare, prauasque vitae rationes eo cibi potusque genere emendare, quod corporum habitudini consentaneum et salubre sit. Hoc idem quis non miretur in nonnullis victus etiam mitioris generibus vulgo fieri, quae, ut dieteticos magistri praeclare docent, viscera durando, relaxando, inflando, refrigerando aliisque modis pluribus corrumpunt ac debilitant; dum interea indoctum vulgus alia quacunque re, ut alliis, cepis, vino frumentaceo, victum suum ita temperat, ut noxae, quam trahere inde posset, occurrat. Nec sane vllum est facile cibi genus, quod non aliquo vitio laboret, vel crebro vel solum vel intempestiue sumtum; ut de recte tuenda valetudine facile desperes, si Hippocratem, Galenum

num aut Celsum *), aut recentiores diaeteticos scriptores inspicias.

Relicto itaque eo victu, qui ex certis herbarum, radicum, arborumque generibus facile parari potest, palmarum scilicet, varii generis, arbutorum, glandium quernarum et fagearum, cornorum, mororum rubi **); cum illae arbores victum sane praestare possint non nullum, nec tamen satis firmum, aut laetius incrementi hominum multitudini supparem; mature utique ad frumenta et legumina semel monstrata conuersi sunt homines. Quod enim diaeteticorum nostrorum praeceptionibus subtiliter declarari solet, corporibus nostris alendis nutriendisque farinaeae omnium maxime esse idonea, cum ex seminum vel granorum pulpa emulsum lac succis nostris facile se assimulet, praeter chylum nihil alieni admixtum habeat, omnibusque adeo aliis succis salubriter misceri possit: id prima hominum aetas vsu scilicet edocta intellexit. Quanquam prima huius cibi initia vix magnam salubritatem habere potuere. Grana enim spicis virescentibus excussa, antequam maturitate induruisent, cruda deuorabant homines ***). Cum tamen viridis seges mox flavesceret et

*) Hippocratem quidem et Galenum in pluribus libellis; Celsum II, 18. sqq. Habet tamen et *Arbuhnotus Makenziusque*, qui nostro tempore populari dicendi genere vsu his de rebus tradidere, quae meticulousorem paullo exanimare possint.

***) V. Intpp. ad Aelian. V. H. III. 39. Ouid. Met. I, 103.

****) V. *Goguet Orig. des Loix, des Arts et des Scienc.* To. I. p. 203. sqq. quem sequimur, vt tamen antiquitatis rationem curatius habeamus.

et grana indurescerent, vt eorum duritiem vince-
rent: ipsa res adduxit, vt aut aqua mollirent aut
igni ea torrerent. Et hoc quidem vstularum
spicarum inuentum praeclarum illo tempore et me-
morabile in primis haberi debuit *): eo enim facta
tota victus ratio multo expeditior et facilior esse coe-
pit, cum aridas etiam durasque fruges domare ac
facilius glumis folliculisque suis nudare ipsaque
vstione iucundum saporem conciliare iis didicissent.
Seruandarum frugum et horreorum prima itidem
hinc initia. Facilis quoque iam progressus ad tun-
denda saxo et comminuenda grana: Quod quidem
mature in eum modum factum est, vt pinsita et
tusa grana aqua mollirent pulstemque inde confectam
pro pane haberent. Hoc saxi duobus sibi illis
vel pilo factum **). Atque ille torrendorum semi-
num

*) Ouid. Fast. II, 521. *Vstus admoniti flammis torrenda
dedere* (Farra); *multaque peccato damna tulere suo.*
*Nam modo verrebant nigras pro farre fauillas, Nunc
ipsas igni corripuere casas.* Numae inuentum seu insti-
tutum torrendi farris tribuitur, quem morem vt inter
ciues induceret, *statuisse dicitur, non esse purum ad
rem diuinam nisi tostum.* Is et Fornacalia instituit,
farris torrendi ferias: Plin. 18. 2. Ea quoque furni in-
uenti tanquam memorabilis beneficii memoriam reco-
luisse videntur, v. Ouid. Fast. VI, 312. sqq. fuit tamen
furnus ille ad torrenda grana constitutus, vt ex eod.
loco intelligitur.

***) Et sic *μύλη* veterum, et *mola*, *molere*, *pinsere*, acci-
piendum. Sic Od β, 335. *μύληφάτου ἀλφίτου ἀντή:* sc.
δωρεὰ Δήμητρος, s. κρητή. nam *φάττα* est *ἀντή* ab *ἄγω.*
φάττα granis, vt bene Schol. λ, 230. Male Eustath.
de fracto pane accipit. Hinc et *ἄλφιτα* simpliciter me-
morantur, vbi hordea tusa et fracta intelligenda sunt:
ita in itinere portata vtribus condita: v. Odyss. β,
290, 291. 354.

num cerealium mos diu admodum in Graecia pariter atque Italia mansit; etiam, posteaquam meliori frugum tractandarum rationi prisca imperitia cesserat, mentionem tamen eius passim fieri videas, primum quando de populis barbaris narratur, inter quos etiamnum passim tostas fruges, vti Zeam Mays torridam, pro victu esse vides, tum in sacris et religionibus. Scilicet, vt hoc nunc in transcurso attingamus, tota religionum et sacrorum faciendorum ratio, inter Graecos saltem et Italos, ex vita illa rudiore primorum hominum petita aut verius retenta est. Vt festa taceamus, quae tota ad vitam antiquam repraesentandam et memoria recolendam erant instituta; in toto sacrorum genere ritus ac caerimoniae ex vita primorum hominum erant seruatae, et omnia, quae tum ad honorem regibus vel principibus viris praestandum fieri erant solita, ad sacrorum honores translata; vnde fluxere porro epulae sacrae et choreae; et inprimis multa in Homero, plurima in antiquis operibus, hinc declaranda veniunt. Et si itaque iam dudum frugum commode tractandarum et in panem conuertendarum vsus increbuerat, moris tamen veteris torrendi grana et saxo tundendi vestigia in sacris mansere; et si, si quidem hoc recte animaduertimus *), inter Graecos multo magis integrae

*) Ita certe difficultatibus multis expedias viros doctos cum in *mola falsa* tum in *ούλοχυταις* explicandis; quanquam *ούλοχυται* tantum ad antiquiora tempora, vti Homericæ, referri posse videntur. Nam sequior aetas *ψαιστὰ* memorat, h. fruges *ἐψαισμένους*, mola fractas; nomine tamen eodem et farinam oleo vel vino mixtam et liba sacra appellarunt. v. Porphy. de Abst. II, 6. Suid, Hesych. in *ψαιστὰ* et V. C. Ruhnken.

tegrae ac solidae fruges offerebantur, inter Italos autem tusae et saxo fractae, quod ipsum antiqua lingua *molere* dictum videtur; vnde, sale adperso, *molae salsae* nomen venit; at Graecorum *ουλοχυται* *).

Tan-

ken. ad Tim. p. 197. *Mola* utique antiquitus debuit esse *fruges tusa*, et vt facilius pinsi vel tundi posset, fricta ac tosta. In Romanis autem scriptoribus quotiescunque mola salsa occurrit, *farris* intelligenda est; hinc poetae pro ea, *farra salsa*, vt Ouid. Fast. III, 284. vbi duo libri *farra fracta*; vnde Heins. *fricta* coniciebat. Ad Numam auctorem non modo religionem, verum et ipsum inuentum torrendae frugis Hemina referebat apud Plin. XVIII, 2. id quod saltem ad antiquitatem moris adstruendam valere potest. Tostas fruges in SS. litteris memoratas hic post alios repetere non vacat. v. Celsium Hierobot. P. II. p. 231. et post hunc alios. Illud monere vtilius videtur, quod in *confarreationis* ritu farreus panis adhibitus non tam domesticae vitae symbolum praestitisse; quod quidem vulgo tradunt, forte ira Dionysium interpretati lib. II, c. 25; quam Laribus potius placandis, quibus antiquo etiam more liba farrea offerebantur, appositus fuisse videtur.

*) *Ουλοχυται*, h. *κριθαι ουλαι* s. *ολαι*. v. loc. nobiliss. Schol. vet in Il. A, 449 et Suidas in *ουλοθετειν*. Ex utroque loco firmatur id, quod posuimus, ex antiqua vita integras fruges in sacris, vt consecrandae et humanis vltibus eximendae victimae inter cornua spargerentur, fuisse seruatas. Reliqua scilicet vita victum e frugibus molitis meliorem recepit; at in sacris mos antiquus mansit. Igitur sacrificii religio in his populis iam ante vitae cultum emendatiorem quin fuerit instituta, quis dubitet? *Hordeum* autem Graeci in sacris retinere, quoniam ea prima frugum Cerealium per Graeciam fuerat. Neque serior Graecia ab eo discessit. Sed tenendum est, sub mitiore caelo *hordeum esse melioris naturae et indolis*. Vtque auenis nostris australes plagae carent, ita fere bono hordeo abundant, quod

Tandem torrendarum frugum vsus in ea tempora, quibus iam dudum mola frangere et in farinam convertere frugem didicerant homines, in nonnullis frugum generibus seruat^{us} est etiam ea de causa, vt tanto facilius folliculis suis excuterentur semina *).

Forti ac valido ventriculo opus fuisse dicas ad concoquendas fruges pinfitas et vix satis decorticas. Enimuero ferreos non minus stomachos fuisse dixeris iis, qui fruges illas rudi opere molitas, furfure necdum secreto, aqua mollitas et in pultem versas, pro quotidiano cibo haberent. Farinacea cruda quantos in intestinis cruciatus et tormenta excitant, etiam si aliis succis temperata! Sunt tamen gentes passim per Africam et Americam repertae, quae elaboratius cibi genus nouerant nullum **; et Graecis aequae ac Romanis per multa saecula victus

quod adeo *equis mulisque* praebent, vti iam Homeri aevo factum videmus: *καὶ λευκὸν ἐρεπτόμενοι παρὰ Φάρυγ*. Sic de Corsica nuper traditum vidimus a Boswello *Account of Corsica* p. 48. *There are no oats here, as indeed hardly ever in any of the southern countries. They give their horses and mules barley.* Neque aliter in Palaestina. v. Cels. in Hierobot. II. p. 241. Apud Homerum etiam triticum equis praebitum cum olyris. II. κ, 569.

*) v. Virgil. Ge. I, 267. et ib. Interpp. Aen. I, 179. et ib. Serv. Inprimis autem *far* tali cura opus habuit; vnde Ouid. Fast. I, 693. *passuraque farrā bis ignem.* Plin. XVIII, 7. s. 10, 7. *far, milium, panicum, purgari nisi tosta non possunt.*

***) *Frezier Voyage de la Mer du Sud* p. 116. cf. *Gognet* l. c. p. 211. et p. 208. qui Kalmukorum exemplum memorat.

ctus fuit alius nullus. Haec enim illa *puls*, quam milites in plures dies parare interdum iussos videmus; hoc *αλφίτον* et *μαζα* *). *Αλφίτον* quidem res Graecis patria et peculiaris, ex hordei torrefacti et pilo vel mola tusi farina factum, cumque ab initio panis vicem praelitisset, mox pane inuento inter edulia tamen vulgo grata nunquam non habitum est **). Artis scilicet aliquantum in parando accesserat.

A a 2

Multa

- *) Quanquam *μάζα* etiam latius pro pane, placenta, polenta. v. Suidas in h. v. Etymol. M. et Hesych. cf. Wedel. Exercitt. medico philol. Dec. VII. Exerc. X. de *Μαζα* Hippocratica ἐξ *ἀλφίτων*, adeoque ἐν *κριθῶν*, vt Hippocr. de vet. medic. c. 8 t. 8. Verum iam Homer. Odyss. v, 108. *ἄλφιτα τεύχουσαι καὶ ἀλείψατα*. illa ex hordeo, haec ex tritico: vt Schol. et Eust.
- ***) Imitatione *ἀλφίτου* Romanorum *polenta* confici coepta. Enimuero hoc iam artis pistoriae opus huc non spectat v. Plin. XVIII, 7. s. 14 Sed de antiquiore illa vel farina vel confecta inde pulte accipiendum v. c. cum inter militare apparatus *πεφρυγμέναι κριθαὶ* et *ἀλφίτον* memoratur, Thucyd. VI, 22. *ἀλφίτον* in potione ab Hecamede Nestori et Machaoni parata Il. λ. 639. illa miscuerat vinum, caseum tritum, et hordeum tostum *ἀλφίτον*. Circes *κυκεῶν* factus erat ex caseo, farina, melle et vino. Odyss. λ, 234. sq. Et cum proverbium *οὐδὲν πρὸς τ᾽ἀλφιτα* in usum veniret, pro communi adhuc cibo *ἀλφίτον* esse debuit. Ceterum de *fractis hordeis* *ἀλφίτον* proprie dictum tradunt etiam Etymol. M. diserte in h. v. Hesych. in *ἄλευρα* (haec enim de reliquis farinarum generibus dicuntur) Eustath. in locis a Deuar. laudatis. *Νέκς κριθῆς* esse *ἀλφίτον* Hesychius et Suidas tradunt; sed ipse locus, qui ab hoc laudatur, nullam fidem facit. *Tostum* et *ustulatum hordeum*, vt melius frangi possit, proprio nomine *κίχρυς* appellatum: v. Schol. Aristoph. Nub. 1361. Hesych. in *καχρυδίων* et ib. Viros doctos; an vero esset *viride*, et *tostum* tustumque, seu *tostum* saltem, *τῶ χίθρα*,

Multa adhuc restabant, quae usus docere debuit, ante quam panis coquendi ratio sese offerret. Pinfendi seu molendi instrumenta, vti inter veteres nunquam ad nostrarum molarum praestantiam fuere elaborata, ita ad aliquam tamen artem comparata esse debuerunt*), vt in puluerem, quem farinam appellamus, redigeretur lactea illa feminum pulpa, quae bonum panem praebet. Seiungendi *furfuris* erat excogitanda ratio; etiam antea, *vannum* frugibus purgandis qui primus inuenit, quanto homines beneficio affecisse ille putandus est? Recte igitur in omnibus Bacchi Cererisque sacris, in quibus priscae vitae memoria reolebatur, *vannus* inter sacra instru-

χλδρα, de quibus v. Hesyeh. h. v. et Casaub. ad Athen. p. 923. qui minus bene de tritico proprie dictum volebat, cum Alexandrinos Intpp. vnice sequeretur. Quatenus porro fracta femina vel molita *aqua coquebantur*, et sic ad quotidianum cibum apponebantur, *δαισάμη* dicta est; quae vox deinde ad certum pultis genus translata est: v. Etymol. M. et Suidas h. v. Ad plura veterum loca intelligenda haec notasse operae pretium est. *Pultem* autem Italiam propriam fuisse e Plinio constat XVIII, 8. s. 19. *videturque tam puls ignota Graecis, quam Italiae polenta*. Nec mirum, cum Graecia hordeo, Italia farre victitaret, quod tustum et aqua maceratum *puls* erat. Mansisse etiam huius antiqui cibi vestigia in rebus sacris deprehendas. *Saxum* — *quod mea cum vetulo coluit puls annua libo*. Iuuen. XVI, 39. Ferebat enim (v. Plin. l. c.) religio, vt certis numinibus puls offerretur; et quod pullis non panis sed puls obiecta legitur, ad auspiciam capiendum, ab iisdem temporibus petendum esse videtur.

*) Vt in plerisque aliis rebus vita in Oriente multo maturius fuit excolta, ita molarum, manuariaturn certe, usus Aegyptiis, Iudaeis, aliisque sine dubio populis, diu ante Graecos fuit frequentatus.

strumenta in pompa ducta est *). Sed fermenti adhibendi curam et artem quam multis illam imprimis experimentis comparatam esse putabimus? Palte quidem frigida diu homines vfos vix probabile fit; quin paullo post salubriorem esse calidam intelligerent. Quo facto aut iusculi loco seu pultis, aqua affusa, forbere**) eam, aut carnem in ea pro pulmento coquere ***) , aut in tenuia crustula explicitam super testa vel lapide, vel lamina ferrea, frictam detorare debuerent. Nihil itaque mirum, si, ne acefceret panis ille seu libum seu puls, non nisi quantum in diem vel in coenam satis esset, coctum fuit. Fermenti proprie ita dicti, seu pastae, cuius varia genera veteribus ****) erant nota, vsum casus haud dubie monstrauit; qui docuit et illud, vt fermentatus iam panis mature igni admotus coqueretur, ne farina tota in acorem abiret aut deliquesceret et difflieret, verum vt, fermentatione mox coercita, postquam humores nimios aquosos et viscidos corporibusque inimicos expulisset, glutine attenuato, mucilaginem farinaceam raram et molliculam indueret.

A a 3

ret.

*) Hinc Ge. I, 160. *mystica vannus Iacchi*. vbi v. Intpp. cf. Porphy. de abst. II, 6. p. III.

**) Forte Homericum illud: *ἄλφιτα λευκὰ πάλυνεν*, cum caro assata in mensa apponeretur, aliud nihil est, quam puls, qua obducebatur caro. v. Odyss. ξ, 77. II. σ, 560. et in re sacra Odyss. ξ, 429.

***) Quale Indorum *Sagamita*, puls, interdum cum pulmento ex *Zea Mays*. In Achillis clipeo messis II. σ, 560. *αἱ δὲ γυναῖκες δαῖπνον ἐρίθοισιν λεύκῃ ἄλφιτα πολὺν πάλυνον*.

****) V. Plin. XVIII, II. f. 26.

ret. Quanta autem fermenti particula ad acorem salubrem esset necessaria, quae temporum interualla obseruanda, quae subigendae farinae ratio, vt assidua tractatione permista elementa farinacea arctius cohaerescerent, quanto opus esset calore, quae alia essent obseruanda, vt panis delicatior et mollior cinere prodiret, innumeris forte experimentis magnisque detrimentis est intellectum. Antequam *furni* vsus repertus est, cinere calido et feruente testa *) focoque (εσχαρα) non indiligenter vsi erant veteres. Quod si cogites, non mirum videbitur, veterum hominum panem placentae potius formam habuisse vel libi; cum multo facilius ita igni domari, et percoqui posset. Quae facilis et expedita ratio, imprimis ante quam fermenti vsus habebatur, etiam induxit forte, vt panem non coquerent nisi sub coenae tempus. Et sic adhuc Arabes aliique populi; qua de re fatis copiose Goguetus.

Sed ex quo res eo fuit deducta, vt fermenti, furni ceterarumque, quas memorauimus, rerum notitiam haberent homines, nullum facile panis coquendi artificium veteribus defuit. Quaecumque enim ex variis frumentorum generibus, multiplici farinae conficiendae, miscendae, subigendae, modo ac ratione, coctione remissiore, vehementiore, simplici, repetita, in cinere, clibano, furno, obelo, super craticula, in prunis, et sic porro, esse possunt pa-

*) V. Seneca Epist. XC. *Tunc farinam aqua sparsit* etc. in loco Posidonii, qui primos homines philosophica aliqua sagacitate in panis coquendi rationem incidisse crediderat.

panum varietates et diuersitates, apud veteres passim *) memorari videas. Adde formas panum innumeras: vt esset latus, rotundus, rasilis, tortilis, buccellatus, spiratus. Inprimis miscere farinam amabant cum variis feminibus, papaueris, sesami, lini, cum melle, vino, oleo, butyro, oui luteo, caseo, carne, vnguentis — Nec dubitamus quin, si quis haec, quae ab antiquariis copiose tradita sunt, curiosius excutiat, nonnulla in iis reperturus sit, quibus nostrae aetatis res pistoria iuuari ornarique possit.

Atque haec quidem, quae et ipso argumento omen habere videri possunt sub ipsa noui anni exordia, quid enim laetius ac faustius haberi potest ipsis frugibus fatiuis ciborumque affluentia, more veterum ad delibandas artes nostras, *Totus ab auspicio ne foret annus iners*, disputata sunt. Indicenda rite nunc sunt ea sollennia, quae, seruato ab ipsis inde Vniuersitatis nostrae incunabulis more, inter anni vertentis auspicia redeunt, et ipsa quasi fausti rerum decursus laeta praebent auguria. Exacto enim feliciter magistratu academico semestri, qui cum alia fausta et laeta tum hoc memorabile habuit, quod et nuper Serenissimum Ducem Brunsvic. Ferdinandum, et ante paucos dies Regem Daniae Potentissimum coram adorare licuit, transferentur insignia in

A a 4

PAVL.

*) V. Plin. XVIII, II. f. 27. Athen. III, 25. p. 109. sqq.
Pollux lib. VI. f. 32. sqq.

 PAVL. IAC. FOERTSCH D.

virum summe reuerendum, et fide, sanctitate ac religione sua, hoc magistratu iam ante aliquot annos gesto, fatis vobis, Carissimi Ciues, spectatum atque probatum. Nec veremur, ne quisquam vestrum a rebus nostris aut sit tam alienus, aut nostri tam parum studiosus, quin magistratus suscepti auspicia bonis verbis omnibusque prosequatur. Expetere tamen hoc ipsum quicquid est officii accuratissimis precibus non recusamus, vosque, Ciues amantissimi, cum maiorum tum propria virtute, ingeniisque florentissimi, inque his vos, Iuuentutis Principes, Comites illustrissimi, vt pompae in templum Academicum procedenti agendisque rebus ceteris fauentes beneuolique interesse velitis, humanissime rogatos esse volumus. Status est sollennibus dies in a. d. II Ianuarii. P. P. Kal. Ian. c̄l̄ō l̄ō c̄c̄l̄x̄ix̄.

Disputationis huius de frugum fatiuarum et panificii originibus, quam, tanquam in tenui et vili argumento occupatam, tum, cum scripta esset, bene memini a multis cum irrisione explosam, magnos tuli fructus, cum quaestiones ex antiquitate repetitas cum vtilitate ad vitam communem agitari posse agitatque illas viris in disciplinis grauissimis versantibus probari, hoc exemplo intellexissem. Ad viri quoque summi, b. de Haller, amicitiam primos aditus mihi illa fecit, quocum inde mihi multarum curarum, officiorum studiorumque fuit coniunctio. Monuit etiam ille nonnulla super frumentorum generibus et naturis, paulloque post ea re adductus ipse disputationem

nem

nem instituit, qua *genera, species et varietates cerealium* recenseret; (Serm. I. in *Novis Commentariis Soc. R. Scient.* | *Gotting.* To. V. Serm. II. in To. VI.) Nec vero dubito quin vir doctus, plantarum cognitione subtili et oeconomicis studiis vsibusque instructus, multa melius constituere possit, quam a me factum esse potuit.

Opinioni a me propositae, cum primam frugum fatiuarum patriam cultusque originem in Babylonia quaererem, tanquam in ea regione, in qua primum homines inde a diluio Noachico facto ad meliorem vitae cultum peruenire potuissent, non tantum tribuo, vt, quicumque aliter statuat, eum allucinari putem; nec tamen eam inter ea, quae aliter ab aliis statuantur, laude sua carere, hoc est, probabilitate sua destitui, arbitror. Scilicet moneri aduersus eam potest, agri colendi adeoque frugis ferendae rationem iam ante diluuium illud viguisse. Redit ita res ad eam quaestionem, quam in terrarum parte priores illi homines vixerint. Quodsi inter Indum et Gangem illi sedes suas habuere, vnde versus occidentem progenies progressa est*): domi quidem

A a 5

aliud

*) Adsciuit hoc in ipsis historiae veteris tradendae elementis Ill. Collega, *Gatterer*. Ad Indiam prima hominum incunabula reuocarunt et alii, *Voltarius* quoque, sed aliis de causis, aliis argumentis, speciosis sed commentitiis: at grauioribus momentis *Pallas*, V. *Cel.* cum in Sibiriae planitie, quippe editiore omnibus ceteris terris, media Africa excepta, adeoque semper a pelago intacta relicta, prima animantium et plantarum incunabula quaerenda esse docuisset, generis humani origines terris conuallosis, versus austrum subiectis, assignauit: *Obff. sur la formation des Montagnes* etc.

aliud frugum genus, oryzae inquam, aliamque adeo agrorum culturam illa habuerat, vt vel sic in iis regionibus, in quas immigrauerat, fruges, quae in iis sponte nascebantur, inuestigandae, fatione mitigandae, et annuo cultu reparandae fuerint. Manetque adeo, primo in Babylonia, tanquam terra ei consilio omnium maxime idonea, factum illud videri; quemadmodum ab iis quoque stirpibus, tribubus et populis, qui ad vteriores terras procefferunt, cum aut obliuione aut ignoratione superioris aevi ad barbariem vita declinasset, in pluribus locis alia herbarum, graminum, interdum et fruticum ac radicum esculentarum genera, iis locis domestica ac sponte nata, cultu tentato emendanda fuerunt.

Enimuero quid faciemus nouis generis humani originibus ab Atlantibus repetitis? siue cum acutissimo viro, I. Silv. *Bailly* in septentrione Asiae circa *Selinginskoi* aut in ipsa *Noua Zembla* eas quaeras; summi viri, *Comitis de Buffon*, fere exemplo, qui sub ipso polo *Arctico* incunabula generis humani collocare maluit (*Supplem. To. V.*); siue cum ingenioso Gallo, *Historiae nouae* (et quam vere nouam ille eam dixit! nouo modo excogitatam scilicet) *generis humani* auctore, in *Caucasiis* iugis primas iis sedes assignes, vnde progressi partim in *Africam*, partim in *Asiam*, eamque septentrionalem, primo loco migrarint. Ita sane frugum inuentarum laudem iisdem Atlantibus deberi fatendum est. Iugulat tamen hanc praeclaram narrationem hoc, quod nulla historiae fides ei subest, fundus autem cui subnititur, ex *Platonis Timaeo* ac *Diodoro* petitus, prorsus commentitius et manifeste fabulosus est. Verum disputa-

vit

vit de his subtiliter et docte desideratissimus noster Hismann, in animaduersionibus ad germanicam versionem portentosae istius historiae *).

Linnaeanam rationem, quae forte ceteris praeiuit quamque *Bailly* V. C. cupide amplexus est, eodem modo, quo a me factum erat, refutarunt multi: etsi enim in dubitationem vocari nequit **), frumentum sponte nascens in Sibiria passim reperiri, satis tamen constat, esse eas reliquias antiquae culturae, quae non vno loco iis in terris fuit, etiam inter Russos colonos, qui nunc illa loca reliquerunt; frumentum autem satiuum mox sine cultu sponte renasci nemo nunc dubitat ***). Omnino totum illud iudicium valde lubricum esse ex eo quoque patet, quod in aliis quoque terris fruges siluestres passim deprehensae: reliquiae scilicet ex meliore cultu superiorum saeculorum. Ita hordeum et auenas sponte nascentes in Sicilia reperiri docuit me priuatis olim litteris b. Hallerus; post haec idem traditum vidi ab
III.

*) *Histoire nouvelle de tous les peuples du monde — ou Histoire des hommes 1780. — Neue Welt und Menschen-geschichte — aus dem Französischen mit Zusätzen und Anmerkungen versehen von Mich. Hismann 1782.* In primo volumine Atlantum historia commentitia exponitur et praeclare refellitur ab viro hoc doctissimo. Multa ille iam antea exposuerat, in *Recensf. nostris litt. 1780. Zugabe* p. 600. sqq.

***) Id quod a Gallo *Hist. nouae hum. gen.* factum reprehendit Hismann in To. I. p. 230. sq. item in *Gel. Anz. 1780. Zug. p. 605.* laudato quoque pro teste *Witsen*; at de Baschkirorum agris non ita vere traditum id esse, docuit *Pallas V. C. Nordische Beyträge II. Band. p. 357.*

****) Cf. de Haller de Cerealib. To. VI. Nov. Comment. p. II.

Ill. de Riedesfel*). Auenae agrestes occurrunt in Arabia; triticum agreste in Islandia. Triticum siluestre frequentissime in Creta repertum sub *Agrioflari* nomine descriptum videas in Epistolis Honorii Belli ad Car. Clusium**). De tritico sponste in Siciliae solo emicante nuper quoque testimonium dicere voluit *Houel****). In insulae Madagascar parte australi, relicto a Gallofrancis agro subter Castello Delphini egregiae adhuc tritici spicae nasci inter herbas feruntur****). In alia prorsus discedit Ill. Comes *de Buffon*, qui cum alio loco, qui nunc memoria excidit, tum Supplem. (To. V. p. 249.) omnino negat vsquam frumentum agreste reperiri.

Triticum in Babylonia feri solitum *Zeam Mayz* (frumentum Indicum seu Turcicum vel Mayz vulgo appellant) fuisse, vt ipse olim in eum errorem incideram, nuper quoque suspicatus est ingeniosus *Court de Gebelin*.*****) Scilicet narrat Herodotus (I, 193.) tritici iis in agris tam luxuriantem esse fertilitatem, vt quaternum digitorum latitudo sit foliis. Id quod sane melius *Zae Mayz* conuenire videri potest. Quod si veritatem hoc habet, perperam statui necesse est, hanc frugem ex America esse deportatam. Si tamen isti ariolationi praesidium non suppetit aliud, idque grauius, stare illa haud potest. Nam
non

*) *Reise durch Sicilien*. p. 79.

***) P. CCXII. ad calc. *Rarior. Plantar. Historiae*. Antwerp. 1601. p. CCCXII.

****) *Voyage pittoresque de la Sicile* Nro. VIII.

*****) *Voyages d'un Philosophe*. p. 24.

*****) *Monde primitif*. To. VIII. p. 6.

non modo tritici, verum eandem hordei quoque vber-
tatem praedicat Herodotus iisdem verbis : τὰ δὲ
φύλλα αὐτόθι τῶν τε πυρῶν καὶ τῶν κριθέων τὸ
πλάτος γίνεται τεσσέρων ἐπιπέως δακτύλων. Addit
idem milii et sesami frutices ad arborum magnitudi-
nem excrefcere. De confuso tritico-zea cum altero
frumento mayz, cui a Linnaeo nomen zae imposi-
tum fuit, faepe monuit b. Hallerus *).

Quam eodem loco (p. 342.) Berofo lectionem
restitui γόμας pro γόγγας, in animum reuocat no-
men certi generis frumenti farinacei Mingreliae *Gom*
appellati: est tamen illud milii potius genus, vt in-
telligas ex Chardino **).

Simile nomen, sed diuerfiffima planta est Per-
farum *Hom*, quam Plutarcho memoratam (de Is. et
Of. p. 369. E. Ὀμωμι) non aliam esse quam amo-
mum, praeclare docuit fagaciffimus vir, *Anquetil du*
Perron, in illustratione Zendaeftae insignibus aucti-
bus edita a. V. Cl. Kleuckero: (vbi v. Supplem.
Vol. I. P. I. p. 121. fqq.)

Praeter Athenienfes et Siculos videas apud Dio-
dorum (lib. V, 69. et 77. p. 393, 90.) *Cretenfes*
fru-

*) Zeam Mayz fama vetus inter Senegas et Onondagas
in montium Alleganny iugis haud procul a cornu ori-
entali fluuii Susquahannah (mons Onuga- rexnao di-
ctus) primum repertam fert, vna cum tabacco et cu-
cumerum genere (*Squashes and pompions*); narrante
F. D. Smyth a *Tour in the united States of America*.
To. II. p. 407. 8.

**) *Chardin Voyage en Perse* To. I. p. 57. *Imirette* eas-
dem melfes facit: *Busching Wöch. Nachr.* 1779. St.
49. p. 390.

frugum initia sibi vindicare; sed totus locus descriptus est ex stolido aliquo scriptore, qui Cretae omnium rerum, deorum quoque, origines vindicabat. Quae de re in commentatt. Reg. Soc. Sc. To. VI. actum. Accedit ad fabulam nomen Iasii seu Iasionis a Cerere amati; etsi is ab aliis ad Samothracen reuocatur: (v. Odyss. E. 125. vbi v. Schol. et Eust. cf. ad Apollod. Not. p. 736.

Hordeum, melioris tamen in Graecia Asiaque generis *), vulgaris cibi loco habitum apud Graecos, non modo ab Atheniensibus. Habitum quoque illud (tanquam antiquissimum in cibis: Plin. XVIII, 7. s. 14.) omnino pro primo frumento inuento **). Verum refugi apponere ea, quae ex vulgaribus antiquitatis Graecae Romanaeque libris nota esse possunt. Itaque nec ad artem molendi, eiusque incrementa et molendinorum inuentum descendi; qua de re cum antea duae Prolusiones extarent b. Ayreri anni LXXII. actum nuper est multo curatius a doctissimo Collega Io. Beckmann ***).

*) Melius hordeum, grandioribus granis, in nostras quoque terras illatum meminimus sub Turcici nomine: *Hannov. Magazin. 1769. p. 47.*

***) Sic Artemidor. I. Onirocrit 71. ἄρτοι κριθῶν, πᾶσιν ἀγαθοί. πρώτην γὰρ τροφήν ταύτην ἀνθρώποις δεδόσθαι παρὰ θεῶν λόγος ἔχει. Add. Porphyr. de Abst. II, 6.

****) *Beyträge zur Geschichte der Erfindungen* II. B. 1 St. Add. *Le Grand d'Aussy Histoire de la Vie privée des Français.* To. I. p. 33. 199.

PARENTALE SACRVM
 IN HONOREM AC MEMORIAM
 M V N C H H V S I I
 VIRI VIRTVTIBVS FACTIS MERITIS DE RE
 CIVILI ET LITTERARIA IMMORTALIS
 GEORGIAE AVGVSTAE
 SVB REGIIS AVSPICIIS FVNDATORIS
 PER XXXII ANNOS
 CVRATORIS NVTRITORIS CONSERVATORIS
 PIETATIS CAVSSA
 IN A. D. XXVIII. DEC. CIOIO CCLXX.
 RITE INDICIT
 ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR,
 GEORG. LVDOV. BOEHMER
 CVM SENATV *)

Luctum nostrum, Ciues, et dolorem animorum
 acerbissimum, quandoquidem eum per supe-
 riores dies vultu, oratione, veste quoque mutata,
 fatis cognouistis, vt operose vobis exponamus caus-
 fas-

*) Ante hanc scriptionem exierant, post superiorem de
 inuentis frugibus, sectio altera de *L.L. Charondae
 fragmentis* in a. d. XVII. Septemb. LXIX. tertia in
 a. d. II. Ian. LXX et quarta in XVII, Septemb. LXX.
 Se-

fasque diligenti oratione enucleemus, nec necesse est, et, vt multo minus necesse sit, vestra facit humanitas, vestra pietas. Nam et in grauissimo casu nostro nobis adfuitis, alloquiis et vestri doloris significatione dolorem nostrum alleuastis, et vero etiam vos intelligere estis professi, etsi magna vestrum pars communem hanc patriam non habet, neminem tamen esse, qui non calamitatis nostrae et societatem et sensum ad se pertinere arbitraretur; qui enim toti Germaniae orbique litterario vixerit, eum omnibus desiderabilem mori debuisse, et commune nos cum multis bonum deflere, dum proprium ereptum moerere videamur; vt adeo, tanquam in domestico luctu, quod dolendum et lugendum putaret quisque, haberemus omnes. Nunc etiam, cum honores funebres ac sollennia parentalia indicimus, facimus id, quod dudum sermonibus vestris requiri et expeti audiuius; vt tanto clarius nobis apparet, in declaranda hac ac testanda publice pietate nostra, cum animorum affectum officiumque sequimur, nihil nos suscipere, nihil exsequi, nisi quod omnium hominum consensu ac voce a fide nostra ac pietate flagitetur.

Sed nec ciuium modo ac familiarium, verum etiam exterorum animos et cogitationes in nos esse conuersas intelligimus; quorum plurimi aut grata memoria officioque suo erga Georgiam Augustam, nutricem et magistram suam, excitati, aut humani-
tatis

Sequentur illae *Volumine altero* cum reliquis commentationibus de *Magnae Graeciae ciuitatibus et earum legibus institutisque.*

tatis sensu, communi litterarum amore, et MVNCHHVSIANI nominis caritate permoti, intentos in nos habent oculos, vt intelligant, quales in officio, fide ac pietate persolueda futuri simus erga Eum, cui summa quaeque, cui omnia nostra bona, commoda, ornamenta, cui tantum, quantum parentibus quisque suis, quantum patriae omnes, debemus. Alii, qui felicitatis nostrae magnitudinem fortunae, qua ipsi utebantur, comparatione intelligebant; vt magna felicitas interdum ab iis maxime intelligitur, quibus ea negata est; quum, si sibi tanta bona concessa et mox erepta essent, intolerabile eorum desiderium fore videant, doloris nostri magnitudinem suo sensu metiuntur. Quid? quod etiam illi, qui laetarum nostrarum rerum inuidia olim aestuabant, nuncque vel maligne nostram vicem dolent vel manifesto gaudio calamitati nostrae insultant, iidem insidiosè nos obseruant, vt, quod magno emant, habeant, quo nos tantae prosperitatis fructu indignos vel ex patientia, qua sublati eius auctoris desiderium feramus, arguant.

Tantum igitur abest, vt luctus noster ac dolor excusandus, aut vt, ne nimius ille videatur, reprimendus sit, vt potius verendum sit, ne moderatione eius et attenuatione nemini facile, non dico pietatem, sed ne fidem quidem nostram et honestatem, approbemus, ne ei quidem viro, votis nostris desideratissimo, qui Regiis auspiciis rerum nostrarum curam est suscepturus. Eam enim fecimus iacturam, quam semel tantum pati, semel perferre potuimus. Patrem enim quisque suum semel lu-

gere; Conditorem suum femel amittere potest respublica.

Est adeo, inter grauissimas aerumnas nostras, si non in felicitatis parte ponendum, miseriae tamen deminutio aliqua habenda, quod dolorem nostrum omnibus bonis facile approbamus, quod, quoscunque calamitatis nostrae testes, conscios, auditores; eosdem moeroris nostri socios habemus, quodque tandem, quae res in magna tristitia dulcedinem habere solet, luctui nostro libere indulgere, eum vultu, voce, lacrimis testari possumus.

Sunt vero, quoniam eloquendum tandem est, quod effari iamdudum mens dolore aegra refugit, sunt in MVNCHHVSII, Immortalis Viri, Curatoris nostri, Nutritoris ac Parentis desideratissimi, nomine et memoria grauissimi moeroris causae tot ac tantae, vt vel in domestica calamitate, in carissimorum funere, clades funestior, luctus acerbior, accipi nequeat. Quem enim, optimi Iuuenes, vos attestamus, in quorum animis naturae integritas et affectus veritas nullum adhuc opinionis fucum traxit, quem omnium vobis acerbissimum putatis casum accidere posse? Parentis quisque nostri (absit omen!) dicetis obitu. Atqui nos communem omnes, eumque optimum indulgentissimumque parentem, Georgiae Augustae et Litterarum parentem, amisimus —

Sed in hac quidem communi nostra orbitate tanto maiorem miserationem fortuna nostra habet,
quod

quod opem et solatium frustra quisque ab altero petimus. Quotus enim quisque nostram est, qui non idem querelae ius cum ceteris sibi vindicet omnibus? qui non beneficia et ornamenta a MVNCHHVSIO accepta, beneuolentiae pignora, pietatis, amoris ac desiderii causas, ostentare possit? Quotquot ad hanc urbem accessimus, et fortunarum nostrarum sedem in Academia hac fiximus, MVNCHHVSII iudicio sumus vocati; et vel ex hoc, quod haec sedes adhuc nobis probatur, satis apparet, esse in conditione nostra, quod non plane displiceat. Quae vero doctrinae suae praemia, quas laudes, honores, nominis famam ac celebritatem qualemcunque, nostrum quisque consequuti sumus, si, quod res est, dicere volumus, post Dei O. M. providentiam, Regis Augustissimi auspicia, Senatus Regis Sanctioris iudicium, huic Viro immortalis debemus omnia et accepta referimus. Etsi enim virtutem quisque suam ea in re iactare possit, sine qua decora ista conferri in se non potuerint; nec tamen in nulla fortuna ponendum est, quod ingenii in solem ac puluerem educendi, laudisque egregiae parandae, facultas data est; nec, qui in conspicuo loco doctrinam ac laudem nostram posuit, vulgariter de nobis meruisse videri debet. Quot enim virorum doctorum nomina, quia loci, quo vixerunt, celebritas iis defuit, sepulta iacere, quot ingenia ad summam claritatem a natura facta in obscuritate consenuisse et adhuc consenescere putabimus, quibus ad summam famam et nominis immortalitatem nihil defuit, praeterquam MVNCHHVSII alicuius opera ac cura!

Quum autem omnino Curatorem suum Academia quaeuis parentis loco habeat ac colat, MVNCHVSIO tamen huius tituli pulcherrimi veritas infinitis aliis rebus erat parata, cum hoc ipsum ei deberetur, quod omninò vniuersitatem aliquam habemus; quod habemus tam sapienter descriptam, tam egregie iis rebus instructam, quibus ingenia ali et excitari, aut quae honorem et dignitatem nostram tueri possunt; quod non dominum, etsi mansuetum ac benemerentem, verebamus, sed patronum, adiutorem, amicum optimum, nostrarum rerum studiosissimum, compellabamus et diligebamus omnes; ad quem curas nostras, optata, desideria, deferebamus libere; qui consilio, auctoritate, re, difficultates nostras expediebat vel leuabat, aut si, quod petebatur, negandum erat, fronte placida, blandis verbis, benigna appellatione, vt pater indulgens liberis, negaret. Ita spei dissolutae molestiam beneuolentia, paterno affectu plena, mitigabat, animosque non plane degeneres ab aegritudine ad iucundam cogitationem de bonitate ac comitate Viri optimi auocabat.

Sentitis, Ciues, habere rem aliquantum dulcedinis in luctu nostro, si enarrentur caussae eius ac singula momenta. Quare non pietatis magis officii satisfacere, quam animorum aegritudinem levare ac delinire videbimur, si, sollennibus hoc ipso edicto in a. d. xxviii. Dec. indicendis, cum ceteris caerimoniis animum aduerterimus, tum orationi

 CHR. GOTTL. HEYNII,

Collegae nostri coniunctissimi, cui, luctus nostri interpreti, creditus est animorum nostrorum affectus, ut ille, quae cuiusque nostrum sensui dolor obicere vel offerre solebat obscure confuseque, ea cogitationi et menti diserte dilucideque exhibeat, utque beneficia ac merita MVNCHHVSII in remp. nostram immortalia easque virtutes, quibus felicitas nostra continebatur, enarret. Huic igitur ea, quae ad prosequendam, quam institueramus, orationem dici poterant, intacta relinquere satius est.

Vos autem, Ciues carissimi, ut non modo frequentia vestra solita, verum etiam animis ad religiosam reuerentiam compositis interesse sollennibus his velitis, ad pietatis officium pertinere arbitramini. Diem in paucis sollennem et honoratum hunc illucescere statuite. Ad omne vitae tempus memorabile vobis habebitur, adfuisse parentalibus eius Viri, quem omnis futura aetas veneratione et pietate prosequetur. Saepe enim hoc vobis etiam senibus euenturum auguramur, MVNCHHVSII nomine laudato, ubi, eo Curatore Georgiam Augustam adiisse, eiusque memoriae colendae et laudationi funebri pietatis vos officium praestitisse adieceritis, ut omnium statim, qui adstabunt, oculis in vos coniectis non sine admiratione aliqua tacita designemini. Habent quidem omnes caerimoniae, quae in pie defunctorum honorem instituuntur, horroris religiosi plurimum: Nos vero die crastino faciemus inferias et honores persoluemus sanctis Manibus, at quanti Viri! Tanquam ad Herois ali-

cuius *) memoriam auguste ac religiose colendam accedite! Manibus parentamus Viri vulgarium mortalium turba augustioris, cui multa singularia, nonnulla vnica, tribuere, singularemque amorem et caritatem testari visum est Numen O. M. **) qui herois alicuius, qualem prisca vita ferebat, aeuum exegit, aetatem vltra communem mortalium fortem productam magnis et aeternis factis, in summo dignitatis fastigio, in summa rerum prosperitate, expleuit, iisque omnibus, quae mente designauerat et susceperat, ex animi sententia peractis et ordinatis, mature de discessu cogitauit placidaque ac pulchra morte obiit. Quid huic Viro summo siue ad gloriam, siue ad felicitatem, quanta humana fors capere potest, defuisse dicamus?

Atque ex hac eadem insigni Viri immortalis felicitate, nostra cum communis tum academiae inprimis reip. felicitas, tanquam ex fonte, fluxit. Nam admirabili hac et singularis exempli fortuna vsa est Georgia Augusta, vt eiusdem viri, cui incunabula sua debuisset, prudentia, cura et indulgentia incredibili infantiam suam, mox pueritiam, foueri, iuuenilem et adultam aetatem firmari roborarique videret. Quod autem diuinae prouidentiae beneficium cogitari poterat maius, quam per tam longum annorum ordinem talem tantumque habere Nutritorem et Moderatorem, qui sua quibusque temporibus, attemperaret adiumenta, praesidia, decora et firma-

men-

*) Ηρωος εγχαριου.

**) Ανδρα Θεοφιλη.

menta? Quae ipsa singularis felicitas manifestum nobis facit, esse nos bono numini curae, et prouidentiam eius tanto suo cum fauore orsa non destitutam esse sed et in posterum prosperos successus daturam.

Vti vero felicitas nostra in tam longo et ad invidiam diuturno tantarum Viri virtutum et meritorum fructu ad omne aeuum memorabilis videri debet, ita in eadem re raram vicissim et Ille expertus est felicitatem, quod, quam ab ipso inde ortu fouerat, sinu oculisque gestarat, alumnam suam tam laete efflorescere, ad tantam laudem exurgere, suisque curis, vigiliis consiliisque tam praeclare vidit respondere. Contigerunt itaque huic Viro immortalia omnia cumulate, quae vitam longam optabilem et tantis virtutibus et consiliis euenta consentanea reddere poterant. Quae enim generoso animo maior videri aut votis expeti potest felicitas, quam in eo loco ac fortuna constitutum esse, vt de quam plurimis mereri possis? quanto magis, si de Patriae Parente? si de populo? si de litteris? si de sapientia? religione? pietate? si tam praeclare? si per multos annos? si integris ad extremum vitae habitum animi viribus? quid si tandem mori contigerit rebus florentibus? stabilitis? fixis? Haec profecto vita non mortalis, sed herois alicuius vere dicenda esse videtur.

Felicitatis tamen genus ad ista omnia obtigit MVNCHHVSIQ, quod vel aerumosae vitae incommoda compensatione lenire possit, *mors placida*

et tranquilla, omnis felicitatis humanae tanquam complementum, ex tam multis tamen naturae causis et conditionibus nexum et aptum, vt, cui illud euenerit, singulare prouidentiae diuinae beneficium consequutus videri debeat; multo vero magis is, quem in magna dignitate vitaeque negotiosa constitutum rerum humanarum curis et officiis tanquam visco illigatas habere cogitationes necesse est. Quum igitur iam adesse sentiret tempus, quo sibi abeundum esset ad Deum *), tanquam ad herum suum, cui rerum curatarum rationem redderet, tabulas suas inspexit, dispunxit, obsignauit. Tum videri ille poterat iurasse iusiurandum verissimum pulcherrimumque **), quod ipsum vere iurasse quis item non magna voce iuraret! se remp. seruasse; Regi, populo, posteritati, fidem exsoluisse. Rebus ita ordinatis, ad discessum se accinxit, animum tanquam in sacro aliquo Peruigilio ad magnum, quod instaret, Solenne composuit, rebusque humanis, quas, mortali iam maior, amplius animo non capiebat, abdicatis ***),
pia

*) Συσπνεαζου, ω Κυρε· συ γαρ εις Θεουσ απει. XENOPH. Cyrop. extr.

***) CIC. in Pison. 3. *Ego cum in concione, abiens magistratu, dicere a tribuno pl. prohiberer, quae constitueram; cumque is mihi tantummodo vt iurarem permetteret; sine ulla dubitatione iuravi, remp. atque hanc urbem mea vnus opera esse saluam. Mihi pop. R. vniuersus illa in concione non vnus diei gratulationem, sed aeternitatem immortalitatemque donauit, cum meum iusiurandum tale atque tantum iuratus ipse vna voce et consensu approbauit.* Conf. ad Div. V, 2.

***)) — *Has mundi phaleras, hos procerum titulos Transcendis, senior, donatus manere Christi: Hic est verus homo; haec tua nobilitas.* GRVTER. Inscr. CCCCL, 5.

pia castaque mente cogitationem traduxit ad ea, quorum ipse paullo post pars esset futura. Atque ita Ille placida morte obdormiuit — Sapientem videre putares, qui defixus in magna rerum cogitatione, fomno obrepente, caput reclinaret —

Saepe per hos dies, Ciues carissimi, cum *ευ-
δαιμονίαν* hanc animo reputaremus, obuersatus est locus, quem inter pulcherrimos Homeri referre solemus, et qui vel ex antiquitatis opinione et naturali inaffectedataque simplicitate miram suauitatem habere videtur, de Menelai Herois non morte, sed traiectu in campos Elyfios *): *Non mortem occumbes, Menelae, sed in campum Elyfium et terrarum fines deducent te dii immortales.* At Heros noster, ex sanctioris doctrinae placitis, in dei aeterni finum sese abdidisse credendus, vbi Ille nunc pro terris hisce, pro Georgia Augusta, tanquam Genius tutelarum, excubat.

Videtis, o Nostri, ab amaro luctu iam ad plausus et paeanas rem deduci, et quae feralia sacra a nobis parabantur, ea potius tanquam sollennia esse indicenda, quibus heroem, de genere humano egregie meritum, prosequimur. Quam velimus, vocari a nobis ad ea, et adesse iis celebrandis iuberi posse omnes, qui in alma Georgia Augusta olim nutriti, nunc de sua quisque ciuitate, de suo Principe, praeclare merendo, MVNCHHVSIANO nomini pulcherrimos laudum titulos pepererunt! quantum, quam memorabilem coetum, virorum tam variis nominibus, muniis, titulis, de genere

humano, de patria, de popularibus, bene merentium, conuenturum esse putabitis! Vos itaque et horum nomine, et vestro loco, adeste frequentes, Illustriissimi Comites, Generosa Baronum ac Nobilium soboles, Ornatissimi ingenii animique dotibus Iuuenes, imprimisque qui ex terris Hannoueranis huc accessistis, quique exteri publicis beneficiis MVNCHHVSIANA E munificentiae estis obstricti, adeste, et Interpretem luctus nostri beneuole audite. Ducetur pompa feralis in templum Academicum, h. x. lugubribus ibi concentibus excipienda. P. P. a. d. xxvii. Dec. cld̄ l̄ cc lxx.

*Euolat — illinc de vertice summo
Despicit et nostras curas nostrosque tumultus
Regnataeque videt quanta est angustia siluae.*

PETRARCHA Ecl. II.

*) ODPYSS. Δ, 561. sqq.

Σοὶ δ' οὐ θεσφατόν ἐστι, διοτρεφὲς ᾧ Μενέλαε,
 Ἄργει ἐν ἵπποβότῳ θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν·
 Ἄλλὰ σ' ἐς Ἠλύσιον πεδῖον καὶ πείρατα γαίης
 Ἀθάνατοι πέμψουσιν· ὅθι ξανθὸς Ῥαδάμανθυς.
 Τῆπερ ῥήϊστη βιοτῆ πέλει ἀνθρώποισιν·
 Οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἄρ' χεῖμων πολὺς, οὐδέ ποτ' ὄμβρος·
 Ἄλλ' αἰεὶ Ζεφύροιο λιγυπνεύοντασ ἀήτασ
 Ὠκεανὸσ ἀνίησιν, ἀναψύχειν ἀνθρώπουσ·
 Οὔνεκ' ἔχεισ Ἐλένην καὶ σφιν γαμβρὸσ Διὸσ ἐσσι.

Respexit h. l. et similia edixit Euripides Hel. 1692 sqq. Quod ad Elysiūm attinet, *in finibus terrarum* illud poni a poeta videmus; quo ipso antiquior ac verior ratio huius philosophematis mythice expressi patet; qua tamen relicta viri docti fere a ferioribus poetis et scriptoribus interpretationem petierunt. Enimvero in tanta opinionum varietate expediri res non potest, nisi ornamenta poetarum a prisca sermonis genio et ab ipsis antiquissimorum hominum opinionibus seiunxeris. Ita autem rem ad notiones paucas valde simplices a rerumque naturis obuiis petitas redire protinus intelligas, easque ita comparatas esse videas, ut ubique terrarum degentes homines facile in eisdem notiones incidere et potuerint et debuerint; nihilque adeo minus probandum esse, quam quod, ipsa quoque historiarum fide repugnante, ab vno aliquo populo ad ceteros opi-

opinionones de inferis manasse creduntur. Omnino eae opinionones, quae inter plures barbaros reperiuntur, ita comparatae sunt, vt hominum rudium ingenia ipsa reducente ad eas deferantur. Ita quoque nihil est, ad quod barbarorum animus procliuor aut sit aut esse debeat, quam vt credantur a morte superstites esse animae: ipsa enim phantasiae vis, inprimis hominum qui graui defunctorum desiderio percussi sunt, tum somniorum ludibria eo adducere debent. Sunt sane ex veteribus, qui Elysius campos ab Aegyptiis arcessant: est in his Diodorus lib. I, 96. Sed, si diligentius excutias, Sacerdotis alicuius Aegyptii argutias ibi enarrari intelligas, qui, cum omnem Graeciae antiquitatem in Aegyptum traducere vellet, patriae ac religionum suarum amore et studio, alia peruertit alia commentus est. Tum ne in Aegypto quidem locum possunt laudare certum, in quo mente et animo acquiescas *). Alii Elysius campos in vicinis ad Memphim locis collocant; et habet Acheron cum lacu Moeride et Labyrintho, quae opinionem Graeculi inter Aegyptios iuuent. Apud Philas eos collocat Seneca de ritu et de sacris Aegyptior. vt Serv. ad Aen. VI, 154. memorat. Aliis *Μακάρων Νῆσος* septem dierum itinere a Thebis sunt: v. Eustath. ad I. c. p. 1509. Eo nomine Oasin magnam a Graecis appellatam esse, ex Herodoto lib. III, 26. constat. At quomodo vetus Graecia opinionones suas ab loco solitudine et arenarum vastitate clauso petere voluisset? Eustathius Apionem, Grammaticum puta, Didymi Alexandrini discipulum, contendisse narrat, Homerum loca circa Canopum non longe
ab

*) Cf. sup. p. 150. fq.

ab Alexandria, respexisse: τὴν περὶ Κάνωβον καὶ Ζεφύριον πεδιάδα οὕτω κληθῆναι, παρὰ τὴν τοῦ Νείλου ἰλύν. (hic Grammatici vides ineptias) Λέγει καὶ ὅτι πείρατα γαίης — οὐ τὰ πρὸς Ὠκεανόν, ἀλλὰ τὰ ἐκεῖ πρὸς τῆ κατα Νεῖλον θαλάσση, καθὰ καὶ Αἰσχυλος. Ἔστιν πόλις Κάνωβος ἐσχάτη χθονός. (Prometh. Vinct. 945) Potest quidem res ita se habere, vt eo nomine in illis locis campi fuerint, sed feriore aetate, sub Graecis regibus. Cum enim Menelaum haec loca adiisse ex Homero constaret, Canopum urbem, etsi Aegyptiacae originis et nominis, ad Menelai gubernatorem Canopum retulerunt. At falso. (v. *Schlaegerum*, V. cl. de Numo Adriani plumb. c. 6. et qui eius partes tuetur, *Jablonsk. Panth. myth. P. III. lib. V, c. 4.*) Pari leuitate antiquior Graecia urbem Menelai nomine insignitam cum Nomo in interioribus Aegypti partibus narrauit; fraude, credimus, nominis Aegyptiaci, quod similitudinem seu soni seu quam aliam haberet; vt adeo mirum non sit, fuisse, qui Menelaum in his iisdem locis obiisse putarent Homericumque Elysium eo transferrent. Plurimae autem veterum de Menelao fuere fabulae, quarum recensum fecerat Aristonicus Grammaticus, qui, Strabonis aetate, de Menelai erroribus scripserat. v. Strab. lib. I. p. 38.

Nobis quidem vera ratio ita expedienda esse videtur, vt ad antiquissimam auctoritatem redeamus, descensu inde ad proxima quaeque, hinc ad seriora tempora facto. *In extremo occidente Elysius campus memoratur ab Homero, quantumque intelligitur, in ipso continente ad Oceanum. Eodem modo Hades seu*
 loca

loca infera *), cum Noctis, Somni et Solis occidentis domo, ad eandem oram referri coepere. Nec quicquam cum sensu hominum magis coniunctum aut consentaneum esse potest. Et primo quidem ipsa res homines adducere debuit, ut omnino loca infera in locis ultra finientem (horizontem) occidentalem ponerent. Quid enim cum Occidente coniunctius ad cogitationem, indoctorum imprimis vel ad sensum eloquentium hominum, quam Nox, Hades, Tartarus, Beatae sedes? Idem hoc per Americam quot non gentes sequuntur? Ab occidente, fere ultra lacum, montem, insulam, defunctorum sedem, maiorum suorum coetum, collocant. Itaque etiam in vetere Graecia quaecunque versus occidentem in ultimis finibus nota erat terra, ea pro locis inferis et Elysio habebatur. In Odyssaea ad Baias circa lacum Auernum loca infera constituta videmus, et ibi quoque ἀσφοδελὸν λειμῶνα. Scilicet vulgus Graeciae antiquioris ad sinum Baianum ultimos Occidentis quaerebat fines; Itaque Circes insula iam in fabulosis regionibus est collocata, etsi Latio obiecta. Sed Phoenicum, mox quoque Phocaeensium aliorumque Graecorum nauigatione terras longius versus Occidentem procedere depre-

hen-

*) Ἅιδης, Ἄιδης, Hades, est is qui non cernitur aut qui cerni nequit; et modo in personam vertitur (abstractum in concretum) quemadmodum Orcus, Dis, Pluto, modo locum declarat. Orco subiacet Tartarus, sed longissimo interuallo: Il. 9, 13, 16. et 478 sqq. Theogon. 717. sqq. (Congessit loca de Elysio et laudauit eos, qui de iis egere, Car. Segaar V. C. in Diatribae acad. de emendandis plurimis vet. script. Graec. locc. 1775. p. 88. verum de Oceano eius dictis non subscribimus).

henfum est. Ecce tibi translata omnia, quae de Elyfio fabulati erant poetae ac fapientes, in extremam Hispaniae oram. Baeticae vero opulentia, vt Bochartus putabat, nihil profecto commune habuit cum Graeciae opinione; in qua iam Homerum verfatum effe, Strabo contendit lib. I. p. 149. fqq. an recte, dubites; etiam Odyffea Ω, 11, feqq. aduocata. Tandem extrema Hispaniae ora adiri et peragrari coepit; quid tum? extra Hispaniam in Oceano Infulas effe mira caeli folique bonitate compertum est; Itaque beatae fedes mox iis funt assignatae. In quo iam praeiuit Hefiodus Eγ. 171. et Pindarus in splendido loco Olymp. II, 123. fqq. Ceterum varii errores circa terrae figuram, et Oceanum, in paludes definere nec multum verfus occidentem patere, tum caelum terrae et Oceano in extrema ora imminere et incumbere vifum, alia figmenta pepererunt, quae hic excutere non vacat. Nec vero quicquam est, quod non ex fabulofis illis opinionibus facile deduci et illuftrari poffit. Ita cum femel Oceano, mox flumine Orcus ambiretur, cymba et Charonte opus fuit. (Plura de his ad lib. VI. Aeneid.) Sed a philofophicis rationibus altera illa profecta est opinio, vt in aethere, in fideribus, animabus heroum fedem darent. v. c:

Sed comes ardenti nunc degis iuncta Coronae,

Nunc Helicen propius cernis et Andromedam.

FABRETT. Inscr. III. p. 188. n. 431.

Altera fuboritur quaefitio, quid Homerum adduxerit, vt Menelaum potiffimum ex omnibus heroi-

roibus in Elyfium transuectum proderet. Nam apud Hesiodum l. c.

Ἀνδρῶν ἡρώων ἱερὸν γένος, οἱ καλέονται
Ἥμιθεοι —

alii ad Thebas et Ilium occiderunt;

Τοῖς δὲ δίχ' ἀνθρώπων βλοτον καὶ ἦθε' ὀπάσσας
Ζεὺς Κρονίδης κατένασσε πατὴρ ἐς πείρατα γαίης,
Τηλοῦ ἀπ' ἀθανάτων τοῖσι Κρόνος ἐμβασίλευε.
Καὶ τοι μὲν ναλοῦσιν ἀνήδεα θυμὸν ἔχοντες
Ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὀκεανὸν βαθυδίην
Ὀλβιοὶ ἦρωες.

Apud Pindarum vero l. c. Rhadamanthus, Cadmus, Peleus, Achilles, in Beatorum infula memorantur. In eandem deductus Lycus a Neptuno ap. Apollod. III, 10, 1. et in Callistrati Scolio Harmodius in Beatorum infulis esse dicitur, vbi Achilles et Diomedes esse narrentur. Vniuersae igitur heroum stirpi, omnino quotquot non violenta morte fuissent interemti, eae sedes attributae; hinc a Platone non modo heroibus sed et piis Manibus promiscue illa loca inhabitanda data. Itaque id, quod ceteris heroibus commune esset, Menelao tanquam praecipuum ac singulare tribuisse dicendus est Homerus; nisi, quod suspicari licet, fama Homerico aevo aliqua de parum nota Menelai morte fuit, siue quod nihil certi aut omnino nihil de ea constaret, siue quod subita et occulta fraude forte extra fines Argiuos sublati e mortalibus euanuisse videri posset.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 GEORG. LVD. BOEHMER
 CVM SENATV
 SVCESSOREM SVVM
 RVDOLPHVM AVGVSTINVM VOGEL
 COMMENDAT
 CIVIBVS
 IN A. D. II. IAN. clō lōcclxxi.

*Gratulatur Academia nouum Curatorem Ill. d e B E H R
 suis rebus datum.*

Luctu nostro ac dolore in calamitate Academiae acerbissima nunc exfatiato, Ciues, ad noua rerum initia procedimus. Non modo enim id, quod piis votis expetebamus, vt daretur iterum nobis, qui rerum nostrarum curam fusciperet, perculsumque graui clade statum publicum saluum et fospitem fede sua fisteret, contigit; verum etiam, memorabili aliqua diuinae prouidentiae benignitate, Regisque Augustissimi sapientia et Georgiae suae Augustae cura mirifica, nostris votis contigit Is, qui animis iudiciisque nostris designandus fuisset. Nunc tandem de rebus nostris melius ominari, nunc spes antiquas redintegrare audemus; felicitatisque nostrae stabilitatem ex hoc ipso Regii iudicii et optionis consensu in publica vota auguramur. Sed permanentis nostrae perennan-

nantisque Fortunæ signa manifesta habemus et pignora plura. Qui enim rebus nostris Curator datus est, Vir Illustrissimus, BVRCARDVS CHRISTIANVS DE BEHR, Augustissimo Britanniarum Regi a Sanctioribus Consiliis in regundo Electoratu Brunsvica - Luneburgensi et Administer, Regiæ Camerae Praeses; idem Georgiae Augustae mirifico semper ductus est amore, et suae voluntatis indicia dedit certa et manifesta semperque ita iudicare visus est, vt hac litteraria Vniuersitate Brunsvicensium terrarum decora et vtilitates contineri plurimas, eamque ad publicam vtilitatem, libertatem, tranquillitatem, valuisse aliquantum et valere existimaret, Regi *Fidei Defensori*, autem, *Conseruatoris Parentisque Litterarum, Sapientiae et Pietatis*, titulum proprium et sacratum esse debere arbitraretur. Quod vero multo magis faustum felixque nobis sit, Curator nobis volente et propitia Fortuna obtigit is, qui nomen professus erat inter primos, qui studiorum suorum cursum in noua Academia Gottingae condita profecerentur; eiusque ille initiis et nostrae reip. consecrationi interfuit variaque inauguralibus sollennibus ministeria multo cum honore suo obiuit. Quam itaque Georgiae Augustae fidem sponndit, cum inter Nutritios eius adscribi se vellet, hanc nunc exsoluet eius Nutritior et Altior renuntiatus. Idem, raro inter eos, qui tali loco ac genere sunt, exemplo; isto tempore in noua Academia primum et vnicum erat exemplum; summos in Iurisprudentia honores consequi voluit, et consequutus est summa cum laude, cuius testatio publica admodum honorifica, cum doctrinae iuuenilis speciminibus, etiamnum extat

tat *), nec sine magna animi voluptate iterum a nobis perfecta est.

Cum mox ad res gerendas, ad amplissima reip. munera suscipienda, Regisque secretiores curas levandas admoueretur, nunquam tamen ille a litterarum studiis quicquam remisit; inprimis vero magna Viri mens Britannicarum litterarum severitate fuit temperata, et ad artes conuersa adiunctaque, quibus ciuitatis status, vitaeque tuendae, perficiendae et locupletandae rationes et consilia continentur. Nec interea animum amoremque suum a nostris rebus abduci disiungique passus est. Nam et a Societate Scientiarum Regia inter Collegas honorarios fuit adscriptus, et Societati Regiae Litteris Teutonicis colendis Senioris loco praeesse non est dedignatus.

Qui igitur olim ex nobis vnus fuit, qui idem etiamnum ex nobis est, eoque ipso nunc eo magis inter nos excellit, exoptatissimus idem omniumque votis desideratissimus Academiae nostrae Nutritor et Curator contingere debet. Magnam fiduciam afferre solet militum animis, si, quem Imperatorem habent, eundem aliquando Commilitonem habuere. Quam carus et omnium confessione iudicioque diuinitus datus videri debet reip. academicae administrator is,

C c 2

qui

*) *De Iustitia et Jure* Disp. GEB A V E R O, Illustri et Venerabili Sene, Praefide 1738. d. XX. Febr. et sine Praefide Disp. inaug. *de actione de Dolo malo, malitiarum Romae euerriculo, supellestile in foro nostro minus necessaria*. Laudum et decorum futurorum praesagia continet plurima Progr. eiusdem G E B A V E R I, tum Ord. Juridici Decani, sollennibus inauguralibus indicendis,

qui eius administratae aliquando pars fuit? et militiae nostrae togatae dux, qui idem aliquando in contubernio fuit? Tanquam in pristinis suis castris ille versari, pro publica securitate excubare, pro secundo rerum successu militiaeque decoribus partaque rerum gestarum fama vigilare sibi videbitur.

Nec ei, quotquot castrisia haec stipendia meremur, ignota et in numeros tantum suos relata sumus nomina. Pauci sunt anni, quum nostram Urbem et Academiam inuiseret, nostrarum rerum incrementa laetus recognosceret, suaque humanitate orisque et orationis simplicitate cum summa comitate coniuncta iam tum animos nostros sibi deuinceret. Itaque prope omnes nos nomine appellauit; multorum fuit laudator et approbator; est etiam inter nos vnus, quem reueretur, tanquam doctorem quondam suum, cuius contubernio, conuictu, familiaritate vsus est, et cui hoc praestitit, vt *Corpus Juris* nunc tanto cum cultu prodeat.

Sed quantopere ille Georgiam suam Augustam diligat et amplectatur, an indicium facere potuit manifestius quam hoc ipsum, quod curas has et labores eius regendae suscepit? Quae enim reip. pars alia maioribus et pluribus molestiis et difficultatibus circumsepta est, quam Cura Academiae?

Inter haec tamen omnia poterat adhuc fastidiosius votis aliquid desiderari, ne nos MVNCHVSIANAEE curae tam diuturno vsu adueti novae plane et insolitae alienaeque curae subiici videri posse-

possemus. Enimuero non nostris magis votis ille expetitus fuit, quam MVNCHHVSII suffragio declaratus. Amavit Senex optimus et sapientissimus Virum virtute et mente praeclara in paucis conspicuum, et, quasi prospicere voluisset, ne ipse desideraretur, hunc sibi maxime Successorem optauit.

Quae omnia si reputamus animo, quid post MVNCHHVSIVM ad vota nostra cogitari poterat fortunatius et faustius hac fortuna nostra optatissima? quid cum pietate nostra in MVNCHHVSIVM coniunctius, aut magis consentaneum, hac Viri pietate, qui ipse MVNCHHVSIAM memoriam sanctam perpetuamque esse volet, in hoc maxime, ut coepta eius magna continuet, perficiat, ornet? Amore Academiae nostrae, cura et munificentia, desideria nostra leuabit et tollet; verbo, alter nobis erit MVNCHHVSIVS; quandoquidem Prouidentia nihil nobis dedit ad optandum maius. *De modo Deus O. M. vitam quam meretur, seruetque animum quem dedit* *), habere putabunt posterius, cur suos deinceps Curatores votorum sollemni formula salutent: FELICIOR MVNCHHVSIO! MELIOR BEHRIO!

Nos autem, quam maxime eniti poterimus, tuebimur iudicium, quod de nobis habet, et providebimus, ut officium nostrum omnibus numeris perfectum, pietasque in Virum, qui tam durae con-

Cc 3

ditio-

*) Pliniana formula. Licebit etiam in sequentibus transferre nonnulla in Curatorem Optimum, quae in Optimum Principem a Plinio dicta sunt.

ditionis munus pro salute nostra ac prosperitate suscepit, fit quam maxime testata. Testatam autem illam sibi sic maxime iudicabit, si in officio nostro et religione maneamus perseueranter et constanter; nam quod ad se attinet, semper illam ipse merebitur, *credetque adeo sibi, quod tamen nobis quoque credit.* Neque ille vnquam fieri finet, vt fortuna nostra discernatur diuersitas temporum, aut, cum MVNCHHVSIVS tam multa haberet cum nullo alio Academiae Curatore communia, vt quicquam de illo viro dictum fit, quod non idem de se dici possit dicique debeat.

Vos tandem, florentissimi Iuuenes, iuuet nunc ad Academiam nostram confluisse. Videtis enim, cui vestrae virtutis, iudustriæ et ingenii, Spectatori et Custodi studia vestra fitis approbaturi; et inter stimulos ad egregiam aliquam laudem habebitis nunc vel maxime, vt BEHRIVM aliquando laudatorem habeatis; studii autem honesti et intentioris exemplum an desiderabitis illustrius, quam ipsum Curatorem, qui olim in hac Academia tanta cum laude, vt supra diximus, ad horum, quibus nunc fulget, honorum ac munerum splendorem se parauit?

At nobis, Ciues, haec omnia in noui anni auspiciis tanto magis praeclara esse et laetum omen habere videntur. Auspicatissimus nobis hic annus erit, si quis alius. Tam memorabilia certe anni auspicia nondum vidit Georgia Augusta. Neque vero nos diei religioni deerimus; et, quandoquidem pietas in Deum Immortalem. et vero etiam maiorum

rum mos et institutum, postulant, ut noui anni res agenda dicendaeque a precationibus exordium capiant, tanto magis ille mos sequendus tenendusque videri debet, quum ad solita sollennia summorum rerum principia accesserint, dato nobis nouo rerum nostrarum Curatore, datoque singularis diuini Numinis beneuolentia eo, qui acerba desideria nostra lenire, vota explere poterat. Habeat haec ipsa res faustum aliquod omen et augurium, quod inter anni noui vota, tanquam cum religione aliqua, a nobis ille publice pronuntiatur, quodque inter pias sollennium cerimonias, in templi sanctiore adyto, ex ipso Altaris loco, ab iis Viris, qui sollennia obibunt, altero Magistratu abeunte, altero Magistratum ineunte, nomen eius recitabitur. Vos, Cives Aman- tissimi, precantibus fauete, praeuentis verba sequimini. Quicquid pro ipso precamur, pro se quisque precamur; et ex ipso hoc genere votorum suscipiendorum intelligatur, cui, quando, a quibus sint facta.

Te igitur Deus O. M. huius reip. litterariae condendae, conditae conseruandae et augendae Auctorem summum et vnicum, precamur, ut huic tuo muneri faueas, idque iubeas esse perpetuum. Saluum esse iubeas Regem, Eumque, cum Regina et Principali Domo, bees ac fortunes iis bonis omnibus, quibus magna virtus a te in mortali hac fragilitate cumulari potest. Tutela tua et cura paterna habe Regis amicos et Administratos in regundis his terris; Inprimis autem eum Virum fove, tuere, ama, quem tuo numine prouidente Regis sapientia nostrae reip. Curatorem dedit. Fac ut laeta, tran-

quilla et fausta ipsi contingat reip. administratio. Salutaria eius consilia et facta secundum euentum habere iube, omninoque eas res, quas tu a teneris et imbecillis initiis ad haec incrementa adduxisti, eius viri cura firmes, robores, et ad maiorem indies Brunsvicensium terrarum utilitatem prouehas. Nos vero fac ut bona nostra intelligamus; fidem, religionem, officium, Curatori, Regi, primoque loco Tibi, approbemus. Urbem hanc, agrum, fines, capita, aetates, protegas ac defendas; calamitates, intemperiem, prohibesfis, auerunces. Omnia firma, stabilia, incolumia praestes. Nostris precibus ita annue, ut nos in virtute ac pietate perseuerabimus. Ita Tu faxis!

Indicenda nunc vobis, Ciues, sunt sollennia, quibus Magistratus Academici insignia ad designatum Prorectorem transferentur,

RVDOLPH. AVGVST. VOGEL, D.

Virum Experientissimum, cuius beneuolentiam et reip. studium iam olim Magistratu feliciter gesto cognouistis. Habebuntur ex more ab abeunte et in-eunte Magistratum orationes, nuncupabuntur vota pro aeternitate reip. et salute Principis, et reliqua rite fient sollennia. Vos Illustrissimi Comites, Ciues Generosissimi, Nobilissimi, frequentes adeste. P. P. Kal. Ianuar. c[irca] l[ocus] cclxxi.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 IO. PHILIPPVS MURRAY
 CVM SENATV
 SVCCESOREM SVVM
 GOTTH. TRAVG. ZACHARIAE
 COMMENDAT
 CIVIBVS.
 IN A. D. II. IANVAR. MDCCCLXXII. *)

Indicatur grauis et acerbus luctus Academiae ex Curatoris Illustrissimi BEHRII morte susceptus.

Exactis semestribus vicibus, Ciues Amantissimi, transferendi sunt magistratus academici fasces ad collegam coniunctissimum,

GOTTHILF TRAVGOTT ZACHARIAE D.

Virum S. Rev. omni humanitatis laude ornatum, officio voluntate et praeclaro de aliis bene merendi studio, quo nullum grauius candoris ingenui cum

Cc 5

pie.

*) Intercessere inter hanc et superiorem aliae Prolusiones sequente volumine repetendae: in II. Iul. LXXI. de Sybaritarum ac Thuriorum rep. et institutis Sectio I. in XVII. Sept. ei. a. Sectio II.

pietate vera coniuncti argumentum habetur, conspi-
 cuum. Cum sub ipsa noui anni auspicia, follennia
 haec magistratui ineundo ex more indicenda sint,
 quibus vota simul suscipiantur pro incolumitate
 publica, susceptaque persoluantur: eramus iam in
 eo, Ciues, vt eam rerum prosperitatem, qua ad-
 huc eximia aliqua Numinis optimi maximi indul-
 gentia ciuitas nostra academica floruit, vobis diserte,
 quantum liceret, exponeremus, vestrosque animos
 ad religiosam piamque propitii tantorum bonorum
 auctoris adorationem et supplicationem aduertere-
 mus. Contigerant enim votis nostris per huius anni
 decursum cum alia melioris fortunae ornamenta,
 tum quod Curatorem nostrum, BEHRIVM, Illu-
 strissimum Virum, primo a Britannis in has terras
 ex voto reducem rescueramus, mox in hac ipsa
 vrbe praesentem eramus deuenerati. Nec modo re-
 creauerat nos tanti Viri comitas et humanitas summa,
 cum nos eo amoris affectu, ea indulgentia affaretur,
 qua parens liberos, eo candore et beneuolentia, qua
 is, quem natura et virtus ad lenitatem finxit, ami-
 cissimos et carissimos alloqui posset; verum ere-
 xerat etiam animos et cum virtutis nostrae tum no-
 strae fortunae fiducia impleuerat hoc, quod eum,
 qui rerum nostrarum tutelam suscepisset, causamque
 nostram Augustissimo Regi, Patriae Parenti indul-
 gentissimo, esset commendaturus, videbamus tam
 praeclaro studio, tanto cum animi affectu, sin-
 gula recognoscere, quaeque litteras remque nostram
 iuuare vel ornare possent, in se recipere et vero
 etiam sibi deponere. Nec minus tamen illud con-
 firmabat mentes omnium, quod nos singulos, tan-
 quam

quam recensu per numeros factu, nosceret; ora, ingenia, animos notasset. Viro enim bono quid fiduciam facere potest magis, quam si notum se esse aliis, si studia sua et consilia patere nec obscura esse aut ignorari videat; multo vero magis, si se nosci intellexerit ab eo, cui studia et consilia sua probata esse velit; qua quidem conscientia nihil est, quod magis ad tentanda praeclara quaeque animos accendere aut verecundiora et subtimida ingenia virtutis suae fiducia, sine qua nulla ardua res aut cogitatio suscipitur, erigere possit. Nam etiam in Musarum castris maior et tutior militantium virtus esse solet, si singuli se imperatori suo ore, factis, virtute, notos esse, nihil a se strenue agi, nihil ne incepto quidem et conatu designari intelligant, quod ei non promptum sit ad iudicandum, a quo consilio, a qua animi indole, qua virtute, illud profectum sit. Numerabamus itaque inter bona nostra inprimis hoc, quod ita inter omnes constabat, cum ille suorum quasi coetum coegisset, et recognitione omnium et notatione facta tanquam in magna familia, omnes notos et familiares haberet, patrisque familias affectu nos complecteretur omnes, nullius virtutem latere, nullius recta vel facta vel consilia dissimulari aut tanquam ab ignoto profecta obrui posse et obscurari; ut quisque bonis artibus ac studiis rectis innotuisset, ita pro merito quemque suo gratum haberi et acceptum.

Haec aliaque plura, Ciues, apud vos commemorare grataque ac pia pro rerum magnitudine praedicatione facta ad vota precesque Deo O. M. rite faciendas procedere, hinc ingenium rectumque pietatis

tatis sensum animis vestris infigere, exemploque et auctoritate nostra inculcare volebamus; cum ecce nudius tertius *) nuntius ad nos affertur atrox et luctuosus, qui nos plaga perculit ingenti tantoque grauiore et altiore, quo minus eam prouidebamus aut metuebamus. Erat enim hoc inter ea, pro quibus aeterno Numini gratias agebamus, quod Curator nostrae reip. contigerat eo aetatis gradu constitutus, vt per longum annorum decursum eius sapientia ac beneuolentia summa frui nobis liceret. Assuefecerat nos prioris Curatoris, immortalis viri MVNCHHVSII, protracta ad extremam vitae humanae metam senectus, et imbuebat quasi ea si non opinione, spe tamen, non angustioribus limitibus fore circumscriptum cursum Successoris, qui virtutem eius et gloriam tam feliciter aemularetur. Tanquam repentina igitur et improvisa procella deprehensi et perculsi, non impulsus labamus; toti corruimus, toti concidimus. Attonitis similes omnium circa nos bonorum ac votorum subito solitudinem et fugam factam videmus. En iucundissimas nostras spes tanquam falce subiecta vno ictu succisas! vota dulcissima iugulata, tot meditata et descripta aut inchoata et suscepta foeda tempestate et ruina infracta et euersa! MVNCHHVSII funere grauiorem calamitatem nobis vnquam accidere posse negabamus. O caecam mortalium mentem! male facundam linguam! Nesciebamus quot quantisque ictibus pateret fors humana! quot luctus aerumnaeque genera humanum pectus recipere posset! Vt nulla est mensura calamitatis, vltra quam fortuna

*) D. XXVIII. Decembr.

tuna progredi nequeat! Iteratum vulnus hoc ipso altius descendit, quod iteratum est, et non exiguum doloris auctarium habet ex priore vulnere. Vt animus noster grauius doleat, facit et hoc, si iam ante doluit; et in pristini moeroris vestigia si penetrauerit nouus moeror, tanquam latentia in animo ille semina rimatur et in se deriuat. Recurrit itaque in animos nostros cum noua hac clade imago funestae cladis ante hunc ipsum annum acceptae, et in BEHRIO iterum lugemus MVNCHHVSIVM. Habebat tamen praesens haec nostra calamitas tantum miseriae, vt plus quam iustum luctum ipsa per se efficere posset, etiamsi prioris nulla recordatio accessisset *). BEHRIVM, quem modo inter salutantium officia, in medio nostrum, nos omnes et singulos blando ore, amica voce compellare, comiter nobis arridere videbamus, qui animos nostros ad summum erga se obsequium, amorem et caritatem, tam mirifica arte deuinxerat, vt non nuper demum in partem eius curae accessisse sed tanquam diuturna familiaritate et vsu necessitudinis aliquo officio cum eo coniuncti esse videremur, hunc rebus nostris esse ereptum! violentae febris impetu prostratum! nos iterum Curatore, Parente, orbatos in squalore et luctu esse, fortunam nostram iterum exeunte anno eo esse reuolutam vnde ineunte vix emerferat! intra anni decursum nos bis funestam Academiam habere! Et haec cum propria nobis et peculiaris miseria sit, quantam cladem accepimus in ea ipsa iactura, quam
in

*) Iste potest implere dolor vel saecula tota
Et magni luctus obtinuisse locum.

MVLTi IN TE AMISSI. Confolat. in Liv. 77.

in hoc Viro tota resp. et patria fecit; cuius nos pars sumus! Amisit illa virum bonum, iustum, pium (sunt enim hae in BEHRIO laudes primo loco commemorandae, quibus nihil dici posse arbitramur magnificentius, nihil sapiente viro dignius). Amisit patria virum aequitatis et humanitatis exquisitioris sensu imbutum, qui etiam tenuissimae fortunae incommoda intelligere, sordes et aerumnas, quas alii auersantur nauseantesque refugiunt, miserari, miseriam et labores leuare posset, verbo, virum optimum, qui in tanto fortunae fastigio collocatus, et eas virtutes, quas magna fortuna animis instillare solet, imbiberat, et eas, quas priuata conditio et in secreto, inter sapientiae maxime studia, exacta vita habere amat, retinuerat. Inter generosioris enim et excelsae mentis sensus et consilia, non exuerat animi lenitatem, moderationem, mansuetudinem, beneuolentiam. Etiam pietatis et religiosae caerimoniae erat obseruantior, quam publica vulgo vita ferre solet, reuerentiaque aeternae Mentis, amore et fide, memorabilem in modum contactus. Quod tamen omnium maxime, qualis BEHRIVS fuerit, declarare valeat, hoc existimate, Ciues, quod Regi nostro Augustissimo, qui virtutem ac pietatem, qua ipse munitum habet animum, in aliis, quos probet, desiderat, in paucis carum eum habuit et amicum. Tantis itaque tamque praeclaris et eximiis virtutibus ornatum Virum cum sub anni, qui nunc exiit, primordia tutelam nostrae reip. suscipere nuntiatum esset, quid mirum, si ea res votorum nostrorum summam non continere modo, sed superare etiam videbatur. Neque vero ipsa rerum
ini-

initia spem nostram tanquam leuem ac temerariam redarguerant. In tam breui temporis spatio, quo ille tutelam nostrae reip. gessit, moxque ex Britannia redux ad patrios lares et terras has Brunsvicensis reuersus est, quanta laboris et curae intentione quam multa ille praeclare suscepit partim ac perfecit, partim inchoauit aut designauit! ut longissimam ille vitam rerum actibus implicitam vnus anni consiliis et inceptis expleffe videri possit. Nostrae vero academiae ille tantam curam, tantum studium adhibuit, tantam beneuolentiam et indulgentiam praestitit, ut facile appareret, si cetera ad officii et muneris rationes pertinere putaret, in hac parte animum eius requiescere, curarum harum dulcedine capi, Musarum amore delinitum in sacris earum obeundis et tuendis molestiam non deprecari, studio et impetu ferri affectuque animi eximio erga nos inflammari. Itaque ille eo res iam adduxerat, ut, quod incredibile dictu videri potest, MVNCHHVSII desiderium ferre nos iamiam adiuuaret. Ut enim BEHRII amor et caritas eo altius et nobismet ipsis incautis in animos descenderet et se insinuaret, cum aliis rebus effectum est, tum maxime hoc, quod quaecunq; ab immortali isto viro sapienter erant descripta, digesta et ordinata, ea ille studio et cura prosequeretur summa; neque alia ratione eum aemulabatur eumque vincere sperabat, quam ut iis, quae ab eo inchoata erant, cumulum ac fastigium adderet, aut tentata ab eo et deposita reuocaret ac perficeret. Humanitate vero et comitate nos deuinxit sibi singulari et incredibili; etsi vnum omnium difficillimum videri debebat hoc,

MVNCH-

MVNCHHVSIAE facilitatis et indulgentiae memoriam animis nostris obliterare. Verfabatur ille, cum nuper hanc urbem praesentia sua exhilararet, inter nos tanquam inter contubernales suos et familiares, aut potius tanquam pater familias inter liberos, quos in potestate haberet. Occurrit adhuc et tanquam praesens obuersatur oculis viuida Viri tam cari et dilecti imago; obuersantur, qua incedimus, recentia eius vestigia; qua pedem ponimus, ante paucos dies institit Parens noster, nostra Cura ac Tutela! Hoc ne erat, quod ille Gottingam adiret, nos inuiferet, beneuolentia et benignitate tam dulci et amabili nos omnes amplecteretur, summum sui amorem ac caritatem animis nostris instillaret, ut nunc tanto grauius et acerbius eius esset desiderium! Mitius erat malum, tolerabilis miseria, virtute nondum tentata priuari; viro carere, de quo nondum fatis certa et explorata spes suscepta esset. Utinam licuisset saltem dubitare, an ille MVNCHHVSII desiderium esset obscuraturus! Et hanc incredibilem rerum vicissitudinem intra tam breue tempus, vix vnius intra mensis spatium*), contingere in fatis fuit! Tam atroci fortunae conuersione quicquamne cogitari potest amarius et acerbius? Nam ut, quemadmodum de proximo, et presso pede, et e vestigio, idque ipsum tanquam ex insidiis inopinate, altera haec alteri miseriae successerit, intelligatis Cives, perlatus ad nos est nuntius luctuosissimus de BEHRII morte eodem ipso die**), quo ante hunc

*) D. XXVI. Nouemb. ille ad hanc urbem accessit; d. XXVI. Decemb. mortalibus rebus ereptus est.

**) D. Decembr. XXVIII.

hunc annum parentabamus MVNCHHVSII Manibus! quemadmodum summi viri ad hanc urbem accessus in eundem diem *) incidit, qui anno superiore MVNCHHVSII fuerat emortualis. Talemne in rebus humanis ludum meministis vnquam factum? aut si meministis, potestne animus aduerti ad haec, quin rerum humanarum fragilitas et imbecillitas fortunaeque inconstantia summa simul pungat, in animum se insinuet et tanquam candentes aculeos infigat? Placetne, si quis talem rerum vicissitudinem contemplatur, in vlla re, quae mortalitatem hanc, miseram et caducam, attingit, acquiescere? vlli consilio ac voto, etiam leui et temerario, confidere, cum summa et clarissima mortalium consilia vno ictu ac momento ad nihilum recidant? an praestat, ad melioris vitae fructus, constantes et perpetuos, mentem et cogitationem transferre, animumque ab humilibus curis ad generosiora eaque aeterna et vere immortalia consilia erigere? Eodem hoc die, simili libello, quo vobis, Ciues, luctum nunc nostrum et squalorem, BEHRIO suo orbata republica, indicimus, eodem die, vt rerum humanarum miras et incertas vices hoc tanquam exemplo cognoscatis, Iuuenes, eodem igitur die, ad easdem ineuntis anni huius, qui nunc exit, Kalendas Ianuarias, laetabundi et exultantes datam et susceptam a BEHRIO tutelam et curam reip. nostrae gratulabamur publice et indicabamus. Scilicet quae Academiae nostrae singularis erat felicitas, vt intra XXXIII. annos eodem stetit, adoleuisset et floruisset, Curatore, ea nunc tanto

gra-

*) D, XXVI, Nouemb.

graviore aequatur et compensatur calamitate, cum intra annum spatium Curatorem efferri videamus post priorem alterum, luctumque, quem natura in patris funere semel tantum dare potest, bis experiamur, Parentisque indulgentiam et amorem bis desideremus?

Quam nunc piget, cum mente et cogitatione singula recensemus, Kalendis modo memoratis Ianuariis enumerata a nobis esse et in vno conspectu posita tot et tanta bona, quae in vno BEHRIO nobis largitum erat bonum numen! Nullum enim eorum est, quod nunc doloris nostri causas grauissimas non contineat, non accumulet! Mirata est et gratulata Academia Curatorem ac Nutritorem suum eundemque suum olim nutritium et alumnum; luget nunc eadem et ademptum deflet Curatorem suum, eundemque alumnum olim suum, primumque ex nobilium ordine, in quem honores academicos summos in Iure contulit, primum, qui in nostra disciplina innutritus ad grauiora reip. munera fuit admotus, qui his ipsis terris regundis Regiae Maiestatii a ministerio fuit, qui Regi Indulgentissimo Academiae suae fructus et vtilitates sua experientia suoque exemplo declarauit; id quod optimus vir ita egit, vt in eo praestaret pietatem nutritii, nihilque is maiore cum sedulitate allaborauit, quam vt sapientissimo Regi Georgiae suae Augustae fortunam in gratae et iucundae curae parte poneret.

„Det modo Deus O. M. vitam, quam meretur,
 „seruetque animum, quem dedit: habere putabunt po-
 „steri,

„*steri, cur suos deinceps Curatores votorum solenni for-*
 „*mula salutent: FELICIOR MVNCHHVSIO!*
 „*MELIOR BEHRIO!* „

Haec erant inter alia, Ciues, quibus verbis superiorum Kalendarum Ianuariarum sollennibus eramus praefati. Partem nostrorum votorum irritam esse voluit Numen sanctissimum. Deuenerabundi pie religioseque adoramus paternam eius indulgentiam; quid enim optimus ac sapientissimus ille Pater facere possit, quod non ab indulgentia proficiatur; non cum caritate et amore coniunctum sit? Non tamen alterum nobis eripiet fati immanitas: Optimum Virum habuimus BEHRIVM! optimum Curatorem! Immanebimus formulae ad omnem posteritatem tradendae ac propagandae, et inter plausus et acclamationes, quibus omnium academiaram Curatores excipiantur, audiatur illud: FELICIOR MVNCHHVSIO! MELIOR BEHRIO!

Nimis recens est vulnus nostrum, nimis crudum, quam vt sanari ac medica manu tractari possit; necdum ex repentino ictu, horrenda hac ruina, ita conualuimus, vt de solatiis nostrae calamitatis paratis vobiscum agere queamus, Ciues. A te, aeternum, sanctum, misericors, Numen, speramus, quaecunque doloris nostri solatia sperare fas est, in te confidimus, non defutura ea animis nostris, quae eos recreare, fouere ac sustentare possint. Bonis nostris, fortunis, votis, summe Deus, excussisti, prostrauisti nos, vt ad te vnum rerum nostrarum fontem et auctorem, eundemque altorem et nutritorem vnicum, consilia nostra omnia referamus. Serua et tuere Regem nostrum, in quo secundum volunta-

tem tuam summa reip. nostrae falus continetur. Tuere Viros sanctiori Regis consilio regundisque his terris Brunsuicens. adscriptos, quorum curis ac consiliis tu adhuc remp. inter tantas calamitates et aerumnas, quibus tot regiones ac prouinciae infestantur, saluam et incolumen stare voluisti, quorumque sapientia, voluntate ac prouidentia, si tibi, prouidentissime Pater, ita placuerit, res nostras loco suo et statu inconuulsas et immutatas retinebis, pristinumque iis decus suum ornamentaque, quibus tu ipse, omnium bonorum fons et auctor, eas ditasti, perpetua et integra tuebere. Iterabitur harum precum religio fientque vota et supplicationes inter sollennia deponendi et suscipiendi magistratus academici ipso die 11. Ianuarii, in templo academico, ad quod pompa duceatur, cui ut praesentia uestra, Illustrissimi Comites, splendorem adiicere uelitis, humanissime rogamus. Neque uero uos, Generosissimi Ornatissimique Ciues, pro amore uestro studioque nostri, quo ad tantam humanitatis politiorisque elegantiae laudem assurgitis, committetis, ut sollennibus nostris aut frequentia sua aut modestia uestra deesse uideatur. P. P. sub finem a. MDCCLXXI.

 I N D E X. *)

A

- Academiaram celebritas, a quibus studiis proficiscitur. 284
 Acherusia palus in Aegypto. 151
 Adrianus Imp. Sophistis Alexandrinis fauet. 92 cf. 121
 Aegyptii. Leges, quibus regum vita circumscripta fuit 138.
 luctus, quo eorum mortem profecuti sunt Aegyptii
 142. sqq. Funus regum et sepulcra 144. sqq. Iudi-
 cium de rege mortuo 145. cf. 152. Formula in cor-
 pore condiendo sollempnis 147. cf. 153. Aegyptii te-
 nuu ac simplici victu vsi sunt 243 - 262. cf. 144. not.
 Quae inde explicari possint 245. Nullos poetas ha-
 buere 92. cf. *Alexandrini*.
 Aegyptus. Pristina hominum et urbium frequentia 224. cf.
 259. Superficieu computatio ibid. Fertilitas et cultus
 226. 261. Frugum Aegypti origines 349 sq. Vnde
 classibus extruendis materiam petierit 108 not.
 Aelius Dionysius, Grammaticus. 121
 Aestimatio pecuniae et pretii rerum inter veteres ad nostra
 pretia facta valde lubrica 265 sqq.
 Ἄϊς, Ἄϊδος 368
 Αἰσχρολογία, ad notionem cultus religiosi vix referri pot-
 est. 201
 Alexander Aetolus, eius Apollo et Musae 96. Fuit idem
 Grammaticus. 99
 Alexander M. Eius tempore artes summam excellentiam
 adeptae sunt 59. mors eius spes ad litterarum incre-
 menta laetissimas praecidit 86. seges hinc subnata 87.
 Ei. de Geographia merita 106. item de historia naturae
 107. ei. victoriis fruges et plantae Asiae in Occidentem
 illatae. 337
 Alexandria. Eius opportunitates ad litteras 79 cf. 116. co-
 lor ex urbis fortuna ingeniis adspersus 79. cf. 84. lit-
 terarum ibi celebritas 125. et corruptelae 88 sq. ea-
 ram rerum causae 115 sq.

D d 3

Alexan-

*) Confectus studio I. G. G. Buble, Brunsvic. Seminarii philologici
 sodalis, praeclarae spei iuuenis.

- Alexandrini, calamitates iis a Caracalla inflictæ 122. eorum in ludos studia 131. Quæ iis propria fuerint 132 sq.
- Alexandrini grammatici. Quid iis debeatur 83. cf. 98. fqq. philosophi 112 sq.
- Alexandrini scriptores et inpr. poetæ, eorum character univ-
erse 80. cf. 92. fqq. poetæ Alexandrini seriores. 108
- Ἀλφειου, Græcis peculiare. 371
- Ammonius, ei. de scriptis Aristotelis locus 126. Scholam
Ammonii Saccæ propagavit. 124
- Amphidromia, festum Atheniense. 246
- Ἀοιδός. 175 177 178
- Ἀποίμια, (τὰ) quæ sint. 324
- Apollonius Rhodius, de eo iudicium 82. cf. 93. Fuit idem
grammaticus. 99
- Ἀπόστασις coloniarum. 314
- Arabes, eorum academiae, quarum adhuc vna Cairi habe-
tur. 117
- Argentum, eius raritas summa tempore Solonis. 266
- Aratus Solensis, de eo iudicium 93. cf. 82. de scriptorum
argumento. 99
- Aristophanes Grammaticus, iudex ludorum Alexandrinorum
lectus 98. cf. 130
- Aristoteles, de pulchritudinis sensu 4. eius manu scriptorum
exemplorum fata. 126
- Aristotelici, non magno honore Alexandriae habiti 113. eo-
rum conuictus ibid. sustulit eos Caracalla. 122
- Artes liberales; earum sub Ptolemaeis conditio 114 fqq.
- Artes et studia humanitatis et elegantiae; earum natura et
vis ad animi voluntatem 271 fqq. ad facultates animi,
quas vocant, inferiores 276. ad delectationem 277.
fqq. artium bonarum vera incrementa ex libertate pu-
blica 45. si modo accefferit aliquis stimulus seu laudis
seu honoris seu fortunarum 63 fqq. Esse ea quoque
possunt in imperio 67 cf. *Imperium*.
- Artes quam indolem Alexandriae nactæ sint 114 fqq.
- Artium elegantiorum usus ad disciplinam academicam 268 sq.
- Asia, Secale dictum a Gallis. 359
- Astronomia per Alexandrinos auctus accepit. 108
- Astrologia et Astronomia sub Ptolemaeis culta. 109 110
- Athenae, elegantiam aliquam sermonis et doctrinae vsque ad
Ptolemaeorum tempora retinere 80. cf. 88. laus fru-
gum inuentarum 353. laus eximiae frugalitatis 246.
263. domus priuatorum nihil splendoris habebant 247.
Census classis primæ ciuium. 249 add. not. 266.
- Athe-

- Athenaeus, eius de Ptolemaei Physconis crudelitate locus.
87
Atlantes, ab iis generis humani origines repeti non possunt.
378
Attalici reges, librorum comparandorum studio cum Ptolemaeis certarunt. 130
Attica, vnde agri cultura in eam peruenerit. 353 sqq.
Auenae, agrestes nonnullis locis occurrunt. 379 380

B

- Babylonia, primas sibi frugum origines vindicare potest 341.
377. triticum agreste ibi nascebatur 346. agri Babylonii olim fertilitas. 342
de Bailly, I.S. de generis humani incunabulis opinio 378.
379. cf. 108, not.
de Behr, nouus Curator Academiae datus 401. morte ereptus. 409
Berofus, ei. de Babyloniae fertilitate fragmentum emendatum et explicitum. 341
Bibliotheca Alexandrina 119 sqq. 126 sqq. eius praefecti. 129
Briza, frumenti genus. 360
Bruchion. 121. 123. 127 8
Bucolicum genus a poetis Alerandrinis inuentum et expolitum 98. poetae bucolici. ibid. cf. 82

C

- Κάχρυς*. 371
Callimachus, famam elegis debet 82. Veterum de eo iudicia 93. ei. scripta grammatici argumenti ibid. cf. 94.
99. 120
Callixenus Rhodius scr. de Alexandria. 121
τὸ καλόν, v. *pulchritudo*.
Canon scriptorum antiquorum ab Alexandrinis factus. 102
Cantus studium inter Barbaros 167 sq.
Caracalla in Alexandrinos saeuens. 122
Carmen etiam heroicum cani solitum 174. Carminum vis ad homines rudes 170 sq.
Carthaginieneses frugum primitias Diis patriis Tyrum mittebant 327. agri culturam a Phoenicibus acceperunt 352. cerealia femina per occidentem disperferunt 337
352
Certamina scriptorum a Ptolemaeis instituta 84. cf. 97. ad quosnam Ptolemaeorum ea referenda sint. 130

Charon, apud Aegyptios 145. cf 152. 153

τὰ χιθρα. 371

Choenix, eius ratio. 250

Cicero, eius de morum notatione locus. 24

Claudius Ptolemaeus, de eo III. 124

Coloniae veteres. Quinam de earum iuribus egerint 292. in quo plerumque erratum sit 311. earum iura diuersa a iuribus nostrarum coloniarum, et quibus de causis ibid. diuersa coloniarum notio, natura et ratio 294 sq. Causae mittendarum coloniarum, modo a necessitate 296 modo ab vtilitate profectae 297. Veteres quoque commerciorum causa colonias instituerunt 299. Quid de iuribus coloniarum et in eas metropoleon omnino statuendum sit 301 sqq. Graecae ciuitates de principatu bello contendentes primae iura mutua subtilius recensuerunt 305. Europaei in primis coloniis in Americam deducendis iura, causas et consilia coloniarum neglexerunt 306. Quenam iura proprie esse debeant 307. Coloniarum iura et officia necessitudinis, *συγγενειας*, pietatis, aliisque nominibus declarantur 312. sqq. religiones et sacra, leges et instituta, coloniae e patria in nouam sedem transferebant 315. 316. officia et iura singulatim exposita 317 sq. Coloniarum deducendarum leges et conditiones diuersae fuerunt 323. coloniae cum metropolibus foedera sanxerunt 324. de necessitate frugum primitias aut decimas diis patriis ad metropolin mittendi 326. Quinam de coloniarum iuribus postea scripserint. 329

Colotes Epicureus. 114

Comici poetae Alexandrini. 97

Constitutio Theodosiana l. II. de Pagan. 124

Cretenses, frugum initia sibi vindicarunt. 381 sqq.

Cynici, eorum frequentia Alexandriae. 114

Cyrenaica disciplina Alexandrinis accepta. 114

Cytherii, Lacedaemoniorum coloni 223. *Κυθηροδίνης* ibid.

D

Δαιμόνη. 372

Demetrius Phalereus, primus orationem inflexit et mollem reddidit. 91

Deus, Deorum nomen vagae notiois. 198

Dio Chryostomus, Or. in Alexandrinos illustrata. 131 sqq.

Diodorus Cronus. 89

Diodo-

- Diodorus Siculus. Quae de Aegyptiorum praeclaris institutis narrauerit 138. sqq. Quid de iis statuendum sit 142. 148 sqq. Attexuit plura a re aliena 146. not. in primis de funere Aegyptiorum 150. loc. de inuentis ab Ifide frugibus excuffus 350. alius de tritico Siciliae agresti 356. de Cretenfibus frugum inuentoribus. 382
- Dionyfiaci mufici (Διονυσιανοὶ τῆχνῖται). III
- Disciplina academica emendanda per artium elegantiorum studia 268 sq.
- Dominatio v. *Imperium*.

E

- Eloquentia, eius studia ad artes litterasque in liberis ciuitatibus magnam vim habent. 68
- Elyfium, de eius fitu 395. 397 sq.
- Enthufiafmus, quid fit 13. praeclarus e grato bonorum fenfu 187. Poetices parens et altor. 188
- Ἐπιδημιουργός Corintho Potidaeam miffus. 322
- Erafiftratus, medicus Alexandrinus. 110
- Eratofthenes, Longini de eo iudicium 81. de eius carminibus 96. not. fcriptis 99. 102. III. 121
- Euphorion, de eius carminibus 94. not. 97. not.
- Expiationum ritus vtiliter inuenti. 214

F

- Fabae, filueftres. 360
- Fabulae. v. *Mythi*.
- Far, Italiae domesticum. 357
- Farina cruda pro cibo. 370
- Fermentum, de eius inuentione. 373
- Fefla, eorum celebritas in Graecia ad artes litterasque multum vtilitatis attulit 69. ad vitam antiquam memoria recolendam erant inftituta. 368
- Feflus, ei. de Libyco campo locus expositus. 357
- Frequentia hominum inter veteres populos 222. sq. 259. sq. eius cauffae; et in his inprimis frugalitas 227. cf. 249. 255. effici potest maiorum rerum neceffariarum, qua ali homines poffint, adfluentia 231. 229. temperato vtilium et iucundarum rerum vfu 235. cf. 257. sqq.
- Frugalitas, eius vtilitas ad ciuium frequentiam v. *Frequentia*. veterum in veftitus reliquique vitae cultus tenuitate 247. ad coelum, folum, morem referenda et aestimanda est 254. eius vtilitates tam ad politicam difciplinam, quam ad philofophiam fpectant 257. sq.

- Fruges**, quinam de earum originibus scripserint 332. cf. 376. Constituitur quaestio de prima inuentione vsus cultusque earum 333. Quonam in loco et quodnam frumenti genus hominibus primum innotuisse probabile fit 335. frugum, fructuum ac plantarum per totum terrarum orbem a quibus facta permutatio et transportatio 337. fruges sponte natae, cultus prisca plerumque reliquiae 339. sq. 379. 380. primae frugum origines non in Sibiria australi quaerendae 338. sqq. 379. nec ab Atlantibus repetendae sunt 378. quatenus ex Babylonia earum origo peti potest 335. 340. 347. 467. Frugum origines et propagationes paucis comprehensae 361. Frugum inuentarum tractatio ab initiis inde humani generis, diuersis temporibus varia ac diuersa 363. sqq. eius progressus 366. sqq.
- Fulgentius**, ei. de medicinae studiis ap. Alexandrinos locus. 110
- Furiarum notio a sapientibus inuenta.** 214
- Furni inuentum** 367. 374

G

- Galenus** 110. eius de codice libri III. Epidemiorum Hippocratis locus. 127
- Genius Saeculi Ptolemaeorum.** Quid sub eo intelligatur 79. eius causae strictim 84. cf. 115 sqq.
- Geographia** ab Alexandrinis excolta 83. Alexandri de ea merita 105 sqq. Scriptores geographici. 106
- Γόγγη et γόμη.** 342
- Gom**, milii genus. 381
- Graecorum coloniae**, earum cum originibus suis necessitudo, officia et iura 310 sqq.
- Graecia.** Pristina hominum in ea frequentia 222. frugalitas 264. antiqua vita et quae inde illustranda 172 sqq. primi incolae cum Caraibis comparandi 211. vnde mitiorem cultum accepere ibid. ad humanitatis cultum instituta et mores. 213
- Grammatica** proprie dicta, eius studium apud Alexandrinos 100. Grammatica eruditio corruptelae semina litteris attulit. 104
- Grammatici**, qui dicti 98 sq. Alexandrini 101 sq.

H

- Hades. 368
 Hegeſias. 114
 Herodoti locus de Babylonia excuſſus 342. 343. 381
 Herophilus, medicus Alexandrinus. 110
 Heſiodus, eius carmina a Graecis cantata 174. cf. 176
 Hiſtoria, eius ad omnes diſciplinās vtilitates 280 ſqq.
 Hiſtoria naturae, peregrinationibus Ptolemaeorum aetate inſtitutis auſtus accepit. 107
 Hiſtorici Ptolemaicae aetatis, quid ſectati ſint 105. Nobiliſſimi eorum laudati ibid. not.
 Hom, amomum. 381
 Homerus. Homerici verſus a Graecis cantati ſunt 174. Grammaticorum Alexandrinorum de eius carminibus merita 83. 102 ſqq. lucem lucratur ex barbarorum ac ferocium populorum notitia 209. locus Odyſſ. δ, 591. ill.
 Hominum frequentia v. *Frequentia*.
 Hordeum, ſilueſtre in India 345. inter Europae terras primum in Attica ſatum eſt 353 ſqq. fuit a Graecis in ſacris retentum 369. equorum pabulum 370. ſponte naſcens etiamnum in Sicilia reperitur 378. vulgariſ cibi loco habitum ap. Graecos. 389
 Humanitas. Ortus eius et progreſſus contemplatio iucunditatem et vtilitatem habet 207 ſqq. Quinam de ortu et progreſſu humanitatis ſcripſerint. 218

I

- Ἰασηρία* inter priſcae Graeciae inſtituta praeclara. 213
 Imperium regium maiorem ad litteras opportunitatem habet 67. cf. 79. imperium iniuſtum et violentum ingenia et artes frigore adſtringit, interdum enecat, non ab ipſo tamen imperii genere et natura id efficitur 70 ſq. Splendor artium litterarumque cum temporibus imperii calamitoſiſſimis coniunctus aliis cauſis debetur. 72
 India, an ex ea generis humani origines. 377
 Indicae res, earum ſcriptores. 106
 Inferarum rerum notiones vnde petitae 395 ſq.
 Inferiae, quo conſilio inſtitutae. 214
 Ingenium pulchrum, quid ſit 9. cf. 37.
 Inſtituta nonnulla et mores antiquae Graeciae. 213
 Inſtitutum hiſtoricum Gottingenſe 280. eius inaugurationis 285 ſq.

Inuen-

- Inuentorum fortuna 364. 103
 Isocrates, ei. de philosophiae inuentione Atheniensibus tributa locus explicitus. 212
 Italia. Pristina hominum in ea frequentia 223. cf. 259. a Siculis frumenta agrisque colendi inuentum accepit. 357
 Iudaei ad mores et litteras Alexandrinorum immutandas contulerunt aliquantum. 134
 Iupiter, eius nomen variarum rerum notiones complectitur. 206
 Iura apud veteres sub *moris* voce veniunt. 311

L

- Legislatio, eius apud veteres ratio comparata ad nostram. 139. fqq.
 Legumina, apud Pheneatas nata. 361
 Libertas publica, eius laudes 48 fqq. cf. 75. litterarum artiumque excellentia non vnice libertati ciuitatum tribuenda est 55. contra liberae ciuitates artium litterarumque incrementis minus idoneae sunt 57. variae libertatis acceptiones 61. finitio eius vera 62. quid demum libertas ad litterarum honorem adferat. 63
 Litterae v. *Artes*. Ex Aegypto fugatae, in Graeciam re-
 duces 87. earum post Alexandri mortem fortuna 86. inprimis Alexandriae v. *Alexandria*.
 Locri, eorum monumentum publicum Polybio suspectum. 312. cf. 324
 Longinus. eius de Eratosthene iudicium. 81
 Lotus, apud Aegyptios. 244
 Lucianus, eius de Callimacho iudicium 93. not.
 Ludi foemnes, eorum in Graecia sapientissimum institutum. 69
 Lusus poetici pueriles sub Ptolemaeis. 104
 Luxus ad artium litterarumque incrementa magnam vim habet 66. luxus diuerfitates apud veteres 264. luxus Ptolemaeorum 115. Atheniensium 264 fqq.
 Lycidas, poeta bucolicus. 98
 Lycophron, de eo 94. 97. 102. de eius anagrammate. 104

M

- Magia Alexandrinos tenuit. 110
 Μανιάρων νῆσοι. 396

- Manetho, de eo eiusque carmine apotelesmatico 95. 96. not. cf. 109
- Mathesis, eius incrementa Ptolemaeorum aetate 108. Scriptores ibid.
- Maza, pultis genus. 371
- Medicina, eius incrementa Alexandriae 109. sqq. Scriptores ibid. corruptela ibid.
- Medimnus frumenti Atticus, quanti Athenis venit 266. 267
- Mediocris virtus non minus repudianda quam m. doctrina. 156
- Memnon Sidita, de eius characteribus. 127
- Menelaus. in Elyfium deductus 395. 397. 400
- Metropolis, ei. iura in colonias 313. 314, cf. 317 sqq. 320. eius officia in colonias 319 sqq.
- Milium in Babylonia 344. 345
- Mirabilem rerum scriptores. 107
- Molae inuentum. 367. 382
- Moja falsa, apud Romanos. 369
- Monaulus apud Alexandrinos. III
- Montesquieu, eius opinio de musices fructu et honore in veteri Graecia 182
- Mores, eorum vis ad ingenium 8. ad inueniendi artem 10. ad phantasia ibid. ad iudicium in dilectu rerum faciendo 11. ad mores humanos reddendos et exprimendos ibid. ad enthusiasum 13. ad pulchritudinis sensum, gustum et iudicatum 15. ad pulchritudinem ethicam 16. ad animi adfectus et motus 17. ad propensiones et adfectiones animi 18. ad supremam illam pulchritudinem 20. Varias vocis *mores* acceptiones et finitio 20. cf. 35. ad notationem morum rite instituentiam 23. ad externum operum artis habitum 26. morum fructus in humaniorum litterarum doctrina 32. Exempla quibus haec probantur et illustrantur vid. 10. cf. 27. sqq.
- Mos maiorum, ad eum fere veteres ius gentium et ius publicum vniuersale retulerunt 311. cf. 317
- Munchhusii sacrum parentale indictum. 383
- Museum Alexandrinum, de eo 117. Viri docti Museo adscripti ibid. Museum Claudium. 121
- Musica floruit Alexandriae III. c. not. Scriptores ibid. Musicorum modorum vis ad barbarorum animos 167. tum ad Graecos, eiusque rei causae 174 sq. 182.
- Μύθη veterum. 367

Mythi veteres, eorum cauffae physicae 188 sq. in ipsa hominum natura 190. in sermone, quo utebantur homines rudes 191. 203. in externarum rerum conditione ac specie priorum hominum sensibus obuerfata 193. 203. 204. 205. ex mythis fluxit antiqua religio ac philosophia 196 sqq. et viciffim mythi ex philosophandi more 203. 4. 5. Graecorum mythologia infinitas res diverfi admodum generis comprehendit. 205

N

Naturae studium feros auctus habuit. 107
Natura diuina. De ea opiniones vnde ortae 196 sq. quomodo ad humanam speciem ea adumbrata fuit. 203
Nearchus, 106
Necessitudo, vis voc. si inter coloniam et metropolin fuisse dicitur 312 sq.
Nicander, de eo iudicium 82. 93. 99
Niliaci modi. III
Numa, tribuitur illi inuentum torrendi farris 367. cf. 369

O

Olyra, frumenti genus, maxime apud Aegyptios 350. cf. 360. 370.
Oratores, eorum studia. 90
Οὐλοχύται, quid sint 368. 369
ὄχρος, legumen. 342

P

Panificium, multis experimentis ad perfectionem adductum. 364-375
Pantarces poeta. 121
Papyrus. ap. Aegyptios. 244
Phanodemus, antiquitatis Atticae scriptor. 355
Philochorus, historiae Atticae scriptor. 354
Philoponus (Ioannes) 124
Philosophia, eius ratio apud Alexandrinos 84. et viciffitudines et corruptelae 112 sqq. antiquior philosophandi mos apud Graecos 172 sq. 212 sq. ab initiis humanitatis repetenda 208. 215. not. quid ex peregrinatorum narratione profecerit. 209

- Philostephanus Cyrenaeus. 107
 Philostratus Aegyptius, Sophista. 91
 Phoenices, agri culturae apud eos initia 351 sqq.
 Pittaci dictum 160. 161. 164. 165
 Plato, eius de morum pulchritudine amplectenda magisterio
 locus 7. Platonica philosophia ab Alexandrinis recepta,
 mox corrupta. 114
 Plinius, de magiae origine locus. 110
 Poetae vetustissimi Graeci. Iudicii honorifici de iis inter ve-
 teres a nostrorum hominum moribus tam diuersi causae
 166 sqq. cf. 176, eorum doctrina ad disciplinam publi-
 cam priuatamque efficax fuit 172 sqq. poetae e Ptole-
 maeorum aetate 92 sq. Alexandrini seriores. 101
 Poetica ab Alexandrinis tractata 101. origo e cantu rudium
 aetatum repetenda 170. eius vis ad barbaros populos
 ibid. ex enthusiasmo nata. 188
 Porphyrius, ex eo formula in corpore Aegyptiaci regis con-
 diendo solemnitas 147. 153
 Possessiones, earum aestimatio apud veteres nostrae prorsus
 dissimilis 249. cf. 265
 Pretia rerum apud veteres, eorum aestimatio lubrica et parum
 tuta 265 sqq.
 Προεδρία, metropoleon. 325
 Προφράγματα. 248
 Ψαισταί. 368
 Ptolemaeorum saeculi genius 76 sqq. eorum regum merita de
 litteris 120. 116. 87. 88
 Ptolemaeus Auletes. 111
 — Euergetes I. 89
 — Lagi, litterarum studia in Alexandriam intulit. 88
 — Philadelphus, eius magistri 89. historiae naturae stu-
 dium adiunxit 107. Aristoteleorum librorum apographa
 bibliothecae Alexandrinae intulisse videtur. 126.
 — Philopator. 116
 — Physcon (Euergetes II.) litteras Alexandria fugat 87.
 89. 117. historias perscripsit 105. 116. eius studium ad
 exempla librorum primaria paranda conuersum 127.
 certamina ingeniorum instituit 130. 98
 — Soter v. P. Lagi.
 Pulchritudo, acceptiones eius nominis impropriae et finitio
 vera 5. quid ad eius sensum et intellectum desideretur
 7. pulchritudo ethica 16. pulchritudo suprema 20. ar-
 bitraria et opinata. 24

- Puls, pro pane 371. 372. not, 373
 Pyramides Aegyptiacae, de impensis in eas factis. 245
 ὁ Πυρὸς (robus) tritici genus. 358

Q

- Quadratum, symbolum firmitudinis et constantiae apud veteres 161. cf. 165

R

- Regum antiquorum dignitas et ius. 210
 Religio, eius notio accurate constituenda 196 sqq.
 Religiosi ritus originem ex vita communi duxerunt 368. 202.
 religiosus sensus vnde in barbaris proficiscatur 199 sq.
 eius sensus variae succedunt affectiones 201 sqq. ex
 ritibus vix bene ea omnia eruuntur. 203
 Robus, tritici genus. 358
 Romani, de eorum frugalitate 250 sqq. coloniarum, quas
 miserunt, diuersa a Graecis, ratio 308. fruges et plan-
 tas aliis terris communicarunt. 337

S

- Sacrificia, ad imitationem moris et vitae communis primo
 facta 368. sqq.
 Saltationis studium inter barbaros. 167
 Sapientes, antiqui cum nostris philosophis comparari non
 possunt. 216
 Scholia, fructus eorum ad litteras. 103
 Scopadae 159. cf. 164
 Secale, (rogga). 359
 Σειμδαλις, tritici genus. 359
 Seneca, eius de bibliothecis, imprimis de Alexandrina, iu-
 dicium 119. de nouarum coloniarum causis locus.
 298
 Sententiae poetarum ex primis sapientibus ductae 214. 215.
 not.
 Sepultura inter instituta humanitatis. 214
 Serapeum Alexandrinum 122. sq. 128. alterum Canopi 124.
 de Serapide 128.
 Sibiria, an frugum fatiuarum prima nutrix 338. 360. 378.
 379
 Sicilia, in ea tritici colendi origines 355 sqq.
 Siligo, tritici genus. 358

- Silli, Satyrae genus. 98
 Simmias Rhodius, eius Apollo 96. not. iustus pueriles. 104
 Simonides, de eius versibus, in quibus, virum bonum constanter esse, difficile esse, asseritur 155 sqq. Ipsum dictum ad numeros reuocatum 160. cf. 164. eius interpretatio a Socrate facta 161. cf. 164
 Solonis lex sumtuaria. 266
 Sophistae, eorum studia 91. scholae Alexandriae ibid. sqq.
 Sphaerus. 113
 Stoici Alexandriae pauci 113. florebant apud Macedones, Pergamenes, Babylonios ibid.
 Suidae loc. ill. 165
 Σύμμαχοι, nomen ab Atheniensibus promiscue etiam coloniis impositum 318. cf. 323
 Συσσίτια virorum doctorum 121. Musei ibid. Aristotelicorum Alexandriae 113. 121. 122

T

- Τετράγωνον vid. *Quadratum*.
 Theocritus. 82
 Theodorus Atheus. 89. 114
 Theophrasti loc. emend. 344 5.
 Θεωπόλ, ad sacra sollennia missi. 325
 Thucydides, ei. de Corinthiis in Corcyraeos exacerbatis locus dilucidatus. 326
 Timaeus Locrus, de causis pulchritudinis. 6
 Timon Phliasius 98. 119
 Torrendarum frugum inuentum 367. 8. 9.
 Tragici poetae Alexandrini. 97
 Triptolemus 353 sqq.
 Triticum inter fruges satiuas primo excultum fuisse videtur 336. in agro Babylonico sponte nascebatur 341. ex Sicilia in reliquis terras occidentales primum peruenisse videtur 355. Triticum siluestre etiamnum nonnullis in locis reperitur. 380

V

- Vannus, cur sacra habita 372 sq.
 Vestitus, ei. apud veteres simplicitas et tenuitas 247. cf. 264
 Fr. ab Vffenbach donatio bibliothecae academicae facta. 108
 Victus v. *frugalitas*, diurnus serui apud Athenienses 250. Romae 251. 252
 Virtus perfecta an teneri possit 155 sq.

Vitae humanae initia et ad mitiorem cultum progressus. 207
 Vitruvius, eius de ludis litterariis Alexandriae locus illustratur 130. cf. 97. not.

Z

Zea Mays 344. an illud in Babylonia feri solitum sit 380,
 vbi primum repertum fertur. 381
 Zea, f. triticum zea ibid.

ERRORES TYPOGRAPHICI.

- Pag. 10. lin. 9. Adiffonus leg. Addiffonus.
 p. 92. l. 17. dictorum l. doctorum.
 p. 126. l. vlt. τῶν l. πᾶσι.
 p. 131. l. 8. legimno l. legimus.
 p. 149. l. 18. licentiam l. licentiam.
 p. 152. l. 13. propogatis l. propagatis.
 p. 154. l. 16. qotiescunqne l. quotiescunqne.
 p. 156. l. 15. petractanda l. pertractanda.
 p. 195. l. 8. commilitiones l. commilitones.
 p. 203. l. 5. subnafai l. subnasci.
 p. 210. l. 26. quot l. quod.
 p. 212. in not. l. 7. φυλάξασθαι l. φυλάξασθαι.
 p. 215. in not. l. 12. anteruertut l. anteuertunt.
 p. 219. l. 9. nature l. mature.
 p. 221. in not. l. 2. mankinnd l. mankind.
 p. 248. l. 5. aedificis l. aedificiis.
 p. 259. l. 35. gemanica l. germanica.
 p. 260. l. 15. fertilatam l. fertilitatem.
 p. 283. l. 1. venustute l. venustate.
 p. 315. l. 27. cydades l. cyclades.
 p. 317. l. 18. νομιζόμενα l. νομιζόμενα.
 p. 320. l. 24. Corcyraeorum l. Corcyraeorum.
 p. 325. l. 12. quot annis l. quotannis.
 p. 368. in not. l. 2, 3. ούλοχυταῖς et ούλοχυταῖς l. ούλοχύται et ούλοχύταις, vt
 pag. sequ.
 p. 375. l. 25. insigna l. insignia.

52817.